

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

HZ. MUHAMMED'İN KUR'ÂN-I KERÎM'DE TEZKİYESİ
(KAVRAMSAL BİR ÇALIŞMA)

Atheer Ftaikhan ATTALLAH

YÜKSEK LISANS TEZİ

Dr. Öğr. Üyesi Moneer Gomaa Ahmed MOHAMED

OCAK - 2022
KASTAMONU

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Atheer Ftaikhan Attallah ATTALLAH

ÖZET**YÜKSEK LISANS TEZİ****HZ. MUHAMMED'İN KUR'ÂN-I KERÎM'DE TEZKİYESİ (OBJEKTİF BİR ÇALIŞMA)****ATHEER FTAIKHAN ATTALLAH ATTALLAH****KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ****TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI****DANIŞMAN: Dr. Öğr. Üyesi Moneer Gomaa Ahmed MOHAMED**

Bu çalışmada, Kur'ân-ı Kerîm'in, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm, kendisine yöneltilen iftira ve şüphelerinde nasıl tezkiye ve tenzih ettiği, bunlardan uzak ve beri olduğunu ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda söz konusu mevzuya dair Kur'ân-ı Kerîm'den geçen bütün âyet-i kerîmeler muteber klasik ve modern tefsirlerden yararlanarak analiz edilmiş, objektif bir tefsir yaklaşımı benimsenmiştir. Çalışma bir giriş ve üç bölümden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde araştırmanın problemi, amaç ve önemi açıklanmış, benimsenen yöntem ortaya konmuştur. Bu bölümde ayrıca araştırmanın önemli ve kilit görülen kelime ve terimleri açıklanmıştır. Birinci bölümde Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın ahlakının Kur'ân-ı Kerîm'deki tezkiyesi ele alınmış, makamının üstünlüğü ve bedeni bakamından tezkiyesi üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde müşrik ve inkârcıların Hz. Muhammed'e yönelttikleri iftiralar ve Kur'ân-ı Kerîm'in bunları nasıl karşıladığı ve peygamberi tezkiyesinden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde ise oryantalistlerin Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâma yönelik iftira ve karalamaları üzerinde durulmuştur. Çalışma sonuç ve tavsiyeler bölümüyle son bulmuştur.

ANAHTAR KELİMELEER: Hz. Muhammed, Kur'ân-ı Kerîm, tezkiye, iftira.

Ocak 2022, 161 Sayfa

ABSTRACT**MSC THESIS****HZ. MUHAMMAD'S EXPLANATION IN THE QUR'AN (OBJECTIVE STUDY)****ATHEER FTAIKHAN ATTALLAH ATTALLAH****KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE****DEPARTMENT OF BASIC ISLAMIC SCIENCES****SUPERVISOR: Assist. Prof. Dr. Moneer Gomaa Ahmed MOHAMED**

The study aims at clarifying the recommendation of the Prophet in Noble Qur'an, to purify and acquit him of all appeals and suspicions; that is by collecting the Qur'anic texts that came on this subject, using the considered interpretations, both ancient and modern, based on the rules of objective interpretation. The study has included an introduction, in which I dealt with a statement of the research problem, its objectives and importance, and the approach that I adopted in this study. I also dealt in the preface the most important meanings of the vocabulary of the title of the paper, and after that I entered into the core of the topic; It dealt with recommending the character of the Prophet, as well as recommending his honorable place and body, and then it dealt with the recommendation of the Prophet from the slanders of the infidels and polytheists, and then it dealt with the recommendation of the Prophet from the challenges of the orientalist, and in the conclusion it included the most important results and recommendations.

KEYWORDS: Prophet Muhammad, The Qur'an, Tazkiye, Slander.

January 2022, 161 Page

TEŞEKKÜR

Sözün başında ve sonunda evvela Allah'ı Teâlâ'ya şükreder, sayısız nimetine hamd eder, bu çalışmayı bitirmeye beni muvaffak kılmasından ötürü rabbime sonsuz teşekkür eder.

Not ve görüşleri ile çalışmanın değerine değer katan, çalışma boyunca desteklerini benden hiç esirgemeyen değerli danışmanım Prof. Dr. Münir Cuma'ya özellikle teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Çalışmanın konusunu seçmek konusunda yardımını gördüğüm, nasihat ve tavsiyelerinden beni mahrum etmeyen bütün hocalarıma, arkadaşlarıma ve kardeşlerime de teşekkür ederim. Özellikle Kastamonu üniversitesine, genelde ise beni misafir eden Türk milletine ayrıca teşekkürü bir borç bilirim.

Atheer Ftaikhan Attallah ATTALLAH

Kastamonu, 2021

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TEZ ONAYI	Hata! Yer işareti ta
TAAHHÜTNAME	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırma Problemi	2
1.2 Araştırmanın Amacı	3
1.3 Araştırma Konusunun Seçilme Nedeni.....	3
1.4 Araştırmanın Kapsamı	4
1.5 Araştırma Yöntemi.....	4
1.6 Önceki Çalışmalar.....	5
2.1 Kelimelerin Tanımı.....	7
2.1.1 Tezkiye	7
2.1.2 Peygamber	9
2.1.3 Kur'ân-ı Kerîm.....	10
2.1.4 Objektif bir Çalışma	11
2.2 Objektif Tefsir Araştırma Yöntemi.....	12
3. KUR'ÂN-I KERİM'İN HZ. PEYGAMBERİN AHLAK, MAKAM VE BEDENİN TEZKİYESİ	13
3.1 Kur'ân-I Kerîm'in Hz. Peygamberin Ahlakının Tezkiyesi.....	13
3.1.1 Hz. Muhammed Aleyhi's-Salâtu Ve's-Selâmı Tezkiye Eden Âyet-İ Kerîmeler.....	13
3.1.1.1 "Sen elbette üstün bir ahlâka sahipsin."	14
3.1.1.1.1 Âyet-i kerîmenin iniş sebebi	16
3.1.2 Hz. Peygamberin Semavi Kitaplarda Tezkiyesi.....	18
3.1.2.1 "Sen onlara sırf Allah'ın lütfu sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onların bağışlanmasını dile, iş hakkında onlara danış, karar verince de Allah'a güven, doğrusu Allah kendisine güvenenleri sever."	20
3.1.2.1.1 Kaba ve katı kalplilik arasındaki fark	24
3.1.2.1.2 Kabalığın, katılıktan önce zikredilmesindeki hikmet	25
3.1.2.1.3 Peygamberin diğer bir güzel ahlakı	26
3.1.2.1.4 Âyet-i kerîmenin iniş sebebi	30
3.1.2.2 "Andolsun, size içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir, size çok düşkündür, müminlere karşı şefkat ve merhamet doludur."	32
3.1.2.2.1 Âyet-i kerîmede Hz. Peygamber'in ahlakına dair işaret edilen en önemli nitelikler.....	32
3.1.2.2.2 Âyet-i kerîmedeki رَأْفَةٌ (şefkat) ve الرحمة (merhamet) kelimeleri arasındaki fark.....	36

3.1.2.2.3 Âyet-i kerîmenin iniş sebebi	37
3.2 Kur'ân-I Kerîm'in Hz. Peygamberin Makamını Tezkiyesi	37
3.2.1 "Sen içlerinde oldukça Allah onlara azap etmez, tövbe edip dururken de Allah onlara yine azap etmeyecektir."	38
3.2.1.1 Âyet-i kerîmenin iniş sebebi.....	40
3.2.1.2 Âyet-i kerîmenin genel açıklaması.....	40
3.2.2 "(Ey Resulüm!) Hayatına Yemin Olsun Ki Onlar, Sarhoş (Sersem) Halleriyle Saçmalayıp Duruyorlardı."	41
3.2.3 "Allah Ve Melekler Peygambere Salât Ediyorlar; Ey İman Edenler, Siz De Ona Salât Ve Selâm Okuyun."	45
3.2.3.1 İki Âyet-i kerîme arasındaki ince fark.....	47
3.2.3.2 Allah'u teâlâ'nın meleklerine babamız Hz. Âdem ve peygamberimiz Hz. Muhammed hakkında verdiği emir arasındaki fark	49
3.2.3.3 Hz. Peygambere salat etmenin fazileti	50
3.2.4 "Ve Senin Şanını Yüceltmedik Mi?"	51
3.2.4.1 Âyet-i kerîmenin iniş sebebi.....	53
3.3 Kur'ân-i Kerîm'in Hz. Peygamberin Bedenini Tezkiyesi	59
3.3.1 "O, Hevasından Konuşmaz"	59
3.3.1.1 İncil'de Kur'ân-ı Kerîm ayetlerine muvafık gelen haberler.....	66
3.3.2 "Gözün Gördüğünü Kalp Yalanlamadı."	67
3.3.2.1 Âyet-i kerîmenin tefsiri	69
3.3.3 "Göz Ne Kaydı Ne De Hedefinden Şaştı."	71
3.3.4 "Senin Göğsünü Açıp Genişletmedik Mi?"	73
3.3.4.1 Âyet-i kerîmenin, göğsün yarılması hadisesi ile olan alakası	75
4. KUR'ÂN-I KERÎM'İN HZ. PEYGAMBERİ, KÂFİRLERİN İFTİRALARINDAN TEZKİYESİ	78
4.1 Kur'ân-I Kerîm'in Hz. Peygamberi, Deli ve Kâhinlikten Tezkiyesi	79
4.1.1 Müşriklerin Delilik İftirasında Bulunma Sebepleri.....	79
4.1.2 Âyet-İ Kerîmeler Üzerinden Delilik İftirası.....	81
4.1.2.1 "Dediler ki: 'Ey kendisine vahiy gelen adam! Sen kesinlikle cinlere kapılmış birisin!'"	81
4.1.2.2 "O inkârcılar Kur'an'ı işittikleri zaman, seni gözleriyle devireceklermiş gibi bakar, 'Şüphesiz o bir delidir' derler."	82
4.1.2.2.1 Âyet-i kerîmenin iniş sebebi	83
4.1.2.3 "Veya onda bir çeşit cinnet bulunduğunu mu söylüyorlar? Bilâkis o, kendilerine gerçeği getirmiştir, ama onların çoğu gerçeği sevmiyorlar."	84
4.1.2.4 "Sen -rabbinin lütfu sayesinde- asla deli değilsin."	86
4.1.2.5 "Bu kadar beraber yaşadığınız kişi kesinlikle mecnun değildir." ...	88
4.1.2.6 "Düşünmediler mi ki yıllarca beraber oldukları o peygamberde delilikten eser yoktur; o ancak kesin bir uyarıcıdır."	89
4.1.2.6.1 Âyet-i kerîmenin iniş sebebi	90
4.1.3 Mekkeli Kâfîlerin Hz. Peygamber'i Kâhinlikle İtham Etmesi ve Onun Bundan Tezkiyesi	90
4.1.3.1 Müşriklerin bu iftirayı atma sebepleri	91
4.1.3.2 "O bir kâhin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz!"	92
4.1.3.3 "Sen öğüt vermeye devam et; rabbinin lütfu sayesinde sen asla ne bir kâhinsin ne de bir mecnun."	93

4.2 Kur'ân-I Kerîm'in Hz. Peygamberi, Şiir ve Büyüden Tezkiyesi.....	95
4.2.1 Hz. Peygambere Sihir İftirası Atmanın Altında Yatan Sebepler	95
4.2.2 Sihir İftirası Üzerine Gelen Ayetler	98
4.2.2.1 “İçlerinden bir kişiye, “insanları uyar ve iman edenlerin Allah katında değerli bir yeri bulunduğunu müjdele” diye vahiy göndermemiz insanlar için şaşılacak bir şey midir? Bir de inkâr edenler, “bu, kuşkusuz apaçık bir büyücü” demektedirler.	98
4.2.2.2 “Şimdi bunlar da kendilerine aralarından bir uyarıcı gelmesine şaşıyorlar ve bu inkârcılar şöyle diyorlar: “Bu adam bir sihirbazdır, tam bir yalancıdır.”	100
4.2.3 Mekkeli Kâfirlerin İftirası ve Efendimizin Tezkiyesi	101
4.2.4 Müşriklerin Peygamberi Şair Olmakla İtham Etmelerinin Sebepleri ..	102
4.2.5 Şiir İftirasının Ayetleri	103
4.2.5.1 “Hayır” dediler, “Bunlar karma karışık düşlerdir; hayır, onu kendisi uydurmuştur. O olsa olsa şairdir. Böyle değilse bize, öncekilere gönderilenin benzeri bir mucize getirsin.”	103
4.2.5.2 “Cinlere kapılmış bir şairin sözüyle tanrılarımızı mı bırakacağız!” derler.	106
4.2.5.3 “Demek onlar, “O bir şairdir; zamanın sillesini yiyeceği günü bekliyoruz” diyorlar öyle mi?.....	107
4.2.5.3.1 Ayetin iniş sebebi.....	108
4.2.5.4 “O bir şair sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz!”	108
4.2.5.5 “Biz ona şiir öğretmedik; zaten ona yaraşmazdı da. Ona vahyedilen, ancak bir öğüt ve apaçık Kur'an'dır.”	109
4.3 Kur'ân-I Kerîm'in Hz. Peygamberi, Yalan ve Öğretilmişlikten Tezkiyesi	111
4.3.1 İftira Atmalarının Sebepleri	112
4.3.1.1 Kibir.....	112
4.3.1.2 Zalim olmaları	112
4.3.1.3 Kuran'ın Allah sözü olması.....	112
4.3.1.4 Peygambere karşı propaganda.....	113
4.3.1.5 Efendimiz sav'e Kuran'ın peyderpey gelmesi	113
4.3.2 Mekkeli Kâfirlerin, Peygambere Gelen Şeyleri bir İnsanın Öğrettiği İftirası ve ondan Tezkiye Edilmesi.....	118
4.3.2.1 İnsan tarafından öğretildiği iftirasına dair ayetler	118
4.3.2.1.1 “Hiç kuşkusuz, “Kesin olarak bunları ona bir insan öğretiyor” dediklerini biliyoruz. Oysa ona öğretiyor dedikleri kişinin dili yabancıdır, bunun dili ise açık seçik Arapçadır.”	118
4.3.2.1.2 “Sonra ondan yüz çevirerek, “Bu, kendisine bazı şeyler öğretilmiş bir deli!” dedikleri halde”	120
4.3.2.1.3 “İnkâr edenler, “Bu Kur'an, onun uydurduğu, birilerinin de bu konuda kendisine yardım ettiği bir düzmeden ibarettir” dediler; böylece onlar açık bir haksızlık ve iftirada bulunmuş oldular.”	121
4.3.2.2 Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmi bir insandan öğrendiği yönündeki iftiradan tezkiye ayetler	123

4.3.2.2.1 “Sen bundan önce ne bir kitap okuyabiliyor ne de onu kendi elinle yazabiliyordun; öyle olsaydı gerçeği çürütmeye çalışanlar kuşkuya düşerlerdi.”	123
5. HZ. MUHAMMED’İN MÜSTEŞRİKLERİN SALDIRILARINDAN TEZKİYESİ.....	126
5.1 Müsteşrik Kavramı, Doğuşu, Etmenleri ve Amaçları.....	127
5.1.1 İstişrakın Kaynağı, Hedefleri ve Sebepleri	129
5.2 Müsteşriklerin Hz. Muhammedin bir İnsan Tarafından Öğretildiği İddiası ve Kur’ân-I Kerîm’in onu Bundan Tezkiyesi	131
5.2.1 Birinci Görüş: Rahip Bahira’dan Öğrenme İftirası.	131
5.2.2 İkinci Görüş: Varaka B. Nevfel’den Öğrendiği İddiası:	133
5.2.3 Üçüncü Görüş: Peygamberin Selman-I Farisi’den Öğrendiği İftirası..	134
5.2.4 Beşinci Görüş: Yahudilikten ve Hristiyanlıktan İslam’a Giren Kişilerden Öğrenme Şüphesi.....	136
5.3 Müsteşriklerin Hz. Muhammed’in Yalancı ve İftiracı Olduğu Yönündeki İddiaları ve Kur’ân-I Kerîm’in O’nu Bundan Tezkiyesi.....	137
5.3.1 Müsteşriklerin Nebi Sav’ın Getirdiği Şeylere Dair Şüpheleri ve İftiralarından Tezkiyesi ve onlara Verilen Cevaplar	139
6. SONUÇ	148
6.1 Tavsiyeler.....	149
KAYNAKLAR.....	150

1.

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

bkz	: Bakınız
bs	: Baskı
h.	: Hicri
b.	: İbn
hz.	: Hazreti
m.	: Miladi
ö.	: Vefat tarihi
s.	: Sayfa
sav.	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
thk.	: Tahkik
trs.	: Tarihsiz
c.	: Cilt

1. GİRİŞ

Allah’u Teâlâ, İslamiyet’in son din olup insanlığa son mesajını iletmeyi irade buyurduğunda bu büyük mesajı taşımaya layık, nebi ve resullerin son halkasını tekil eden bir peygamber göndermesi icap etti. Kur’ân-ı Kerîm’de “Üzerine muhakkak ağır biz söz bırakacağız”¹ buyrularak bu ağır emaneti insanlığa getirecek olan söz konusu son peygamber, kıyamete kadar var olacak bütün insanlar için bir “müjdeleyici” ve “uyarıcı” kimliğe sahip olacaktı.² Bu önemli görev için Allah’u Teâlâ; genelde kulları, özelde ise evliya ve peygamberleri arasından yaratılmışların en hayırlısı, bütün peygamberlerin en faziletlisi olan Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmı seçti. O, “sizin adamlarınızdan hiçbirinin babası değildir, fakat o Allah’ın elçisidir ve peygamberlerin sonuncusudur.”³ Kendisi, bu emaneti üstüne almaya ve mesajı iletmeye layık bir şahsiyetti. Bu nedenle kendisi, Kur’ân-ı Kerîm eşi benzeri görülmemiş bir surette Allah’u Teâlâ tarafından tezkiye edilmiş, temiz ve dürüst olduğu hep vurgulanmıştır.

Örneğin “arkadaşınız ne sapıtmış ne de eğri yola gitmiştir.”⁴ âyet-i kerimesi ile aklı başında bir kimse olduğu, “Göz ne kaydı ne de hedefinden şaştı.”⁵ Âyet-i kerimesinde gözünde bir problem olmadığı, “Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı.”⁶ buyruğu ile samimi bir kalbe sahip olduğu, “Kişisel arzularına göre de konuşmamaktadır.”⁷ doğru sözlü olduğu, “Onu, çok güçlü, üstün niteliklerle donatılmış biri (Cebrâil) öğretti.”⁸ buyrularak sahip olduğu ilmin sağlamlığı, “Senin kalbini açıp genişletmedik mi?”⁹ gönlünün genişliğini, “Belini büken yükünü üzerinden kaldırmadık mı?”¹⁰ âyet-i kerimesiyle tertemiz bir kimse olduğu, “Ve senin şanını yüceltmedik mi?”¹¹ buyruğu ile ne derece büyük bir kimse olduğu, “size

¹ Müzzemmil, 5.

² Sebe, 28 Ayet.

³ Ahzâb, 40 Ayet.

⁴ Necm, 2 Ayet.

⁵ Necm, 17 Ayet.

⁶ Necm, 11 Ayet.

⁷ Necm, 3 Ayet.

⁸ Necm, 5 Ayet.

⁹ İnşirah, 1 Ayet.

¹⁰ İnşirah, 2 Ayet.

¹¹ İnşirah, 4 Ayet.

çok düşkündür, müminlere karşı şefkat ve merhamet doludur.”¹² buyrularak taşıdığı merhamet duygusu, “Sen elbette üstün bir ahlâka sahibsin.”¹³ Âyet-i kerimesiyle üstün ahlakı vurgulanmış, her açıdan tezkiye edilmiştir.

Kâfir ve müşrikler ile onların arkasından gidenler ne zaman Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma türlü hakaret etseler ve iftiralar atsalar, Allah’u Teâlâ, elçisini tezkiye etme işini bizzat üstüne alarak söz konusu hakaret ve iftiralar karşısında onu korumuş ve hakkı beyan buyurmuştur. Örneğin Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm söz konusu inkârcılar tarafından “deli” olmakla itham edildiğine Allah’u Teâlâ, derhal “sen -rabbinin lütfu sayesinde- asla deli değilsin.”¹⁴ buyurarak kendi katından elçisini bizzat tezkiye etmiştir. Aynı şekilde Hz. Peygamber kâhin olmakla itham edildiğinde “O bir kâhin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz!”¹⁵ şeklinde, okuduğu Kur’ân’ın şiiirden öte bir nitelik taşımadığı iddia edildiğinde “O bir şair sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz!”¹⁶ şeklinde, yalancı ve müfteri biri olmakla suçlandığında “Yoksa ‘O Kur’an’ı kendisi uydurup söyledi’ mi diyorlar?”¹⁷ şeklinde, büyücü olmakla itham edildiğinde ise “Şimdi bunlar da kendilerine aralarından bir uyarıcı gelmesine şaşıyorlar ve bu inkârcılar şöyle diyorlar: “Bu adam bir sihirbazdır, tam bir yalancıdır.”¹⁸ buyrularak inkârcıların bütün suçlama ve iddiaları boşa çıkarılmış, Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm en üst makamdan tezkiye edilmiştir.

1.1 Araştırma Problemi

Her çalışmanın arkasında bir amaç saklıdır. Bu çalışmanın amacı aşağıdaki sorulara cevap vermektir:

1. Allah’u Teâlâ, Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm için özel bazı âyet-i kerîme indirmiş midir?

¹² Tevbe: 128 Ayet.

¹³ Kalem, 4 Ayet.

¹⁴ Kalem, 2 Ayet.

¹⁵ Hakka, 42 Ayet.

¹⁶ Hakka, 41 Ayet.

¹⁷ Tur, 33 Ayet.

¹⁸ Sad, 4 Ayet.

2. Allah'ı Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm'ın yaradılışını, ahlak ve sıfatlarını tezkiye etmiş midir?
3. Allah'ı Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm'ın şanını ve makamını yüce kılmış mıdır?
4. Mekkeli inkârcılar, Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm'ın konumundan, itibarından ve davetinden istifade etmek istemişler midir?
5. İslam düşmanlarının eskiden ve şimdide Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm'a yönelttikleri iftiralar nelerdir, Allah'ı Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de elçisini bunlardan nasıl tezkiye etmiştir?

İşte çalışmamızın amaç ve konusu, bu sorulara kapsamlı bir cevap vermek merkezinde olacaktır.

1.2 Araştırmanın Amacı

Araştırmada, Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm'ın Kur'ân-ı Kerîm'de nasıl tezkiye edildiği, ister eskiden, isterse de modern zamanlarda inkârcı ve oryantalist İslam düşmanlarının O'na yönelttikleri iftiralarından nasıl temize çıkarıldığını ortaya koymaktadır.

1.3 Araştırma Konusunun Seçilme Nedeni

Beni bu konuyu seçmeye sevk eden sebep, Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm ve Kur'ân-ı Kerîm'e olan sevgim; Peygamberimizi ve Kur'ân-ı Kerîm'i birlikte müdafaa etmek isteyişim ve bunları bir araştırmada bir araya getirmek arzumdur. Tüm bunları, objektif tefsir yöntemine uygun olarak Hz. Peygamberi tezkiye etmek üzere inen âyet-i kerîmeler üzerinde yapılacaktır.

1.4 Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın başlığından konunun kapsamını tayin edebiliriz. Şöyle ki araştırma, Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm'ı tezkiye eder nitelikte ayetler üzerinde ve yeni ve eski muteber tefsir kitaplarının derinliklerine inmek üzerinde yoğunlaşmaktadır.

1.5 Araştırma Yöntemi

Araştırmada istinbat ve tümevarım yöntemi benimsenmiştir. İstinbat yöntemi; sıhhati edilen nasların etüt edilerek hükme varmak anlamı taşır. Bu naslar ve metinleri, âyet-i kerîmeler teşkil edip delil ve sonuçlara bu naslardan varılmıştır. Tümevarım yönteminde ise bası cüzi konulara odaklanılmış, ardından bunlar üzerinden sonuçlara varılmıştır. Genel hükümlere ve külli anlama varmak mesabesindedir. Ayrıca meseleyi daha geniş bir şekilde açıklamak ve netliğe kavuşturmak için her konuya özel âyet-i kerîmeler incelenerek tahlillerde bulunulmuş, bu tahliller yoluyla elde edilen düşünceler terkip edilmiştir.

Araştırma sırasında izlediğim en önemli adımlar şunlardır:

1. Araştırma konusuyla ilgili âyet-i kerîmeleri toplamak.
2. Âyet-i kerîmeleri, ilgili olduğu konusuyla birlikte sıralamak.
3. Araştırmada yer konuların temeli, yeni ve eski muteber tefsirlere dayanmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de açıkça belirtilen ya da telmih yoluyla işaret edilen kavram ve kelimelerden araştırma konusunda odaklanılmıştır.
4. Âyet-i kerîmelerin iniş sebepleri ve Allah'ın muradına yakın olan ve araştırma konusuyla mütenasip düşen sahih rivayetlerden istifade edilmiştir.
5. Allah'ın muradına yakın en manayı ortaya çıkarmak amacıyla konuyla mütenasip düşen yabancı kelimelerin anlamlarını vermek üzere sözlüklerden istifade edildi.

1.6 Önceki Çalışmalar

Yazar ve düşünürler eserlerinde Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm'ı tezkiye etmek, şanını yüceltmek, bundan hesaplarına bir şeyler kazanmak için yarışmışlardır. Fakat Hz. Peygamberin en yüce ve değerli tezkiyesi Kur'ân-ı Kerîm'dedir. Bu konuyla ilgili yapılmış çalışmalar baktığımda Hz. Peygamber'in sadece Kur'ân-ı Kerîm'deki tezkiyesiyle ilgili müstakil ve tam objektif bir araştırma yapan araştırmacı bulamadım. Bu konuda yapılmış araştırmaların hepsinde konuya yüzeysel şekilde değinilmiştir. Bu araştırmalardan bazıları şunlardır:

1. Ahmed Süleyman El-Avvad, *El-Hücecü'l-Akliyye Li'üli'l-Azmi Mine'r-Rusuli Fi'l-Kur'ân-ı Kerîm*, Mastır tezi, Ürdün Üniversitesi, 1987. Araştırmacı, bu çalışmasında; Müşriklerin Hz. Peygambere yönelik şair, kâhin, büyücü, deli ve Kur'ân-ı Kerîm'i kendi uyduruyor veya bir insan uyduruyor şeklinde ortaya attıkları şüphelere eğilmiştir. Fakat araştırmacı bütün bunlarla ilgili konuları etraflıca ele almamış, bunlara kimisi Kur'ân-ı Kerîm'dan kimisi de akli cevap vermekle yetinmiştir. Bunun yanı sıra konuyla ilgili bütün âyet-i kerîmeler ele alınmamıştır. Dolayısıyla kapsamlı değil, özet bir çalışmadır.
2. Sami Wadih Shehaza, *el-Ayatü'l-Kura'niyye fi'l-Müste'ziine bi'l-İslam ve Duatihi*, Mastır tezi, Al al-Bayt Üniversitesi, Fıkıh ve Kanun Bilimleri Fakültesi, 2002. Araştırmacı, bu çalışmasında kâfirlerin deli diyerek Hz. Peygamberi alaya almaları konusunu bir âyet-i kerîme ışığında incelemiş, onların bu konudaki üsluplarını tahlil etmiş, konuyla ilgili diğer âyet-i kerîmelere ve kafirlerin başka iftiralarına temas etmemiştir.
3. Mansur Muhammed Uveys, *er-Resûl ve'l-harbu'n-nefsiyye*, Mektebetü'n-necah, Libya-Trablus. Yazar bu eserinde, Hz. Muhammed'in düşmanlarının giriştikleri psikolojik Aleyhi's-salâtü ve's-selâm aşlarda kullandıkları yöntemleri, bazı hadisiler üzerinde yürütülen karalama kampanyalarını ele almış, fakat bu konuda geçen âyet-i kerîmelere temas etmemiştir. Dolayısıyla Kur'ân-ı Kerîm temelli bir çalışma olmadığı gibi Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm'e yönelik ithamların hepsini de içermemektedir.

4. Ahmed Nevfel, *el-Harbu'n-nefsiyye min manzurin islami*, Darü'l-furkan, Ürdün-umman. Eserde, İslam davetinin Mekke döneminde girilen psikolojik Aleyhi's-salâtü ve's-selâm aşlardan, iftira ve karalama kampanyalarından bahsedilmiş; bunlar üzerinden Kâfirlerin Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm' a yöneltilen iftiralara temas edilmiştir. Fakat konular öz ve kısa şekilde ele alınmış, bu konuda Kur'ân-ı Kerîm'de geçen âyet-i kerîmeler üzerinde çok durulmamıştır. Eserde ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'e yönelik iftira metotları, örneğin bunu bir büyüğü olduğu yönündeki ithamları kısaca ele alınmıştır.
5. Dr. Abdülvehhâb Kâhil, *el-Harbu'n-nefsiyye zıdde'l-islam fi ahdi'r-resul fi Mekke*, Mektebetü'l-kutsi, Kahire, 1986. Eserde Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm'a yöneltilen iftiralar kısa ele alınmış, bunlara sadece bazı cevaplar verilmiştir.

2. ÖNSÖZ

Bilindiği gibi akademik alanda çalışma yapan her araştırmacının araştırma konusuna girmeden ve bunun bütün yönleriyle ele almadan önce mezkûr konunun genel çerçevesini tayin edici nitelikte bir giriş bahsi açması lazımdır. Bu gereklilikten hareketle konumuzun genel çerçevesini ortaya koyucu bir ön bilgi bölümü kaleme aldık. Bu doğrultuda olmak üzere ilk olarak araştırma başlığında geçen kelimeleri tanımlayacağız.

2.1 Kelimelerin Tanımı

2.1.1 Tezkiye

Araştırma konumuzun başlığında geçen ilk kelime, tezkiyedir. Tezkiye, Arapça kökenli bir kelime olup “iyilik” anlamına gelmektedir.¹⁹ Yine malın zekâtı cümlesindeki “zekât” kelimesi de aynı kökten gelmekte olup “malın temizlenmesi, arındırılması” manası taşımaktadır.²⁰ Bu kelime Türkçede “ibra etmek” ifadesini de karışılmaktadır.²¹ Yine kadıların şahitleri temize çıkarması, şahitliğe uygun ve adil oldukları yönünde hükme varması da tezkiye kelimesi ile ifade edilmektedir.²² Bir kimseden güzel bahsetmek de yine bu kelimenin taşıdığı anlam çerçevesindedir.²³ Yine genel anlamda bir olaya şahitlik edecek kimselerin adil ve temiz olduklarını ifade etmek için de bu kelime kullanılmaktadır.²⁴ Örneğin şahidin tezkiye edilmesi demek, her hangi bir ithama ve lekeye maruz kalmadığı ya da adil oluşuna işaret eden güzel vasıflarını dile getirerek onu desteklemek ve takviye etmek demektir.²⁵ Yine şahitleri övmek ve güzel yanlarından bahsetmek de tezkiye manasındadır.²⁶

¹⁹ El-Ferâhîdî, H., **Kitâbü'l-‘ayn**, thk. Dr. Mehdi el-Mahzumi & Dr. İbrahim el-Samirai, nşr. Daru Meketebütü'l-Hilal), c:V, s:945.

²⁰ El-Herevî, M., (2001), **Tehzîbü'l-Luğa**, thk. Muhammed Avvad Murîb, nşr. Darü İhyâü't-türâsî'l-arabi, Beyrut, 1. Baskı, c:X, s:173.

²¹ Dozy, R. P. A., (2000), **Tekmiletü'l-Meacimi'l-Arabiyye**, not. Muhammed Selim Naimi, Vizaratü's-sıkâfe ve'l-ılam, Irak, c:V, s:345.

²² El Hemedânî, A., (1983), **Hilyetü'l-Fuğahâ**, thk. Dr. Abdullah et-Türki, eş-Şirketü'l-muttehîde, Beyrut, c:I, s:95.

²³ Ez-Zemahşerî, M., (1998), **Esâsü'l-Belâğa**, thk. Muhammed Basıl, Darü'l-kütübü'l-ilmiyye, Beyrut, c:I, s:418.

²⁴ Ez-Zebîdî, M., **Tâcü'l-‘arûs Min Cevâhiri'l-Kâmûs**, thk. Heyet, nşr. Darü'l-hidaye, c:I, s:91.

²⁵ Er-Rekbi, M., (1988), **En Nazmül Müstazeb Fi Tefsiri Garibi Elfazil Mühezzeb**, thk. Dr. Mustafa Abdulhafız, Mekke, c:II, s:381.

²⁶ Tevbe, 103 Ayet.

Örneğin “Onları arındırmak (...) üzere mallarından sadaka al!”²⁷ âyet-i kerimesinden geçen “arındırmak” kelimesi, tezkiye kelimesi ile aynı kökten türemiştir ve aynı manayı taşımaktadır. Nefsi tezkiye etmek ve onu arındırmak; insanın dünyada övgüye layık nitelikler edinmesini, ahirette ise bunun karşılığında ödüllendirilmesini sağlar. Bu, insanın kendisini arındıracak ve tezkiye edecek şeyleri araması manasına gelir. Bu bazen, “Nefsini arındıran elbette kurtuluşa ermiştir.”²⁸ âyet-i kerimesinde olduğu gibi sonradan kazanılan bir şey olarak insana nispet edilir. Bazen ise hakikatte bunun meydana getiricisi olması bakımından “Kendilerini temize çıkaranlara ne dersin? Hayır, Allah dilediğini temize çıkarır ve kimseye kıl payı kadar haksızlık edilmez.”²⁹ âyet-i kerimesinde olduğu gibi Allah’u Teâlâ’ya nispet edilir. Bundan başka olarak Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, münafıklar tarafından ganimetleri adilane bir şekilde taksim etmediği şeklinde itham edilince “Ben göklerde de yerde emin bir kimseyim”³⁰ buyurarak kendisini tezkiye etmiştir. Allah’u Teâlâ, birçok yerde tezkiyede bulunmuştur. Kimi zaman kendi zatını kimi zaman ise bilinmeyen kimseleri tezkiye etmiştir. Allah’u Teâlâ, en üstün tezkiyenin kendisi tarafından olduğunu, bundan başka gerçek nitelikte tezkiye olmadığını ilan sadedinde dilediğini tezkiye etmiştir. Zira Allah’u Teâlâ, kimin tezkiye edilmeye layık olduğunu çok iyi bilir. Bu yüzden de kullarından temiz olup da razı olduklarını tezkiye eder ve onlara bu niteliği verir.³¹

Yine “Melek, ‘Ben ancak sana tertemiz bir erkek çocuk bağışlamak için rabbim tarafından gönderilmiş bir elçiyim’ dedi.”³² âyet-i kerimesinde geçen “tertemiz” ifadesi, tezkiye ile aynı köke sahip olup “ahlakı düzgün” anlamına gelmektedir. Âyet-i kerîmede söz konusu çocuğun Allah’u Teâlâ tarafından seçildiği ifade edilmiştir. Buradan hareketle bazı kimseler doğuştan ve sonradan kazanmayla değil

²⁷ Râzî, M., (2000), **Muhtârü’s-Şihâh**, Darü’l-hadis, Kahire, c:I, s:136.

²⁸ Şems, 9 Ayet.

²⁹ Nisa, 49 Ayet.

³⁰ Taberânî, S., **El-Mu‘cemü’l-Kebir**, thk. Hamdi b. Abdülmecid, Mektebetü İbn Teyimiyye, Kahire, c:I, s:331.

³¹ Zemahşerî, M., (1987), **El-Keşşâf ‘an Haka’iki Gavâmi’i’t-Tenzil Ve ‘uyûni’l-Ekâvil Fî Vücûhi’t-Te’vil**, nşr. Darü’l-kütübü’l-arabi, Beyrut, 3. Baskı, c:I, s:520.

³² Meryem, 19 Ayet.

de bilakis bizzat Allah'ı Teâlâ tarafından bilgili ve ahlaki temiz olarak yaratılmaktadır. Yani ilahi müdahale söz konusudur.³³

Bu tanım ve örneklerden hareketle araştırma balığında geçen tezkiye kelimesinin Hz. Peygambere izafe edilmesinin anlamını şu şekilde ifade edebiliriz: Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm'ın tezkiye edilmesi demek, bütün ayıp ve noksanlıklardan uzak ve beri olduğunu ifade etmek, onu övgüye layık meziyet ve kemal sıfatları nedeniyle başta Allah'ı Teâlâ tarafından methedilmesi demektir.

2.1.2 Peygamber

Her ne kadar peygamber kelimesini tanımlamaya ihtiyaç olmasa da biz burada akademik çalışmanın bir gereği olarak bu kelime ile neyin kast edildiğini genel hatlarıyla açıklamaya çalışacağız.

Nesebi: Siyer kitaplarında Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm'ın nesebi şu şekilde nakledilmektedir: Muhammed b. Abdullah b. Abdülmuttalip b. Haşim b. Abdimenaf b. Kusay b. Kilab b. Mürre b. Ka'b b. Lüeyy b. Galib b. Fühayr b. Malik b. Nadr b. Kinane b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyas b. Mudar b. Nizar b. Nizâr b. Meâd b. Adnan b. Eded b. Mekum b. Nahur b. Tireh b. Yureb b. Yeşceb b. Nabit b. İsmail b. İbrahim.³⁴

Doğumu: Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm, Fil Yılı Rebiyülevvel ayının on ikincisi gecesi pazartesi günü dünyaya gelmiştir. Yetim doğmuştur. Babası, kendisi dünyaya gelmeden bir ay önce vefat etmiştir. Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm altı yaşına girince annesi Âmine bnt. Vehb'i kaybetmiştir. Sekiz yaşında dedesi Abdülmuttalip b. Haşim'i kaybetmiştir. Allah'ı Teâlâ, kırk yaşında iken O'nu risâlet, vahiy ve peygamberlikle şereflendirmiştir. İlk vahiy kendisine Hira Mağarası'nda gelmiştir.³⁵ Yine bir pazartesi günü, hicretin on birinci senesi

³³ Kuveyt, (2007). **El-Mevsuatü'l-Fıkhiyye**, Vizaratü'l-evkaf ve's-şuuni'd-diniyye, c:XI, s:238.

³⁴ El-Misrî, A., (1955), **Es-Sîretü'n-Nebeviyye**, thk. Mustafa Saka, Mektebetü el-halebi ve evladihi, Mısır, c:I, s:1.

³⁵ El-Kaysî, İ., (1976), **El-Bidâye Ve'n-Nihâye**, thk. Mustafa Abdülvahid, Darü'l-marife, Beyrut, c:I, s:385.

rebiyülevvel ayının on ikisinde hanımı Hz. Aişe'nin evinde altmış üç yaşında vefat etmiştir.³⁶

Kişiliği: Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm'ın ashabından bir grubun rivayet ettiği göre "Ey Allah'ın elçisi! Bize kendinizden bahsedin" dediler. Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm şu cevabı verdi: Ben babam İbrahim'in duası, kardeşim İsa'nın müjdelediği kişiyim. Annem bana gebe kaldığında ta Şam'ın saraylarını aydınlatan bir nur çıktığını görmüştür. Said b. Bekir oğulları arasında büyüdüm. Bir keresinde elbiseleri kar gibi bembeyaz iki adam çıkageldi. Beni alıp karnımı yardılar. Kalbimi çıkarıp onu yardılar. İçinden siyah bir et parçası çıkardılar ve attılar. Sonra kalbimi yıkayıp kar gibi tertemiz yaptılar."³⁷

2.1.3 Kur'ân-ı Kerîm

Bu araştırma başlığını üçüncü kelimesidir. Kur'ân-ı Kerîm'i de ilmi araştırmanın bir gereği olmasa tanıtmaya ihtiyaç yoktur.

Kur'ân'ın Dil ve Terimsel Tanımı: Lügat olarak Kur'ân, "toplamak" anlamına gelmektedir. Örneğin bir şeyin bir araya getirilip birbirine eklenmesi Arapçada "Kur'ân" olarak ifade edilir. Kur'ân-ı Kerîm'e Kur'ân denilmesi de surelerin içinde toplanıp birbirine eklenmiş olmasından ileri gelmektedir. Arapçada المقروء "okunan" kelimesi, tıpkı المكتوب "mektup" kelimesinin yazılan anlamına geldiği gibi "okunan bir şey" anlamına gelmektedir.³⁸

Kur'ân-ı Kerîm'in terim anlamı: Kur'ân-ı Kerîm'i bütün cins ve bölümlerini içeren mantıki bir çerçevede tanımlamamız mümkün değildir. Fakat bu ikisi arasında bir tanım getirmek mümkündür. Bu nedenle ulema, Kur'ân-ı Kerîm'i muhtelif şekillerde tanımlamışlardır. Kimisi Kur'ân-ı Kerîm için uzun tanım getirip bütün özelliklerini zikrederken kimisi daha kısa ve öze tanımlarda bulunmuşlardır. Kimisi ise bu ikisi arasında bir tanım getirmişlerdir. Bu tanımlar arasında Kur'ân-ı Kerîm'in

³⁶ Furi, S., (ö. 1427), **Er-Rahiku'l-Mahtum**, Darü'l-hilal, Beyrut, s:421.

³⁷ El-İsfahânî, A., (1986), **Delâ'ilü'n-Nübüvve**, thk. Dr. Muhammed Revvas, Darü'n-nefais, Beyrut, s:427.

³⁸ Tîbî, H., (2013), **Fütûhu'l-Ğayb Fi (Ve)'L-Keşf 'an Kına'î'r-Reyb**, thk. İyad Muhammed, c:I, s:616.

manasına en yakın ve en kapsamlı tanım, “Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtu ve’s-selâm indirilen mucize kelim, mushafra yazılmış, tevatüren nakledilmiş, okunması ibadet olan, Fatiha ile başlayıp Nas suresi ile biten kitaptır” şeklindedir.³⁹

2.1.4 Objektif bir Çalışma

Bu ise başlığın dördüncü ve son kelimesidir. Bu ifade, konu üzerine yapılan araştırmanın doğasını ortaya koymaktadır. Şöyle ki bu araştırma, belirli bir konunun, mezkûr konuyu bütün yönleriyle gerek açıkça gerekse de telmih yoluyla çevreleyen âyet-i kerîmeler üzerinden etüt etmeye dayanmaktadır. Bu niteliğinden hareketle araştırmayı, objektif tefsire ve doğayı dayalı bir çalışma olarak ifade etmemiz mümkündür.

Objektif tefsirin tanımı: Tefsirde genel itibariyle okuma, etüt ve telif yöntemi takip edilmiştir. Bunu birçok tefsir kitabında görmek mümkündür. Bu kitaplarda âyet-i kerîme, âyet-i kerîme ile sure de başka bir sure ile tefsir edilmiştir. Bu yöntem oldukça meşhurdur. Analize dayalı bir tefsir şekli olup müfessir, her ayeti tek tek ele alır. Doğal olarak müfessir, âyet-i kerîmenin bağlamına göre tek bir konu içerisinde birçok konuya temas etme durumunadır. Objektif tefsir ise, iniş amacı bir olan, aynı konuyu ele alan âyet-i kerîmeleri mümkün olduğunca iniş sırasına göre bir araya getirmek, iniş sebeplerini de göz önüne alarak konuyu şerh ve izah etmek, yorumlamak ve bunlardan hükümler çıkarmak; bu hükümleri objektif yaklaşım olarak ortaya koymaktır.⁴⁰

Kimleri ise bunu, farklı âyet-i kerîmeleri bir araya getirerek tek bir konuyu ele alan ve ortak amaç taşıyan Kur’ân-ı Kerîm’in konularını manalarını açıklamak, unsurlarını çıkarmak ve toplayıcı bir bağ ile hepsini birbirine bağlamak için araştırmak, bunları özel bir kalıpta kendisine özgü şartları içinde değerlendirmek olarak tanımlamışlardır.⁴¹

³⁹ Cem’u’l-kur’an, Bağdat üniversitesi, İslami ilimler fakültesi, akademik çalışma, darü’l-kütübü’l-ilmîyye, Beyrut, 2006, s:19.

⁴⁰ Abbas, F. H., (2016). **Et-Tefsir Ve’l-Müfessirun Esasiyyatihi Ve İtticahatihi Ve Menahicîhi Fi’l-Asri’l-Hadis**, Darü’l-nefais, Ürdün, c:I, s:645.

⁴¹ Müslim, M., (2005). **Mebahisun Fi’t-Tefsiri’l-Mevzui**, Darü’l-kalem, s:29.

2.2 Objektif Tefsir Araştırma Yöntemi

Bu yöntemin en önemli noktaları şunlardır:

- Objektif olarak araştırılmak istenen Kur'ân-ı Kerîm konusunun seçilmesi ve ona özel bir isim verilmesi
- Bu konu hakkında geçen âyet-i kerîmeleri Mekki ve Medeni olarak kategorize etmek ve hiçbirini dışarıda bırakmamak
- Bu âyet-i kerîmelerin iniş sebeplerinden istifade etmek
- Konuyla ilgili Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm'ın hadislerinden ve selevin açıklamalarından istifade etmek
- Söz konusu âyet-i kerîmelerin hepsinin suredeki münasebetini açıklamak
- Söz konusu âyet-i kerîmeleri, tahlile dayalı tefsir kitaplarına başvurarak yeterli derecede etüt etmek ve açıklamak
- Araştırmacı, objektif tefsirde araştırmanın bölüm başlıklarını Kur'ân-ı Kerîm maddelerinden ve Kur'ân-ı Kerîm'de bariz şekilde bulunan unsurlardan seçmelidir. Sünnet ise objektif tefsirde araştırma konusu açıklamak ve istidlal etmek rolüne sahiptir. Çünkü konunun Kur'ân-ı Kerîm çerçevesinde ele alınmış olabilmesi için bu hayati öneme sahiptir. Yine sahabelerin, sahabetlerden sonra gelen önder dil bilgini neslin de bu konuda önemli rolü vardır. Bu bunlar konunun açıklanması, gün yüzüne çıkarılması ve tercih yapılması konusunda temel referans niteliği taşımaktadır. Bununla beraber konunun temel unsurlarını teşkil etmezler.⁴²

⁴² Müslim, M., **Mebahisun Fi't-Tefsiri'l-Mevzui**, s:29.

3. KUR'ÂN-I KERÎM'İN HZ. PEYGAMBERİN AHLAK, MAKAM VE BEDENİN TEZKİYESİ

3.1 Kur'ân-I Kerîm'in Hz. Peygamberin Ahlakının Tezkiyesi

Arapça kökenli bir kelime ahlak kelimesi, “tabiat, din ve seciye” anlamına gelmektedir. Ahlak; insanın iç halinin, kendisine özgü mana ve vasıflarıyla dış mana ve vasıflarına yansımaları demektir. İnsanın iç ve dış olmak üzere güzel ve çirkin vasıfları vardır. Sevap ve ceza, dış vasıflarından daha çok iç vasıflarıyla ilgilidir.⁴³

Ahlak kelimesi Arapçada الخلق kelimesi ile ifade edilmekte olup biri diğerinden daha genel iki şey için kullanılmaktadır. Bu kelime, insanın benliğine yerleşmiş bulunan ve övgü ve yergiye gerektiren nitelikler için kullanıldığı gibi İslam'ın hükümlerine ve edep kurullarına uymayı ifade etmek için de kullanılmaktadır.⁴⁴ Mesela Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın bir hadisi buna delalet etmektedir. Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm, bir gün Eşec b. Abdülkays'a, “Sende Allah'ın sevdiği iki haslet vardır. Bunlar hilim ve sükûnetle hareket etmektir” buyurdu. Eşec, “Ey Allah'ın elçisi! Bunlar Allah vergisi midir yoksa tarafımca kazanılmış hasletler midir?” diye sordu. Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm, “Bilakis bunlar Allah vergisidir” cevabını verdi. Bunun üzerine Eşec, “Beni sevdiği hasletler ile yaratan Allah'a hamdolsun.” dedi.⁴⁵

3.1.1 Hz. Muhammed Aleyhi's-Salâtü Ve's-Selâmı Tezkiye Eden Âyet-İ Kerîmeler

Allah'ü Teâlâ, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmı, üstün ahlaki özellikleri edinmeye muvaffak kılarak ona büyük bir lütufta bulunmuştur. Kuşkusuz bu “Allah'ın bir lütfu olup onu dilediğine verir ve o büyük lütf sahibidir.” Bu özellikleri nedeniyle de Allah'ü Teâlâ, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmı

⁴³ El-Cezerî, M., (1979), **En-Nihâye Fî Ğarîbi'l-Ĥadîs ve'l-eşer**, thk. Tahir Ahmet Zavi – Mahmut Muhammed Tanahi, Mektebetü'l-ilmîyye, Beyrut, c:II, s:70.

⁴⁴ El-Bedr, A., (2000). **Min Ahlakı'r-Rasul**, Darü İbn Huzeyme, s:39.

⁴⁵ Buhârî, M., (1989), **El-Edebü'l-Müfred**, thk. Muhammed Fuâd Abdülbaki, Darü'l-beşairi'l-islamiyye, Beyrut, c:I, s:205.

övmüş, onu tezkiye etmiştir. Birçok âyet-i kerîmede onun güzel vasıflarından bahsetmiştir. Bu âyet-i kerîmeler başlıca şunlardır.

3.1.1.1 “Sen elbette üstün bir ahlâka sahiptin.”⁴⁶

Allah’u Teâlâ, bu âyet-i kerîmede Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın sahip olduğu üstün ahlaka işaret etmiş ve sahip olduğu ahlaki “üstün” olarak nitelemiştir. Ve bunun kaleme ve kalemin yazdıklarına yemin ederek vurgulamıştır. Âyet-i kerîmenin ان ile başlaması ve haber cümlesinin başında السلام bulunması Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın sahip olduğu ahlakın üstünlüğünü vurgulayan edatlarıdır.⁴⁷ Allah’u Teâlâ, Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmı, bu nitelikleriyle ahlaki konularda ve davranışlarda takip edilebilecek en yüce örnek saymıştır. Çünkü kendisi, Allah tarafından methedilmiş ve “üstün ahlaklı” bir kimse olarak nitelenmiştir.⁴⁸

Bir gün Hz. Aişe’ye Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın ahlakı sorulur. Hz. Aişe, “O’nun ahlakı Kur’ân-ı Kerîm’dir. Siz ‘Müminler kesinlikle kurtuluşa ermiştir; Ki onlar, namazlarında derin bir saygı hali yaşarlar; Anlamsız, yararsız şeylerden uzak dururlar; Anlamsız, yararsız şeylerden uzak dururlar; Zekâtı verirler; İffetlerini korular.”⁴⁹ âyet-i kerîmesini okumuyor musunuz, işte O’nun ahlakı budur.” demiştir.⁵⁰

Ebu’d-Derda’dan rivayet edildiğine göre kendisi, Hz. Aişe’ye, Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın ahlakını sorar. Hz. Aişe, “O’nun ahlakı Kur’ân-ı Kerîm’dir. Kur’ân-ı Kerîm’de razı olunan şeylerden razı, razı olunmayan şeylerden de razı olmazdır” cevabını vermiştir.⁵¹

Bu demektir ki; Resûlullah aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, emir ve yasaklara uymak bakımından Kur’ân-ı Kerîm’in temsilcisi idi. Bu, onun seciyesi haline gelmiştir.

⁴⁶ Kalem, 4 Ayet.

⁴⁷ Bedr, **Min Ahlakı’r-Rasul**, s:50.

⁴⁸ Ez-Zühaylî, V., (2002), **El-Vasîf**, Darü’l-fikr, Dımaşk, c:I, s:254.

⁴⁹ Mü’minun, 1-5 Ayetler.

⁵⁰ Buhârî, **El-Edebü’l-Müfred**, c:I, s:124.

⁵¹ Beyhakî, A., (1990), **Şu’abü’l-Îmân**, thk. Muhammed es-Said Besyuni, Darü’l-kütübü’l-ilmiyye, Beyrut, c:II, s:154.

Tabiatına göre de huyu olmuştur. Doğuştan bu tabiat onda vardı. Kur'ân ne zaman ona neyi yapmayı emrettiyse, Resûlullah aleyhi's-salâtü ve's-selâm onu yapmış ve neyi yapmamayı bildirdiyse, onu terk etmişti. Allah'ın yaratılıştan ona lütfettiği yüce ahlâk, hayâ, kerem, şecaat, kötülüklerden vazgeçme, hilim ve her türlü güzel huy onun tabiatında yer etmişti.⁵²

Hiz. Enes'ten rivayet edilmiştir ki kendisi “Ben, yıllarca Hiz. Peygambere hizmet ettim. Bir gün bile bana öf demedi. Yaptığım bir şeyi ‘neden yaptın’, yapmadığım bir şeyi ‘neden yapmadın’ demedi” demiştir.⁵³

Yine Hiz. Aişe'den nakledildiğine göre kendisi Hiz. Peygamberin ahlakını tezkiye sadedinde anlatıyor: “Ahlakı en güzel insandı. Kötü konuşmaz, kötülükten hoşlanmaz, çarşıda pazarda bağırıp çağırılmayı sevmez, kötülüğe kötülükle karşılık vermez, kusurları bağışlar, hataları görmezden gelirdi.”⁵⁴

Ahlak, nefiste yerleşen bir meleke olup, bunu edinen kimseler için güzel davranışlarda bulunmak kolay olur.⁵⁵

Âyet-i kerîmede geçen “üstün ahlak” ibaresi, ahlak nevinden en değerli ve en kıymetli ahlaki karakter anlamı taşır. Bu insan karakterinin ulaşabileceği en kemal noktasıdır. Bu niteliğiyle “üstün ahlak”ın bütün hususiyetleri Hiz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmda bir araya gelmiştir. Kendisi, güzel davranış gerektiren farklı durumlara uygun olarak insanlara muamele etmiştir. Bu bağlamda olmak üzere “üstün ahlak” “güzel ahlak”tan daha kıymetli ve yücedir.⁵⁶

⁵² El-Kaysî, İ., (1992). **Tefsîrü'l-Şur'âni'l-'azîm**, thk. Sami b. Muhammed, Daru Tibe, c:VIII, s:189.

⁵³ el-Kuşeyrî, M., **El-Câmi'u's-Şahîh**, thk. Muhammed Fuat Abdülbaki, nşr. Darü ihyaü't-türasi'l-arabiyye, Beyrut, h:2309, c:IV, s:1804.

⁵⁴ Eş-Şeybânî, A., (2001), **El-Müsned**, thk. Şuayb el-Arnaût – Adil Mürşid, kntrl. Dr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki, nşr. Müessesetü'r-risale, 1. Baskı, h:25990, c:XXXIII, s:131.

⁵⁵ Er-Râzî, F., (2000), **Mefâtihu'l-Ğayb**, nşr. Darü ihyaü türasi'l-arabi, Beyrut, 3. Baskı , c:XXX, s:601.

⁵⁶ İbn Âşûr, M., (1984), **Tahrîrû'l-Ma'ne's-Sedîd Ve Tenvîrû'l-'aqli'l-Cedîd Min Tefsîri'l-Kitâbi'l-Mecîd**, nşr. Daru't-tunusiyye, Tunus, c:XXIX, s:64.

Âyet-i kerîmede geçen “Sen üstün bir ahlaka sahipsin”⁵⁷ âyet-i kerîmesinin anlamı ile ilgili olarak üç görüş beyan edilmiştir. Bunlardan birincisi İslam dini, ikincisi Kur’ân-ı Kerîm adabı, üçüncüsü ise yüce bir karakter.⁵⁸

Hız. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın sahip olduğu ahlakın “üstün” olarak nitelenmesi, O’nun Allah’tan gayrı bir amacının olmamasından ileri gelmektedir. Hız. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, insanlara bu üstün ahlakıyla muamele etmiş, zahiri ahlak, batını hak idi. Hız. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm’ın ahlakının “üstün” olarak nitelendirilmesi, kendisinde bulunan ahlaki erdemlerin kemalinden kaynaklandığı da ifade edilmiştir.⁵⁹

3.1.1.1.1 Âyet-i kerîmenin iniş sebebi

Hız. Aişe’den rivayet edildiğini göre kendisi, “Ahlakı Allah’ın elçisinden daha güzel kimse yoktu. Ashabından veya ailesinden birisi kendisine seslendiğinde mutlaka ‘Buyur’ derdi. Bu hususiyeti sebebiyle Allah’u Teâlâ, ‘Kuşkusuz sen yüce bir ahlak üzerinesin’ âyet-i kerîmesini indirdi.” demiştir.⁶⁰

Hız. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, başına gelen belalara Allah için tahammül göstermiş, öyle ki İslam’ı tebliğ ettiği kimseler tarafından taşlanınca “Allah’ım! Sen kavmime hidayet ver, nitekim onlar bilmiyorlar” demiş, bunun üzerine Allah’u Teâlâ, “Kuşkusuz sen üstün bir ahlaka sahipsin” âyet-i kerîmesini indirmiştir.⁶¹

Kısaca ifade edebiliriz ki bu âyet-i kerîmede Hız. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın, eylem ve söylem olarak yaptığı ve terk ettiği bütün her şeye yüce bir din, üstün bir ahlak ve sağlam bir gidişata sahip olduğu ifade buyrulmuştur. Âyet-i kerîmenin aslında geçen "على" ibaresi, O’nun, üstün ve güzel ahlakın her türlüüne sahip bulunduğu ve rüşuh sahibi olduğuna işaret etmektedir. Bu, Hız. Muhammed

⁵⁷ El-İsfahânî, A., (1998), **Ahlâku’n-Nebî Ve Âdâbüh**, thk. Salih b. Muhammed el-Vinyan, Darü’l-müslim, c:I, s:75.

⁵⁸ Taberî, M., (2001), **Câmi’u’l-Beyân ‘an Te’vîli Âyi’l-Şur’ân**, thk. Dr. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki, nşr. Darü’l-hicr, 1. Baskı, c:XXIII, s:529.

⁵⁹ Sa’lebî, A., (2015), **El-Keşf Ve’l-Beyân ‘an Tefsiri’l-Şur’ân**, tahrir: Dr. Salah Osman, Dr. Hasan el-ğazali, Prof. Dr. Zeyd Mehariş, Prof. Dr. Emin Paşa, thk. Heyet, Darü’t-tefsir, Cidde – Suud, 1. Baskı, c:X, s:9.

⁶⁰ İsfahânî, **Ahlâku’n-Nebî Ve Âdâbüh**, c:I, s:75.

⁶¹ Taberî, **Câmi’u’l-Beyân ‘an Te’vîli Âyi’l-Şur’ân**, c:VIII, s:459.

aleyhi's-salâtü ve's-selâmı "delilik"le niteleyen kimselere verilebilecek en belîğ cevaptır.⁶²

Âyet-i kerîmenin işaret ettiği bir diğer husus da güzel ahlakın, delilikle olamayacağıdır. Dolayısıyla insan ne kadar güzel ahlaka sahip olursa o nispette delilikten uzak olur.⁶³ Çünkü delilik, bir nevi ahmaklıktır. Ahmak olan bir kimse, güzel bir davranış sergileyemez. "Üstün ahlak" ise büyük adamların ulaşabileceği kemal ve mükemmelliğin zirve noktasıdır. Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın sahip bulunduğu hikmet, iffet, cesaret ve adalet gibi üstün ahlak sebebiyle bu âyet-i kerîmede Allah tarafından methetmesini, kalem, ifade ve beyan etmekten gerçekten acizdir. Zira "Ben yüce ahlakı tamamlamak üzere gönderildim"⁶⁴ diyen bir peygamber nasıl bütün ahlaki erdemleri kendisinde toplamış olmasın. Bu hadis-i şerif, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın gönderiş amacının yüce ahlakı tamamlamak olduğuna delildir. Bu amaç ise, kendisinin mükemmel ve kâmil bir ahlaka sahip olmadan gerçekleşmez. İşte bütün iyilik ve güzelliğe haiz bulunması, bütün bunların O'nda tekâmül etmesi; mükemmel hasletlerin, celal ve cemal sıfatlarının kendisinde toplanmasında ötürü Allah'ı Teâlâ, Hz. Peygamberi, "Sen üstün bir ahlaka sahipsindir"⁶⁵ âyet-i kerîmesiyle övmüştür. Burada hem "üstün ahlak"lı olmakla methetmiş, hem de "على" ibaresiyle yüce ahlakın üzerinde olduğu ima edilmiştir. Bu mertebeye hiçbir yaratık ulaşamamıştır. Mükemmel ve kemal ahlak, ancak mükemmel ve kâmil bir akıldan neşet eder. Zira fazilet ve iyilikler akıl sayesinde edinilir, rezilliklerden de yine onu kullanarak uzaklaşılır.⁶⁶

Hz. Aişe'ye radiyallahuanh Peygamberin kadınlarıyla yalnız kaldığından nasıl davrandığı sorulmuş. Hz. Aişe, "Sizden biri nasıl davranırsa öyle. Fakat o insanların

⁶² Tântâvî, M. S., **Tefsirü'l-Vasit Li'l-Kur'âni'l-Kerîm**, nşr. Daru'n-nahza, Mısır, Kahire, 1. Baskı.

⁶³ Hererî, M., (2001). **Hadaiku'r-Ruh Ve'r-Reyhan Bir Revabş Ulumi'l-Kur'ân**, nşr. Dr. Haşim Muhammed Ali b. Hüseyin Mehdi, nşr. Daru tuku'n-necat, Beyrut, Lübnan, 1. Baskı, c:XXX, s:84.

⁶⁴ Beyhakî, A., (1994), **Es-Sünenü'l-Kübrâ**, thk. Muhammed Abdülkadir Ata, Darü'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut, 1. Baskı, h:20782, c:X, s:323.

⁶⁵ Kalem, 4 Ayet.

⁶⁶ Süyûtî, A., **Şemâilü's-Şerif**, thk. Hasan b. Ubeyd, Darü Tairü'l-ilm, s:24.

en cömert ve güzel ahlaka sahip olan kişisidir. Güler ve tebessüm ederdi.” cevabını vermiştir.⁶⁷

3.1.2 Hz. Peygamberin Semavi Kitaplarda Tezkiyesi

Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın ahlak ve nitelikleri sadece Kur’ân-ı Kerîm’de tezkiye edilmemiş, bilakis onun bu hususiyetleri, eski semavi kitaplarda da teyit ve tasdik edilmiştir. Nitekim bu husus, Kur’ân-ı Kerîm’de şu şekilde bildirilmiştir: “Onlar, ellerindeki Tevrat’ta ve İncil’de yazılı buldukları o elçiye, o ümmî peygambere uyarlar. Peygamber onlara iyiliği emreder ve onları kötülükten meneder; yine onlara temiz şeyleri helâl, pis şeyleri haram kılar. Ağırıklarını kaldırır, üzerlerindeki zincirleri çözer.”⁶⁸

Ata b. Yesar’dan nakledildiğine göre kendisi bir gün Amr b. As ile karşılaşır. Ondandır, Hz. Peygamberin Tevrat’da geçen niteliklerinden bahsetmesini ister. Amr b. As, “Evet”, der, “Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, Tevrat’ta Kur’ân-ı Kerîm’deki bazı sıfatlarıyla bahsedilmiştir. Ey Peygamber, biz seni şahit, müjdeci ve uyarıcı, ümmilere bir ilticagâh olarak gönderdik. Sen benim, kulum ve elçimsin. Seni kaba saba, çarşı pazarda bağırıp çağıran bir kimse olarak değil mütevekkil olarak isimlendirdim. Sen kötülüğü kötülükle Aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm maz, affeder bağışlarsın.”⁶⁹

Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın İncil’deki vasıflarını ise Hz. Aişe anlatmaktadır. “Vallahi Hz. Muhammed’in, İncil’de kaba saba, çarşı sokakta bağırarak biri olmadığı, kötülüğü kötülükle Aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm madığı, affedip bağışladığı yazılıdır”⁷⁰ Amr b. As, da bu mealde bir rivayette bulunmuştur.⁷¹

Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, bütün peygamberlerin ahlakını kendi şahsında toplamıştır. Nitekim kendisi, âyet-i kerîmede “İşte o peygamberler, Allah’ın

⁶⁷ Harâitî, M., (1986), **Mekârimü’l-Ahlâk Ve Me’âlihâ**, thk. Ahmed İsfahânî, Darü’l-fikr, Şam-Suriye.

⁶⁸ A’râf, 157 Ayet.

⁶⁹ Buhârî, **El-Câmi’u’s-Şâhîh**, h:2125, c:III, s:87.

⁷⁰ El-Mervezî, İ., (1991), **Müsned**, thk. Abdulğafur Beluşî, Mektebetü’l-İman, Medine, c:III, s:91.

⁷¹ Buhârî, **El-Câmi’u’s-Şâhîh**, h:4338.

hidayete erdirdiği kimselerdir. Şu halde onların rehberliğine uy.”⁷² emrine itaat etmiştir. Bu doğrultuda olmak üzere Allah’u Teâlâ, Adem’in tövbesini, Nuh’un şükürünü, İbrahim gibi vefalı, İsmail gibi vaadine sadık, İshak gibi halim salim, Yakup gibi hüsnü zan sahibi, Yusuf gibi tahammüllü, Eyyüb gibi sabırlı, Davud gibi rabbine yönelen, Süleyman gibi mütevazı, Musa gibi ihlaslı, Zekeriya gibi ibadete düşkün, Yahya gibi kendisini günahlardan koruyan, İsa gibi –Allah’ın salat ve selamı hepsinin üzerine olsun-zahit bir kimse olmasını istemiş, Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm da bunları yerine getirerek üstün ahlaka sahip bir kimse olmuştur.⁷³

Yukarıda verilen âyet-i kerîme, hadis ve diğer rivayetler “Sen sütün bir ahlaka sahiptin”⁷⁴ âyet-i kerimesinde geçen على harfinin ifade ettiği sahiplik manasını açıklamaktadır. Buradan hareketle ifade edebiliriz ki Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, gerek belîği itibariyle gerekse de davasında üstün bir ahlaka sahipti.

Burada şunu da belirtmiş olalım ki üstün ahlakın bir kimsede toplanmış olması demek; dini bütünlüğün sağlanması, hakikatlerin farkına varılması demektir. Bu hususiyet; zorluklara karşı sabırlı ve adil olmayı, iyilikleri itiraf etmeyi, tevazuu, zühdü, iffet ve affi, hayâ ve cesareti, vakar ve merhameti, insanlarla iyi ve güzel geçinmeyi icap ettirir. İnsanın nefsinde gizli bulunan ahlak, onun karşısındaki yönelik davranışına, çehresine, sebatına, hikmetine, hareketine, hareketsizliğine, yemesine, içmesine; ailesini terbiye etmesine yansır. Bu, insanların o kişiye hürmet göstermesini ve onu övmesini ve güzel bir itibara sahip olmasını sağlar.⁷⁵

⁷² En’âm, 90 Ayet.

⁷³ El-Uleymî, A., (2009), **Fethu’r-Rahmân Fî Tefsîri’l-Ķur’ân**, thk. Nureddin Talip, Darü’l-nevadir, c:VII, s:123.

⁷⁴ Kalem, 4 Ayet.

⁷⁵ İbn Âşûr, **et-Taḥrîr Ve Tenvîr**, c:XXVIII, s:65-66.

3.1.2.1 “Sen onlara sırf Allah’ın lütfu sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onların bağışlanmasını dile, iş hakkında onlara danış, karar verince de Allah’a güven, doğrusu Allah kendisine güvenenleri sever.”⁷⁶

Hız. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın Kur’ân-ı Kerîm’de tezkiye edilmesi konusuna devam ediyoruz. Bir önceki âyet-i kerîmede⁷⁷ O’nun üstün ahlaka sahip olduğundan, müfessir ve âlimlerin bu âyet-i kerîme hakkındaki görüşlerinden bahsetmiş ve Hız. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın üstün ahlakını ortaya koyan bu âyet-i kerîmenin tefsirinde geçen rivayetleri vermiştik. Bu âyet-i kerîme, Hız. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın söz konusu üstün ahlakına genel ve kapsamlı bir şekilde ifade edilmiş, bu üstün ahlakın tafsilatına değinilmemiştir. Diğer âyet-i kerîmelerde Hız. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın sahip olduğu söz konusu üstün ahlakın detaylarına temas edilmiş ve bunlardan bazıları belirtilmişti. İşte yukarıdaki âyet-i kerîme⁷⁸, bunlardan biridir.

İbn Ebi Hatim’in el-Hasen’den naklettiğine göre kendisine bu âyet-i kerîme sorulmuş, o da “Bu âyet-i kerîme, Hız. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın sahip olduğu ahlakın Allah tarafından ifadesi” şeklinde cevap vermiştir.⁷⁹

Hasan Basri⁸⁰ ise “Bu, Allah’u Teâlâ’nın Hız. Peygamberle birlikte gönderildiği ahlaktır” demiş, ardında bunun, “Andolsun, size içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir, size çok düşkündür, müminlere karşı şefkat ve merhamet doludur.”⁸¹ Âyet-i kerîmesine benzediğini ifade etmiştir. Zira her iki âyet-i kerîme de birbirine yakın anlamda gelmiştir.⁸²

Ali İmran suresinde yer alan bu âyet-i kerîme, Hız. Peygamberin aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın sahip olduğu ahlak ve niteliklerinin bir kısmını sahabesiyle birlikte tezkiye etmektedir. Bu ahlak ve sıfatlardan bir tanesi, “yumuşak olmak” sıfatıdır. Âyet-i

⁷⁶ Âl-i İmrân, 159 Ayet.

⁷⁷ Kalem, 4 Ayet.

⁷⁸ Ali İmran: 159 Ayet.

⁷⁹ Süyûtî, A., *Ed-Dürrü’l-Mensûr Fî’t-Tefsîr Bi’l-Me’sûr*, Darü’l-fikr, Beyrut,

⁸⁰ El-İrbilî, A., (1900). *Vefeyâtü’l-A’yân*, thk. İhsan Abbas, Darü Sadır, Beyrut, c:II, s:72.

⁸¹ Tevbe, 128 Ayet.

⁸² İbn Kesîr, *Tefsîrü’l-Şur’ânî’l-‘azîm*, c:II, s:148.

kerîmenin aslında لنت şeklinde geçen bu kelime, Arapçada لَانَ kökünden türemiş olup baştaki harfi fetha olarak okunur.⁸³

Dilde أَلَانَ ve أَلَيْنَ şeklinde kullanılan bu kelime sözlük anlamıyla أَلَانَ المَعْدَنَ وَغَيْرَهُ örneğinde olduğu gibi bir madeni yumuşatmak, yani bir şekle ve kalıba sokmaya hazır hale getirmek anlamına gelmektedir. Bu manasıyla kelime, “Onun için demiri yumuşattık”⁸⁴ şeklinde kullanılmıştır. Yine bir kimseye yumuşak ve lütfkâr davranmak anlamında da kullanılmaktadır. Örneğin “rakibiyle pozisyonunu yumuşattı”⁸⁵ denilir. Yine bu kökten türeyen لَيَانًا kelimesi, inceldi, ahlaki güzelleşti, boyun eğdi anlamlarına gelir.⁸⁶

Arapçada اللّين kelimesi, güzel ahlakı, temiz ve hoş sözü ifade eden bir kelimedir.⁸⁷ Âyet-i kerîmedeki لنت لهم “Onlara yumuşak davrandın” ibaresi, “Onlara arkadaş canlısı oldun, lütfkâr ve yumuşak davrandın” manasına gelmektedir.⁸⁸ Yani yanında onlara oldukça kibar ve naziktin.⁸⁹ Ahlak olarak onlara kolaylaştırıcı oldun, tahammül gösterdin, hemen sinirlenip kızmadın.⁹⁰ Şair, bu kelimeyi, “Onun sana yumuşak davranmasına güvenme, zira sana yumuşak davrandığı gibi başkasına da öyle davranacak” şeklinde bu anlamda kullanmıştır.⁹¹ Âyet-i kerîmedeki “onlara yumuşak davrandın” ibaresinin, Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtu ve’s-selâmın yumuşak ve sert olmak arazında orta bir yol tuttuğunu ifade eder de denmiştir.⁹²

⁸³ Kurtubî, M., (1964), **El-Câmi’ Li-Ahâkâmî’l-Şur’ân**, thk. Ahmed el-Berduni & İbrahim Atfîş, nşr. Darü’l-kütübü’l-misriyye, Kahire, 2. Baskı, c:IV, s:348.

⁸⁴ Sebe, 10 Ayet.

⁸⁵ Abdülhamid, A. M., (2008). **Mucemü’l-Lügati’l-Arabiyyeti’l-Muasıra**, Alemü’l-kütüb, c:II, s:2056.

⁸⁶ En-Nisâbü’rî, A., (1994). **El-Basîf Fî Tefsîri’l-Şur’âni’l-Mecîd**, thk. Şeyh Adil Ahmed Abdülmevcud & Şeyh Ali Muhammed Muaavad & Dr. Ahmed Muhammed Sire & Dr. Ahmed Abdülğani el-Cemel & Dr. Abdurrahman Uveys, tkdm. Prof. Dr. Abdülhay el-Fermavi, nşr. Darü’l-kütübü’l-ilmiyye, Beyrut, Lübnan, 1. Baskı, c:VI, s:119.

⁸⁷ El-İsfahânî, R., (1999), **Câmi’u’t-Tefsîr**, thk. Dr. Muhammed Abdülaziz Besyuni, nşr. Tanta Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1. Baskı, c:III, s:948.

⁸⁸ El-Kevari, K., (2008). **Ġarîbü’l-Şur’ân**, İbn Hazm, c:III, s:159.

⁸⁹ Eş-Şâzelî, A., (1999), **El-Bahrü’l-Medîd Fî Tefsîri’l-Şur’âni’l-Mecîd**, thk. Ahmed Abdullah el-Kurşî Raslan, nşr. Dr. Hasan Abbas Zeki, Kahire, c:I, s:426.

⁹⁰ Begavî, M., (1997), **Me’âlimü’t-Tenzîl**, thk. Muhammed Abdullah en-Nemr / Osman Cuma Damira / Süleyman Müslim el-Hurşî, nşr. Daru tayyibe, 4. Baskı, c:I, s:526.

⁹¹ El-Ensârî, H., (1994), **Divân** nşr. Abdurrahman el-Berkükî, Darü’kütübü’l-ilmiyye, Beyrut, s:916.

⁹² Besîlî, A., **Et-Tekyidi’l-Kebir Fî Tefsiri Kitabi’l-Llahi’l-Mecid**, Camiatü’l-imam Muhammed el-islamiyye, Usuluddin Fakültesi, Riyad, s:589.

Allah’u Teâlâ’nın bu âyet-i kerîmede Hz. Peygamberin sahip olduğunu haber verdiği bir diğer ahlaki nitelik ise, “kaba” olmadığıdır. Âyet-i kerîmede bunun ifade etmek üzere gelen **فَطًّا** kelimesi, **الْفَط** kelimesinden türemiş olup işkembe suyu anlamına gelmektedir. Bu mana için bu kelimenin kullanılması, bunun zor içilmesi, boğazdan geçmemesinden ileri gelmektedir. Cümlede **وَرَجُلٌ فَطٌّ** şeklinde kullanıldığında katı bir mantığa sahip olan kimse anlamına gelmektedir. Yine bu kökten türeyen **وَالْفَطَّاطَةُ** kelimesi, “sert ve kaba söz” anlamına gelmektedir.⁹³

Bu kelime, âyet-i kerîmedeki anlamıyla kaba ve sert anlamına gelmektedir.⁹⁴ İnsanlara karşı söz ve davranışında katı ve kuru olan kimse için de bu kelime kullanılır.⁹⁵ Yine insanlara karşı hoyrat, kavgacı ve huysuz şekilde davranmak, ahlaken katı olmak da bu kelime ile ifade edilir.⁹⁶

Bu kelime aynı zamanda yukarıda işaret ettiğimiz manaya yakın olarak kaba, örneğin kaba söz anlamına da gelmektedir.⁹⁷ Âyet-i kerîme “Eğer kaba olsan” yani katı, ahlakı kötü ve tahammülsüz olsa idin manasına gelmektedir.⁹⁸ Demek ki buradaki **الْفَطَّ** kelimesi, katı yönlü, kötü ahlaklı bir kimse anlamına gelmektedir.⁹⁹ Bu kelime aynı zamanda sert tabiatlı, sürekli parlayan kimseleri ifade etmek için de kullanılmaktadır.¹⁰⁰ Bazı kimseler, bu kelimenin eylem ve söylem olarak zahiri işlerdeki kötü ahlakı ifade ettiğini de söylemiştir.¹⁰¹

Âyet-i kerîmede Allah’u Teâlâ’nın Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmı tezkiye ettiği diğer bir ahlak ise katı kalpliliktir. Âyet-i kerîmede **غَلِيظَ الْقَلْبِ** ifadesindeki **غَلِيظَ** kelimesi, rikkatin zıddı olup ahlakta, tabiatta, fiiliyat, mantık ve yaşamdaki katılığı ifade eder. Bu manada olmak üzere bir işin veya durumun

⁹³ El-Bağdâdî, A., (2002), **Zâdü’l-Mesîr Fî ‘ilmi’t-Tefsîr**, thk. Abdürrezzak el-Mehdi, nşr. Darü’l-kütübü’l-arabi, Beyrut, 1. Baskı, c:I, s:339

⁹⁴ Vâhidî, **El-Basîf Fî Tefsîri’l-Kur’âni’l-Mecîd**, c:I, s:200.

⁹⁵ Tantâvî, **Tefsîrü’l-Vasit Li’l-Kur’âni’l-Kerîm**, c:II, s:316.

⁹⁶ El-Cazairi, Ebu Bekir, **Eyserü’t-Tefasîr Likalimi’l-Aliyyil Kebir**, (Medine, 2003), c:I, s:401.

⁹⁷ İbn Kesîr, **Tefsîrü’l-Kur’âni’l-‘azîm**, c:II, s:148.

⁹⁸ Begavî, **Me‘âlimü’t-Tenzîl**, c:I, s:526.

⁹⁹ İbnü’l-Cevzî, **Zâdü’l-Mesîr Fî ‘ilmi’t-Tefsîr**, c:I, s:339.

¹⁰⁰ Dâni, O., (2007), **El-Farq Beyne’d-Dâd Ve’z-Zâ` Fî Kitâbillâhi ‘azze Ve Celle Ve Fi’l-Meşhûri Mine’l-Kelâm**, thk. Hatim Salih ed-Damin, Darü’l-beşair, Dimaşk, c:I, s:85.

¹⁰¹ Âlûsî, M., (1995), **Rûhu’l-Me‘ânî Fî Tefsîri’l-Kur’âni’l-‘azîm Ve’s-Seb‘i’l-Meş‘ânî**, thk. thk. Ali Abdülbari Atiyye, nşr. Darü’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1. Baskı, c:II, s:318.

zorluğunu anlatmak için de kullanılır.¹⁰² Kalbi katı ve kasvetli olan, haşin, ahlakı kötü kişi için kullanıldığı gibi çetin bir durumu ifade için de kullanılmaktadır.¹⁰³ Kişinin kaba tavırlarını, şiddete eğilimini ve zor bir kimse oluşunu ifade etmek için de kullanılan bir kelimedir. Zıddı ise yumuşaklık ve mülayimlikdir.¹⁰⁴ Bunların yanı sıra kalbinde merhamet ve vicdan taşımayanlar için de bu kelime kullanılmıştır.¹⁰⁵

H. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm, "müminlere karşı şefkat ve merhamet doludur"¹⁰⁶ âyet-i kerimesinde de buyrulduğu gibi şefkat ve merhamet dolu idi. Bizzat Allah'ü Teâlâ tarafından böyle olduğu ifade buyrulmuştu. Bu âyet-i kerîmeyle Allah'ü Teâlâ, H. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm, katı kalpli ve set bir kimse olmaktan tezkiye edilmiş, şefkatli, merhametli, cana yakın, müminlere karşı müşfik bir kimse olarak nitelendirilmiştir.¹⁰⁷ Âyet-i kerîmede bahsedilen katı kalpli olmak, kötü konuşan ve insanlara karşı sert davranan kişi anlamına gelmektedir.¹⁰⁸ Bu aynı zamanda kalbe rikkat ve duygu veren hiçbir şeyden etkilenmeyecek derecede taşlaşmış kalp anlamına da gelmektedir.¹⁰⁹ Kalbin katılığını, şefkatsizliğini, hayır ve iyiliğe yönelik isteksizliğini ifade eden bir kelimedir.¹¹⁰ Çehrenin donuklaşmasını, her hangi bir matluba karşı infialsizliği, şefkatsizlik ve merhametsizliği de ifade etmektedir.¹¹¹ Şair şiirinde bu ibareyi, "Bize ağlanır ama biz kimseye ağlamayız, Bizim ciğerimiz, develerinkinden bile daha katıdır" şeklinde bu manada kullanmıştır.¹¹²

¹⁰² Er-Rüveyfî, M., (İbn Manzûr), (1993), **Lisânü'l-'arab**, Darü'l Mearif, 3. Baskı, Beyrut, c:V, s:3282.

¹⁰³ Zebîdî, **Tâcü'l-'arûs Min Cevâhiri'l-Ķâmûs**, c:XX, s:245.

¹⁰⁴ Abdülhamid, A. M., **Mucemü'l-Lügati'l-Arabiyyeti'l-Muasıra**, c:II, s:1633.

¹⁰⁵ Taberî, **Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Ķur'ân**, c:VII, s:341.

¹⁰⁶ Tevbe, 128 Ayet.

¹⁰⁷ Süyûtî, **Ed-Dürrü'l-Mensûr Fi't-Tefsîr Bi'l-Me'sûr**, c:III, s:801.

¹⁰⁸ İbn Kesîr, **Tefsîrü'l-Ķur'âni'l-'azîm**, c:II, s:148.

¹⁰⁹ En-Nisâbü'rî, H., (1996), **Ķarâ'ibü'l-Ķur'ân Ve Regâ'ibü'l-FurĶân**, thk. Şeyh Zekeriya Umeyrat, nşr. Darü'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut, 1. Baskı, c:II, s:293.

¹¹⁰ Şevkânî, M., (1998), **Fethü'l-Ķadîr**, nşr. Darü İbn Kesîr, Darü'l-kalemü't-tayyib, Dımaşk – Beyrut, 1. Baskı, c:I, s:451.

¹¹¹ El-Endelüsî, A., (İbn Atıyye), (2002), **El-Muharrerü'l-Vecîz Fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-'azîz**, thk. Abdüsselam Abdüşşafi Muhammed. Nşr. Darü'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut, 1. Baskı, c:I, s:533.

¹¹² Askerî, A., **Divanü'l-Meani**, Darü'l-ceyl, Beyrut, c:I, s:173.

3.1.2.1.1 Kaba ve katı kalplilik arasındaki fark

Âyet-i kerîmede iki yerilmiş haslet söz konusu edilerek Hz. Peygamber aleyhi's-salâtu ve's-selâm bunlardan tezkiye edilmiştir. Bu iki haslet, “kabalık” ve “katı kalplilik”tir. İlk olarak kabalıktan bahsedilmiş, ardından direkt olarak, her hangi bir atıf harfi olmaksızın buna yakın bir mana ifade eden katı kalplilikten söz edilmiştir. Bu husus, tefsir ve dil âlimlerinin mesele üzerinde çeşitli görüşler beyan etmelerine sebep olmuştur. Kimisi bu ikisinin tek bir mana ifade ettiğini belirtmiştir. Bu minvalde olmak üzere İmam Maverdi'nin tefsirinde âyet-i kerîmedeki الفظ kelimesinin katılık, والغليظ القلب ibaresinin ise sert anlamında olup her iki sıfatın, manaları aynı da olsa vurgu için bir arada zikredildiği ifade edilmiştir.¹¹³

Fethu'l-beyan adlı tefsirde ise الفظ kelimesinin kötü ahlak manasına geldiği, zira bu kelimenin, kötü bir içecek olan ve ancak zaruret durumunda içilebilen işkembe suyu anlamındaki الفظ kökünden geldiği ifade edilmiştir. Âyet-i kerîmedeki diğer غلظ القلب ibaresi ise kalbîn katılığını, şefkatsizliğini, iyiliğe karşı pasifliğini ifade eder ki mananın vurgusu için her ikisi de bir arada kullanılmıştır.¹¹⁴ Ebû Hayyân el-Endelüsî (ö. 745/1344) de bu ikisinin aynı manada iki nitelik olduğunu, anlama vurgu katmak üzere ikisinin de bir arada kullanıldığını ifade etmiştir.¹¹⁵

İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201) ise الفظ ve غلظ القلب ibarelerinin kaba ve kötü huylu anlamına geldiğini söylemiştir. Arapçada فظت تفظ فظاظة وفظظا şeklinde kullanılır. الفظ, hayvanın işkembesindeki su ve dışkıdır. Buna الفظ denilmesi, içiminin sert olmasındandır. غلظ القلب ise katı kalpli manasına gelir, denilmiştir. Bu durumda iki ifadenin birlikte zikredilmesi aynı manaya ve tekit için olur. İbn Abbas da şöyle الفظ sözde, غلظ القلب de Fiilde kullanılır, demiştir.¹¹⁶

Bu iki sıfatın da aynı anlamda olup aralarında her hangi bir fark bulunmadığı da söylenirken er-Razi gibi bazı müfessir ve âlimler bu iki sıfat arasında fark bulunduğunu ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda ifade etmiştir ki الفظ kelimesi, kötü

¹¹³ Mâverdi, A., **En-Nüket Ve'l-uyûn**, thk. Es-Seyyid İbn Abdülmaksut b. Abdürrahim, nşr. Darü'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut, Lübnan, c:I, s:433.

¹¹⁴ Han, S. H., (1992), **Fethu'l-Beyân Fî Mağâşidi'l-Çur'ân**, basım, takdim ve thk: Hadimülilm Abdullah b. İbrahim el-Ensari, nşr. El-Mektebetü'l-asriyye, Sayda – Beyrut, c:II, s:263.

¹¹⁵ İbn Âşûr, **et-Tahrîr Ve Tenvîr**, c:III, s:408.

¹¹⁶ İbnü'l-Cevzî, **Zâdü'l-Mesîr Fî 'ilmi't-Tefsîr**, c:I, s:340.

ahlak anlamına gelir. Diğer *غليظ القلب* ise kalple bir ilgisi yoktur. Yani bir insan kötü ahlaklı ve kimseye eziyet etmediği halde onlara karşı bir şefkat ve merhamet taşımayabilir. Bu ikisi arasındaki fark da burada ortaya çıkar.¹¹⁷

İbn Abbas da yukarıda atıfta bulunduğumuz gibi söz konusu iki nitelik arasındaki farkı, birinin söylemde diğer ikincisinin ise eylemde kendini gösterdiğini ifade ederek izah etmiştir.¹¹⁸

Âlûsî (ö. 1270/1854) de tefsirinde bu iki kelime arasındaki farka işaret ederek *الفظ* kelimesinin kimilerine eylem ve söyleme dayalı zahiri durumlardaki kötü ahlakı ifade ettiğini, *غليظ القلب* ibaresinin ise batını, yani içe dönük niteliklerdeki kötü huyu ifade ettiğini söylemiştir. Aslında, ikincisi, birincisinin sebebidir. Zahiri olduğundan ötürü, müsebbip, öne alınmış, yani âyet-i kerîmede önce zikredilmiştir. Çünkü bu bilinebilir bir durumdur.¹¹⁹

Bazıları ise *الفظ* söylemde, *غليظ القلب* ise eylemde kendini gösterir demiştir.¹²⁰ Müfessirlerin büyük çoğunluğu, *غليظ القلب* ibaresinin, *الفظاظه* neşet ettiği görüşünü benimsemiştir. Örneğin *el-Lübâb fi 'ulûmi'l-Kitâb* adlı eserin sahibi bu görüştedir.¹²¹ Nitekim evvel Âlûsî'den de naklettiğimiz gibi ikincisi, birincisinin sebebi, yani kabalığın sebebi, kalbin katı olmasından ileri gelir.¹²²

3.1.2.1.2 Kabalığın, katılıktan önce zikredilmesindeki hikmet

Burada akla şöyle bir soru gelebilir. Mademki kabalığa sebep olan şey, kalbin katı olmasından ileri gelmektedir o halde neden âyet-i kerîmede, kabalık, katı kalplilikten önce zikredilmiştir, zira eğer böyle ise katı kalpli olmak hususu, kabalıktan önce gelmesi beklenirdi.

¹¹⁷ Er-Râzî, F., *Mefâtîhu'l-Ğayb*, c:II, s:116.

¹¹⁸ El-Kureşî, A., *Tefsîru İbn 'abbâs*, (dr. Mecduddin el-Feyruz Abadi, Darü'l-kütübü'l-ilmîyye, Lübnan, s:59.

¹¹⁹ Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, c:II, s:318.

¹²⁰ Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, c:II, s:318.

¹²¹ Ed-Dimaşkî, Ö., (1998), *El-Lübâb Fî 'ulûmi'l-Kitâb*, thk. Şeyh Adil Ahmed Abdülmeccut & Şeyh Ali Muhammed Mauz, nşr. Darü'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut, Lübnani 1. Baskı, c:VI, s:15.

¹²² Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, c:II, s:318.

Aslında burada hissiyata medar olan bir şey, kalpte gizli olan şeyden önce zikredilmiştir. Zira âyet-i kerîmede الفظاظة olarak geçen kelimenin kökü olan الغظاظة “kabalık”, insanlarla olan sözlü ve davranışsal muamelede, kuru ve donukluğu ifade eden bir kelimedir. Bundan sonra gelen غليظ القلب ibaresindeki الغلظة kelimesi, kalbin katılığı anlamındadır. Özünde aynı olan bu iki şey, manaya vurgu katmak amacıyla bir arada ifade edilmiştir.¹²³ Diğer taraftan bunun, diğerinin önüne geçirilmesinde bir sır ve hikmet bulunuyor olabilir. O da şudur ki burada somut olan bir durum, kalpte gizli soyut bir şeyden önce zikredilmiş olmasıdır.¹²⁴ Az önce de ifade ettiğimiz gibi Âlûsî de bunun hikmetini bu şekilde izah etmiştir.¹²⁵

Böylece âyet-i kerîmedeki الفظاظة ve الغلظة kelimelerinin arasındaki ince farkı ve birinin diğerinin önüne geçirilmesindeki hikmeti açıkladıktan sonra anlaşılmaktadır ki Allah’u Teâlâ, peygamberini içiyle dışıyla tezkiye etmiş; O’nun sertlikten, kabalıktan, katılıktan ve her türlü kötü ahlaktan beri olduğunu beyan buyurmuştur.

3.1.2.1.3 Peygamberin diğer bir güzel ahlakı

Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın ahlakından bahseden âyet-i kerîmelerin manaları üzerinde durmaya devam ediyoruz. Allah’u Teâlâ’nın bu âyet-i kerîmede, Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma edinmesini emir buyurduğu ahlaktan birisi de “affetmek”tir. Diğer üstün ahlaki özelliklerinin ve yüce niteliklerinin yanına bunu da eklemesi istenmiştir. Allah’u Teâlâ bu âyet-i kerîmede “Onları affet” buyurmaktadır. Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın bu emir karşısında takınacağı tavır, söz konusu emre itaat etmek ve bu yüce ahlakı edinmek olacaktır ki bu ahlakın adı affetmektir.

Âyet-i kerîmede العفو şeklinde ifade edilen bu kelime, Arapçada عفا fiilinin mastarı olup Allah’u Teâlâ’nın güzel isimlerinden de birisidir. Bu kelime, dilde, suçu affetmek ve cezalandırmaktan vazgeçmek anlamına gelmektedir. Aslı “silme” ve “düzlemek” olan bu kelime, mübalağa siygasına gelmektedir.¹²⁶ Kelime Arapçada

¹²³ İbn Âdil, *El-Lübâb Fî ‘ulûmi’l-Kitâb*, c:II, s:318.

¹²⁴ Dervîş, M., *İ’râbü’l-Kur’âni’l-Kerîm*, c:II, s:88.

¹²⁵ Âlûsî, *Rûhu’l-Me’ânî*, c:II, s:318.

¹²⁶ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, c:IV, s:3018; El-Hanbelî, M., (2003), *El-Matlaü Alâ Ebvâb-İl-Maknar*, thk. Muhammed Beşir, el-Mektebü’l-İslami, s:438.

العقوبة “ceza” kelimesinin zıddı olup¹²⁷ “suçu silmek” anlamına geldiği de söylenmiştir.¹²⁸

Hattâbî (ö. 388/998)¹²⁹ der ki: “Bu kelime *فَعُول* vezninde olup mübalağa siygalıdır. Anlamı, suçu affedip bağışlamak ve cezalandırmamaktır. Bu kelimenin, rüzgârın alıp götürdüğü şeyden alındığı, suçu affedip görmezden gelen kimsenin de suçu ortadan kaldırdığı için buna benzetildiği de ifade edilmiştir.”¹³⁰

Şaravî ise âyet-i kerîmede bahsi geçen “af” kelimesinin suçu tamamen silmek anlamına geldiğini ve bunun “öfkeyi yutmaktan” ayrı bir şey olduğunu ifade etmiştir. Çünkü öfkeyi yutmak demek, meseleyi hala unutmadığın anlamına gelir. Sadece söz konusu suçu cezalandırmaz, elini dilini çekersin. Ama yine de unutmazsın. İçinde kalır. Ancak af böyle değildir, af, meseleyi nihai olarak silip unutmak anlamına gelmektedir.¹³¹

Bazıları ise âyet-i kerîmedeki *العفو* kelimesini hoşgörü, kusuru görmezden gelme ve kötü ahlaki hususları araştırmama olarak tarif etmiştir. Yani etrafındaki insanları nefret ettirmemek için külfet vermeden ve insanlara meşakkat verecek bir şey istemeden insanların fiillerinden ve ahlaklarından kolay olanını almak olarak görmüşlerdir.¹³²

Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın af ve müsamahasını işaret eden tek kitap, sadece Kur’ân-ı Kerîm değildir. Aynı şekilde geçmiş semavi kitaplarda onun affına işaret buyrulmuştur. Örneğin Tevrat’ta Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın niteliklerine işaret edilen niteliklerinden birisi de onun af ve müsamahasıdır. Abdullah b. Amr b. As’tan yapılan sahih bir rivayette Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın kötülüğe kötülükle karşılık vermediği, affedip bağışladığı ifade edilmiştir. Ayrıca eğri bir milleti, onun vasıtasıyla la ilahe illâllâh demek suretiyle düzeltinceye, kör gözleri onunla açıncaya, sağır kulakları onunla duyuruncaya ve

¹²⁷ El-Basrî, M., (1987), *Cemheretü’l-Luğa*, thk. Remzi Münir, Darü’l-ilm lilmelayin, c:II, s:938.

¹²⁸ İbn Düreyd, *Cemheretü’l-Luğa*, s:120.

¹²⁹ Han, S. H., *Fethu’l-Beyân Fî Makâşidi’l-Kur’ân*, c:III, s:452.

¹³⁰ Ebi’l-Feth, *El-Matlaü Alâ Ebvâb-İl-Maknar*, s:96.

¹³¹ Şa’râvî, M. M., (1997), *Tefsirü Şa’Râvî*, Metabiu ahbari’l-yevm, c:III, s:1839.

¹³² Şâmî, M., (1993), *Sübülü’l-Hüdâ Ve’r-Reşâd Fî Sîreti Hayri’l-‘ibâd*, thk. Ahmed Adil, Darü’l-kütübü’l-ilmîyye, Beyrut, c:VII, s:22.

kilitli kalpleri onunla açıncaya kadar Allah’u Teâlâ Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın canını almayacağı belirtilmiştir.¹³³

Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, bütün nitelikleriyle, özellikle de affi bakımında örnek alınan, rehber edinilen bir kimse idi. O’nun hayatı, düşmanlarına karşı bile hoşgörü ve affını ortaya koyan olay ve kıssalarla doludur.

Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, affi ve müsamahası bol bir kimse idi. Kötülük edenleri affeder, hataları görmezden gelirdi. Abdullah’tan rivayet dildiğine göre kendisi şöyle derdi: “Ben, Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma sanki toplumu tarafından darp edilip kanı akıtılan peygamberlerden birine bakıyordum. O ise yüzündeki kanı siliyor ve ‘Allah’ım! Kavmimi affet, zira onlar bilmiyorlar’ diyordu.”¹³⁴

Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın af ve bağışlaması, en çok hicretin sekizinde senesinde gelen Mekke Fethi’nde görülmüştür. Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, uzun bir aradan sonra ashabı ile birlikte bir fatih olarak Mekke’ye girince Mekke halkı tarafından hem kendisinin hem de ashabının uğradığı onca işkence ve zulümden, iki taraf arasında meydana gelen onca Aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm aştan sonra Mekke halisi artık sonlarının geldiğini ve adil ve cezaya mahkûm edileceklerini düşünüyordu. Ancak Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın, Kâbe’nin kapısında yaptığı konuşma ile sürprize uğradılar. Bu konuşmasına Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, “Allah’tan başka ilah yoktur. O vaadini yerine getirmiş, kuluna yardım etmiş, askerlerini aziz, karşısında olanları ise tek başına hezimete mahkûm etmiştir” dedikten sonra şunları söyledi: Fetih konuşmasında: "Benim size ne yapacağımı zannediyorsunuz" diye sordu: "iyilik ümid ediyoruz. Sen kerîm bir kardeş ve kerim bir kardeş oğlusun" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Gidiniz, serbestsiniz" buyurdu ve ardından “Yusuf’un dediği gibi derim” dedikten sonra “Bugün yaptıklarınız yüzünüze vurulmayacak, Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir.”¹³⁵ âyet-i kerîmesini okudu. Böylece

¹³³ Buhârî, *El-Câmi’u’s-Şaḥîh*, h:2125, c:III, s:87.

¹³⁴ Buhârî, *El-Edebü’l-Müfred*, h:757, c:I, s:405.

¹³⁵ Yusuf, 92 Ayet.

onların kötülüklerini af ve müsamaha ile karşıladı, bütün yaptıklarını görmezden gelip affederek “Gidiniz, serbestsiniz” dedi.¹³⁶

Hız. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın İslam’a davet ettiği kimselerin kalplerini ısıdırmak için benimsediği yöntemlerden birisi de onlara iyilik etmek ve onları affetmek olmuştur. Bu, O’nun ne derece kemal nitelikli bir hikmete sahip olduğunu göstergesidir. Zira kendisi, insanları, onların iyilik ve menfaatine olduğunu bildiği şeylerle kalplerini ısıdırıyordu. Örneğin mala düşkün kimseler ise, onların kalplerini bir takım şeyler vermek suretiyle İslam’a ısıdırıyor, eğer başka bir şey ise onunla bunu yapıyordu. Affetmek suretiyle kalplerini İslam’a ısıdırıdığı kimseler de oldukça çok idi.¹³⁷

Mesela Hız. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, Mekke’ye girdiğinde Ebu Süfyan’ı, affetmek ve ihsanda bulunmak suretiyle İslam’a ısıdırmak ve kalbinin imana meylini sağlamak istemiştir. Bu minvalde olmak üzere de “Ebu Süfyan’ın evine giren, silahını bırakan, kapısını kapatan güvendedir”¹³⁸ şeklindeki meşhur sözünü söylemiştir. Bu, Ebu Süfyan’ın Müslüman olmasına ve hidayete ermesinde vesile olmuş, kâfir ve müşriklerden sonra Müslümanların önemli sembol isimlerinden biri haline gelmiştir. Bütün bunlar, Hız. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm af ve hikmetinin bir delilidir. Çünkü intikam almak, Müslüman ahlakı değildir. Onun ahlakı af ve bağışlamadır. Hız. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, komutan ve rehber olarak hayatında bunları ashabına ve bütün ümmet öğretmek istemiş, kendisinden sonra da bu şekilde davranılması gerektiğini beyan etmiştir. Nitekim Hız. Ömer döneminde gerçekteşen Kudüs’ün fethinde ve af ve bağışlama bariz şekilde görülmüştür.¹³⁹

Hız. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın af ve müsamahasına işaret eden ve müşriklerden yine birinin hidayetinde vesilen olan bir hadise, Buhari’de şöyle nakledilmiştir: “Câbir b. Abdullah radiyallahuanh, Hız. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm ile birlikte Necid taraflarında bir gazvede bulunmuştu. Dönüşte

¹³⁶ İbn Kesîr, **El-Bidâye Ve’n-Nihâye**, c:III, s:570.

¹³⁷ El-Mutlak, İ., (1997). **Et-Tederrüc Fi Da’veti’n-Nebi**, Vizaratü’ş-şunuuni’l-islamiyye, s:95.

¹³⁸ Müslim, **El-Câmi’u’ş-Şahîh**, h:1780, c:III, s:1707.

¹³⁹ El-Cazairi, Ebu Bekir, **Eyserü’t-Tefasir Likalimi’l-Aliyyil Kebir**, c:III, s:417.

Resûlullah ile birlikteydi. Öğle vakti ağaçlık, çalılık bir vadiye geldiklerinde Resûlullah aleyhi's-salâtü ve's-selâm orada mola vermiş, mücahitler ağaçlar altında gölgelenmek üzere çevreye dağılmışlardı. Resûlullah aleyhi's-salâtü ve's-selâm ise, Semure denilen sık yapraklı bir ağaç altında istirahate çekilmiş kılıcını da ağaca asmıştı. Cabir anlatıyor: “Birazcık kestirmiştik ki, Resûlullah’ın bizi çağırdığını işittik ve hemen yanına koştuk. Bir de baktık, Resûlullah’ın yanında (müşriklerden) bir bedevi, Resûlullah aleyhi's-salâtü ve's-selâmın yanında oturuyor. Şöyle buyurdu: “Ben uyurken bu bedevi kılıcımı almış, uyandığımda kılıç kınından sıyrılmış vaziyette bunun elindeydi. Bana, ‘Seni benim elimden kim koruyup kurtaracak?’ dedi. Ben de üç defa: ‘Allah’ cevabını verdim.” Cabir diyor ki “Resûlullah adamı cezalandırmamıştı, yanında oturuyordu.”¹⁴⁰

Bu hadise, Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın küffar İslam’a girsin diye ne derece affa başvurduğunu olduğunu bir delilidir. Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın bu af ve bağışlaması, istenen neticeyi vermiş, söz konusu adam Müslüman olarak kabilesine dönmüş ve birçok kimsenin Müslüman olmasına vesile olmuştur.¹⁴¹

3.1.2.1.4 Âyet-i kerîmenin iniş sebebi

Âyet-i kerîmenin geneline bakıldığında, Uhud savaşından bahsedilen âyet-i kerimelerle ilişkili olduğu görülmektedir. Bütün müfessirlerce de bu böyledir. Bir önceki âyet-i kerîmede “İki ordunun karşılaştığı gün sizden yüz çeviren kimseler var ya, sırf yaptıkları bazı şeyler yüzünden şeytan onların ayaklarını kaydırmişti. Şüphesiz ki Allah onları affetmiştir, Allah çok bağışlayıcıdır, pek halîmdir.”¹⁴² buyrulmaktadır. Beğavi âyet-i kerîmedeki “sizden yüz çevirenler” ibaresi ile Beğavi “Sizden bozguna uğrayanlardır” demiştir. “Ey Müslüman topluluğu! İki ordunun, Müslüman ordunun ve küffar ordusunun bir araya geldiği Uhud Günü, Müslümanların birçoğu bozguna uğramış, Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın yanında on üç kişi dışında kimse kalmamıştır.” Âyet-i kerîmedeki “şeytan onların ayaklarını kaydırmişti.” ifadesi ise şeytan, onların ayaklarının kaymasını istedi anlamındadır. Onları hata anlamına gelen zelleğe sevk etti manasında olduğu

¹⁴⁰ Buhârî, *El-Câmi'u's-Şahîh*, h:2913, c:I, s:1382.

¹⁴¹ İbrahim b. Abdullah, *Et-Tederrüc Fi Da'veti'n-Nebi*, s:95.

¹⁴² Ali İmran, 155 Ayet.

da söylenmiştir. Âyet-i kerîmenin Arapçasındaki ifade ile ilgili olarak *أزل* ve *استزل* kelimelerinin aynı anlamda olduğu da ifade edilmiştir. Âyet-i kerîmedeki “sırf yaptıkları bazı şeyler yüzünden” ibaresi ise “günahları sebebiyle” anlamınadır. “Aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm aş meydanını terk etmeleri sebebiyle” anlamında olduğu da söylenmiştir. el-Hasen ise bu ifadenin, “şeytanın yenilgiye uğrayacakları yönündeki vesvesesine kulak asmaları nedeniyle” manasında olduğunu ifade etmiştir. Ancak Allah’u Teâlâ onları bağışlamıştır, O, Allah çok bağışlayıcıdır, pek halîmdir.”¹⁴³

Bundan sonra bizim üzerinde durduğumuz ve Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın Uhud günü bozguna uğrayan kimselere karşı olan davranışından bahseden âyet-i kerîme geliyor. Bu kimseler; Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmı yalnız bırakarak onun yaralanmasına ve dişinin kırılmasına neden oldular. Çoğu müfessir, bu görüştedir. Fahrettin er-Râzî (ö. 606/1210), bu hususa şu şekilde işaret etmiştir: “Ordu, Uhud günü hezimete uğrayıp Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm yalnız bıraktıktan sonra tekrar geri döndüklerinde Hz. Peygamber, onları sert şekilde eleştirmemiş, bilakis yumuşak söz söylemiştir. Sonra Allah’u Teâlâ, geçen ayetlerde onları dünyaları ve ahiretleri hususunda kendilerine faydalı olan şeylere irşâd edip onları affetmesi de bu şeyler cümlesindedir. Allah’u Teâlâ, ‘Sen, Allah’tan bir rahmet sayesinde ki, onlara yumuşak davrandın’ buyurarak, onları affettiğinden ve onlara karşı sert davranmadığından dolayı Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmı övmek suretiyle, onun fazl-u ihsanını arttırdı. İnsaflı olan kimse, bunun söz dizisinde güzel bir tertip olduğunu bilir.”¹⁴⁴

Ebû Zeyd es-Seâlibî (ö. 875/1471) de Fahrettin er-Râzî’nin bu sözlerini teyit ederek bu âyet-i kerîmenin, Uhud Aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm aş münasebetiyle indiğini ifade etmiştir. Bu âyet-i kerîmede, Uhud günü yerlerini terk eden kimseler azarlanmış, ancak Allah’u Teâlâ’nın rahmeti ile Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-

¹⁴³ Taberî, *Câmi’u’l-Beyân ‘an Te’vîli Âyi’l-Qur’ân*, c:VII, s:326; Begavî, *Me’âlimü’t-Tenzîl*, c:I, s:535.

¹⁴⁴ Er-Râzî, F., *Mefâtîhu’l-Ğayb*, c:IX, s:398.

selâm bu kimselere yumuşak davranmıştır. Bu hususiyeti ise onu yüce ahlaka sahip bir kimse yapmıştır.¹⁴⁵

Müfessirlerin, söz konusu âyet-i kerîmenin Uhud Savaşı'ndaki bir olaya ve bu olaydan doğan maddi ve manevi hususlara binaen indiğine dair bu sözleri ile yetiniyor ve diğer âyet-i kerîmeye geçmek istiyoruz.

3.1.2.2 “Andolsun, size içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir, size çok düşkündür, müminlere karşı şefkat ve merhamet doludur.”¹⁴⁶

Şimdi ise Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın ahlakını tezkiye eden bir başka âyet-i kerîme ile karşı karşıya bulunuyoruz. Âyet-i kerîmenin yer aldığı Tevbe suresi, Buhari'nin de belirttiği gibi son inen surelerden biridir.¹⁴⁷

Âyet-i kerîme, Tevbe suresinin sondan bir öncesi âyet-i kerîmesidir. Bu âyet-i kerîme; Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın üstün niteliklerini, yüce ahlakını, kucaklayıcı yönünü; inanlara karşı şefkat, merhamet ve ilgisini öven; insanların hidayete ermesi, mesajı onlara ileterek dünya ve ahirette onları Allah'ü Teâlâ'nın azabından kurtarması konusundaki şiddetli gayretini metheden Kur'ân-ı Kerîm'in en harika âyet-i kerimelerinden biridir.¹⁴⁸

3.1.2.2.1 Âyet-i kerîmede Hz. Peygamber'in ahlakına dair işaret edilen önemli nitelikler

Bu âyet-i kerîmede, Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın dört niteliğinden bahsedilmektedir. Bunlardan birincisi Müslümanların sıkıntıya uğramasının ona ağır gelmesidir. Bunun manası, söz konusu şeyin O'nun sabrını zorladığı şeklindedir.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Es-Seâlibî, S., (1998), **El-Cevâhirü'l-Hisân Fî Tefsîri'l-Kur'ân**, thk. Muhammed Ali Muavvid, Daru ihyaü tûrasi'l-arabi, Beyrut, c:II, s:131.

¹⁴⁶ Tevbe, 128 Ayet.

¹⁴⁷ İbn Kesîr, **Tefsîrü'l-Kur'âni'l-azîm**, c:IV, s:101.

¹⁴⁸ Derveze, M. İ., (1983), **Et-Tefsîrü'l-Hadîs**, Daru ihyaü kütübü'l-arabiyye, Kahire, c:IX, s:572.

¹⁴⁹ El-Hanefî, E., (1995), **El-Külliyât Mu'cem Fi'l-Mustalihat Ve'l-Furugi'l-Lügaviyye**, thk. Adnan Derviş, nşr. Müessesetü'r-risale, Beyrut, s:659.

Yani Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm, Müslümanlara oldukça şefkatlidir, zira sizin uğradığınız sıkıntı ve belalar ona çok ağır gelmektedir.¹⁵⁰

Âyet-i kerîmedeki عزيز عليه عنكم ifadesinin zorluk ve meşakkat çekmek anlamına geldiği de söylenmiştir. Bazıları ise ayetin anlamının, “Başınıza gelen zorluk ve sıkıntılar ona ağır gelmektedir” şeklinde olduğunu söylemiştir.¹⁵¹ Diğer bir açıklamaya göre imanı terk etmek ve haktan yüz çevirmek suretiyle başınıza gelen bela ve sıkıntılar Peygambere ağır gelir, o sizin kötü bir son ile karşılaşmanızdan ve azaba dûçar olmanızdan endişe etmektedir, şeklindedir.¹⁵² Zira “İman etmiyorlar diye neredeyse kendini helâk edeceksin!”¹⁵³ âyet-i kerîmesi buna işaret etmektedir.

Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm bu minvalde şöyle buyurmuştur: “Benimle sizin durumunuzun örneği ateş yakan bir adamın örneğine benzer. Pervane ve kelebekler ateşe düşmeye başlayınca adam onları engellemeye çalışır. Ben de sizi kuşağınızdan tutup ateşten korumaya çalışıyorum ama siz elimden kaçıp gidiyorsunuz.”¹⁵⁴

Hassân b. Sâbit (ö. 60/680), Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın ahlak ve niteliklerinden, rahmet ve bütün ümmeti adına taşıdığı endişesinden bahseden şiirinde şöyle diyor:

“Hidayetten uzak olmaları ona ağır gelir, doğru ve hidayet üzere olmaları konusunda çok hırlıdır”¹⁵⁵

Âyet-i kerîmede Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın böyle bir niteliğinden bahsedilmesi, onun böyle bir ahlaka sahip olduğunu ifade eder. O'nun bu ahlakı, ümmetine gösterdiği şefkat ve dünya ve ahirette azaptan sakındırmasına açıkça görülür. Örneğin Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm, ahirette hesabın çabuk

¹⁵⁰ A.g.e., s:942.

¹⁵¹ İbn Manzûr, **Lisânü'l-'Arab**, c:IV, s:3121.

¹⁵² Âlûsî, **Rûhu'l-Me'ânî**, c:III, s:544.

¹⁵³ Şuarâ, 3 Ayet.

¹⁵⁴ Buhârî, **El-Câmi'u's-Şaḥîh**, h:6483, c:I, s:3252.

¹⁵⁵ İbn Hişâm, **Es-Sîretü'n-Nebeviyye**, c:II, s:668.

görülmesi için bütün ümmetine şefaatte bulunacaktır. Ayrıca bu husus, onun tebliğ ettiği şeriatın ahlakına da uygun olduğunu göstermektedir.¹⁵⁶

Âyet-i kerîmede Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın sahip bulunduğu ifade edilen ikinci nitelik ise Müslümanlara çok düşkün olmasıdır. Bu, Allah'ü Teâlâ'nın âyet-i kerîmede işaret buyurduğu Hz. Peygamberin ikinci sıfatıdır. Bu ifade, O'nun, ümmetine ve bütün insanlara ne kadar düşkün, şefkatli ve merhametli olduğunun bir ifadesidir. Âyet-i kerîmedeki bu "size düşkündür" ifadesi, sizin menfaat ve maslahatınıza uğraşır, ya da size çok şefkatlidir, anlamına gelir. Bunun "menfaat ve hidayet bulmanız konusunda çok hırslı ve isteklidir" anlamına geldiği de söylenmiştir.¹⁵⁷ Yani sizin yoldan sapmışlarınızı doğruya iletmeye, tövbeye yöneltmeye, hakka döndürmeye uğraşır. Sizin için hayır ister, bütün çabası sizin iyiliğiniz içindir, hidayet bulmanız için çabalar; sizin için kötülüğü hiç istemez, sizi bundan nefret ettirmeye ve uzaklaştırmaya çalışır.¹⁵⁸ Diğer taraftan bundan önceki "sizin sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir" ifadesinin "cehenneme girmeniz ona ağır gelir" manasına geldiği, "size çok düşkündür" ifadesinin ise "cennete girmenizi çok ister" manasına geldiği söylenmiştir.¹⁵⁹

Allah'ü Teâlâ burada, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın insanları yüzlerini, kendileri gibi bir yaratılmıştan yaratıcıya, dünyadan ahirete, maddi değerlerden manevi değerlere yöneltme konusundaki çabasını beyan etmiştir. Hz. Peygamber, insanların şirk küfrün karanlığında kaldıkları her an kalbi parçalanıyor, onlar dosdoğru yola girinceye kadar bu acısı dinmiyordu. Nitekim bu hali nedeniyle âyet-i kerîmede, "İman etmiyorlar diye neredeyse kendini helâk edeceksin!"¹⁶⁰ buyruluyordu. Burada Hz. Peygamberin daha fazla kendini üzmemesi, zira insanların iman edip hidayete ermeleri için elinden geleni yaptığı ifade edilmiştir. Zira bu onun kudretinde olan bir şey değildir. Allah'ü Teâlâ dilerse onların üzerine bir mucize

¹⁵⁶ İbn Âşûr, et-Tahrîr Ve Tenvîr, c:XI, s:72.

¹⁵⁷ Zebîdî, Tâcü'l-'arûs Min Cevâhiri'l-Kâmûs, c:XVII, s:511; Abdülhamid, A. M., Mucemü'l-Lügati'l-Arabiyyeti'l-Muasıra, c:I, s:473.

¹⁵⁸ Taberî, Câmi' u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Çur'ân, c:XIV, s:584.

¹⁵⁹ Kurtubî, El-Câmi' Li-Ahkâmi'l-Çur'ân, c:VIII, s:302.

¹⁶⁰ Şuarâ, 3 Ayet.

indirir ve onların iman etmesini sağlardı. Ne var ki Allah’u Teâlâ böyle bir şey istemiyor, O, kendisinden korkan, O’na derin saygı duyan kimseler istiyor.¹⁶¹

Âyet-i kerîmede Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın bahsedilen bir diğer niteliği ise , “müminlere karşı şefkat ve merhamet doludur.” Şeklinde beyan buyrulmuştur. Bu iki sıfat, başka bir âyet-i kerîmede, fakat Allah’u Teâlâ’nın ismi olmak üzere “Ya Allah’ın size lütfu ve rahmeti ulaşmasaydı, ya Allah çok şefkatli, çok merhametli olmasaydı!”¹⁶² şeklinde birlikte ifade edilmiştir.

Allah’u Teâlâ, bu iki ismi peygamberlerinden sadece birisine vermiştir. Bu husus, Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın ne büyük bir makamda olduğuna, malik bulunduğu ahlakın ahlak ve sıfatların yüceliğine işaret etmektedir.¹⁶³

Âyet-i kerîmenin mealindeki “şefkatli” kelimesinin Arapçası şefkatin en tepesini ifade etmektedir. Çok müşfik ve iyi kalpli anlamına da gelmektedir.¹⁶⁴

Âyet-i kerîmedeki “merhametli” kelimesinin Arapçası olan رحيم kelimesi ise “rahmet” kelimesinden türemiş olup “rahman” kelimesi ile aynı kökten gelmektedir. Her ikisi de mübalağa siygasıdır. “Rahman” ismi, sadece Allah’u Teâlâ’ya ait olup her hangi bir insana verilmesi caiz olmaz ve Allah’tan başkasına sıfat da olamaz. Âyet-i kerîmede geçen ve “merhametli” olarak çevirdiğimiz رحيم kelimesi ise insana sıfat olarak gelebilir. Bu bağlamda “rahim olan adam” denilebilirken “rahman olan adam” denilemez.¹⁶⁵

Kısacası Allah’u Teâlâ, kendisine de verdiği bu iki niteliği Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma da vererek onu onurlandırmıştır. Bu husus, Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın ümmetine, hatta bütün insanlara karşı ne kadar

¹⁶¹ Şa’râvî, **Tefsirü Şa’Râvî**, c:IX, s:5614.

¹⁶² Nûr, 20 Ayet.

¹⁶³ Kurtubî, **El-Câmi’ Li-Ahkâmi’l-Kur’ân**, c:VIII, s:302; Hâzin, A., (1995), **Lübâbü’t-Te’vîl Fî Me’âni’t-Tenzîl**, (tsh. Muhammed Ali Şahin, nşr. Darü’l-kütübü’l-ilmiyye, Beyrut, 1. Baskı, c:II, s:425.

¹⁶⁴ Cevherî, İ., (1987), **Eş-Şihâh Tâcü’l-Luğa Ve’s-Şihâh’ul-Arabiyye**, Ahmed Abdülğafur Attar, nşr. Darü’l-ilmi lilmelayin, Beyrut, 4. Baskı, c:IV, s:1362; El-Mürsî, A., (1996), **El-Muḥaṣṣaṣ**, thk. Halil İbrahim Ceffâl, nşr. Daru ihyau’t-turasi’l-arabi, Beyrut, c:III, s:381.

¹⁶⁵ İbn Manzûr, **Lisânü’l-‘arab**, c:III, s:1612.

merhametli şefkatli, acıma duygusu olan ve müşfik bir insan olduğunu göstermektedir.

3.1.2.2.2 Âyet-i kerîmedeki رَأْفَةٌ (şefkat) ve الرحمة (merhamet) kelimeleri arasındaki fark

Âyet-i kerîmede geçen bu iki sıfat her ne kadar eş anlamlı olsa da aralarında mana bakımında ince bir fark vardır. Bu iki kelime, âyet-i kerîmede "رؤوف رحيم" şeklinde geçmiş ve bazı farklılıklara işaret edilmiştir. Şöyle ki “şefkat” olarak çevirdiğimiz رَأْفَةٌ kelimesi, kendisine şefkat duyulan kimseye bir zarar geldiğinde kalpte husule gelen yumuşama ve rikkati ifade eder. “Merhamet” olarak çevirdiğimiz رحيم kelimesi ise kendisine merhamet duyulan kişiye ihsan ve iyiliği gerektiren bir yumuşamadır. Kuşkusuz bu ikisi arasında mutlak bir genellik ve özellik söz konusudur.¹⁶⁶

Müfessir Âlûsî bu ikisi arasında diğer bir farka işaret ederek şunları söylemiştir: “Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın müminlere karşı şefkatli oluşu, onlara eziyet veren şeyleri gidermesi, merhametli oluşu ise onlara fayda verecek şeyleri getirmesi demektir. Müminleri günahlardan ve haramlardan sakındırması onun şefkatli oluşunu bir eseri iken onları ilim ve irfana çağırması da merhametinin bir eseridir. Diğer taraftan رَأْفَةٌ kelimesinin aşırı merhamet, الرحمة kelimesinin ise bundan daha fazla merhamet duymak anlamına geldiği de söylenmiştir. Keyfiyet bakımından رَأْفَةٌ sıfatı, الرحمة sıfatından daha güçlüdür. Çünkü bu, elem ve kederden hali saf nimetleri ulaştırmak demektir.”¹⁶⁷

Burada şefkat kelimesinin, merhamet kelimesinden önce gelişi ise kimilerine göre, ilkinin ikincisinden daha kuvvetli bir mana ifade ediyor olmasından ileri gelmektedir. Ebû Ubeyde Ma‘mer et-Teymî (ö. 209/824)¹⁶⁸, bunun manayı daha belîğ ve vurgulu hale getirmek amacıyla olduğunu ifade etmiştir. Belîğ, yani daha derin ve kuvvetli mana taşıyan kelime lafzen öne geçirilirse mana, sona alınır. Buradaki “merhamet” kelimesi, mutlak nimetlerin ulaştırılması anlamına gelmektedir. Bununla birlikte

¹⁶⁶ İbn Âşûr, *et-Taḥrîr Ve Tenvîr*, c:XI, s:73.

¹⁶⁷ Askerî, H., (1992), *El-Furûku'l-Luğaviyye*, thk. Beytullah Beyat, Müessesetü'n-neşri'l-İslami, s:346.

¹⁶⁸ Cevherî, *Eş-Şihâh Tâcü'l-Luğa Ve's-Şihâh'ul-Arabiyye*, c:VI, s:325.

ölümcül tehlike arz eden bir uzvun hastanın faydasına kesilmesi gibi bir maslahata binaen söz konusu nimetle birlikte acı ve istenmeyen şeyler de başa gelebilir.¹⁶⁹

3.1.2.2.3 Âyet-i kerîmenin iniş sebebi

Sa'd b. Ebi Vakkas'tan rivayet edildiğine göre kendisi Medine'ye geldiğinde Cüheyne kabilesi ona gelmiş ve "Sen aramıza geldin, bize bir güvence ver ki sana güvenelim" dediler. Sa'd b. Ebi Vakkas, "Neden böyle bir şey istiyorsunuz" deyince "Güvence için" cevabını verdiler. Bunun üzerine yukarıdaki âyet-i kerîme nazil oldu.¹⁷⁰

Tevbe suresine genel bir bakış attığımızda surede ağır ve zorlu talimat ve yükümlüklerin getirildiğini görüyoruz. Gerçekten Allah'ı Teâlâ'nın muvaffak kıldıkları dışından bu sorumlulukları üstelenebilmek çok zordur. Bu nedenle Allah'ı Teâlâ, âyet-i kerîmeyi, bu sorumlulukları hafifleten bir unsurdan bahisle bitirmiştir: Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın bu ümmetten olması... Evet, Hz. Peygamberin başardığı bütün büyük ve şerefli işler aslında bu ümmete aittir; bu ümmete zarar veren şeyler ona ağır gelir, bu yüzden dünya ve ahirette bizlere hayır ve iyilik ulaştırmak arzusu taşır.¹⁷¹

3.2 Kur'ân-I Kerîm'in Hz. Peygamberin Makamını Tezkiyesi

Sahih inanca, fayda veren ilme, yolu aydınlatan fikre ve selim fitrata sahip olanlarca malumdur ki Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm, çok yüce bir konuma sahiptir. İster insan ister melek olsun hiçbir kimsenin bu makama ulaşması şöyle dursun yaklaşması bile mümkün değildir. Allah'ı Teâlâ, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmdan daha üstün bir kimse yaratmış değildir. Kur'ân-ı Kerîm'i incelediğimizde birçok yerde Allah'ı Teâlâ'nın bu hususu açık seçik beyan ettiğini, onun ne derece kıymetli ve yüce bir makama sahip olduğunu vurguladığını görüyoruz. İbnü'l-Hatîb el-Endelüsî'nin (ö. 776/1374-75) de söylediği gibi;

¹⁶⁹ Askerî, **El-Furûku'l-Luğaviyye**, s:347.

¹⁷⁰ Şevkânî, **Fethu'l-Kadîr**, c:II, s:478.

¹⁷¹ Ez-Zühaylî, V., (1997). **Tefsirü'l-Münir**, nşr. Darü'l-fikr, Suriye, Şam, c:XI, s:89.

“Seni Kur’ân-ı Kerîm methylemiş, yüceliğini tabir etmeye yetmez nazmım, en belîğ ve fasih olan Allah’ın Kitabı methylemişse seni, diğer her türlü söz eksik kalır seni methelemeye”¹⁷²

Burada Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın bu yönüne işaret eden en öne çıkan âyet-i kerîmeleri ele alacağız.

3.2.1 “Sen içlerinde oldukça Allah onlara azap etmez, tövbe edip dururken de Allah onlara yine azap etmeyecektir.”¹⁷³

Bu âyet-i kerîme, Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmı tezkiye eden ve Allah katındaki konumunu beyan eden bir âyet-i kerimedir. Burada Allah’u Teâlâ, içlerinde Allah’ın elçisi bulunan bir toplum veya ümmeti; inkârları, şirkleri ve kötü davranışları sebebiyle hak etmiş olsalar bile azaba duçar kılmayacağını beyan etmektedir.

Bu âyet-i kerîmede Allah’u Teâlâ’nın elçisi aralarında iken söz konusu toplumu azap etmeyi murat etmediği ifade edilmiştir. Zira bir topluma azap gelirse, herkese gelir. Zira bakıldığında Allah’u Teâlâ, elçisini ve inananları kurtarmadan hiçbir ümmeti azap etmiş değildir. İşte bu âyet-i kerîmede Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın saygınlığı ortaya konmuş, hürmeti muhafaza edilmiştir. Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, âlemlere rahmet olarak gönderilmiş bir peygamberdir. Rahmet ve azap birbirinin zıddı olup bu ikisi bir arada bulunmaz. Diğer taraftan bununla ilgili olarak Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın sünneti nerede yaşatılırsa, bu orası için en büyük güvence olduğu da ifade edilmiştir. Bununla birlikte söz konusu âyet-i kerîme, Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın, Allah katındaki onur ve saygınlığına da delildir. Zira âyet-i kerîmede, onun varlığı, insanlığın güven içinde olması ve azabın gelmemesine sebep ve gerekçe gösterilmiştir. Burada Allah’u Teâlâ’nın içlerinde iyi ve takva ehli kimseler bulunması sebebiyle toplumdan azap ve belayı kaldırdığına dair ima ve işaret vardır.

¹⁷² El-Endelüsî, M., (2004), **El-İhâta Fî Ahbâri (Târîhi) Ğirnâta**, (Darü’l-kütübü’l-ilmîyye, Beyrut, c:IV, s:390.

¹⁷³ Enfâl, 33 Ayet.

Diğer bir anlamı da şudur ki imanında doğru olan bir mümini Allah’u Teâlâ ahirette azap etmez, zira kıyamette peygamber aralarında olacaktır.¹⁷⁴

Tefsir ve hadis âlimi İmam el-Kuşeyrî (ö. 465/1072), âyet-i kerîme ile ilgili şu ince tespitte bulunmuştur: “Burada ifade edilen husus şudur ki Allah’u Teâlâ, elçisi aralarında iken onları azap edecek değildir. Senin şan ve şerefın onların başına azap inmesine mani derecede büyüktür. Öyle yüce ve üstün bir makam işgal etmekte sin ki sen aralarında olmasan bile içlerinde senin yolundan giden ve bağışlanma dileyen kimselerin hatırına onları Allah’u Teâlâ yine azap etmez. Dolayısıyla âyet-i kerîme, Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın kadr-ü kıymetinin yüceliğine işaret etmektedir. Arkadaşın hürmetine diye bir söz vardır. Kimi insanlar, çevrelerindeki kıymetli insanların hürmetine nimet ve ihsan görür. Kâfirler, Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm sayesinde nimet ve ihsana eremedilerse bile onun hürmetine tepelerinden incek azaptan kurtulmuşlardır. Eğer Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın varlığı, kâfirlerin başına bir azap gelmesine mani oluyorsa, kalplerin onu bilmesi ve anlaması, azabın gelmesine haydi haydi mani olur.¹⁷⁵

Bu âyet-i kerîme, Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmı Allah katından ne kadar yüce bir konuma sahip olduğuna çok net bir delalet etmektedir. Allah’u Teâlâ burada, eğer söz konusu toplumun başına gökten bir azap inmiyorsa, bunun elçisi hatırına olduğunu beyan ediyor. “Sen içlerinde oldukça Allah onlara azap etmez, tövbe edip dururken de Allah onlara yine azap etmeyecektir.”¹⁷⁶ Burada söz konusu toplumun Allah’ın gazabını ve azabını hak ettiklerine dair bir kinaye vardır. Bu meydan Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın keramet ve değeri beyan edilerek müşriklerin hak ettikleri azabın henüz gelmemiş ve ertelenmiş olmasının sebebinin peygamber olduğu ifade edilmiştir. Bu, Allah’u Teâlâ’nın Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma bahşettiği en büyük onurdur. Bu suretle onu şerefli bir mevkie sahip bulunduğunu beyan etmiştir. Onun her hangi bir yer veya toplumda bulunuşunu, söz konusu yerin halkına gelecek azaba mani kabul etmiştir. Az evvel de ifade ettiğimiz gibi bu, Hz. Peygamberin kıymet ve şerefini bizlere bildirmektedir.

¹⁷⁴ El-Endelüsî, İbn Atıyye, **El-Muḥarrerü'l-Vecîz Fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-azîz**, c:II, s:521.

¹⁷⁵ Kuşeyrî, A., **Leḫâ'ifü'l-İşârât**, thk. İbrahim el-Besyuni, el-Hey'etü'l-amme, Mısır, c:I, s:622.

¹⁷⁶ Enfal, 33 Ayet.

Âyet-i kerîme Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâma "Sen içlerinde oldukça" şeklinde hitap edilmesi, çok ince bir onurlandırma manası taşıyor. Zira burada, "Size Allah'ın âyetleri okunup dururken, üstelik Allah resulü de aranızda bulunurken nasıl inkâra sapsınız?"¹⁷⁷ şeklindeki gibi "peygamberi içlerinde iken onları azap edecek değildir" denilmemiş, peygamberin şahsına hitap edilerek şan ve şerefi daha da yüceltilmiştir. Bu husus, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın yüce mertebesine ve rabbi tarafından gördüğü özel muameleye işaret etmektedir.¹⁷⁸

Mâverdi (ö. 450/1058), âyet-i kerîmenin mana itibariyle iki ihtimal taşıdığını ifade etmiştir. Birincisi azabın gelmesine mani teşkil etmesi; Hz. Peygamberin şan ve şerefini yüceltmek amacına matuftur. İkincisi ise peygamberin âlemlere rahmet olarak gönderilmesinden ileri gelmektedir. Bundan dolayı da Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmı sürgün etmek suretiyle sahip oldukları nimetten yoksun olsalar da ve bu nedenle azabı hak etseler de azaba duçar kılınmamışlardır.¹⁷⁹

3.2.1.1 Âyet-i kerîmenin iniş sebebi

Âyet-i kerîmenin iniş sebebi olarak Buhari ve Müslim'de Enes b. Malik'ten şu rivayette bulunulmuştur. Bir gün Ebu Cehil, "Allah'ım! Eğer o (Muhammed) haklı ise üzerimize gökten taş yağdır ya da acı bir azap indir tepemize" dedi ve bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil oldu.¹⁸⁰

3.2.1.2 Âyet-i kerîmenin genel açıklaması

Muaviye'den nakledildiğine göre kendisi, Sebe'li bir adama, "Senin kavmin ne kadar cahil bir toplum, başlarına bir kadın geçiyor" der. Bunun üzerine adam der ki: "Senin kavmin, bizim kavimden daha cahil, senin kavmin değil mi 'Allahım! Eğer bu kitap senin katından gelmiş bir hakikat ise gökten üzerimize taş yağdır veya bize acı veren

¹⁷⁷ Âl-i İmrân, 101 Ayet.

¹⁷⁸ İbn Âşûr, et-Tahrîr Ve Tenvîr, c:III, s:333-334;

¹⁷⁹ Mâverdi, En-Nüket Ve'l-'uyûn, c:II, s:314.

¹⁸⁰ Buhârî, El-Câmi' u's-Şahîh, h:4649, c:VI, s:62.

bir azap gönder!’¹⁸¹ diyen. En azından bizim kavmimiz böyle demedi, bilakis bize hidayet ver dedi”

Âyet-i kerîmede bahsi geçen inkârcıların azabın ısrarla derhal gelmesini istemelerine karşın Allah’u Teâlâ’nın onlara mühlet vermesi ve azabı geciktirmesi, Bedir Aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm aş’ında da olduğu gibi Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın şanı ve hürmetinden ileri gelmektedir. Aralarında bulunan Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın hürmet ve saygısına ve bir de bağışlanma dilerken Allah’u Teâlâ onları azap edecek değildi.¹⁸²

Ebû Musa el-Eş’arî’den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm efendimiz şöyle buyurmuştur: “Allah Teâlâ Hazretleri (şu âyetle) ümmetim için bana iki emân indirdi: 1. Sen aralarında olduğun müddetçe Allah onlara (umumî bir) azap indirmeyecektir. 2. Onlar istiğfarda buldukları müddetçe, Allah onlara azap etmeyecektir (el-Enfâl, 8/33). Ben aralarından ayrıldığımda, (Allah’ın azâbını önleyecek ikinci emân olan) istiğfârı kıyamete kadar ümmetimin yanında bırakıyorum.”¹⁸³

Belâgatın ilminin meânî dalında uzman olan kimselere göre bu âyet-i kerîmede istiğfârın, azaptan kurtarıcı bir güvence sağladığına işaret edilmektedir. Diğer taraftan istiğfârın mutlak manada böyle bir faydası olduğu yönünde kaynaklarda birçok hadis bulunmaktadır.¹⁸⁴

3.2.2 “(Ey Resulüm!) Hayatına Yemin Olsun Ki Onlar, Sarhoş (Sersem) Halleriyle Saçmalayıp Duruyorlardı.”¹⁸⁵

Hicr suresinde geçen bu âyet-i kerîmede Allah’u Teâlâ, Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın hayatı üzerine yemin etmektedir. Bilindiği gibi Allah’u Teâlâ, sadece yüce ve üstün olan şeyler üzerine yemin etmektedir. Allah’u Teâlâ katında

¹⁸¹ Enfâl, 32 Ayet.

¹⁸² Bikâî, İ., **Nazmü’-d-Dürer Fî Tenâsübi’l-Âyât Ve’s-Süver**, Darü’l-kütübü’l-islami, Kahire, c:VIII, s:271.

¹⁸³ Tirmizî, M., **Süneni’t-Tirmizî**, (Muhammed Nasıruddin Albani, Mektebetü’l-mearif, Riyad), h:3082, c:V, s:121.

¹⁸⁴ Han, S. H., **Fethu’l-Beyân Fî Mağâşidi’l-Çur’ân**, c:V, s:168.

¹⁸⁵ Hicr, 72 Ayet.

Hız. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın hayatından daha yüce bir şey var mıdır? Malum olduğu üzere Allah'ı Teâlâ, Hız. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm dışında hiçbir beşerin hayatı üzerine yemin etmemiştir. Bu, hiç kuşkusuz Hız. Muhammed için büyük bir şeref olup Allah'ı Teâlâ'nın ona bahşettiği yüce şan ve konuma işaret eden bir onurlandırma ifadesidir. Özelde peygamberlerden sadece Hız. Muhammed'e, genelde ise insanlardan sadece ona. Âyet-i kerîmenin başındaki "Hayatına yemin olsun ki" ifade ile ilgili olarak müfessirler, "Allah, Hız. Peygamberi onurlandırmak için onun hayatı üzerine yemin etmiştir" demişlerdir.¹⁸⁶

Kâdî İyâz'ın (ö. 544/1149) da vurguladığı gibi tefsir bilginleri, bu âyet-i kerîmede Allah'ı Teâlâ'nın hayatı müddeti üzerine yemin ettiği konusunda ittifak etmişlerdir. Bu saygını, tezkiyenin, iyilik ve onurlandırmanın en ileri boyutudur.¹⁸⁷

İmam İbn Kesir de tefsirinde bu hususa işaret ederek demiştir ki, Allah Teâlâ peygamberine hitaben "Senin ömrüne andolsun..." buyurmuş ve onun hayatı üzerine yemin etmiştir. Bunda, Hız. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm için büyük bir şereflendirme, yüce bir makam, geniş bir mevki vardır.¹⁸⁸

Taberî (ö. 310/923) de bununla ilgili olarak, Allah'ı Teâlâ, Hız. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm dışında hiç kimsenin hayatı üzerine yemin etmemiştir, demiştir. "Ey Muhammed! Senin hayatın, ömrün ve hayatta olduğunu müddete yemin olsun ki onlar sarhoş gibi, cehalet ve sapıklık içinde bocalayıp duruyorlar."¹⁸⁹

Bu âyet-i kerîmeyle ilgili olarak İbn Abbas ise Allah'ı Teâlâ'nın Hız. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmdan daha üstün kimseyi yaratmadığını ve ondan başka kimsenin hayatı üzerine yemin ettiğini de duymadığını ifade etmiştir.¹⁹⁰ Zeccâc el-Bağdâdî (ö. 311/923) de, Hız. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın tafdil edilip

¹⁸⁶ El-Meâfirî, M., (İbnü'l-Arabî), (2003), **Aĥkâmü'l-Ĥur'ân**, thk. Muhammed Abdülkadir Ata, Darü'l-kütübü'l-ilmiyye, Beyrut, c:III, s:105.

¹⁸⁷ Sebti, I., (1987), **Eş-şifa Bi'ta'rifi Hukuki'l-Mustafa**, Darü'l-feyha, Amman, c:I, s:86.

¹⁸⁸ İbn Kesir, **Tefsirü'l-Ĥur'âni'l-'azim**, c:IV, s:542.

¹⁸⁹ Kurtubî, **El-Câmi' Li-Aĥkâmi'l-Ĥur'ân**, c:XVII, s:118.

¹⁹⁰ El-Cebbar, S., **El-Camius'-Sahih Li's-Sünen Ve'l-Mesanid**, 2014, c:I, s:425.

üstün tutulması konusunda bu âyet-i kerîmenin çok önemli olduğunu ifade etmiştir.¹⁹¹

Âyet-i kerîmenin aslında geçen لعمرک ifadesi şiirde şu şekilde geçmektedir:

*“Ömrüm üzerine ki ömrüm benim için basit değildir yemin ederim silah sahipleri, ganimete sahip oldular.”*¹⁹²

Kısacası bu âyet-i kerîme, ezelde ve ebedde Peygamberlerin sonuncusu ve efendisi Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın, onun dışında kimsenin sahip olamadığı şan ve şerefine, yüce konuma işaret etmektedir. Nitekim Allah’u Teâlâ tarafından, dünya hayatı itibariyle fani ancak rabbi katında baki olan hayatı üzerine yemin edilmiştir.¹⁹³

Bazı bilginler, eğer bir kimsenin hayatı üzerine yemin ediliyorsa, bu, hayatı üzerine yemin edilen kişinin, yemin eden kişi katındaki izzet ve şerefine delalet eder demişlerdir. Bu nedenle Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın hayatı, genel ve özelde bereket ve iyiliğe sebep olması nedeniyle üzerine yemin edilmeye layık görülmüş, ondan başkasına da böyle bir şey nasip olmamıştır.¹⁹⁴

Ulemanın da belirttiği gibi bir şey üzerine yemin etmek, ya o şeyin fazilet ve üstünlüğüne ya da sağladığı faydaya dayanır. Örneğin âyet-i kerîmede Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın “hayatın üzerine yemin olsun ki” ifadesi, onun sahip olduğu fazilet ve üstünlükten iler gelmekte olup bu şekilde onun Allah katındaki değeri ve konumu insanlara beyan edilmiştir. Kur’ân-ı Kerîm’de “Yemin olsun incire ve zeytine”¹⁹⁵ şeklindeki yemin ise, incir ve zeytinin insana sağladığı faydadan ileri gelmektedir, yani bu yüzden onlar üzerine yemin edilmiştir.¹⁹⁶

¹⁹¹ Zeccâc, İ., (1988). **Me’âni’l-Kur’ân Ve İ’râbüh**, thk. Abdülcélil Abduh Şelebî, nşr. Alemü’l-kütüb, Beyrut, 1. Baskı, c:III, s:183.

¹⁹² **Divani zi’r-rimme şerhu Ebi nasır el-Bahili**, c:III, s:1593.

¹⁹³ Âlûsî, **Rûhu’l-Me’âni**, c:IV, s:479.

¹⁹⁴ Ahmed b. Süleyman, **Mevsuatü Mhasinü’l-İslam Ve Redü Şubuhati’l-Liam**, c:I, s:316.

¹⁹⁵ Tin, 1 Ayet.

¹⁹⁶ Zerkeşî, M., (1994), **El-Bahrü’l-Muhtâ Fî Uşûli’l-Fıkh**, nşr. Darü’l-kütübî, 1. Baskı, c:III, s:42.

Yine çok faziletli ve üstün bir namaz olduğu için Allah’u Teâlâ’nın ikinci namazı üzerine de yemin ettiği ifade edilmiştir. Bu yüzden orta namaz diye geçen namaz, ikinci namazı olarak tefsir edilmiştir. Âyet-i kerîmeyle ilgili olarak Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın asrına ve dönemine yemin edildiği de söylenmiştir. Aynı şekilde “Yemin ederim şu beldeye”¹⁹⁷ şeklinde Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın bulunduğu şehir üzerine de yemin edilmiştir. Bütün bunlar, Hz. Peygamberin hürmet şerefine olup ona saygı duymayan ve tabi olmayan kimselere yönelik bir azarlama ifade etmektedir.¹⁹⁸

Tefsir bilginlerin kahir ekseriyeti, “(Ey resulüm!) Hayatına yemin olsun ki onlar, sarhoş (sersem) halleriyle saçmalayıp duruyorlardı.” Âyet-i kerîmesi ile ilgili olarak Hz. Lût ve kavmi ile ilgili olup burada onlara vaaz ve nasihat etmenin bir fayda sağlamayacağı ve peygamberin teselli edildiğini ifade etmişlerdir.¹⁹⁹

Müfessirlerin tüm bu izahlarından anlaşılın husus şudur ki âyet-i kerîmedeki hitap Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm yönelik olup onun hayatı üzerine yemin ettiği, onun üstünlüğünü beyan sadedinde ondan başka hiç kimsenin hayatı üzerine yemin etmemiştir. Arapçada “el-’Umru” ve “el-’amru” kelimeleri aynıdır, ancak yemin ifadelerinde, hafif olanı tercih etme adına, fetha ile olanı tercih ederler; çünkü yemin Arapların dillerinde çok yer etmektedir. Bu sebeple de yemin ifadesinde haberi hafız etmişlerdir. Cümlenin takdiri, لعمرک مما أقسم به، şeklinde “Senin hayatın, Benim, üzerine yemin ettiğim şeylerdendir” şeklindedir. Yine بالله - Bi’llâhi şeklindeki yemin ifadesinde d fiili hafız etmişlerdir.²⁰⁰

Şa’ravi de âyet-i kerîmedeki “Senin hayatın” şeklindeki hitabın, Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma yönelik olduğunu ifade etmiştir. Burada “hayat” kelimesinin anlamı, insan için biçilen sınırları belli yaş anlamına gelmektedir. Bu, günlük dilde kullanılan “senin hayatın” cümlesine benzemektedir. Bilginler, bu âyet-i

¹⁹⁷ Beled, 1 Ayet.

¹⁹⁸ En-Nisâbü’rî, N., Ğarâ’ibü’l-Ķur’ân Ve Regâ’ibü’l-FurĶân, c:VI, s:559.

¹⁹⁹ Tantâvî, Tefsirü’l-Vasit Li’l-Kur’âni’l-Kerîm, c:VIII, s:67.

²⁰⁰ Zemahşerî, El-Keşşâf, c:II, s:585.

kerîme ile Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın Allah tarafından tekrim olduğunu ifade etmişlerdir.²⁰¹

Âyet-i kerîmede السكرة şeklinde geçen ve “sarhoşluk olarak çevirdiğimiz kelime, Arapçada السكر kelimesinden türemiş olup aklın gitmesi, set ve kapalı olma anlamlarına gelmektedir. Burada akli muvazenelerini kaybederek arzularına uyan ve bu suretle yoldan çıkan kimseler için kullanılmıştır.²⁰²

3.2.3 “Allah Ve Melekler Peygambere Salât Ediyorlar; Ey İman Edenler, Siz De Ona Salât Ve Selâm Okuyun.”²⁰³

Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın konumunu, makam ve şerefini tezkiye eden âyet-i kerîmeleri incelemeye devam ediyoruz. Allah'ü Teâlâ'nın Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâma indirdiği en büyük nimet Kur'ân-ı Kerîm, sadece ona bahşettiği mucize İsrâ ve Miraç, ahirette onu üstün kılan en büyük ayrıcalık ise büyük şefaate medar olmasıdır. Bunların yanında Allah'ü Teâlâ'nın Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâma olan sevgisinin en büyük tezahürü, bizzat kendisi ve melekler tarafından ona salt edilmesi ve inananlara da bu yönde emir verilmesidir. Bu, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın haiz olduğu en büyük tezkiye ve ilahi ikramdır. Ve bana göre bir kul olarak ulaşılabilecek en yüce mertebedir.

Hafız İbn Kesîr'in de belirttiği gibi bu âyetten maksat şudur: Allah Teâlâ, kullarına peygamberinin yücelerin yücesindeki mevkiini haber veriyor ve onu kendisine yakın meleklerin yanında övdüğünü, meleklerin de onun için mağfiret dilediklerini bildiriyor. Sonra da bu süflî âlemdeki insanlara, peygamberine salât ve selâm getirmelerini emrediyor ki ulvî ve süflî âlemin varlıkları hep birlikte ona övgü ve senada bulunsunlar.²⁰⁴

²⁰¹ Şa'râvî, *Tefsirü Şa'Râvî*, c:XIII, s:7742.

²⁰² İbn Âşûr, et-*Tahrîr Ve Tenvîr*, c:XIV, s:68.

²⁰³ Ahzâb, 56 Ayet.

²⁰⁴ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-azîm*, c:VI, s:457.

Müfessir ve kadı İbn Atıyye el-Endelüsî (ö. 541/1147), bu âyet-i kerîmede Allah’u Teâlâ’nın, elçisi Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmu tekrim ettiğini ve onun, kendi katındaki değer ve konumu beyan ettiğini ifade etmiştir.²⁰⁵

Allah’u Teâlâ’nın Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma salat etmesi, onu meleklerin yanında övmesi demektir. Meleklerin, salatı ise Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm için dua etmeleri anlamına gelmektedir.²⁰⁶ Burada Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma salat edilmesi emrini veren Allah’u Teâlâ’dır. Bu emir, hürmet ve tekrimin her türlüünü kapsayan bir nitelik arz etmektedir. Böylece bütün mahlûkatın nefsinde, salat edilmesi emredilen kişiye yönelik saygı ve hürmetin yerleştirilmesi amaçlanmıştır.²⁰⁷

Âlûsî, âyet-i kerîmede Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın makamının ne derece büyük olduğunu ifade etmek sadedinde şunları söylemiştir: “Bu âyet-i kerîme, sanki Peygamber eşlerinin, ona hürmeten kendisinden sonra başkası tarafından nikâhlanmasını yasaklayan bir önce âyet-i kerîmenin ifade ettiği manayı açıklamakta ve hikmetini ortaya koymaktadır. Bu eşi görülmemiş bir tazim ve onurdur. Bunun isim cümlesi ile ifade edilmesi ise, süreklilik ifade eder. Yani Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın bu sahip bulunduğu hürmet ve değer hep bakidir. Zira fiil cümlesinin sahip olmadığı bir özellik olarak bir şeyin isim cümlesi ile başlaması ve ifade edilmesi, o şeyin sürekli yenilendiğine, devam ettiğine ve son bulmadığına işaret eder. Bundan Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma getirilecek salatın her zaman yapılması gerektiği çıkar. Bu husus, cümlede **إِن** edatı ile de perçinleştirilmiştir. Bunun, “Bu büyük teşrifin sebebi nedir?” şeklinde mukadder sorunun cevabı olarak geldiği için böyle olmuştur da denilmiştir. Burada Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, genelin aksine direk ismiyle değil de bir elçi olduğunu vurgulamak amacına matuf olarak **النبي** “peygamber” şeklinde ifade olunmuştur. Bu da yalnızca Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma has bir şan ve şeref, değer ve konum ifade etmektedir.

²⁰⁵ El-Endelüsî, İbn Atıyye, **El-Muḥarrerü'l-Vecîz Fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-‘azîz**, c:IV, s:394.

²⁰⁶ El-Mahzûmî, M., (1989), **Tefsîru Mücâhid**, thk. Muhammed Abdüsselam, Darü'l-fikri'l-islamiyyi'l-hadise, Mısır, s:553.

²⁰⁷ Ahmed b. Abdülfettah, **Şemâilü'r-Rasul**, c:II, s:76.

Âyet-i kerîme bahsi geçen meleklerin, “melekler” değil de “melekleri” şeklinde gelmesi, Allah’u Teâlâ’ya izafe edilerek büyük bir değere sahip olduklarına işarete bulunmuş ve tekrim olunmuşlardır.²⁰⁸

Fahreddin er-Razi de Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın sahip olduğu derenin üstünlüğünü, Allah katındaki ve insanlar nezdindeki yüce konumunu bu âyet-i kerîme ile izah etmiştir. Zira bu âyet-i kerîmede Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın mükemmel şahsiyetine bir işaret vardır. Allah ve melekeleri, Hz. Peygambere salat ederler, yani Allah, sevgisinden ötürü Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmı, melekler önünde ve mele-i alada över. Gözde melekler de onu methederler ve onun için duada bulunurlar. Ey inananlar! Sizler de Allah ve meleklerine uyarak ve onun üzerinizdeki bazı haklara karşılık olarak ona salat edin. Salat edin ki imanınız tam olsun. Ona olan saygı ve muhabbetinizi izhar edin. Bu suretle iyilikleriniz artsın. Kötülüklerinizde kefarete olsun. Ona çokça salat ve selam edin.

3.2.3.1 İki Âyet-i kerîme arasındaki ince fark

Ahzâb suresinde bu şekilde iki âyet-i kerîme vardır. Birincisinde “O ve melekleri siz salat ediyor”²⁰⁹ buyrulmaktadır. Bu âyet-i kerîmede salat Allah’u Teâlâ’ya ait kılınmış, melekler ise Allah’u Teâlâ’ya atfedilmiştir. İkinci âyet-i kerîmede ise “Allah ve melekler peygambere salât ediyorlar”²¹⁰ buyrulmuştur. Burada ise Allah’u Teâlâ, kendisini ve melekleri birlikte zikrederek salâtı kendilerine isnat etmişlerdir. Burada “salat ediyorlar” denilerek Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm tazim edilmiştir. Zira birisini tek başına zikredip, başkasını ona atfetme işi, tek olarak zikredilenin, atfedilene üstün olmasını gerektirir. Bu tıpkı, bir hükümdarın, “Falanca girsin. Falanca da...” dediğinde, bundan şayet, “Falanca ve falanca girsinler.” demiş olsaydı, o zaman anlaşılacak olan bir takdîm ve öne geçirme anlaşılması olurdu. Bunu iyice kavradığına göre, O da Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm hakkında onların salât ettiğini beyan ettiğine göre, burada Resûlullah hakkındaki salâta bütünün asıl durumunda olduğu anlaşılır. Hâlbuki müminlere "salât"

²⁰⁸ Âlûsî, **Rûhu'l-Me'ânî**, c:XI, s:252-254.

²⁰⁹ Ahzâb, 43 Ayet.

²¹⁰ Ahzâb, 56 Ayet.

hususunda ise, (önce) Allah onlara merhamet ediyor, daha sonra melekler de (bu hususta) Allah'a uyuyorlar. O halde bu demektir ki melekler, Peygambere "salât" getirme hususunda, Allah Peygamber'e ister "salât" etsin isterse etmesin, kesintisiz olarak "salât" getirirler ki, bu onlara sanki ya vaciptir ya da mendûb. Hâlbuki müminler hakkında durum böyle değildir.²¹¹

İmam Kurtubî (ö. 671/1273) ise bu âyet-i kerîme ile Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın yüce bir makama ve üstün konumuna delil getirmiştir. Bu âyet-i kerîme ile yüce Allah, Rasûlünü, onun hayatta oluşunu ve ölü-münü dahi şerefleştirmiş bulunmaktadır. Onun kendi nezdindeki konumunu söz konusu etmiş ve onun hakkında yahut da hanımları ile ilgili olarak kö-tü düşüncelere sahip olmuş kimselerin bu kötülüklerini ve benzerlerini bu-nunla temizlemiş bulunmaktadır. Diğer taraftan kullarına, bir tekrim ve teşrif olarak sadece ona salat etmelerini emretmiştir.²¹²

Allah'ü Teâlâ ve melekelerin salat etmeleri bile tek başına yeterli iken bizlerin de böyle bir emre muhatap olması, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın bir ihsan ve şefkat olarak onu tazim etmemizdir. Zira bu yüzden dolayı sevap kazanıyoruz. Çünkü Allah'ü Teâlâ bunu emretmiştir. Oysa gerçekte Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın buna ihtiyacı yoktur.²¹³

Kimilerine göre Allah'ü Teâlâ'nın peygamberden başkasına salat etmesi, ona rahmet etmesi anlamında, peygambere salat etmesi ise onu daha çok tekrim etmek anlamındadır. Dolayısıyla rahmet genel, salat ise özeldir. Kimlerine göre ise Allah'ü Teâlâ'nın peygamberden başkasına salat etmesi, ona rahme iken peygambere salat etmesi ise sözlü olarak onu övmek, fiili olarak ise desteklemek ve takviye etmek demektir. Meleklerin peygamberden başkasına salat etmesi ise onlar için mağfaret dilemesi, peygambere salat etmeleri de onun sahip olduğu fazilet ve üstünlüğünü izhar etmek, sözlü olarak onu methetmek, fiili olarak ise ona destek olup yardımcı olmaktır. Müminlerin peygamberden başkasına salat etmesi ise onlar için dua etmek,

²¹¹ Er-Râzî, F., *Mefâtîhu'l-Ġayb*, c:XXV, s:181.

²¹² Kurtubî, *El-Câmi' Li-Ahkâmi'l-Ġur'ân*, c:XIV, s:232.

²¹³ Nevevî, M., (1997), *Merâhu Lebîd Li-Keşfi Ma'ne'l-Ġur'âni'l-Mecîd*, nşr. Muhammed Emin es-Sanavi, Darü'kütübü'l-ilmîyye, Beyrut, c:II, s:261.

peygambere salat etmeleri ise sözlü olarak ondan şefaata talep etmek, fiili olarak ise onun sünnetine uymak demektir.

Hız. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâma salat ve selam ise "Allahümme salli ala Muahmmedin ve Sellim" ya da "Allahümme salli ala Muahmmedin ve Ala ali Muhammedin ve Sellim" şeklinde olur.²¹⁴

Burada "Ya Rabbi" veya "Ya Rahman" değil de "Allahümme" şeklinde salat edilmesi, söz konusu kelimenin ulûhiyyet ve "la ilahe illah" kelimesinin ifade ettiği Müslüman oluşun alametini içinde barındıran kapsamlı bir mana ifade ediyor olmasından ileri gelmektedir. Bundan dolayı ona bu şekilde salatta bulunmak uygun düşmüştür. Zira Hız. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm, üstün nitelikleri kendisinde barındıran, güzellik ve celalin sırlarına sahip bir kimsedir. Adının "Muhammed" olması da bunandır. Sürekli övülen anlamındadır. Salat cümlesinde geçen "alihi" kelimesi ise Hız. Peygamberin ümmetinden takvalı olan kimseler anlamına gelmektedir. Buna Hız. Peygamberin akrabaları, eşleri ve diğerleri de dâhildir. Bu salatın anlamı ile ilgili olarak ise şöyle denilmiştir: "Allah'ım! Dinin üstün kılarak Peygamberi bu dünyada tazim eyle. Zikrini ala, Davetini izhar, şeriatını ise baki eyle. Ahirette ümmetine şefaataçı eyle. Sevabını katla. Onun önceki ve sonrakilere olan üstünlüğünü beyan ve izhar eyle. Bütün nebi ve resullere takdim eyle. Biz onu, hakkıyla övmeye ve salat etmeye muktedir değiliz. Sen ona gerektiği gibi salat ve selam eyle."²¹⁵

3.2.3.2 Allah'ü teâlâ'nın meleklerine babamız Hız. Âdem ve peygamberimiz Hız. Muhammed hakkında verdiği emir arasındaki fark

Fâkihânî (ö. 734/1334)²¹⁶, aradaki bu farka işaret ederek demiştir ki Allah'ü Teâlâ'nın "Allah ve melekleri, peygambere salat ederler" sözü ile Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâma olan tekrimi, "Hani biz meleklerle, Âdem'e secde edin demiştik"²¹⁷ sözü ile Âdem aleyhisselâma olan tekriminden daha mükemmel ve kapsamlıdır. Nitekim Allah'ü Teâlâ'nın meleklerle beraber bu tazim ve saygı

²¹⁴ Buhârî, *El-Câmi'u's-Şâhîh*, h:6357, c:VIII, s:77.

²¹⁵ Bursevî, İ., (ö. 1127), *Rûhu'l-Beyân*, nşr. Darü'l-fikr, Beyrut, c:VII, s:220.

²¹⁶ Ziriklî, M., (2002), *El-A'lâm*, Darü'l-ilm lilmelayin, c:V, s:56.

²¹⁷ Bakara, 34 Ayet.

duruşuna iştirak etmesi caiz olmaz. Bu bakımdan hem Allah’u Teâlâ, hem melekler hem de müminler tarafından yapılan teşrif ve tekrim, sadece meleklerin buldukları tekrim hareketinden daha üstün ve büyüktür.²¹⁸

İmam Süyûtî de bu farka atıfta bulunarak Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma yönelik olan teşrif ve tekrimin, Hz. Âdem’e olan teşrif ve tekrimden daha genel ve tam olduğunu ifade etmiştir. Zira meleklerle secde etmelerinin emredilmesinin iki yönü vardır: Birincisi söz konusu secde bir kere yapılmış ve bitmiştir. Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma edilen salat ise sürekli olup sonu yoktur. İkincisi söz konusu secde sadece meleklerden tarafından edilmiştir. Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma olan salt ise, hem Allah, hem melekler, hem de müminler tarafından yapılmaktadır.²¹⁹

3.2.3.3 Hz. Peygambere salat etmenin fazileti

Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma salat getirmek, en faziletli ibadetlerden bir tanesidir. Zira bu, evvela Allah’u Teâlâ ve melekler tarafından yapılmış ardından müminlere de böyle yapmaları emredilmiştir. Diğer ibadetler, böylesi bir keyfiyete sahip değildir. Zira Allah’u Teâlâ, yapılmasını emir buyurduğu fiilleri kendisi yapmamıştır.

Allah’u Teâlâ, meleklerin Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma salat ettiklerini bildirdikten sonra bundaki meknuz olan fazilet ve sevabı onlara bildirmek üzere müminlerin de ona salat etmeleri emrini vermiştir. Şeriatın getirdiği yükümlülükleri yerine getirmek gibi bir görevleri bulunmayan melekler bile Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma salat ve selam getirmek suretiyle Allah’u Teâlâ’ya yaklaşıyorlarsa, biz Müslümanların Hz. Peygambere çokça salat ve selam getirmesi haydi haydi yapması gereken bir şeydir.

Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, bizleri kendisine çokça salat etmeye teşvik etmiştir. Zira Allah’u Teâlâ, her salata karşılık bize on salatta bulunacaktır. Bu doğrultuda Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm “Kim bana bir defa salat

²¹⁸ Kastallânî, A., *El-Mevâhibü'l-Ledünniyye, Mektebetü't-Tevfikîyye*, Kahire, Mısır, c:II, s:303.

²¹⁹ Süyûtî, A., (1967), *El-Haşâ'îşü'l-Kübrâ*, nşr. M. Halil Herrâs, Kahire, c:II, s:305.

getirirse, Allah ona on defa salat eder”²²⁰ buyurmuştur. Bu, her vakitte yapılabilen bir ibadettir. Özellikle her namazdan sonra yapılması çok güzeldir. Hatta namazın son teşehhüdünde vaciptir. Çoğu yerde de sünnettir.

Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm salat getirmek, çok faziletli bir davranıştır. Sadece ecir ve sevap bakımında değil, insanın dertlerine deva, günahlarına kefarettir. Hz. Peygambere salata artırdıkça Allah’u Teâlâ da artırır. Nitekim Übey b. Ka’b’dan yapılan bir rivayete göre kendisi “Ya resûlullah sana çok salat getiriyorum. Kendime dua için ayırdığım vaktin ne kadarını sana ayırayım?” diye sorar. Resûlullah aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm “dilediğin kadar”, buyurdu. Übey radiyallahuanh sordu: “Dörtte biri.” Peygamberimiz “Dilediğin kadar... Daha fazla olsa daha iyi...” üçte biri ya Resûlullah Dilediğin kadar... Daha fazla ayırsan daha iyi...” Übey: “Yarısını?” “Dilediğin kadar, daha fazla ayırsan senin için daha hayırlıdır. Übey radiyallahuanh: “Ya Resûlullah öyleyse kendime dua için ayırdığım vaktin tümünü sana salat ve selama ayırayım.” Bunun üzerine Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm: “Böylesi sana yeter, günahların bağışlanır” buyurdu.²²¹

Başka bir rivayette ise adamın birisi “Ey Allah’ın elçisi! Ben bütün duamı sana ayırmak istiyorum” der. Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, buna, “O halde Allah, sana hem dünya hem de ahiret işlerinde yeter” buyurur.²²²

3.2.4 “Ve Senin Şanını Yüceltmedik Mi?”²²³

İnşirah suresinde yer alan bu âyet-i kerîmede, Hz. Peygamberden övgüyle bahsedilmiş olup sekiz âyettir ve Mekke’de nazil olmuştur. Tavus ve Ömer b. Abdülaziz’den nakledildiğine göre kendileri, Duha suresi ile bu surenin tek bir âyet-i kerîme olduğu görüşünde idiler. Bu nedenle bu iki âyet-i kerîmeyi namazda tek rekâtta okurlar ve arasını besmele ile ayırmazlardı. Buna gerekçe olarak ise “Senin

²²⁰ Müslim, **El-Câmi‘ u’ş-Şahîh**, h:408, c:I, s:306.

²²¹ Beyhakî, A., (1990), **Şu‘abü’l-Îmân**, thk. Muhammed es-Said Besyuni, Darü’l-kütübü’l-ilmîyye, Beyrut, h:1477, c:III, s:138.

²²² A.g.e., h:1478, c:III, s:139.

²²³ İnşirah, 4 Ayet.

kalbini açıp genişletmedik mi?”²²⁴ âyet-i kerimesindeki atfın, “O seni yetim bulup barındırmadı mı?”²²⁵ âyet-i kerimesindeki atf gibi olduğunu söylemişlerdir.

Fakat bu doğru değildir. Çünkü ilk âyet-i kerîme, Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın eziyet görüp baskı altında olduğu, müşrikler tarafından takip edildiği sıkıntılı bir dönemde inmiştir. İkinci âyet-i kerîme ise, muhtevasına bakılırsa Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın kalbinin ferahladığı, mutlu olduğu bir döneme tesadüf etmesi gerekir ki bu iki hususun bir arada bulunuyor olması söz konusu değildir.²²⁶

Şu kısacık âyet-i kerîme üzerinde biraz düşündüğümüzde görmekteyiz ki muhtevası itibariyle Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma hitap etmekte, Allah’u Teâlâ’nın gönlünü rahatlatmak ve üzerinden yükleri hafifletmek, şanını yüceltmek gibi O’na olan nimetlerini takrir ve tebyin etmektedir. Kuşkusuzu şan ve şerefının yüceltilmesi, Allah’u Teâlâ’nın Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma bahşettiği en büyük nimetlerdendir.

Allah’u Teâlâ, yukarıdaki âyet-i kerîmede “Ve senin şanını yücelttik” buyurarak bulunduğu yüce makamın ne kadar üstün olduğunu bizlere beyan buyurmuştur. Bu âyet-i kerîme ile yüce bir kıymet ve şerefe sahip olduğunu, konunun son derece ala olduğunu açıklamış; Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma olan muhabbetini, mesajının evrensel niteliğini ve her çağa uzandığını bizlere beyan etmiştir.

Vehbe ez-Zühaylî (1932-2015), bu surenin bir takım hususlar barındırdığını ifade etmiştir. Bunlar başlıca şöyledir: Allah’u Teâlâ bu âyet-i kerîmede, Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma üç nimet bahşettiğini ifade etmiştir. Bunlardan birincisi iman ve hikmet ile onun gönlünü açması, ikincisi onu günahlardan ve hatalardan temizlemesi, üçüncüsü ise şan ve şerefini, dünya ve ahirette yüceltmıştır. Bu suretle

²²⁴ İnşirâh, I Ayet.

²²⁵ Duhâ, 6 Ayet.

²²⁶ Er-Râzî, F., **Mefâtîhu’l-Ġayb**, c:XXXII, s:205.

Hız. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmı teselli etmiş, Mekke'de, Taif'te ve başka yerlerde gördüğü ağır eziyet ve baskılara karşı onu alıştırmıştır.²²⁷

Buradan hareketle âyet-i kerîmede işaret edilen en önemli hususun onun şan ve şerefini yüceltmek olduğunu ifade edebiliriz. Bu hususu, dilin manası, muteber tefsir ve âlimlerin görüşleri ile açıklayacağız.

Tefsir kitaplarında “Ve senin şanını yücelttik” âyet-i kerîmesiyle ilgili pek çok açıklama geçmiştir ancak bunların hepsi takriben birbirine yakın olup neredeyse hepsi gerek dünyada gerekse de ahirette Hız. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın şan ve şerefının, makam ve mevkinin yüceltilmesi merkezindedir. Örneğin âyet-i kerîmedeki "ورفعنا" “yücelttik” kelimesi, Hız. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın bulunduğu makam ve mevkinin yüceliğine işaret emektedir.

Dilde bu kelime, Arapça الرفع “yükseklik” kelimesinden gelmekte olup الوضع “düşüklük” kelimesinin zıddıdır. Bu kelime, kimi zaman “dağı da üzerinize kaldırmıştık”²²⁸ âyet-i kerimesinde olduğu gibi yerinden yüksekçe bir yere konulan cisimler için, kimi zaman ise göğe yükseltmek ya da şanını yükseltmek anlamında olması muhtemel “Bilâkis Allah onu kendine kaldırmıştır”²²⁹ âyet-i kerimesinde olduğu gibi şan, şeref ve konum için kullanılır. Dolayısıyla “Ve senin şanını yücelttik” âyet-i kerîmesi, Hız. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın konumunun ve sahip olduğu şan ve şerefın yüceltilmesi şeklinde iki mana ihtiva etmektedir.²³⁰

3.2.4.1 Âyet-i kerîmenin iniş sebebi

Müşrikler, Hız. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın erkek bir varisi bulunmadığı ve bu nedenle neslinin kesilip öldüğü zaman adı sanının unutulacağını söylüyorlardı. Bunun üzerine Allah'ü Teâlâ, “Asıl soyu gelmeyecek olan, sana karşı nefret duyandır.”²³¹ âyet-i kerîmesini indirdi. Burada Allah'ü Teâlâ, asıl soyu kesilecek ve unutulup gidecek olan kimsenin, Hız. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâma kin

²²⁷ Ez-Zühaylî, V., **Tefsirü'l-Münir**, c:XXX, s:292.

²²⁸ Bakara, 93 Ayet.

²²⁹ Nisa, 158 Ayet.

²³⁰ Fîrûzâbâdî, M., **Beşâ'iru Zevi't-Temyîz Fî Leğâ'ifi'l-Kitâbi'l-'azîz**, thk. Muhammed Ali Neccar, İhyau'türasi'l-arabi, Kahire, c:III, s:92.

²³¹ Kevser, 3 Ayet.

duyan, onu karalamaya çalışan kimseler olacağını, Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın ise kendi zikri ile birlikte kıyamete kadar birlikte zikredileceğini beyan etmiştir. Nitekim müezzin, ezanda “Eşhedü en lâ ilâhe illallâh” (Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet ederim dedikten sonra “Eşhedü enne Muhammeden resûlullah” (Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet ederim) diyerek Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmı, her seferinde Allah'ü Teâlâ ile birlikte zikreder. Böylece Allah'ü Teâlâ “Ve senin şanını yücelttik”²³² âyet-i kerîmesi ile buna işaret buyurmuş olmaktadır. Hz. Ali'nin de bu manda bir sözü vardır. “Âlimler, ilelebet bakidirler. Ayanları gayr-ı mevcut, eserleri ise kalpte mevcuttur.” Bu söz, Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâma tabi olan, onun yolundan giden âlimler için söylenmiştir. Peki, Allah'ü Teâlâ'nın şanını bizzat yücelttiği ve kendisini peygamberlerin sonuncusu kılan Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın şan ve mertebesi ne olabilir, varın siz hesap edin.²³³

Âlimlerin “Ve senin şanını yücelttik”²³⁴ âyet-i kerîmesiyle ilgili olarak yaptıkları açıklamalara gelince, İbn Abbas, bunu şu şekilde tefsir etmiştir: “Senin şanını yücelttik, yani senin sesin ve ismin; ezanlarda, dua ve şehadetlerde tıpkı benim ismim gibi yükselecektir. Bu, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın içinde bulunduğu fakirlik ve sıkıntılara bir teselli olarak bahşedilmiştir.”²³⁵ Âyet-i kerîmede ifade edilen husus odur ki “senin şanını yüce kıldık, değerini ve konumunu alaydık. Zira ki adın, kelime-i şehadette Allah'ü Teâlâ ile birlikte zikredilir.”²³⁶

Mücâhid b. Cebr (ö. 103/721) de âyet-i kerîme için benzer bir açıklama getirerek kelime-i şehadette olduğu gibi Allah'ü Teâlâ'nın adı anıldığı gibi Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın adının da O'nunla birlikte anılacağını ifade etmiştir.²³⁷ Bunun anlamı şudur: Müslümanlar, belirli vakitlerde Allah'ü Teâlâ'nın ismini anmaları icap ettiğinde, bunun yanında Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın da adını anmaları icap edecektir. Bu Allah'ü Teâlâ tarafından Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâma bahşedilmiş en yüce değer ve minnettir. Nitekim bir

²³² İnşirah, 4 Ayet.

²³³ Ferrâ, Y., **Me'âni'l-Kur'ân**, thk. Ahmed Yusuf en-Necati / Muhammed Ali en-Neccar / Abdülfettah İsmail el-Şelebi, nşr. Darü'l-mısriyye, Mısır, 1. Baskı, c:III, s:296.

²³⁴ İnşirah, 4 Ayet.

²³⁵ Abdullah b. Abbas, **Tefsîru İbn 'abbâs**, s:514.

²³⁶ Hassân b. Sâbit, **Dîvân**, s:54.

²³⁷ Beyhakî, **Es-Sünenü'l-Kübrâ**, h:5771, c:III, s:296.

kimsenin kelime-i şehadette Allah'ü Teâlâ ile birlikte Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın da adını anmadan Müslüman olabilmesi mümkün değildir. Kişi, hem Allah'ü Teâlâ'nın hem de peygamberin ismini zikrederek imanını tamam edebilir. Yine ezan ve namaz da Hz. Peygamberin adı anılmadan tam manasıyla eda edilmiş olmaz.²³⁸

İmam Şafii de âyet-i kerîmenin anlamına dair benzer bir açıklama yaparak kelime-i şehadet ve ezanda Allah'ü Teâlâ'nın adıyla birlikte zikredilmesinin kast edildiğini ifade etmiştir. Yine Kur'ân-ı Kerîm okurken, her hangi iyi bir amelde bulunurken ve günahlardan yüz çevirirken onun adının anılıyor olması da kast edilmiş olabilir.²³⁹

Allah'ü Teâlâ, Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın gönlünü tam manasıyla açmış, onun bütün yüklerini üzerinden almıştır. Onun şan ve şerefini olabilecek en seviyede yüceltmiş, ona uyanlar için de bu şan ve şereften bir pay biçmiştir. Zira Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın sünnetine uyan ve onun yolundan giden kimseler için, söz konusu şan ve şereften kendi nam-ı hesaplarına bir pay düşer. Bu bağlamda olmak üzere Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâma kim ne derece tabi olursa, o nispette gönlü ferahlar, üzerinden yükler hafifler, şan ve şerefler yücelir. Kişinin söz ve eylemlerinde, bilgi ve ahlakında Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâma olan tabiiyyet derecesi arttıkça, bu üç şey de artar. Böylece insanların günlü en ferah, şan ve şerefi en yüksek kimse olur.²⁴⁰

Dolayısıyla ifade edebiliriz ki âyet-i kerîmede bahsedilen şanın yüceltilmesi, Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın sünnetini ihya eden ve yayan kimselere kadar uzanır. Zira ehli-sünnet olanlar, ölseler bile şanları ölmez. Ama bidatçiler öldüklerinde ne adları kalır ne de sanları. Ehli-sünnete ait olan bu hususiyet, Hz. Peygamberin sünnetini ihya etmelerinden ileri gelir. Bu nedenle Allah'ü Teâlâ'nın "Senin şanını yücelttik" buyruğundan bolca nasipleri olur.²⁴¹

²³⁸ El-Yemeni, M., (2012), **Teysîrü'l-Beyân Lî Ahkami'l-Çur'ân**, Abdülmunim eHıraş, Darü'n-nevadir, Suriye, c:IV, s:136.

²³⁹ Han, S. H., **Fethu'l-Beyân Fî Mağâşidi'l-Çur'ân**, c:I, s:59.

²⁴⁰ Es-Sebt, H., (2016). **El-Kavaid Ve'l-Usul Ve Tatbikatü't-Tedebbür**, Darü'l-hadara, s:75.

²⁴¹ A.g.e., s:226.

Kimileri, “Senin kalbini açıp genişletmedik mi?”²⁴² âyet-i kerîmesinin Arapçasında bulunan لك “senin”, “Belini büken yükünü üzerinden kaldırmadık mı?”²⁴³ âyet-i kerimesindeki عنك “üzerinden” ve “Ve senin şanını yüceltmedik mi?” âyet-i kerimesinde tekrar edilen لك “senin” harfi cerlerinin cümledeki anlamı kuvvetlendirmek için geldiğini ifade etmiştir. Bu nedenle Kur’ân-ı Kerîm’de, söz konusu üç mevzunun da geçtiği yerlerde manaya uygun harfi cerler kullanılmıştır. Örneğin “Ve senin şanını yüceltmedik mi?” âyet-i kerimesinin Arapçasındaki الشرح kelimesi için, لك “senin” harfi ceri yerine olmuştur. Bu suretle söz konusu edilen hususun iyi ve güzel bir şey olduğuna işarete bulunulmuştur. Zira Arapçada لك harfi cerinde bulunan ل harfi kişinin lehinde olan şeyleri bildirir.²⁴⁴ Beyzâvî (ö. 685/1286) ise söz konusu harfi cerin, mübalağa bildirdiğini beyan etmiştir.²⁴⁵

Genel bir kural olarak bir şeyle süslenmeden önce o şeyin konulacağı yerin temizlenmesi gerekir. Bu kural, Kur’ân-ı Kerîm’de çokça geçmiştir. Örneğin “Belini büken yükünü üzerinden kaldırmadık mı?” âyet-i kerîmesi, söz konusu süslenecek yerin temizlenmesi, tahliye edilmesi anlamına gelir. Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın belini büken yük üzerinden kaldırıldıktan sonra “Ve senin şanını yüceltmedik mi?” buyruğuyla onun şan ve şerefine yüceltildiği beyan edilmiştir. Bu kuralın, gerek kelime-i tevhidde ve gerekse de Kur’ân-ı Kerîm’in birçok yerinde izlerini görmek mümkündür.²⁴⁶

Beyhakî (ö. 458/1066), *Sünen*’inde Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın şan ve şerefine ve de ahlakına dair geçmiş kitaplarda yer alan hususlar hakkında şunu anlatır. “Mukâtil b. Hayyân, ‘Evet, Mûsâ’ya seslendiğimiz zaman sen Tûr’un yanında değildin.’²⁴⁷ âyet-i kerîmesi hakkında ifade ettiğine göre bu burada, Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın ümmetine, henüz babalarının sülbünde iken gönderildiği vakit ona iman etmelerinin istendiği beyan edilmiştir. Nitekim Allah’u Teâlâ, Hz. Musa ise konuştuğunu haber verdiği âyet-i kerîmede Onlar, “ellerindeki

²⁴² İnşirah, 1 Ayet.

²⁴³ İnşirah, 2 Ayet.

²⁴⁴ El-Mutmi, A. İ., (1992), *Hasaisu’t-Ta’biri’l-Kur’ani Ve Sematü’hü’l-Belağıyye*, Mektebetü Vehbe, c:II, s:142.

²⁴⁵ Vâhidî, *El-Basîf Fî Tefsiri’l-Çur’âni’l-Mecîd*, c:V, s:321.

²⁴⁶ Es-Sebti, *El-Kavaid Ve’l-Usul Ve Tatbikatü’t-Tedebbür*, S:105.

²⁴⁷ Kasas, 46 Ayet.

Tevrat'ta ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye, o ümmî peygambere uyarlar.”²⁴⁸ “Meryem oğlu İsmâ da şöyle demişti: ‘Ey İsrâiloğulları! Bilin ki benden önceki Tevrat’ı doğrulamak ve benden sonra gelecek Ahmed isimli elçiyi müjdelemek üzere size Allah tarafından gönderilmiş elçiyim.’”²⁴⁹ Buyurmuş, bu hususu bizlere bildirmiştir. Diğer taraftan “Ve senin şanını yüceltmedik mi?”²⁵⁰ âyet-i kerîmesi ile ilgili olarak Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın şan ve şerefının, peygamber olarak gelmeden önceki evvelkiler katında yüceltildiği de ifade edilmiştir.²⁵¹ Diğer taraftan Hz. İbrahim’in “Arkadan gelecekler içinde iyilikle anılmayı bana nasip eyle!”²⁵² şeklindeki duası “Sonradan gelen nesiller arasında onun hakkında (iyi bir ün) bıraktık.”²⁵³ Buyruğu ile kabul olduğu bildirilmiş, bu hususların tümü ve daha fazlası Hz. Peygambere bahşedilmiştir.²⁵⁴

Neredeyse eski ve yeni bütün müfessirler, bu âyet-i kerîmede Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın tezkiye edilip makamının yüceltildiği anlamında olduğunu beyan etmişlerdir. Nitekim Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın adının birçok yerde Allah’u Teâlâ ile birlikte anılması bunun en tipik misaldir. Bu konuda birçok rivayet bulunmaktadır. Örneğin Ebu Said el-Hudri'den rivayet edildiğini tesbit ettikleri bir hadiste Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm şöyle buyurmuştur: "Cebrail (as) bana geldi ve dedi ki: Rabbim ve Rabbin şöyle buyuruyor: “Bilir misin, senin zikrini nasıl yükselttim?” “Yüce Allah en iyisini bilir” dedim. Dedi ki: “Ben anıldıkça sen de benimle beraber anılacaksın.” Bu ise nam ve şan yüksekliğinin en büyük mertebesini açıklamaktadır.²⁵⁵

Fahrettin er-Razi ise âyet-i kerîmeyle ilgili olarak âlimlerin bununla ilgili görüşlerini şöyle ifade eder: “Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın peygamber oluşu, yerde ve gökte meşhur oluşu, isminin Arş üzerine yazılışı... Kelime-i şhadette ve tahiyyatta adının, Allah'ın adıyla birlikte zikredilişi, namının önceki kitaplarda yer alışı; her tarafa yayılışı; kendisiyle peygamberliğin noktalanışı... Hutbelerde,

²⁴⁸ A'râf, 157 Ayet.

²⁴⁹ Saf, 6 Ayet.

²⁵⁰ İnşirah, 4 Ayet.

²⁵¹ Beyhakî, *Şu'abü'l-İmân*, h:1410, c:II, s:147.

²⁵² Şuarâ, 84 Ayet.

²⁵³ Sâffât, 78 Ayet.

²⁵⁴ Et-Tirmizî, M., *Nevâdirü'l-Uşûl Fî Ma'rifeti Ahbâri'r-Resûl*, thk. Abdurrahman Umeyra, Darü'l-ceyl, Beyrut, c:IV, s:86.

²⁵⁵ Beyhakî, *Şu'abü'l-İmân*, c:I, s:262.

ezanlarda ve kitapların başlarında ve sonlarında zikredilişi... “Allah'a ve Resulüne itaat edin”²⁵⁶ ve benzeri ayetlerde, Kur'ân-ı Kerim'de, isminin Allah'ın ismiyle birlikte zikredilişi; Allah'ı Teâlâ, diğer peygamberlere, “Ey Musa, ey İsa” diye isimleriyle seslenirken, ona, “Ey Resul, Ey Nebî” diye hitap edişi gibi şeylerin tümü, bu şan ve şerefın yükseltilmesine dâhil hususlardır. Yine bu ayet, Allah'ı Teâlâ'nın Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın zikrini insanların zikrinden hoşlanır bir biçimde kalplere ısındırması da buna dâhildir. Bu husus Allah'ı Teâlâ, “Rahman onlar için bir sevgi verir”²⁵⁷ ayeti ile beyan etmiştir. Buna göre Hak Teâlâ sanki şöyle demek istemiştir: “Âlemi, sana tabi olanlar ve seni sevenlerle doldurdum. Hepsi de seni övüyor, sana salat-ü selam getiriyor ve sünnetini sürdürüyorlar. Hatta farz namazlardan her birinin yanı sıra mutlaka sünnet namazlar var. Binâenaleyh sana tabi olanlar, farzlar hususunda Benim emrime; sünnetler hususunda da senin emrine uyuyorlar. “Şüphesiz sana biat edenler, gerçekte Allah'a biat etmişlerdir.”²⁵⁸ Sultanlar bile sana tabi olmaktan, yoluna gitmekten yüz çevirmemişlerdir. Kıraat âlimleri, senin getirdiğin ayetleri ezberliyor; müfessirler, senin getirdiğin Furkan'ın manalarını tefsir ediyor; vaizler de senin öğütlerini tebliğ ediyorlar. Hatta âlimler ve hükümdarlar, senin yoluna hizmette birbirleriyle yarışıyor; kapılar ötesinden seni selamlıyor, yüzlerini senin “Ravza”nın toprağına sürüyor, şefaatinı umuyorlar. Şu halde senin namın, şerefın, kıyamete kadar sürecektir.”²⁵⁹

Bikâî (ö. 885/1480) ise Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın yüce makam ve şanı ile ilgili olarak ifade etmiştir ki Allah'ı Teâlâ, bu âyet-i kerîmede Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâma, kendi ve şan ve yüceliğinde bir parça verdiğini beyan etmiştir. Âyet-i kerîmedeki لك “senin” ifadesi, bunun sadece Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâma özgü olduğunu göstermektedir. Bu öyle bir yüceliktir ki diğer insanların sahip buldukları bütün şan ve makamlar, bunun yanında bir hiçtir.²⁶⁰

Evet, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın siret ve hayatına bakanlar, ahirete irtihal ettikten sonra sonraki herkese malum olan şan ve ününü düşünenler, O'nun

²⁵⁶ Nisa, 59 Ayet.

²⁵⁷ Meryem, 96 Ayet.

²⁵⁸ Fetih, 10 Ayet.

²⁵⁹ Er-Râzî, F., **Mefâtîhu'l-Ġayb**, c:XXXII, s:208.

²⁶⁰ Bikâî, **Naẓmü'd-Dürer Fî Tenâsübi'l-Âyât Ve's-Süver**, c:XXII, s:121.

yeryüzünden önce mele-i alada yüceltildiğini görür. Zira Allah’u Teâlâ, kendi ismiyle beraber peygamberin ismini yan yana koymuştur. Her yerde milyonlarca insan onu zikretmektedir. Namaz ve dualarında ona salat ve selam etmektedir. Bu çok yüce bir şan ve makamdır ki hiçbir kimse buna nail olabilmiş değildir ve bundan sonra bu âlemde nail olamayacaktır. Bu şan ve makamdan öte ve büyük başka şan ve makam yoktur. Bu konum ve üstünlüğün üzerinde bir konum ve üstünlük de yoktur. Bu, bu âlemde Allah’u Teâlâ tarafından sadece Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma bahşedilmiştir.²⁶¹

3.3 Kur’ân-i Kerîm’in Hz. Peygamberin Bedenini Tezkiyesi

Allah Teâlâ Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın sıfatlarını ahlakını ve konumunu tezkiye ettiği gibi aynı şekilde onun şan ve şerefini, bedenini de tezkiye etmiştir. Beden kelimesi, Arapçada insan vücudu anlamına gelmektedir. Bu anlamda Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve selami tezkiye eden ayeti kerimeler üzerinde duracağız.²⁶²

3.3.1 “O, Hevasından Konuşmaz”²⁶³

Bu araştırmada Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın bedenini organlarını ve ondan sadır olanları tezkiye eden ayeti kerimleri aktaracağız. Allah Teâlâ, yukarıdaki âyet-i kerîmede Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın, ne Allah Teâlâ’nın ne de yaratıklarının ve ne de şariat hakkında hevasından, yani kendi keyfine göre konuşmayacağını beyan etmektedir. Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem, akıl itibariyle bütün insanlardan üstündür. Çünkü o hevasından konuşmaz, bunu müfessirlerin ayeti kerime hakkında söyledikleriyle teyit edelim.

İlk olarak Allah Teâlâ’nın ayeti kerimedeki muradını anlamak için âyet-i kerîmede geçen bazı kelimeleri lüğavi açıdan ele alalım.

²⁶¹ Eş-Şühud, A., *El-İcazu’l-Lüğavi Ve’l-Beyani Fi’l-Kur’ân-I Kerîm*, s:81.

²⁶² İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, c:III, s:120.

²⁶³ Necm, 3 Ayet.

Âyet-i kerîmenin başındaki “Konuşmaz” kelimesinin Arapça aslı, “bir şey söylemek anlamına olup “söz” demektir.²⁶⁴ Bu kelimenin, insanın azından çıkan ve insan kulağına ilişen sesler anlamına geldiği de söylenmiştir.²⁶⁵ Diğer taraftan Arap dilinde bu kelimenin “söz” ve “lafız” olarak iki dudaktan çıkan her şey de bu kelime kullanılmaktadır.²⁶⁶

Mu’cemu’l-Muasıra’da belirtildiğine göre konuşmanın iki yönü vardır: Birincisi “iç konuşma” ikincisi ise “harici konuşma”dır. Dış konuşma, lafızdır yani kelimeleri telaffuz etmektir. İç konuşma ise soyut gerçekleri anlamak ve idrak etmek demektir.²⁶⁷

Âyet-i kerîmede geçen bir diğer kelime “heva” ise insanın bir şeyi sevmesi ve kalben bağlanması anlamına geldiği ifade edilmiştir.

Kimi âlime göre ise “heva” meyletmek demektir. Bu kelimenin “ateş” manası taşıdığı da belirtilmektedir. Nitekim hevasına uyan bir insanı, bu davranışı ateşe sürükler. Örneğin Arapçada yukarıdan aşağı düşen bir kimse için bu kelime kullanılır. Âyet-i kerîmede ise bu kelime, nefis, öz benlik anlamında kullanılmıştır. Kelimenin taşıdığı her iki anlam da aslında birdir. Çünkü heva, insana bir hayır kazandırmaz, onu bütün iyilik ve güzelliklerden mahrum eder. Hevasına uyan, keyfine göre hareket eden kimse, istenmeyen sonuçlarla karşılaşır. Örneğin hevasından konuşan kimsenin sonunda mutlaka kınanacağı ve pişmanlık duyacağı söylenmiştir. Yine bu kelimenin, İslam’ın yasakladığı keyfi arzulara meyletmek demek olduğu da belirtilmiştir.²⁶⁸

Âyet-i kerîmenin açıklamasına gelince, bu ayetin manası hakkında düşündüğümüzde ne kadar net bir mesaj verdiğini rahatlıkla anlayabiliriz. Bu doğrultuda Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, bütün eylem ve söylemleri itibariyle Allah

²⁶⁴ El-Mürsî, A., (2000), **El-Muḥkem Ve’l-Muḥîṭü’l-A’zam**, thk. Abdülhamit Hindavi, nşr. Darü’l-kütübü’l-ilmiyye, Beyrut, 1. Baskı, c:VI, s:285.

²⁶⁵ Zebîdî, **Tâcü’l-‘arûs Min Cevâhiri’l-Kâmûs**, c:XXVI, s:423.

²⁶⁶ Fîrûzâbâdî, M., (2005), **El-Ḳâmûsü’l-Muḥîṭ Ve’l-Ḳabesü’l-Vasîṭ El-Câmi’ Limâ Zehebe Min Luġati’l-‘Arab Şemâṭiṭ**, thk. Müessesetü’r-risale, nşr. Müessesetü’r-risale littabaa ve’n-neşri ve’t-tevzi, Beyrut – Lübnan, 8. Baskı, c:III, s:277; Râzî, **Muḥtârü’ş-Şihâh**, s:66;

²⁶⁷ Abdülhamid, A. M., **Mucemü’l-Luġati’l-Arabiyyeti’l-Muasıra**, c:III, s:2230.

²⁶⁸ Hererî, **Hadaiku’r-Ruh**, c:XXVIII, s:108.

Teâlâ tarafından tezkiye edilmiştir. Özellikle de söz ve söylemlerinde Allah Teâlâ, bu ayeti kerimede ona bahşettiğidir; öyle ki Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm, nefisinden ve hevasından olan bütün söz kelam ve lafızları nefyetmiştir, bilakis o ondan sonra gelen âyet-i kerîmede geldiği gibi Allah Teâlâ'n vahiyle nebi Aleyhi's-salâtü ve's-selâm den sadır olmuştur. “Şüphesiz o vahyolunan bir vahiydir.”²⁶⁹

Aynı şekilde bu, Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem sözlerinin, Kur'ân-ı Kerîm'den olsun veya olmasın Allah Teâlâ'dan kendisine vahyedilen bir vahiy olduğuna dair açık bir nasır.

Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm, bir hadisinde “Agâh olun ki bana kitapla birlikte onun bir misli de verilmiştir” buyurmuştur.²⁷⁰ Bu hadis, Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmdan sözlerine uyulmasının, Kur'ân-ı Kerîm'e uymak kadar önemli olduğunu ifade etmektedir.

İbn Abbas'ın da ifade ettiği gibi Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm, kendi hevasından konuşmamıştır.²⁷¹ Zeccâc el-Bağdâdî (ö. 311/923), demiştir ki; Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmdan duyduklarınız onun hevasından söylediği sözler değildir.²⁷²

Sehl et-Tüsterî (ö. 283/896) ise ifade etmiştir ki Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm, asla basıl bir söz söylemez. Yani ne Kur'ân-ı Kerîm'de ne hadiste ne de başka bir konuda. Onun, konuşması Allah'ı Teâlâ'nın hüccetlerinden bir hüccettir. Şeytan ona karşı gelmişken o nasıl hevasından konuşabilir, o bundan münezzehtir.²⁷³

Allah'ı Teâlâ, yedi kat göğün üstünden yüce şanına yaraşır şekilde onu tezkiye etmiştir. Buyurmuştur ki “o hevasından konuşmaz” Bu âyet-i kerîme, Abdullah b. Ömer'den gelen rivayeti desteklemektedir. “Ben ezberlemek için Resûlullah aleyhi's-salâtü ve's-selâmdan duyduğum her şeyi yazıyordum. Kureyş beni bundan

²⁶⁹ Necm, 4 Ayet.

²⁷⁰ Es-Sicistânî, S., (1997), **Es-Sünen**, talik: Muhammed Nâsırüddin Albani, Mektebetü'l-maarif, 1. Baskı, Riyad, h:4604, c:IV, s:2001.

²⁷¹ Abdullah b. Abbas, **Tefsîru İbn 'abbâs**, s:455.

²⁷² Zeccâc, **Me'âni'l-Şur'ân Ve İ'râbüh**, c:V, s:70.

²⁷³ Et-Tüsterî, S., (2010), **Tefsîrü'l-Şur'âni'l-'azîm**, thk. Muhammed Basıl, Darü'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut, c:I, s:156.

men etti ve dediler ki “sen Resûlullah aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmdan duyduğun her şeyi yazıyorsun. Oysa Resûlullah da bir beşerdir, kızgınken veya sevinçliyken bir söz söyler.” Bunun üzerine ben de yazmayı bıraktım. Ardından bunu Resûlullah aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma sordum. Bana dedi ki “Sen yazmaya devam et. Canımı elinde tutan Allah’a yemin olsun ki benden çıkan her şey ancak haktır” Yani kızgınken ve sevinçliyken, aynı şekilde hastalığında ve sağlığında onun yüce ağzından çıkan her şey haktır”.²⁷⁴ Bu demektir ki Resûlullah aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm hevasından, keyfemâyeşâ konuşmaz, Onun her bir sözü, Allah’u Teâlâ’dan gelen bir vahiydir.²⁷⁵

Ayetler istisna ve nefiy şeklinde kasr ifadesiyle gelmiştir. Fiil, nefy edatından sonra gelirse umum ifade eder. Bu Resûlullah aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın sözünün vahiy olduğunun ve vahy dışında bir şeyle konuşmadığının açık ispatıdır.²⁷⁶

İbn Kesir, bu âyet-i kerîmede, Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın hevasından konuşmadığına işaret edildiğini ifade etmiştir. Yani ancak ne emredilirse onu konuşur ve eksiltmeden ve fazlalaştırmadan tam ve eksiksiz bir şekilde onu insanlara tebliğ eder.²⁷⁷

Kuşeyrî (ö. 465/1072), “o hevasından konuşmaz” âyet-i kerîmesi ile Allah’u Teâlâ’nın, Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmı, hevasından konuşmaktan tezkiye ettiğini ifade etmiştir. Allah’u Teâlâ, Kur’ân-ı Kerîm’deki “İnsanlar arasında hak ile hükmet ve hevaya tabi olma”²⁷⁸ âyet-i kerîmesiyle Hz. Davut aleyhisselâmın ve Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın birleştirmiştir. Allah’u Teâlâ’nın kendisini tezkiye ettiği ve hevayı kendisinden nefy ettiği ile kendisini hevaya tabi olmaktan yüz çevirmesini emredip tembihlediği kişi arasında ne kadarda fark vardır. Bununla birlikte -Allah’u Teâlâ’nın salat ve selamı üzerlerine olsun-peygamberlik makamında eşittirler. Ancak Resûlullah aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm,

²⁷⁴ Sââtî, A., *El-Fethu’r-Rabbânî Li-Tertîbi Müsnedi’l-Îmâm Ahmed B. Hanbel Eş-Şeybânî*, Daru ihyaü tûrasi’l-arabi, c:I, s:173.

²⁷⁵ Kurtubî, *El-Câmi’ Li-Ahkâmî’l-Çur’ân*, c:XVII, s:84-85.

²⁷⁶ Şîrbînî, İ., *Reddü Şubuhati Havle Ismeti’n-Nebi Fi Dav’i-Sünne*, nşr. Abdurrahman eş-Şami, s:30.

²⁷⁷ İbn Kesir, *Tefsîrû’l-Çur’âni’l-‘azîm*, c:VII, s:443.

²⁷⁸ Sad, 26 Ayet.

Peygamberlerde dâhil ubudiyet makamında yaratılmışların hepsinden üstündür. “Andolsun Peygamberlerin bazısını bazısından üstün kıldık.”²⁷⁹

Hiz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem, bizzat Allah Teâlâ tarafından bu şekilde tafdil ve tezkiye edilmiş, bu derece ilahi terbiyeye tabi olmuşken ve bu kadar yüce bir konumda iken hevasından konuşması nasıl taAleyhi’s-salâtü ve’s-selâm vur olunabilir? Zahiri itibariyle tam bir takva abidesi, içinde ise bütünüyle kendisine Allah Teâlâ’ya vermiş, her türlü beşeri pislikten arınmış, Allah Teâlâ’nın birliğine şehadetin zirvesinde, samediyetin sırlarını keşfetmiş, varlığını bütünüyle ondan almış ve bu varlığını tamamen hakka adanmış bir kimse, bu nitelikte bir kimse nasıl hevasından konuşur?²⁸⁰

Allah Teâlâ’nın Hiz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm ı kendi hevasına göre konuşmaktan tenzih etmesi aynı şekilde istediği şekilde hareket etmesinden veya keyfine göre hüküm vermesinden de tenzih etmesini gerekir. Çünkü nefesine göre konuşmaktan uzak olmak, hikmet mertebelerinin en yücesidir. Bu nedenle Hiz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın, şaka yaparken bile doğru söylediği rivayet edilir. Bir hadisi şerifte sahabeler, “Ey Allah in Resulü! Sen bizimle şakalaşıyorsun.” Dediler. Hiz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm “ben şaka yap samda ancak doğruyu söylerim” buyurdular.²⁸¹ Burada onların sözü boşa çıkmış ve Allah Teâlâ’nın “o hevasından konuşmaz” sözü ortaya çıkmıştır. Burada heva ve ateşe sürüklenme arasında tıpa tıp bir benzerlik vardır.²⁸²

Burada kendisinden önceki ayetin manasını tamamlamak için gelen ayeti kerimedeki “şüphesiz ki o” Hiz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın Kur’ân-ı Kerîm den veya bunun dışında konuştuklarının Allah Teâlâ’dan “vahyolunan bir vahiy”²⁸³ olduğunu gösterir. Hiz. Cibril vasıtasıyla (vahyolunuyor) kelimesi ise mecaz ihtimalini ortadan kaldırarak vahyin geldiğini teyit etmek için sıfat olarak gelmiştir. Yani onun mecaz değil gerçekten vahiy olduğunu teyit etmek için gelmiştir. Vahiy

²⁷⁹ İsra, 55 Ayet.

²⁸⁰ Kuşeyrî, *Leâ’ ifü’l-İşârât*, c:III, s:481.

²⁸¹ Buhârî, *El-Edebü’l-Müfred*, h:225, c:I, s:102.

²⁸² İbn Âşûr, *et-Taḥrîr Ve Tenvîr*, c:XXVII, s:94.

²⁸³ Necm, 4 Ayet.

ilahi kitap anlamına gelmekte olup “gönderme”, “ilham”, “yazma”, “kelam”, “işaret” ve “anlatma” gibi anlamları da vardır.²⁸⁴

H.z. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın hadisi şeriflerini ve sünneti saniyesini tezkiye eden hususlardan biri de ister Kur’ân-ı Kerîm’den olsun ister sünnetten H.z. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın hükümlerin, delil açısından aralarında bir fark olmayışıdır. H.z. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem bir hadisi şerifinde “Şunu iyi biliniz ki bana Kur’ân-ı Kerîm ile birlikte onun bir benzeri de verilmiştir, dikkatli olun koltuğunda kurulan bir adamın ‘size, sadece şu Kur’an lazımdır; onda bulduğunuz helali helal, haramı haram kabul ediniz, yeter.’ diyeceği günler yakındır” buyurmuşlardır.²⁸⁵

Kur’ân-ı Kerîm ve sünnet arasındaki fark şu şekilde açıklanabilir: H.z. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma vahyolunan Kur’an ve onun hadisleri hüccet bakımından aynı konumdadır, ancak Kur’ân-ı Kerîm, lafzı ve manasıyla Allah’u Teâlâ’dandır. Hadis ise manası Allah’tan lafzı ise H.z. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmdandır. Nitekim Allah’u Teâlâ, “O, kişisel arzularına göre de konuşmamaktadır. O, kendisine indirilmiş vahiyden başka bir şey değildir.”²⁸⁶ buyurmuştur.

Sahabeler, H.z. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma bir ayet indiğinde ve bir hadis söylediğinde, tatbik edilmesi ve delil olması bakımından bu ikisi arasında bir fark görmezlerdi. Ancak rivayet ve nakil açısından farklı idi. Şöyle ki Kur’ân-ı Kerîm, mütevatiren, yani konusunun doğruluğu bilgisini bizzat kendisi veren haber olarak nakledilirdi. Şöyle ki mushafta bulunan nassın, Cibril aleyhisselâm tarafından H.z. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma indirildiği, peygamberin de bu nassı eksiksiz bir şekilde ve hiçbir şey artırmadan ve de değiştirmeden ashabına iletmiş kesin surette kabul bilinirdi. Hadisler ise, çoğu kişilerin birbirine aktarmasıyla nakledilirdi.²⁸⁷

²⁸⁴ Hererî, **Hadaiku’r-Ruh**, c:XXVIII, s:108.

²⁸⁵ Es-Sicistânî, Ebû Dâvûd, **Es-Sünen**, h:4604, c:IV, s:200.

²⁸⁶ Necm, 3 Ayet.

²⁸⁷ Tantavi, A., (1989). **Ta’rifun Amun Bi’dini’l-İslami**, Darü’l-menar, Cidde-Suud, c:I, s:141.

Diğer taraftan Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın ağzından çıkan sözlerin de Kur'ân-ı Kerîm'den veya hadis-i şeriflerden olsun Allah'u Teâlâ'dan gelen bir vahiy olduğu ifade edilmiştir. Nitekim Allah'u Teâlâ, "O, kişisel arzularına göre de konuşmamaktadır."²⁸⁸ O, kendisine indirilmiş vahiyden başka bir şey değildir.²⁸⁹ buyurmuştur. Kur'ân-ı Kerîm de Sünnet de Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm tarafından Allah'u Teâlâ'dan bizlere tebliğ edilmiştir. Bu bağlamda Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Peygamberin Allah'u Teâlâ'dan işiterek bizlere tebliğ ettiği kitap, sünnet ise Hz. Peygamberin söz konusu kitabın açıklamasıdır. "Bu Kur'an bana, hem sizi hem de ulaştığı herkesi onunla uyarmam için vahyedildi."²⁹⁰ Dolayısıyla Sünnet, Kur'ân-ı Kerîm'in açıklayıcısı, tefsir edicisi ve beyan edicisidir. Her birini de Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm konuşmuştur.²⁹¹

Sahabe Abdullah bin Muğaffel'den gelen bir rivayet de bunu desteklemektedir. Kendisi demiştir ki: "Ben Mekke'nin fethi günü Resûlullah'ın dışı devesi üzerinde gördüm. O, sesini dalgalandırıp name yaparak el-Feth Sûresi'ni okuyordu. Râvî Muâviye: İnsanların etrafıma toplanması düşüncesi olmasaydı, Abdullah b. Mugaffel'in (Resûlullah'ın okuyuşunu hikâye ederken) sesini dalgalandırarak yükselttiği gibi ben de sesimi dalgalandırıp yükseltirdim, demiştir. Mühelleb, bunun, Kur'ân-ı Kerîm gibi Sünnet'in de Allah'tan geldiği anlamına geldiğini ifade etmiştir. Bu husus, Kur'ân-ı Kerîm'de "O, kişisel arzularına göre de konuşmamaktadır. O, kendisine indirilmiş vahiyden başka bir şey değildir."²⁹² beyan edilmiştir. Âyet-i kerîme, bu konuda son derece net bir ifadedir.²⁹³

Bu husus, Kur'ân-ı Kerîm'deki "Peygamber size ne vermişse onu alın ve size neyi yasaklamışsa ondan kaçının."²⁹⁴ âyet-i kerîme ile sabitlemiştir. Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm bizlere sadece Kur'ân-ı Kerîm'i değil, "bana Kur'ân-ı

²⁸⁸ Necm, 3 Ayet.

²⁸⁹ Necm, 4 Ayet.

²⁹⁰ En'âm, 19 Ayet.

²⁹¹ İbrahim, M. Y., (2013). **Fıkhu'n-Nevazil Lil'ekaliyyati'l-Müslime "Te'sil Ve Tatbik"**, Ezher üniversitesi, Şeriat ve Kanun Fakültesi Doktora tezi, Darü'l-yesr, Kahire-Mısır, c:I, s:347.

²⁹² Necm, 3-4 Ayet.

²⁹³ El-Kurtubî, A., (2003), **Şerhu'l-Câmi'i's-Şahîh**, thk. Yasir b. İbrahim, Mektebetü'r-rüşd, Suud-Riyad, c:X, s:735.

²⁹⁴ Haşr, 7 Ayet.

Kerîm gibi bir benzeri de verildi”²⁹⁵ buyurduğu gibi Kur’ân-ı Kerîm’le birlikte Sünnet’i de getirmişti

3.3.1.1 İncil’de Kur’ân-ı Kerîm ayetlerine muvafık gelen haberler

İsa aleyhisselâm, havarilerine diyor ki: “Benim sizlere söylemem gereken çok şey var. Fakat siz şu an bunların sorumluluğunu kaldırabilecek girecek güçte değilsiniz. Ancak size hak ruh geldiği zaman o sizlere hakkın hepsini gösterecek. O kendi nefsinden konuşmaz. Bilakis sadece (Allah’tan) duyduğunu konuşur ve sizlere gelecek işleri haber verir.”²⁹⁶ Tevrat’ta ise şöyle geçiyor: “Ey Musa” dedi: “(İsrâiloğulları’nın) kardeşlerinin oğullarından (İsmail evladından) kendileri için senin gibi bir nebi göndereceğim ve sözümü onun ağzına koyacağım ve vahyimle konuşacak Nebi’nin sözünü kabul etmeyenden intikam alacağım, azap vereceğim.” (Tevrat, Tesniye, bab: 18). Bütün bunlar, ileride çıkacak bir peygambere işaret etmektedir. Peki, kimdir bu peygamber, bütün işaretler, söz konusu peygamberin şahsiyetini tayin konusunda tek bir noktaya işaret etmektedir.

İsa aleyhisselâm, bu peygamberin tanımlanması konusunda daha belirgin izahat vermiştir. Örneğin “hak ruh” böyledir. Zira bu kelime, Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın isimlerinden bir tanesidir.²⁹⁷

Kur’ân-ı Kerîm, bizlere bu peygamberden bahsediyor ve diyor ki “O, kişisel arzularına göre de konuşmamaktadır. O, kendisine indirilmiş vahiyden başka bir şey değildir.”²⁹⁸ Bu gerek Tevrat gerekse de İncil’deki sözlerle paraleldir. Bunlar, Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın gelişini bizlere haber veriyor. Diğer taraftan Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın bütün nitelikleri, geçmiş bütün semavi kitaplardaki bilgilerle uyuşmaktadır.²⁹⁹

²⁹⁵ Es-Sicistânî, Ebû Dâvûd, **Es-Sünen**, h:4604, c:IV, s:200.

²⁹⁶ Ahmed, İ. H., (1989). **Muhammed Fi’t-Tevrat Ve’l-İncil Ve’l-Kur’ân**, Darü’l-menar, s:72.

²⁹⁷ A.g.e., s:72.

²⁹⁸ Necm, 3-4 Ayet.

²⁹⁹ Ahmed, İ. H., **Muhammed Fi’t-Tevrat Ve’l-İncil Ve’l-Kur’ân**, s:72.

3.3.2 “Gözün Gördüğünü Kalp Yalanlamadı.”³⁰⁰

Bu âyet-i kerîme, Allah’u Teâlâ’nın Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm hakkındaki yüce şahitliğini ifade etmektedir. Diğer açıdan bununla Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm tezkiye edilmiş, şan ve üstünlüğü ortaya konulmuştur. İfadesi ve manası son derece net olan bu âyet-i kerîme, Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın kalbini tezkiye etmekte; yalanlamadığını ve göğe olan yolculuğunda gördüklerini tasdik etmek konusunda her hangi bir tereddüt göstermediğini beyan etmektedir. Böylece Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, kalbe ve akla gelen yalnızca Allah’u Teâlâ’nın bildiği düşünceler ve duygular bakımından da tezkiye edilmiş olmaktadır.

Âyet-i kerîmenin mana ve mefhumunu daha iyi anlayabilmek için âyet-i kerîmenin tefsirlerine ve âlimlerin bu âyet-i kerîme hakkındaki açıklamalarına bakmamız gerekmektedir. Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın, iç âlemindeki duygu ve düşünceleri itibari ile de tezkiye edildiğini ispat etmek üzere “Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı.”³⁰¹ âyet-i kerîmesini ele alacak ve anlamını tam verebilmek için yine sözlüklere de müracaat edeceğiz. Bu doğrultuda âyet-i kerîmenin Arapça aslındaki ما كذب “yalanlamadı” cümlesinde bulunan ما edatı, olumsuzluk bildirir. Diğer كذب kelimesi ise doğruluğun zıddı olan yalan anlamına gelmektedir. Cümlede “Falan kişi bana doğru söylemedi, yalan söyledi” şeklinde kullanılır.³⁰² Bu kelime ayrıca aldatma, hile ve kandırma gibi anlamlara da gelmektedir.³⁰³

Âyet-i kerîmede geçen الفؤاد “gönül” kelimesi ise, “kalp” anlamına gelip çoğulu أفئدة şeklindedir.³⁰⁴ Kalbin içi ve zarı olduğu da söylenmiştir.³⁰⁵ Kimilerine göre bu kelime, görüş, düşünce ve yönelimin olduğunu sağlayan şey anlamındadır.³⁰⁶

³⁰⁰ Necm, 11 Ayet.

³⁰¹ Necm, 11 Ayet.

³⁰² Ezherî, **Tehzîbü'l-Luğa**, c:X, s:99.

³⁰³ Dozy, **Tekmiletü'l-Mecimi'l-Arabiyye**, c:IX, s:50.

³⁰⁴ Râzî, **Muhtârü's-Şihâh**, c:I, s:233.

³⁰⁵ Zebîdî, **Tâcü'l-'arûs Min Cevâhiri'l-Ķâmûs**, c:VIII, s:477.

³⁰⁶ Cebel, M. H., (2010). **El-Mu'cemu'l-İştikaki El-Muaassal Li Elfazi'l-Kur'ân**, Mektebetü'l-adab, Kahire, c:III, s:1644.

Kalbin yedi mertebesi olduğu ifade edilmiştir. Birincisi “göğüs” mânasındaki sadr tabakasıdır. İslam ve vesveseler burada bulunur. Bundan sonra القلب gelir. Burada iman bulunur. Ardından şegaf (dış kalb zarı) gelir ki burası, sevgi ve şefkat mahallidir. Burada mahlûkat duyulan sevgi bulunur. Daha sonra fuâd yani gönül gelir. Burası Allah’u Teâlâ’yı görme mahallidir. Sonra habbetü’l-kalb mertebesi vardır. Burası ilâhî aşk mahallidir. Takiben süveydâ gelir. Burası gaybı mükâşefe, ilm-i ledün ve ilâhî sırların mahallidir; mühcetü’l-kalb ise (kalbin derunu) ilâhî sıfatların nurlarının tecelli ettiği yerdir.³⁰⁷

İbn Manzûr (ö. 711/1311), “Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı.” âyet-i kerîmesi ile ilgili olarak demiştir ki: “Gönül, ne gördüyse onu doğrulamış ve tasdik etmiştir. Yani gördüğü şeyi yalanlamamıştır. Âyet-i kerîmedeki “gözün gördüğünü” ifadesi, “görüş” anlamındadır. Örneğin “Zeyd’in söylediğini inkâr etmedim” yani “Zeyd’in sözünü” demektir. Yine “Falan kişi beni yalanladı” sözü ile “Bana doğru söylemedi, bana yalan söyledi” demek istenir. Örneğin “Gözlerin mi yalan söyler yoksa alaca karanlıkta hayali bir güç ile mi gördün gördüğünü”³⁰⁸ şiirinin anlamı “gözlerin, gördüğü şey konusunda kuşkuya düştü de görmedi mi” şeklindedir. Âyet-i kerîme de bu anlamda “Gönül, gördüğü şey konusunda kuşkuya düşmedi, aksine gördüğü şeyi tasdik etti” şeklindedir.³⁰⁹

Ahtal’in (ö. 92/710-11) “Söz gönülden gelir, dil ancak gönlün tercümanıdır”³¹⁰ şeklindeki şiirinde nefsi, yani içsel söze işarette bulunulmuştur. Yalan genel itibariyle dilin aracılığıyla zahir olan sözde kendisini gösterir. Eğer yalan içsel olursa, yalanlama hem dille hem de gönülle olmuş olur. Bu gönül ve duygu arasında da olabilir. Bu, âyet-i kerîmedeki manaya uymaktadır.³¹¹

³⁰⁷ El-Kefevî, E., (1995), **El-Külliyât Mu’cem Fi’l-Mustalihat Ve’l-Furugi’l-Lügaviyye**, thk. Adnan Derviş, nşr. Müessesetü’r-risale, Beyrut, c:I, s:704.

³⁰⁸ Ahtal, **Divan**, s:385.

³⁰⁹ İbn Manzûr, **Lisânü’l-‘Arab**, c:I, s:706.

³¹⁰ Şurrab, M., (2007). **Şerhu Şevahidi’s-Şiiriyye**, Müessesetü’r-risale, Beyrut, c:II, s:217.

³¹¹ Tehânevî, M., (1996), **Keşşâfü Istilâhâti’l-Fünûn Ve’l-Ulûm**, thk. Dr. Ali Dahruc, Mektebtü Lübnan Naşirun, Beyrut, c:II, s:1373.

3.3.2.1 Âyet-i kerîmenin tefsiri

Âyet-i kerîmede çok açık bir şekilde Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmdan bahsedilmekte, kendisi, zahiri ve batni olarak tezkiye dilmektedir. Bu husus, tefsir kitapları üzerinden birazdan izah edilecektir. Burada şunu ifade etmekle iktifa edelim ki müfessirler, “kalp yalanlamadı.” ifadesi ile Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın kalbi kast edildiği noktasında ittifak etmişlerdir. Fakat neyin görüldüğü konusunda ihtilaf edilmiştir. Bu konuda müfessirler iki gruba ayrılmışlardır. Bunlardan kimisi, burada görülen şey ile Allah'ü Teâlâ'nın kast edildiğini ifade etmişlerdir. Kimisi ise bununla Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın Cibril'i gerçek suretinde gördüğü anlatılmaktadır, demişlerdir. Elbette her bir tarafın benimsedikleri görüşün doğruluğunu destekleyen deliller mevcuttur. Biz bu konunun detayına girmeyeceğiz, zira konumuz bu değil, biz burada Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın gönlünün tezkiyesi üzerinde duracağız.

Zemahşerî (ö. 538/1144), âyet-i kerîme ile ilgili şunları ifade etmektedir: Hz. Muhammed'in gönlü görmüş olduğu Cebrâil'in suretine dair gördüğü şey konusunda “yalan söylememektedir,” yani onun gönlü, gördüğü şey için “seni tanıyamadım” dememiştir; bunu söyleseydi yalancı olurdu; çünkü onu tanımıştı. Yani Cebrâil'i gözleriyle görmüş, kalbiyle tanımış, gördüğü şeyin hak ve hakikat olduğu konusunda şüphesi kalmamıştır. İfade, ما كذب “yalanlamamaktadır” şeklinde de okunmuştur; yani gördüğünü doğrulamış; görünen varlığın kendi suretindeki Cebrâil olduğundan kuşku duymamıştır.³¹²

Fahrettin er-Razi ise bu ifadenin “gören” şeyin ya Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın kalbi, ya onun gözü veyahut da ikisinden başka bir şey olduğunu ifade etmiştir. Birincisine göre gören, onun kalbidir. Buna göre Allah'ü Teâlâ, sanki “Onun kalbi, kalbini gördüğü şeyi yalancı çıkarmadı, yalan saymadı” demek istemiştir. Bu ise, “Onun kalbi, bunun cin veya şeytan olduğunu söylemedi, tam aksine, kalbi ile gördüğü o şeyin, sahih ve doğru olduğuna kesinkes inandı” anlamına gelir. İkincisine göre ise bu, onun gözüdür. Buna göre, “Onun kalbi, gözünün gördüğü şeyi yalana çıkarmadı ve gözünün gördüğü şeyin bir hayal olduğunu

³¹² Zemahşerî, **El-Keşşâf**, c:IV, s:420

söylemedi" demektir. Diğer bir manaya göre bu, "Kalpler, Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın gördüğü şeyi yalana çıkarmadı" demektir. Bu, bizim fuâd kelimesinin başındaki elif-lâm'ın cins için olduğunu söylememiz halinde vazih olup, bu da, "Her ne kadar vahim ve bunun böyle olduğunu itiraf etmeseler dahi, kalpler, Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın gördüğü o şeyin doğruluğuna şehâdet etmektedirler" anlamandadır.³¹³

İmam Kurtubî'ye göre ise bu âyet-i kerîmede Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın gönlünün tezkiye dildiğini ifade etmiştir. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın kalbi Miraç gecesi (gördüklerini) yalanlamadı. Çünkü yüce Allah onun görmesini kalbine yerleştirmişti ve nihayet yüce Rabbini de görmüştü. Allah'ü Teâlâ bunu, da ru'yet (görmek) olarak ifade buyurmuştur. Bunun göz ile gerçek bir görme olduğu da söylenmiştir.³¹⁴

Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın gözle değil de gönül gözüyle gördüğünün ifade edilmiş olması, gözle olan görüşün Allah'ü Teâlâ ile peygamberi arasında bir sır olmasından ileri gelmektedir. Zira gönül gözüyle görmek, genel, maddi gözle görmek ise özel bir şeydir. Allah'ü Teâlâ, cemalini, peygamberine gözle göstermiştir. Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm, Allah'ü Teâlâ'nın zat ve sıfat nuruyla sürmeli olan gözü vasıtasıyla, Allah'ü Teâlâ'yı ayan beyan görmüştür. Allah'ü Teâlâ'nın dilediği kadar O'na bakmıştır. Bu şekilde Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın bütün bedeni, rahmani bir göze dönüşerek bütün bedeniyle O'nu temaşa etmiş; bu temaşa, onun gönlüne kadar nüfuz ederek gönlü de Allah'ü Teâlâ'nın cemalini görmüştür. Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın gönlü de, gözünün gördüğünü görmüş, gözüyle gördüğü ile gönlüyle gördüğü arasında hiçbir fark kalmamıştır. Böylece Allah'ü Teâlâ, kendisindeki kapalılığı peygamberden gidererek "Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı" âyet-i kerimesinde onun gözüyle görmesini sağlamıştır ki Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın gözünün gördüğüyle kalbinin gördüğünün farklı olduğu düşünülmesin. Yani gözüyle gördüğü zahiri olarak gördüğü ve karşılaştığı şey, kalbiyle de tasdik edilmesi sağlansın. Zira bu esnada Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın varlık

³¹³ Er-Râzî, F., **Mefâtîhu'l-Ġayb**, c:XXVIII, s:241.

³¹⁴ Kurtubî, **El-Câmi' Li-Ahkâmi'l-Ġur'ân**, c:XVII, s:92.

zerreleri, bütünüyle batını zahirine, zahiri de batınına dönüşüvermiştir. Bu suretle Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın, Allah'ü Teâlâ'yı tamamen görmesi önünde varlığından bir kısmını görememesi şeklinde hiçbir engel meydana gelmemiştir. Bundan dolayı Allah'ü Teâlâ, tam bir görünüş ile Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâma görünmüştür.³¹⁵

3.3.3 “Göz Ne Kaydı Ne De Hedefinden Şaştı.”³¹⁶

Necm suresindeki âyet-i kerîmeleri incelemeye devam ediyoruz. Yine önümüzde, Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâma yönelik ve onu tezkiye eden bir başka âyet-i kerîme bulunuyor. Bu âyet-i kerîmelerin genel çerçevesi, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın İsrâ ve Miraç yolculuğunu konu alıyor. O'nun yüce bir şan ve şerefe, müstesna bir mevkie sahip olduğunu belirtiyor ve üstün değerini bizlere açıklıyor. Bu âyet-i kerîmede ise Allah'ü Teâlâ, Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın gözünü tezkiye ediyor. Âyet-i kerîmenin Arapçasındaki كَانَتْ كَلِمَةً kelimesi, “kaymak” olup sağa sola meyletmek anlamına gelmektedir. Örneğin güneşin doğudan batıya doğru olan meyli için Arapçada bu kelime kullanılmaktadır.³¹⁷ Hedefe giden yoldan sağa sola meyletmek, kaymak anlamı da vardır.³¹⁸ Gözün kayması ise sağa sola dönmesi manasındadır.³¹⁹ Gözün yorulması anlamına da gelen bu kelime, şaşkınlık ve korkudan bakış açısından kayması manası da taşımaktadır.³²⁰

Âyet-i kerîmenin sonunda bulunan طغى kelimesi haddi aşan er şey için kullanılmaktadır.³²¹ Örneğin su dolup taşarak son haddi aştığı zaman Arapçada طغى denir.³²² Bu kelime göz için kullanıldığında ise bakılması emredilen bir şeyin aşıp başka bir şeye bakılması anlamına gelir. Kur'ân-ı Kerîm'in çoğu yerinde bu kelime, hak ve adalete başkaldırarak haddi aşmak bağlamında kullanılmıştır.³²³

³¹⁵ Bursevî, **Rûhu'l-Beyân**, c:IX, s:223.

³¹⁶ Necm, 17 Ayet.

³¹⁷ Zebidî, **Tâcü'l-'arûs Min Cevâhiri'l-Ķâmûs**, c:XXII, s:497.

³¹⁸ İbn Düreyd, **Cemheretü'l-Luġa**, c:II, s:820.

³¹⁹ Abdülhamid, A. M., **Mucemü'l-Lüġati'l-Arabîyyeti'l-Muasıra**, c:II, s:1016.

³²⁰ Abdülhamid, A. M., **Mucemü'l-Lüġati'l-Arabîyyeti'l-Muasıra**, c:II, s:1016.

³²¹ El-Kefevî, Ebü'l-Bekâ, **El-Küllîyyât Mu'cem Fi'l-Mustalihat Ve'l-Furugi'l-Lüġaviyye**, s:580.

³²² Zebidî, **Tâcü'l-'arûs Min Cevâhiri'l-Ķâmûs**, c:XXXVIII, s:492.

³²³ Cebel, M. H., **El-Mu'cemu'l-İştikaki El-Muaassal Li Elfazi'l-Kur'ân**, c:II, s:1333.

Bu âyet-i kerîmede, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın gözünde her hangi bir şaşma ve kayma olmadığı ifade buyrulmuş, bu konuda kendisi tezkiye edilmiştir. Cümlede art arda gelen olumsuzluk edatları da net bir şekilde göstermektedir ki gerek o anda gerekse de hayatının bütün evresinde Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm gözünde şaşma ve kayma gibi bir problem zuhur etmemiştir. Muteber tefsir kitaplarından konuyu açıklarken buna geniş şekilde temas edeceğiz.

Âyet-i kerîmeyle ilgili olarak Zemahşerî, Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın gözü “ne kaymış ne de taşmıştı;” yani gözleri, gördüğünden sapmaksızın ve onu aşmaksızın kesinlikle ve gerçek olarak kabul etmişti, demiştir. Ya da görmekle emredildiği ve kendisine görme imkânı verilen o hayret uyandırıcı şeyleri müşahede etmekten göz sapmamış ve taşmamıştı; yani neyi görmesi emredilmişse onu görmüştü. Semaya yükseltilip melekût âleminin hayret uyandırıcı yönleri kendisine gösterildiğinde “Rabbinin âyetlerinden” en büyüğünü ve en muazzamın olanı görmüştü.³²⁴

İmam Kurtubî ise bu ifade ile Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın görmüş olduğu sınırı da aşmadığı kast edilmişti dermiştir. Yani kendisine verilen emri aşmadı, diye de açıklanmıştır. Bir başka açıklama da şöyledir: O gördüğü âyetleri, ilahi belge ve mucizelerden başkasına gözünü uzatmadı. İşte bu, Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın o makamdaki edebini anlatmaktadır. Çünkü orada sağa ve sola dönüp bakmadı.³²⁵

Bu âyet-i kerîmede Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın baktığı esnada başka bir şeyle meşgul olmadığı, direk baktığı şeye odaklandığı ifade beyan edilmektedir. Burada Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın takındığı edep ve tavır bizlere gösterilmektedir. Zira kendisi, maksut ve muhataptan gözünü hiç almamıştır.³²⁶ Tam bu makamda Allah'ü Teâlâ, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın gözünün hiç kaymadığını ve sapmadığını bizlere bildirmiştir.³²⁷

³²⁴ Zemahşerî, *El-Keşşâf*, c:IV, s:421.

³²⁵ Kurtubî, *El-Câmi' Li-Ahkâmî'l-Çur'ân*, c:XVII, s:97-98.

³²⁶ Araf, 142 Ayet.

³²⁷ Hâzin, *Lübâbü't-Te'vîl Fî Me'âni't-Tenzîl*, c:IV, s:206.

Âyet-i kerîmenin kapsadığı ince manalardan bir tanesi ise şöyledir: Bu âyet-i kerîmede, Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın “Göz ne kaydı” yani basiretle bakmaktan geri kalmadı. Bunda kusur da etmedi. “Ne de şaştı” yani basiret, gözü geçip de onun makamını aşmadı.³²⁸

Tüsterî, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın bu konumda kalışının sebebini şöyle açıklamıştır: Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm burada ne kendisini görüyor ne de onu görenleri görüyordu. Bütünüyle sadece rabbini görüyordu. Onun bu konumda sabit kalmasını gerektiren kendisine zahir olmuş sıfatları temaşa ediyordu.³²⁹

Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm, ne bakışlarını ondan alabilecek kudrete sahipti ne de gözlerini kendisine çevirebilirdi. Dolayısıyla gözü, rabbinin cemali karşısında şaşmadı. Gözünü ondan başka tarafa çekerek de edep sınırlarını aşmamıştı.³³⁰

3.3.4 “Senin Göğsünü Açıp Genişletmedik Mi?”³³¹

Yukarıda Necm suresi, özellikle de Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm ile ilgili olan; onun sözünü, gönül ve gözünü tezkiye eden âyet-i kerîmeleri ele aldıktan sonra diğer bir sure olan İnşirah suresine geçiyoruz. Bu âyet-i kerîmede Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın yeni bir özelliğinden, ona olan büyük bir nimetten bahsedilmektedir. Diğer taraftan bu âyet-i kerîme, Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın, Allah'ı Teâlâ tarafından yapılan tezkiyelerle dolu tarihine yeni bir yenisini eklemektedir. Bu âyet-i kerîmede Allah'ı Teâlâ, “Senin göğsünü açıp genişletmedik mi?”³³² buyurarak Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın kalbini tezkiye etmektedir. Âyet-i kerîmede sadr olarak ifade edilen kalp, kalbin en yüce mertebesini teşkil etmektedir. Bilindiği gibi insanın kalbi göğsünde bulunur.³³³

³²⁸ Tîbî, H., (1997), *El-Kâşif 'an Hâkâ'iki's-Sünen*, thk. Abdülhamid Hindavi, Mektebetü Nezzar Mustafa, Riyad, c:XI, s:3582.

³²⁹ Et-Tüsterî, S., *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm*, s:156.

³³⁰ Keşmîrî, M. E. Ş., (2005), *Feyzü'l-Bârî 'alâ Şahîhi'l-Buhârî*, Darü'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut, c:I, s:92.

³³¹ İnşirâh, 1 Ayet.

³³² İnşirah, 1 Ayet.

³³³ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'arab*, c:IV, s:446.

Nitekim âyet-i kerîmede “Şu bir gerçek ki gözler körleşmez, fakat göğüslerdeki kalpler körleşir.”³³⁴ buyrulurak kalbin göğüste bulunduğu beyan edilmiştir.³³⁵

Âyet-i kerîmede “göğüs” kelimesi ile birlikte gelen “açmak” lafzı; ona hidayet ve huzur vermek, iyilik ve güzelliği kabul edecek bir kıvama getirmek manası vermek içindir. Göğsün açılması, hakkı kabul edecek şekilde genişlemesi anlamındadır. Nitekim başka bir âyet-i kerîmedeki “Allah kimi hidayet etmek isterse onun göğsünü İslam’a açar”³³⁶ buyruğu da buna işaret etmektedir.³³⁷

Zemahşerî, söz konusu âyet-i kerîme ile ilgili ifade etmiştir ki âyet-i kerîmedeki “Açma” işinin, yokluğu yadırgama yollu sorulup, “açma”nın mevcut ve sabit olduğu ifade edilmiş ve böylece bir bakıma “Senin göğsünü açtık” denmiştir. “Senin göğsünü açtık” ifadesi, peygamberliğin ve hem insan hem de cin sınıfının (hakka) davet edilmesinin hüzn yüklerini birlikte istiap edecek veya kavminin ve başkalarının o nübüvvet yüzünden senin başına sardıkları zorluklara katlanacak derecede zihnini genişlettik yahut zihnini, içerisine yerleştirdiğimiz ilim ve hikmetlerle genişletip, körlük ve cehalet eşliğindeki darlık ve zorluğu ondan giderdik, anlamına gelmektedir.³³⁸

Âyet-i kerîmedeki göğsün açılması demek, Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtu ve’s-selâmın rabbinden alacağı bilgileri uhdesine alacak şekilde kutsal bir kuvvet ve ilahi bir nur ile teyit ve takviye edilmesi demektir. Kimileri bundan daha geniş bir manaya işaret ederek âyet-i kerîmeyi, “görünen ve görünmeyen âlemi kapsayacak, istifade ve ifade kudretini ele alacak şekilde genişletmedik mi” şeklinde tefsir etmişlerdir. Dolayısıyla maddî varlıklarla olan alakalar, seni ruhani kudretin nurundan iktibas etmene mani olmasın. Beşeri maslahatlar, hak işlerine dalmaktan seni alıkoymasın. Âyet-i kerîmenin anlamı ile ilgili olarak yapılan bir diğer açıklamaya göre ise şöyledir. “Biz senin gam ve kederini, seni, hakikatlere ve dünyanın küçük ve değersizliğine muttali kılarak gidermedik mi? Bundan dolayı Allah’a davet ederken

³³⁴ Hac, 46 Ayet.

³³⁵ Abdülhamid, A. M., **Mucemü’l-Lügati’l-Arabiyyeti’l-Muasıra**, c:II, s:1278.

³³⁶ İbn Manzûr, **Lisânü’l-‘Arab**, c:II, s:497.

³³⁷ El-Kefevî, Ebü’l-Bekâ, **El-Külliyât Mu’cem Fi’l-Mustalihat Ve’l-Furugi’l-Lügaviyye**, c:I, s:538.

³³⁸ Zemahşerî, **El-Keşâf**, c:IV, s:770.

karşılaştığın sıkıntılı ve hoş olmayan durumlara tahammül göstermelisin.” Cumhurdan nakledilen görüşe göre ise “Göğsünü hikmetle genişletmedik mi, sana zor gelen her şeyden sonra onu genişleterek vahyi alıp istiap edecek bir kıvama getirmedik mi?” şeklinde de tefsir edilmiştir.³³⁹

3.3.4.1 Âyet-i kerîmenin, göğsün yarılması hadisesi ile olan alakası

Bilindiği gibi bazı tefsir bilginleri, “senin göğsünü açmadık mı?”³⁴⁰ âyet-i kerimesindeki “açmak”tan maksadın, meşhur göğsün yarılması hadisesi olduğunu ifade etmişlerdir. Bu hadise, Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın çocukluğundan vefatına kadar göğsünün tezkiye edildiğine net şekilde delalet etmektedir. Bu hadisede Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın göğsü yarılarak kalbi yıkanmış, içi iman ve hikmetle doldurulmuştu. Makrîzî’nin (ö. 845/1442), *İmtâ’u’l-esmâ* adlı eserinde geçen bir riveyde Enes b. Malik, Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın göğsünün karnından yukarıya kadar yarıldığını, kalbinin çıkarılıp altın bir leğende yıkandığını, ardından iman ve hikmetle doldurulduktan sonra yerine konduğunu ifade etmiştir.³⁴¹

Bu hadisenin nerede ve ne zaman geçtiği konusunda ise muhtelif rivayetler vardır. Kimisi bu hadisenin, Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, henüz sütannesi Halime’nin yanında olduğu sırada vuku bulduğunu söylerken kimisi bunun başka bir zamanda başka bir yerde olduğunu ifade ederek bunun Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm on iki yaşında iken meydana geldiğini belirtmişlerdir. Ebû Hüreyre radiyallahuanh, Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma hiç kimsenin sormaya cesaret edemediği şeyleri sormak hususunda son derece cesur davranır, hiç çekinmezdi. Bir gün Hz. Peygamber’e “–Yâ Resûlullah! Nübüvvetle alâkalı ilk gördüğünüz alâmet nedir?” diye sordu. Allah Resûl’ü -sallallâhü aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu: “–Ey Ebû Hüreyre! Madem sordun, söyleyeyim. Ben on yaşlarındayken bürgün sahrada idim. Başımın üstünden gelen bir sesle irkildim. Bir adam diğerine sordu: “–Bu, O mu-dur?” Öteki cevap verdi: “–Evet, bu O’dur.” O

³³⁹ Âlûsî, *Rûhu’l-Me’ânî*, c:XV, s:386.

³⁴⁰ İnşirah, 1 Ayet.

³⁴¹ Makrîzî, A., (1999), *İmtâ’u’l-Esmâ’ Bimâ Li’r-Resûl Mine’l-Ebnâ’i (Enbâ’i) Ve’l-Ahvâl Ve’l-Hafede Ve’l-Metâ’*, thk. Muhammed Abdülhamid, Darü’l-kütübü’l-ilmiyye, Beyrut, c:III, s:33.

zamana kadar hiç kimsede görmediğim yüzler, kimsede bulmadığım ruhlar ve hiç kimsede görmediğim el-biselerle karşıma çıktılar. Yürüyerek bana doğru gelen o iki adamdan her biri, bir kolumdan tuttu, fakat dokunduklarını hiç hissetmedim. Biri arkadaşına: “–Haydi O’nu yere yatır!” dedi. Beraberce beni yere yatırdılar. Ben hiçbir zorluk ve güçlükle karşılaşmadım. Yine biri diğerine: “–Haydi göğsünü aç!” dedi ve o da açtı. Fakat ne kan gördüm, ne de bir acı hissettim. Ona yine şöyle dedi: “–Haydi, oradaki kin ve hasedi çıkar!” O da oradan kan pıhtısı gibi bir şey çıkardı. Sonra onu fırlatıp attı. “–Haydi, şimdi onun ye-rine şefkat ve merhameti yerleştir!” dedi. Çıkardıkları şey büyüklüğünde ve gümüşe benzeyen bir şey koyduklarını gördüm. Sonra sağ ayağımın başparmağını tutup oynattı ve: “–Haydi selâmetle git!” dedi. Ben kalkıp giderken içim şefkat ve merhametle dolu idi. Ondan sonra da hep kü-çüklere karşı şefkat, büyüklere karşı da merhamet hissettim.”³⁴²

Hiz. Muhammed aleyhi’s-salâtu ve’s-selâm, göğsünün yarılma olayının Miraca çıkacağı esnada olduğunu buyurmuştur. Buhari’nin rivayet ettiği hadiste Hiz. Peygamber aleyhi’s-salâtu ve’s-selâm şöyle buyuruyor: “Ben Kâbe’nin Hatîm kısmında yatıyordum. Uyuklarken bana biri çıkageldi, şuradan şuraya kadar vardı. (Bu sözünü söylerken boğaz çukurundan kıl biten yere kadar olan kısmı gösteriyordu.) Kalbimi çıkardı. Sonra bana, içerisi iman ve hikmetle dolu, altından bir kap getirildi. Kalbim (çıkarılıp su ve Zemzem ile) yıkandı. Sonra içerisi iman ve hikmetle doldurulup tekrar yerine kondu. Ardından merkepten büyük, katırdan küçük beyaz bir hayvan getirildi. Bu Burak’tı. Ön ayağını gözünün gördüğü en son noktaya koyarak yol alıyordu. Ben onun üzerine bindirilmişim. Böylece Cibril beni dünya semasına götürdü.”³⁴³

Bizler bu hadisenin şu zamanda gerçekleştiği konusunda bir şey söylemek istemiyoruz. Bunun detayına da girmeyeceğiz. Bizi burada ilgilendiren husus, söz konusu hadisenin, Hiz. Peygamber aleyhi’s-salâtu ve’s-selâmın göğüs ve kalbinin tezkiyesine açıkça işaret etmesi ve âyet-i kerîmeyle olan ilgisidir.

Göğüsün açılması, ruhaniyetin ilk mertebesi, maddi âlemin ise en ala hali olması sebebiyle Musa aleyhisselâm, ilk olarak Allah’u Teâlâ’dan “Rabbim göğsüme

³⁴² El-İsfahânî, Ebû Nuaym, **Delâ’ilü’n-Nübüvve**, c:I, s:219.

³⁴³ Buhârî, **El-Câmi’u’s-Şahîh**, h:3887, c:V, s:52.

genişlik ver” diyerek göğsünün genişletilmesini istemiştir. Burada Hz. Musa, kalbinin değil de göğsünün açılmasını istemesi, göğsün açılmasının otomatik olarak kalbin açılması anlamına geleceği gerçeğinden ileri gelmektedir. Ama aksi söz konusu değildir. Ayrıca Hz. Musa, bunu isterken edep kurallarına da riayet etmiş, küçük bir talepte bulunmasından sonra Allah’u Teâlâ, “İsteğın yerine getirildi ey Musa” buyurarak dileğini yerine getirmiştir. Kuşkusuz Musa aleyhisselâmın “Rabbim göğsüme genişlik ver”³⁴⁴ kavli ile Allah’u Teâlâ’nın Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma “Senin göğsünü açmadık mı?”³⁴⁵ kavli arasındaki fark, herkesçe malumdur. Nitekim burada Hz. Musa aleyhisselâm isteyen, Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm ise istenen, yani istenmeden verilen bir konumdadır. Buradaki büyük fark güneş gibi ortadadır. Diğer taraftan Hz. Musa Aleyhisselâmın ilahi huzurdaki bu talebi kendi için olup Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın talebi hem kendi hem de başkaları için olduğu düşünüldüğünde aradaki farkın boyutları daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.³⁴⁶

³⁴⁴ Taha, 25 Ayet.

³⁴⁵ İnşirah, 1 Ayet.

³⁴⁶ Âlûsî, **Rûhu’l-Me’ânî**, c:VIII, s:525.

4. KUR'ÂN-I KERÎM'İN HZ. PEYGAMBERİ, KÂFİRLERİN İFTİRALARINDAN TEZKİYESİ

Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın karanlıklardan aydınlığa çıkarmak, kalplerini yaratılmışlardan yaratıcıya ve dünyadan ahirete çevirmek üzere Allah'ü Teâlâ tarafından gönderilmiş olması, bu ümmete ve bütün insanlığa büyük bir lütuftur.

Fakat insanlar, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm ve onun daveti karşısında inanan ve inkâr eden olmak üzere iki gruba ayrılmışlardır. İnananlar, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâma destek olup yardımcı olmuşlar, zorlukta ve kolaylıkta onunla beraber olmuşlardır. İnkâr edenler ise onu ve çağrısını bastırmak, Allah'ü Teâlâ'nın Onunla gönderdiği nuru söndürmek için düşmanlıkta bulunmuşlardır. İnkârcılar bu yolda her türlü yola başvurmuşlar; bastırmak için çabalamışlar, sözlü propagandalar geliştirmişlerdir. Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm ve sahabeler, onlara karşı koymak için her türlü güç ve imkânı ortaya koymuşlar, malları ve canlarıyla mücadele etmişler; "lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah" sancağını yüceltmek yolunda en değerli varlıklarını feda etmekten geri durmamışlardır.

Allah'ü Teâlâ, inkârcıların ürettikleri iftiraları ortaya çıkarmak ve iptal etmek işini üzerine alarak bütün şüphe ve iftiraları Kur'ân-ı Kerîm'de belirtmiş, bunların yalan olduğunu ortaya koymuş, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmı, bütün itham ve batıl iddialardan tezkiye etmiştir.

Bu bölümde, söz konusu iftiraları ifşa eden ve ortaya çıkaran âyet-i kerîmeleri ele alacak, Kur'ân-ı Kerîm'in bunlara nasıl cevap verdiği konusu üzerinde duracak, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın âyet-i kerîmelerde bu iftiralardan nasıl tezkiye edildiğini açıklayacağız.

4.1 Kur'ân-I Kerîm'in Hz. Peygamberi, Deli ve Kâhinlikten Tezkiyesi

İlk olarak Mekke müşriklerinin, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâma yönelttikleri “delilik” iftirasını ve Kur'ân-ı Kerîm'in Hz. Peygamberi bundan tezkiye etmesi konusu üzerinde duracağız.

Arapçada الجنون şeklinde ifade edilen “deli” kelimesi³⁴⁷, الجنة kökünden türemiş olup aklın perdelenmesi veya gitmesi anlamına gelir.³⁴⁸ Bu, sonuçlarını idrak edemeyecek derecede iyi ile kötü şeylerin arasını ayırma kuvvetinden yoksun olunması şeklinde de tanımlanmıştır. Bu problem, ya doğuştan meydana gelir, ya her hangi bir afet ve olay sebebiyle aklın mutedil halinden çıkmasıyla ya da şeytanın musallat olup fasit vesveseler vermesiyle meydana gelir.³⁴⁹

4.1.1 Müşriklerin Delilik İftirasında Bulunma Sebepleri

Kâfirler, bu iftiralarda bulunurken bazı amaçlar güdüyorlardı. Bunlardan bir tanesi insanları Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm ve onun davetinden soğutmak idi. Bu kâfirlerin girişmiş olduğu propaganda Aleyhi's-salâtü ve's-selâm aşlarından bir tanesi idi. Müşrikler, bu iftira ve propagandanın Mekke'de kabule ve yayılmaya en yakın şey olduğunu düşündüler. Zira delilik insana bir anda gelir. Bu yüzden delilik iftirası atabilecekleri en uygun iftira idi onlara göre.³⁵⁰ Onlar, bu iftiraları atarken Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmı küçük düşürmek ve cahil tabakayı ondan uzak tutmaktı.³⁵¹

Bu iftirada bulunmalarının bir diğer sebebi ise Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâma karşı psikolojik bir Aleyhi's-salâtü ve's-selâm aş açmak, ona daha çok eziyet vermek ve davasını terk etmesi için daha çok baskı uygulamak idi.³⁵²

³⁴⁷ İbn Manzûr, **Lisânü'l-'arab**, c:III, s:218.

³⁴⁸ Cebel, M. H., **El-Mu'cemu'l-İştikaki El-Muaassal Li Elfazi'l-Kur'ân**, c:I, s:339.

³⁴⁹ El-Kefevî, Ebü'l-Bekâ, **El-Külliyyât Mu'cem Fi'l-Mustalihat Ve'l-Furugi'l-Lügaviyye**, s:349.

³⁵⁰ İbn Âşûr, **et-Tahrîr Ve Tenvîr**, c:XXII, s:234;

³⁵¹ Er-Râzî, F., **Mefâtihu'l-Ġayb**, c:XV, s:420.

³⁵² Zemahşerî, **El-Keşşâf**, c:I, s:134; Bikâî, **Nazmü'd-Dürer Fî Tenâsübi'l-Âyât Ve's-Süver**, c:VIII, s:118.

Diğer taraftan vahiy geldiği sırada Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın sıra dışı bir duruma girmesi ve yüzünün değişmesi, bayılır gibi olması da Mekke müşriklerini bu iftirada bulunmaya iten sebepler arasında idi.³⁵³ Nitekim Âlûsî'nin de ifade ettiği gibi vahiy geldiği sırada Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın halini gördüklerinde –haşa- kendisine “deli” de iftirada bulunmuşlardı.³⁵⁴

Buna ek olarak Onlar, Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâma bu deliliği, onların kendisine tabi olmasını istediği için nisbet etmişlerdi. Hâlbuki bu, onlara göre imkânsız bir şeydi. Bu nedenle de ona, delilik isnadında bulunmuşlardı.³⁵⁵

Mekke müşriklerinin Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm bu iftirayı atma sebeplerinden biri de kibirdir. Zira Mekke'nin önde gelenleri, kendilerine gönderilen söz konusu peygamberin onlar gibi bir insan olduğu, yaşça küçük olduğu, serveti bakımında daha az, aşiret bakımından daha zayıf olduğu halde onlara iyiliği emredip kötülükten nehyettiğini görünce iki ateş arasında kaldılar. Ona itaat edip davetine icabet mi edeceklerdi yoksa büyükenip asi mi olacaktardı. Fahrettin er-Razi'nin de ifade ettiği gibi söz konusu insanlar bunu gurur ve kibirlerine yediremiyorlardı. Zira toplumun önder ve lideri iken bir anda peygambere hizmet etmekle mükellef, malı ve canıyla mücadele etmesi gereken bir tabi haline gelecekti.³⁵⁶

Diğer taraftan Mekkeli müşriklerin içine düştükleri taşkınlık ve kötülük, açıkça ve de hiç umursamadan Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâma karşı ayak dirmelerine, tıpkı hiç utamadan delilik iftirasında bulunmaları gibi akla ve mantığa aykırı sözler üretmelerine sebep oluyordu.³⁵⁷ Müşrikleri, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm ve davetine yönelik iftirada ve karalamada bulunmaya iten diğer pek çok sebep vardır ama biz bunların hepsini burada ele alamayız. Bunu, araştırmanın başka bölümünde ele almış bulunuyoruz.

³⁵³ Er-Râzî, F., *Mefâtîhu'l-Ġayb*, c:XV, s:420.

³⁵⁴ Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, c:V, s:119.

³⁵⁵ Er-Râzî, F., *Mefâtîhu'l-Ġayb*, c:XXIII, s:287.

³⁵⁶ Er-Râzî, F., *Mefâtîhu'l-Ġayb*, c:VII, s:303.

³⁵⁷ Bikâî, *Naẓmu'd-Dürer Fî Tenâsübi'l-Âyât Ve's-Süver*, c:VII, s:303.

4.1.2 Âyet-İ Kerîmeler Üzerinden Delilik İftirası

4.1.2.1 “Dediler ki: ‘Ey kendisine vahiy gelen adam! Sen kesinlikle cinlere kapılmış birisin!’”³⁵⁸

Bu âyet-i kerîmede, Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın peygamberlik statüsüne yönelik çok açık bir itham söz konusudur. Burada Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın aklını itham etmişler ve “Ey Kendisine vahiy gelen kişi” diyerek sanki onu küçük düşürmek ve alaya almak istemişlerdir. Firavun’un da Hz. Musa’ya yönelik tavrı bundan farklı değildir. Kavmine “Gerçekten size gönderilen şu peygamberiniz var ya elbette mecnundur” diyordu. Yoksa nasıl hem ona kitap indirildiğini kabul edip hem de onu cinli olarak nitelemiş olabilirler ki? Arapların sözlerinde alay ve eğlence maksadıyla sözü tam tersi şekilde söylemek oldukça yaygındır. Aynı kullanım Kur’ân-ı Kerîm’de de çeşitli yerlerde mevcuttur. Örneğin “Sen, akli başında, ağırbaşlı birisindir!”³⁵⁹ âyet-i kerimesindeki kullanım böyledir. Aynı kullanım Arapça dışındaki dillerde de sık sık görülür. Burada demek istemektedirler ki “Sen cinlenmiş kimselerin sözlerini söylüyor, hem de Allah’ın sana kitap indirdiğini iddia ediyorsun!” şeklindedir.³⁶⁰

Muhammed Ali Es-Sabuni ise ifade etmiştir burada Kureyş kâfirleri alaylı bir şekilde Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma “Ey, kendisine Kur'an indirildiğini iddia eden kişi! Sen gerçekten bir delisin.” dediler. Bunu, Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın makamını daha fazla hafife almak ve alay etmek için ve pekiştirme edatlarıyla cümleyi vurguladılar.³⁶¹

Bu açıklamalardan hareketle durumu şöyle özetleyebiliriz: Mekke’li inkârcılar, hal dilleri ile demişlerdir ki “Bizim düşünce ve inançlarımıza aykırı hareket eden kimseler ya delidir ya da rabbinden büyük bir güç almaktadır. O halde doğruluğuna şahitlik etmek üzere Allah’u Teâlâ’nın meleklerini göndermesine engel teşkil eden şey nedir?”³⁶² Nitekim kâfiler böyle yapmış, Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-

³⁵⁸ Hicr, 6 Ayet.

³⁵⁹ Hud, 87 Ayet.

³⁶⁰ Zemahşerî, *El-Keşşâf*, c:II, s:571.

³⁶¹ Sabuni, M. A., *Safvetü't Tefasir*, c:II, s:98.

³⁶² Merâgî, *Tefsîrü'l-Merâgî*, c:XIV, s:8.

selâmdan eğer çağrısında doğru söyleyen bir kimse ise açık bir delil olarak kendisiyle birlikte meleklerin de gelmesini talep etmişlerdi. Onların bu durumu Kur’ân-ı Kerîm’de ve yukarıdaki âyet-i kerîmenin hemen arkasında “Doğru söyleyenlerden isen bize melekleri getirseydin ya!”³⁶³ beyan edilmiştir.

Hız. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm ne kadar mucize ve doğruluğunu ortaya koyan deliller getirirse getirsin, akli başında kimsenin inkâr edemeyeceği ne varsa hepsini sunsun kâfir ve müşrikler, haset ve kinlerinden ona iftira atmaya ve karalamaya devam edecektir. Elbette Hız. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, kâfir ve müşriklerin bütün iftiralarından tezkiye edilmiş, bunlardan beri ve uzak olduğu en sağlam delil ve belgelerle ortaya konuşmuştur. İleride kâfirlerin Hız. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma attıkları delilik iftirasını ve diğer iftira ve şüphelerden onu tezkiye edene âyet-i kerîmeleri ele alıp açıklayacağız.

4.1.2.2 “O inkârcılar Kur’an’ı işittikleri zaman, seni gözleriyle devireceklermiş gibi bakar, ‘Şüphe yok o bir delidir’ derler.”³⁶⁴

Bu âyet-i kerîmede Allah’u Teâlâ, kâfir ve müşriklerin Hız. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma ve kendisine indirilen Kur’ân-ı Kerîm’e yönelik içlerinde gizli tuttıkları kin ve kıskançlığın boyutlarını ortaya koymaktadır. Bu âyet-i kerîme ile sözleri, iftira ve yalanları ayan beyan ortaya dökülüyor.

Bu âyet-i kerîmede Allah’u Teâlâ, kin ve hasetlerin çatlayana kâfir ve müşriklerin durumlarını tasvir ediyor. Âlûsî’nin de beyan ettiği gibi âyet-i kerîmenin üslup ve anlatım tekniği, onların düşmanlıklarının ne derece şiddetli olduğunu, bunun sadece bakışlarından dahi anlaşıldığını ortaya koyuyor. Öyle ki ayağını kaydırıp bir kenara atacaklar neredeyse. Örneğin “Beni yiyecek gibi bakıyor” sözü burada ifadesini buluyor. Hız. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma adeta yiyecek gibi bakıyorlar. Onların duydukları düşmanlık öyle bir dereceye ulaşıyor ki kalplerinden ve

³⁶³ Hicr, 7 Ayet.

³⁶⁴ Kalem, 51 Ayet.

organlarından bakışlarına sirayet ediyor. ³⁶⁵ Şairin de ifade ettiği gibi “Öyle kemirecek gibi bakıyorlar ki bir yerde karşılaştın ayağın kayar”³⁶⁶

Âyet-i kerîmede bahsi geçen kâfir ve müşrikler, Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma duydukları kin ve kıskançlıklarından onu delilikle itham ediyorlar, Kur’ân-ı Kerîm’in icaz ve belagatına, belirttiği güneş gibi hakikatlere rağmen cehaletleri sebebiyle inanmaya yaklaşmıyorlardı. Cehaletleri nedeniyle kendi akıllarınca kavrayamadıkları bir şeyi onlara getiren Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmi da delilikle itham ediyorlardı. Fakat Allah’u Teâlâ, Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmi bundan tezkiye etmiş, onu şan ve şerefine ne kadar yüce ve üstün olduğunu bizlere beyan etmiştir. Bu doğrultuda “O, âlemlere ancak bir öğüttür” buyurarak söz konusu kimselerin Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma yönelik sözlerinin geçersizliğini ortaya koymuş ve bunlara kulak veren kimselerin durumları da hayretle karşılanmıştır. Dolayısıyla Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma her hangi bir eksiklik isnat etmek, ya cehaletten ya da akılsızlıktan ileri gelebilir. Zira erdem ve faziletin ne olduğunu ancak ona sahip olanlar bilebilir.³⁶⁷

4.1.2.2.1 Âyet-i kerîmenin iniş sebebi

Malum olduğu üzere kâfir ve müşrikler, Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmi yolundan alıkoymak ve davasının yayılmasını engellemek için her türlü yola başvurmuş, bunun için bütün imkânlarını seferber etmişlerdir. Öyle ki bunun için başvurdukları yollardan biri de nazar idi. Müfessir ve Arap dili âlimi Vâhidî’nin (ö. 468/1076) belirttiğine göre bu âyet-i kerîme, kâfirlerin nazar ile Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmi etkilemek istemeleri üzerine nazil olmuştur. Bunun için bir Kureyş’li bir grup adam Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma bakarak “Bunun gibisini ve getirdiği dava gibisini görmedik” diyerek ona nazar etmeye çalıştılar. Esed kabilesi nazar değıdirmekle meşhur bir kabile idi. Öyle ki semiz bir inek yahut semiz bir dişi deve onlardan birisinin yanından geçti mi ona bakar, sonra

³⁶⁵ Âlûsî, *Rûhu’l-Me’ânî*, c:XV, s:42.

³⁶⁶ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, c:VII, s:218.

³⁶⁷ Bursevî, *Rûhu’l-Beyân*, c:X, s:130.

da “Ey cariye! Şu zembili ve dirhemi al da bu devenin etinden bize getir” diyordu. Aradan fazla zaman geçmeden hemen öl-mek üzere yere yıkılır ve kesiliveriyordu.³⁶⁸

Kuşeyrî de âyet-i kerîmenin iniş sebebi ile ilgili benzer bir rivayette bulunarak demiştir ki, müşrikler, bir şeye nazar etmek istediklerinde üç gün yemez içmez buna hazırlanırlardı. Ardından gelip o şeye bakara “biz bundan daha güzel bir şey görmedik” derler ve o şey o anda yere yığılırdı. Bunun Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm için de yaptılar ve dediler ki “biz bundan daha güzel konuşan kimse görmedik” Fakat Allah’u Teâlâ, Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmı onlarından nazarlarında korudu.³⁶⁹

4.1.2.3 “Veya onda bir çeşit cinnet bulunduğunu mu söylüyorlar? Bilâkis o, kendilerine gerçeği getirmiştir, ama onların çoğu gerçeği sevmiyorlar.”³⁷⁰

Allah’u Teâlâ, bu âyet-i kerîmede Mekke’li kâfirleri azarlamakta, iyilik ve faziletini çok iyi bildikleri Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma karşı attıkları iftiraları reddetmektedir. Bir önceki âyet-i kerîmede Allah’u Teâlâ “Yahut kendi peygamberlerini daha tanımadılar da, o yüzden mi onu inkâr ediyorlar?”³⁷¹ buyurarak zaten onları bu tutumunu kınamış ve eleştirmiş, bu âyet-i kerîmede de bunu devam ettirmiştir. Bu âyet-i kerîmede doğruluk ve güvenilirliğine şahit oldukları kişiye karşı takındıkları bu tavır, Allah’u Teâlâ tarafından net biçimde reddedilmiştir. Ancak kendi heva ve heveslerine uymayan bir çağrıda bulununca Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma türlü iftiralar attılar, deli olmakla itham ettiler. Bunun üzerine Allah’u Teâlâ, bütün bunların batıl ve geçersiz olduğunu bildirerek “O’nun gerçeği getirdiğini” beyan buyurmuştur.³⁷²

Müşrikler, Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın deli olduğuna inanıp, "Onu, peygamberlik iddiasında bulunmaya sevkeden şeyin onun deliliğidir" demişlerdir. Bu husus, “Yoksa onda bir delilik mi var, diyorlar?” ayetinden açıkça

³⁶⁸ Vâhidî, A., (1992), *Esbabü Nuzulü'l-Kur’ân*, thk. İsam el-Hamidan, Darü'l-İslah, Demmam, s:443.

³⁶⁹ Kuşeyrî, *Leâ’ifü'l-İşârât*, c:III, s:623.

³⁷⁰ Mü’minûn, 70 Ayet.

³⁷¹ Mü’minûn, 69 Ayet.

³⁷² Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, c:III, s:583.

anlaşılmaktadır. Bunun da fasit olduğu ortadadır. Çünkü onlar, onun, insanların en akıllısı olduğunu, deli olanın bu denli kesin deliller ve mükemmel hükümler getiremeyeceğini, ona kin ve nefret duyanların onu bu iftiraları attıklarını, en kesin bir biçimde biliyorlardı. Bu hususta da şu iki izah yapılmıştır. Birincisi onlar, Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâma bu deliliği, onların kendisine uymasını talep ettiği için nisbet etmişlerdi. Hâlbuki bu, onlara göre imkânsız bir şeydi. Bu nedenle de ona, delilik isnadında bulunmuşlardı. İkincisine göre ise onlar, bunu, halk tabakası Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâma uymasın diye, onlara böyle bir hüküm vermek için, nisbet etmişlerdi. İşte bundan dolayı, onlar bu sözü, onu küçük düşürmek için isnat etmişlerdi. Bunun üzerine Allah'ü Teâlâ, bütün bu hususları sayıp döküp yanlış oluşlarını kesin bir surette beyan ederek “Bilakis o, onlara hakkı getirmiştir. Fakat onların çoğu hakkı çirkin görenlerdir” buyurmuştur. Buradan hareketle o müşrikler, taklide sarılıp, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm peygamberliğini ikrar etmeleri halinde makamlarının elden gideceğini, riyasetlerinin haleldar olacağını bildikleri için, hakkı istememiş çirkin görmüşlerdir.

Mısırlı âlim Şa'râvî'nin (1911-1998) de belirttiği gibi Mekkeli kâfirlerin Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâma yönelttikleri “delilik” iftirası, sağlıklı ve doğru bir delilden yoksun idi. Allah'ü Teâlâ “Yoksa onda bir delilik mi var, diyorlar?” âyet-i kerimesinde onların bu tutumların kınamış ve reddetmiştir. Delilik, faydalı olanı yapma, zararlı olanı ise terk etmek suretiyle davranış neticesinde zarar ve faydayı ölçen akıl aletinin atıl ve pasif hale gelişini ifade etmektedir. Bu açıdan Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın hangi hareket ve dalınında bir delilik vardır? Din ve ilahiyat konusunu bir kenara bırakalım. Ahlak bakımında ele alalım. Güzel ahlak ve erdem herkesin sevdiği ve beğendiği bir şeydir. Kişi yalancı bile olsa dürüst ve doğru bir kimseyi sever. Doğruluğun üstün bir ahlaki davranış olduğunu teslim eder. O yüzden ahlakı ölçü alalım. Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmı dini ve getirdiği mesaj ile değil ahlakıyla değerlendirelim. Aranızda yetişip büyüyen bu kimsenin ahlakına bakın. Hiç biriniz onun ahlakı konusunda bir laf edemezsiniz. Ahlakı itibariyle hakkında bir şey söylenemeyen kişinin akli itibariyle itham altında bırakılamaz. Zira akıl, ahlakın varlık temeli ve esasıdır. Bu yüzden Allah'ü Teâlâ, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm hakkında “Hiç şüphesiz senin için bitip

tükenmeyen bir ödül vardır. Sen elbette üstün bir ahlâka sahipsin.”³⁷³ buyurmuştur. Yani “Ey Peygamber! Senin üstün ahlakın, delil olmadığımı en büyük ispatıdır.”³⁷⁴

4.1.2.4 “Sen -rabbinin lütfu sayesinde- asla deli değilsin.”³⁷⁵

Mekkeli kâfir ve müşrikler, yaratılmışların en hayırlısı ve hak peygamber Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma yönelik iftiralarını sürdürdükçe Allah’u Teâlâ onlara Kur’ân-ı Kerîm cevap vermiş, bütün iddialarını çürütmüş, peygamber hakkındaki bütün şüphe ve karalamaları bertaraf etmiştir.

Yukarıdaki âyet-i kerîmede³⁷⁶ Allah’u Teâlâ, yine müşriklerin Hz. Peygamberin deli olduğu yönündeki iftiralarını reddetmek, onu bundan tezkiye ve tebirie etmektedir. Resûlullah’a insan için mümkün olan kemalâtm cümlesi verildiğine işaret zımında ted-ricen kemalâta ulaştırıcı manasına olan ism-i şerifi varit olduğu gibi Resûlullah’ın şanına tazim ve teşrif için kelimesi muhatap olan zat-ı risâlete muzaf kılınmıştır. Resûlullah’a ihsan olunan nimetlerin ulviyette en yüksek tabakaya balığ olduğuna işaret için nimet, Rab lâfzına muzaf kılınmıştır. Çünkü nimetin, âlemleri envâ-ı nimetleriyle terbiye eden Rabbimizin nimeti olması elbette o nimetin büyüklüğüne ve cümle nimetlerin üstünde olduğuna delâlet eder. Allah’u Teâlâ, kâfirlerin isnat ettikleri şeyi nefyetmekle beraber bu davaya nimet-i ilâhiyenin inzımasıyla kâfirleri ret ve tekzip buyurmasıyla Resul’ünün bu gibi lââyık olmadık şeylerden berî olduğunu âleme ilânla şan-ı nebevi-lerini i’lâ ve kalb-i nebevilerini tesliye buyurmuştur. Çünkü Resûlullah’da mevcut olan niam-ı diniye ve dünyeviye cümlesi zahirde görülür ve her gören Resûlullah’ın envâ-ı lütuf ve keramet ve ahlâk-ı merziyeyle muttasıf ve kâfirlerin şan-ı nebeviye lââyık olmayarak isnat ettikleri iftiralarından berî olduğunu bilir. Şu halde gözlerin görüp kulakların duyduğu nimetleri zikir ve kâfirlerin açıktan yalancı olduklarını beyanla beraber davanın delil-i yakînîsi olan niam-ı zahirîyi zikir ederek kâfirlerin gayet cüretkâr ve bedahete karşı yalan

³⁷³ Kalem, 3-4 Ayet.

³⁷⁴ Şa’râvî, **Tefsirü Şa’Râvî**, c:XVI, s:10092.

³⁷⁵ Kalem, 2 Ayet.

³⁷⁶ Kalem, 1 Ayet.

söylemekten çekinmez bir takım utanmaz kimseler olduklarını bildirmekle onların sözlerinde itimada şayan olmadıklarını beyan buyurmuştur.³⁷⁷

Hız. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm, Allah'ü Teâlâ'nın emirlerine boyun eğince Allah'ü Teâlâ, ona yardım etmeyi, iftiralara arşı onu tezkiye etmeyi ve onu güçlendirme işini bizzat üzerine aldı. Bu doğrultuda kendisi deli olmakla itham edildiğinde Allah'ü Teâlâ, "Sen -rabbinin lütfu sayesinde- asla deli değilsin." Âyet-i kerîmesiyle onu tenzih ve tezkiye buyurdu. Âyet-i kerîmedeki "Rabbinin nimeti sayesinde" ifade, hükümle kendisi hakkında hükmedilenin yani 'sen ile 'mecnun değilsin ifadesinin arasına girmiştir. Bunun sebebi, Hız. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın o kötü vasıftan uzak olduğunu mübalağalı olarak vurgulamaktır. Bundan Hız. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâma 'O delidir' denilince Allah'ü Teâlâ, kendisinde böyle bir illetin olmadığını 'Nûn, kaleme yemin ederim ki' diyerek ortaya koymuş, sonra da ona 'delilik' iftirasını edenleri on tane kötü ve düşük nitelikle vasfetmiştir. Bu nitelikler "Yemin edip duran aşağılıklara... itaat etme." âyeti ile sayılmaya başlanmış, 'Kendisine ayetlerimiz okunduğunda: 'Bu öncekilerin masalları' demiştir." âyetine kadar devam etmiştir. Hız. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâma yapılan iftirayı Allah'ü Teâlâ'nın reddetmesi ve onu müdafaa etmesi, bizzat kendisinin reddetmesinden daha mükemmeldir. Çünkü o, Kur'an-ı Kerim'den bir parçadır. Kıyamet gününe kadar bakidir.³⁷⁸

İmam Kurtubî ise âyet-i kerîmeyle ilgili olarak işaret etmiştir ki Müşrikler Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâma yönelik "O bir delidir"³⁷⁹ deyince Allah'ü Teâlâ, onların söylediklerini reddetmek ve yalanlamak üzere "Sen Rabbinin nimeti sayesinde bir deli değilsin"³⁸⁰ buyruğunu indirdi. Bu, müşriklere verilmiş en güçlü cevap olup onu bundan beri ve uzak olduğu konusunda en muhteşem delildir³⁸¹

³⁷⁷ Efendi, E., *İrşâdü'l-`aqli's-Selîm İlâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, c:IX, s:12.

³⁷⁸ Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, c:X, s:105.

³⁷⁹ Sure, 6 Ayet.

³⁸⁰ Kelem, 2 Ayet.

³⁸¹ Kurtubî, *El-Câmi' Li-Ahkâmî'l-Şur'ân*, c:XVIII, s:226.

4.1.2.5 “Bu kadar beraber yaşadığınız kişi kesinlikle mecnun değildir.”³⁸²

Müşrik ve kâfirlerin Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma yönelik “delilik” iftiralarını çürüten ve onu bundan tezkiye eden bir diğer âyet-i kerîmede budur. Tekvîr suresinin başında Allah’u Teâlâ, büyük yeminler ederek kendisine Cibril’in bu apaçık kitabı getirdiği Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın emin bir kimse olduğunu beyan etmiş; iddia ettikleri gibi deli olmadığını, bilakis bu iddiayı ortaya atanların, aslında onun seviyesinden çok aşağıda ve cehaletlerinden ileri geldiğini ifade etmiştir. Zira Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm idrak ve akıl seviyesinin en üst mertebesinde bulunmaktadır.³⁸³

Bu âyet-i kerîmede Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm kendisine yöneltilen delilik iftirasından tezkiye edilmekte, bu husus vurgulu ve teyit edici edatlarla beyan edilmektedir. Denilmektedir sizin içinizden çıkan ve sizden birisi olan Muhammed, iddia ettiğiniz gibi deli bir kimse değildir. O Allah’u Teâlâ tarafından gönderilmiş bir elçidir. Bu ifade, Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmı tezkiye etme manası taşımakta olup kendisinin Allah’u Teâlâ’dan aldığını onlara olduğu gibi iletmiş, yani sözünde doğru bir kimse olduğu belirtilmektedir. Bundan sonra kâfir ve müşriklerin Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma yönelik “deli” şeklindeki iftiraları vurgulu ve tekit edici üslupla iptal edilmekte ve bundan beri olduğu beyan edilmektedir. Âyet-i kerîmenin Arapça aslında geçen صاحب “arkadaş” ifadesi ile söz konusu müşriklerin aslında Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın ahlak ve ne derece akıllı olduğunu bildiklerine işaret edilmiş, onun deli olmadığını bildiklerine dolaylı yoldan atıfta bulunulmuştur. Zira insanlar, kendi içlerinde yetişip büyümüş bir kimsenin her haline vakıf olurlar, iyisiyle kötüsüyle onu bilirler.

Âyet-i kerîmenin ifade ettiği manayı genel olarak ifade edecek olursak denilmektedir ki “Ey kâfirler! Sizin düşmanlık ettiğiniz, yalanladığınız ve delilikle itham ettiğiniz kişi kesinlikle delil değildir. Ne konuşmasında, ne beyanında ve ne de hareketlerinde her hangi bir delilik emaresi yoktur. İşte hep yanındasınız, hep görüyorsunuz, onun

³⁸² Tekvîr, 22 Ayet.

³⁸³ Ni‘metullâh b. Mahmûd, **El-Fevâtîhu'l-İlâhiyye Ve'l-Mefâtîhu'l-Ğaybiyye**, c:II, s:488.

ne olduğunu çok iyi biliyorsunuz. Hal böyleyken “o delildir” sözü de nerden çıktı. Bu olsa olsa bir iftira ve karalama kampanyasının bir eseri olabilir.”³⁸⁴

Diğer taraftan bu âyet-i kerîmede Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, hem kendisine gönderilen elçi hem de mesajı tezkiye edilmektedir, denilebilir. Allah’u Teâlâ, bir önceki âyet-i kerîmelerde “O Kur’an gerçekten değerli, güçlü ve arşın sahibi katında itibarlı, bir elçinin sözüdür. (Elçi) orada saygın ve güvenilirdir.”³⁸⁵ buyurmuştur. Bu âyet-i kerîmelerde Kur’ân-ı Kerîm’i getiren elçi tezkiye edilmekte, Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın bunu Cibril aleyhisselâmdan, onun da âlemlerin rabbi olan Allah’u Teâlâ’dan telakki ettiği bildirilmektedir. Burada söz konusu elçinin yüce bir makam ve saygıya malik olduğu belirtilmiş ve bizzat Allah’u Teâlâ tarafından tezkiye edilmiştir. Ardından peygamberi Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmı kâfirlerin iftiralardan tenzih ve tezkiye etmiş ve buyurmuştur ki “Bu kadar beraber yaşadığımız kişi kesinlikle mecnun değildir.”³⁸⁶ Hz. Muhammed’in deli olmadığı hepsinin malumu olup hiçbirisi bu konuda bir şüphe taşımamaktadır. Her ne kadar dilleri ile bunu ifade etmiş olsalar da kendilerinin yalancı olduklarını çok iyi bilmektedirler.³⁸⁷

4.1.2.6 “Düşünmediler mi ki yıllarca beraber oldukları o peygamberde delilikten eser yoktur; o ancak kesin bir uyarıcıdır.”³⁸⁸

Mekke’li müşriklerin Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma yönelttikleri delilik iftirasını reddeden ve onu bundan tezkiye eden bir diğer âyet-i kerîme de budur. Bu âyet-i kerîmede Allah’u Teâlâ, onların bu iftira ve iddialarını ederek sözlerini ayıplıyor. âyet-i kerîmenin soru cümlesi ile başlaması, söz konusu kimselerin ne kadar akılsız ve düşüncesiz olduklarını ifade etmektedir. Bu suretle Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın onların bu iftira ve karalamalarından beri olduğunu kesin şekilde anlamalarını murat etmiştir. Zira Hz. Muhammed, insanların çok iyi bildikleri bir kimsedir. Uzun zamandır aralarında yaşamaktadır. Onun kendilerinden daha ahlaklı ve akıllı olduğunu kendileri de bilmektedir. Kendisinde

³⁸⁴ Nehhâs, **İ’râbü’l-Kur’ân**, c:V, s:102; İbn Âşûr, et-**Tahrîr Ve Tenvîr**, c:XXX, s:158.

³⁸⁵ Tekvîr, 19-20-21 Ayet.

³⁸⁶ Tekvîr, 22 Ayet.

³⁸⁷ Kastallânî, **El-Mevâhibü’l-Ledünniyye, Mektebetü’t-Tevfikîyye**, c:II, s:565.

³⁸⁸ A’râf, 184 Ayet.

hiçbir delilik emaresi bulunmayan bir kimse için nasıl böyle bir iddiada bulunulabilir. Bilakis o apaçık bir uyarıcıdır. Onları yaklaştırmakta olan azaba karşı uyarılmaktadır. Fakat onlar hala küfürde ayak diretmektedirler. Âyet-i kerîmede “kesin” olarak çevrilen ibare, Arapçada مبین şeklinde olup bu yaklaştırmakta olan azaptan kurtuluşun yollarını göstermektedir, açıklamaktadır anlamına da gelir. Bu yol hiç kuşkusuz, dosdoğru dine girmektir.³⁸⁹

Bu âyet-i kerîme, küffar milletin temsilcisi olan bu kimselerin durumlarını ve cehaletlerinin boyutlarını çok güzel tasvir etmekte; bunların iftiracı bir toplum olduğu, akla ve düşünceye dayalı hiçbir sözün onlardan sadır olmayacağı gerçeğini bizlere beyan etmektedir. Bunlar öyle kimselerdir ki hakkı batıldan ayırabilecek bir ölçüye sahip değillerdir. İşlerin başı ile sonunu düşünecek basiret ve öngörülerini yoktur. Onların bu durumları, yukarıdaki âyet-i kerîmede eleştirel bir üslupla inkârî olarak beyan edilmiştir.³⁹⁰

4.1.2.6.1 Âyet-i kerîmenin iniş sebebi

Katâde b. Diâme'den nakledildiğine göre bir gün Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm Safa tepesine çıkıp "Ey filân oğullan, ey filân oğullan..." diye tek tek kabile ve aileleri çağırdı. Etrafına toplandılar. Onları, iman etmedikleri takdirde Allah'ın azabı ve başlarına getireceği musibetler hakkında uyardı. İçlerinden birisi: “Hiç kuşku yok bu arkadaşınız delirmiş. Bırakalım sabaha kadar bağırсын dursun.” dedi. Bunun üzerine Allah’u Teâlâ, bu âyet-i kerimeyi³⁹¹ indirdi.³⁹²

4.1.3 Mekkeli Kâfilerin Hz. Peygamber’i Kâhinlikle İtham Etmesi ve Onun Bundan Tezkiyesi

Kehanet kelimesi, Arapça كَهَنٌ kökünden türemekte olup kehanette bulunmak, gaipten haber vermek anlamına gelmektedir. Kâhin ise gelecekte olacak olan şeylerden haber veren, görünmeyen şeyleri bildiğini iddia eden kişi demektir. Araplar arasında çokça

³⁸⁹ Bikâî, *Naẓmü'd-Dürer Fî Tenâsübi'l-Âyât Ve's-Süver*, c:VIII, s:180.

³⁹⁰ Murassafa, S., (2009). *El-Camiu's-Sahih Lisirati'n-Nebeviyye*, Mektebetü İbn kesir, Kuveyt, c:III, s:625.

³⁹¹ Araf, 184.

³⁹² Taberî, *Câmi' u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, c:XIII, s:289.

kâhin vardır. Bunlardan birisi gökten aldığı haberleri kendisine ulaştıran cinlerle irtibatlı olduğunu iddia ederdi. Bu kâhinler, cinlerin batıl sözlerini, dinleyenlerin hoşuna gidecek, kalpleri onlara meyledecek ve bunlara kulak asacak şekilde süslerler ve eklemelerde bulunurlardı.³⁹³

Kâhin için yapılan tanımlardan bir diğeri ise şöyledir. O, kendine vahiy gelmeden gaibi bildiğini iddia eden ve zanneden kimse demektir. Kâhin, gelecekte olacak olan şeylerin haberini alıp-veren, afsunlu sözlerle gaipten haber veren ve görünmeyen şeyleri gördüğünü iddia eden kimsedir.³⁹⁴

4.1.3.1 Müşriklerin bu iftirayı atma sebepleri

Kur'ân-ı Kerîm'in sahip olduğu üstün belagat, geçmiş ümmetlere ve peygamberlere dair kıssalar içermesi; kıyamet, yeniden diriliş ve hesap gibi geleceğe dair gayba taalluk eden işlerden haber vermesi nedeniyle Mekkeli kâfirler bunu reddettiler. Bunların hiç kimseden bir öğrenim almadığı ve sadece bir tebliğci olduğu gerçeğine rağmen Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâma öğretildiğini düşündüler. Bunların, Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâma, çokça yalan söyleyen diğer kâhinlere geldikleri gibi cinler tarafından öğretildiğini söylediler. Bununla maksatları, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın tebliğ ettiği esasları, kâhinlerin durumuna kıyas ederek tekzip etmektir.³⁹⁵

Kur'ân-ı Kerîm'in gelecekte haber veren âyet-i kerîmeler ihtiva etmesi hasebiyle Mekkeli müşrikler, bozuk düşünceleriyle onun Hz. Peygambere kâhinler cin ve şeytanlar tarafından öğretildiğini söylediler.³⁹⁶ Oysa Kur'ân-ı Kerîm'in ayetleri duraklı olarak mensurdur, kâhinlerin sözleri ise birbirine benzer, kafiyeli ve ikişer ikişerdir.³⁹⁷

Kur'ân-ı Kerîm, tabiatı itibariyle insan sözünün üstünde bir niteliğe sahip olunca Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın cinlerle irtibatı olan bir kâhin oluşunu ileri

³⁹³ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, c:XIII, s:363.

³⁹⁴ Murassafa, *El-Camiu's-Sahih Lisirati'n-Nebeviyye*, c:III, s:628.

³⁹⁵ Er-Râzî, F., *Mefâtihu'l-Ġayb*, c:XXIV, s:535.

³⁹⁶ Bikâî, *Naẓmü'd-Dürer Fî Tenâsübi'l-Âyât Ve's-Süver*, c:VIII, s:138.

³⁹⁷ İbn Âşûr, *et-Tahrîr Ve Tenvîr*, c:VIII, s:138.

sürdüler. Onlara göre cinler, Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâma bu üstün özellikli sözler ve gaipten bilgilerle yardım ediyorlardı.³⁹⁸

Şimdi, Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmı bu iftiradan tezkiye ve tenzih eden âyet-i kerîmeleri inceleyelim.

4.1.3.2 “O bir kâhin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz!”³⁹⁹

Bilindiği gibi kâfir ve müşrikler, hak davetin önüne set çekmek ve insanlığın peygamberini durdurmak için bütün imkânlarını seferber etmişler, her türlü yola başvurmuşlardı. Bu yolda iftira atmak, karalama kampanyası başlatmak ve itibarı zedelemek gibi gayrimeşru olan her türlü yola tevessül etmişlerdir. Bununla Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın getirdiği mesaj ve bunu tebliği hususunda insanları şüpheye düşürmeyi amaçlıyorlardı. Bu yolda başvurdukları yöntemlerden birisi de Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmı kâhinlikle itham etmeleri, böyle bir iftirada bulunmaları idi. Böylece insanları ondan ve çağrısında uzaklaştırmış olacaktı. İşte yukarıdaki âyet-i kerîme bu husustaki şüphe ve iftiraları bertaraf etmek ve Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın bunlardan uzak olduğunu açıklamak üzere gelmişti. Denilmiştir ki Hz. Muhammed'in kâhinlikle işi olmaz, mesajının bununla bir ilgisi yoktur, bilakis o âlemlerin rabbi olan Allah'ı Teâlâ tarafından indirilmiştir.

Müfessir İbn Âşûr (1879-1973), kâhinlerin ortaya koydukları ile Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmın tebliği ettiği vahiy arasındaki farka işaret ederek bunun kâhin işi olmadığını en büyük delili olduğunu söylemiştir. Az biraz düşünüldüğünde Kur'ân-ı Kerîm'de kâhinlerin sözüne benzer en ufak bir söz bile bulunmadığı görülecektir. Zira Kur'ân-ı Kerîm'in ayetleri, nesir olup fasıllı yani duraklıdır. Kâhinlerin sözleri ise ikişer ikişer olur ve kafiyelidir. Kişi, Kur'ân-ı Kerîm'in ayetlerinin dizilişini ve manalarını düşündüğünde bunun bir kâhin sözü olmadığını anlayabilir. Zira kâhinlerin ürettikleri sözlerden çok farklıdır. Zira âyet-i kerîmelerin cümleleri kısa olmayıp aralıkları da kafiye gözetilerek çift değildir. Ayrıca manaları

³⁹⁸ El-Şaribi, İ., (Seyyid Kutup), (1992), *Fî Zılâli'l-Ķur'ân*, nşr. Daru's-şuruk, Beyrut, Kahire, 17. Baskı, c:XXIX, s:3686.

³⁹⁹ Hâkka, 42 Ayet.

da kâhinlerin söyleyip de insanlar arasında dolaşıp duran sözlerin manası ile de uzaktan yakından alakası yoktur.⁴⁰⁰

Âyet-i kerîmede, müşriklerin hak olan Kur'an ve doğru olan peygamber hakkındaki yalan sözlerini iptal etmekte mübalâğa olsun diye "söz" iki âyette tekrar edilmiştir. Kehanet işi Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmdan sonra son bulmuştur. Zira şeytanlarla cinlerin gökten haber öğrenmek amacıyla kulak kabartmaları engellenmiştir.⁴⁰¹

Hz. Aişe'den rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm şöyle buyurmuştur: "Melekler gökyüzü semasına inerler. Orada hükümler verilir. Şeytanlar bunu dinlerler ve direk kâhinlere götürürler. Kâhinler de bu habere yüz yalan katarlar."⁴⁰²

Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın hakin olduğu yönündeki iddia apaçık çürüktür. Zira Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm kendisi bizzat kâhinleri doğrulmaktan nehyetmekte, hatta hadiste belirtildiği gibi bunu küfre kadar varacağını bildirmektedir. "Kim bir arraf veya kâhine gider de onun bildirdiklerini tasdik ederse Muhammed'e indirileni inkâr etmiş olur"⁴⁰³

4.1.3.3 "Sen öğüt vermeye devam et; rabbinin lütfu sayesinde sen asla ne bir kâhinsin ne de bir mecnun."⁴⁰⁴

Âyet-i kerîmenin genel anlamına baktığımızda Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâma, bu Kur'ân-ı Kerîm'le, onda bulunan nasihat, hidayet, vaat ve tehditlerle kavmini uyarmaya ve nasihat etmeye devam etmesi emredilmekte, hakkında yapılan iftiralara batıl sözlere bakmaması istenmektedir. Zira sen rabbinin nimeti sayesinde deli değilsin, iyi bir akla, mükemmel bir ahlaka sahipsindir. Ne şeytanların kendisine

⁴⁰⁰ İbn Âşûr, **et-Taḥrîr Ve Tenvîr**, c:XXIX, s:143.

⁴⁰¹ Bursevî, **Rûhu'l-Beyân**, c:X, s:149.

⁴⁰² Buhârî, **El-Câmi u'ş-Şaḥîh**, h:3210, c:IV, s:111.

⁴⁰³ Beyhakî, **Es-Sünenü'l-Kübrâ**, h:16496, c:VIII, s:233.

⁴⁰⁴ Tûr, 29 Ayet.

bilgi taşıdığı gelecekte haber veren bir kâhinsin ne de anlaşılacak ve akledilmesi mümkün olmayan sözler sarf eden bir delisin.⁴⁰⁵

Allah’u Teâlâ, bu âyet-i kerîmede Mekkeli kâfirler tarafından Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma atılan delilik ve kehanet olmak üzere iki büyük iftira reddedilmekte, onun bunlardan uzak olduğu beyan edilmektedir. Burada Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın maneviyatı güçlendirilip azmi yükseltilmekte, Allah’u Teâlâ’nın kendisine verdiği görevi yerine getirmeye devam etmesi emredilmektedir. Onun görevi, insanlara Allah’u Teâlâ’nın emirlerini hatırlatmaktır. Bu, Allah’u Teâlâ’nın sana bahşettiği en büyük nimettir. Bu nedenle Mekkeli kâfilerin haksız yere seni yaftalamaları seni yolundan alıkoymasın. Onların bu iftira ve karalamalarına cevap verecek olan, çürütüp hakikatten yoksunluğu ortaya koyacak olan Allah’u Teâlâ’dır.

Zemahşerî, Mekkeli kâfir ve müşriklerin Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâma yönelik kâhinlik iftirasının batıl ve çürük olduğunun âyet-i kerîmede birbirine zıt iki niteliğin birlikte zikredilmesi ile ortaya konduğunu ifade etmiştir. Zira denilmiştir ki “Sen öğüt vermene bak.” Yani insanlara hatırlatma ve öğüt verme görevinde sebat et. Onların, “o bir kâhindir veya cinlidir” şeklindeki sözleri seni kesinlikle bundan vazgeçirmesin; buna aldırış etme; çünkü bu asılsız ve tutarsız bir sözdür; zira kâhin kehanette bulunurken zekâyâ ve dikkatli bir düşünceye ihtiyaç duyar. Cinli ise, akıl ışığı perdelenmiş kimsedir. Oysa sen Allah’ın lütfu ve sana ihsanda bulunduğu gerçek peygamberlik ve üstün akıl sayesinde bu ikisinden hiçbiri değilsin. Sen bütün bunlardan uzaksın, Allah’u Teâlâ tarafından söz konusu iftiraldan tezkiye edildin.⁴⁰⁶

Âlûsî, âyet-i kerîmede geçen ما انت ibaresinin yemin, “rabbin nimeti sayesinde” çevirdiğimiz kısmın ise üzerine yemin edilen şey şeklinde tefsir eden müfessirler olduğunu ifade etmiştir. Bu yeminin cevabı ise “ne kâhin ne de delisin” cümlesidir. Fakat Âlûsî’ye göre bu uzak bir tefsiridir. Ona göre en yakında mana Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın Allah’u Teâlâ’nın bir nimeti olarak bu iki şeyden tezkiye ve tenzih edildiği şeklindedir. Bu âyet-i kerîme, söz konusu iftiraldan

⁴⁰⁵ Şevkânî, **Fethu’l-Kadîr**, c:V, s:119; İbn Âşûr, et-**Tahrîr Ve Tenvîr**, c:XXVII, s:58-59.

⁴⁰⁶ Zemahşerî, **El-Keşşâf**, c:IV, s:412.

bulunan Mekkeli kâfirlere cevap niteliği taşımakta, Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmi tezkiye etmekte ve kâfirlerin onun hakkındaki iftira ve sözlerini çürütmektedir. Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâma kâhinlik iftirasında bulunan kişi Şeybe b. Rebia, delilik iftirasında bulunan kişi ise Ukbe b. Ebi Muayt'tır.⁴⁰⁷

4.2 Kur'ân-I Kerîm'in Hz. Peygamberi, Şiir ve Büyüden Tezkiyesi

Sihir, Arapça "s-h-r" fiilinden türemiştir. Sihir, bir şeyi gerçek ve asıl halinden başka bir hale çevirmektir. Bu yüzden büyücü, gerçeği batıl çerçevede gösteren kişidir ve bir şeye kendi gerçeği dışında bir izlenim verir. Örneğin: bir şeyi kendi yüzünden (gerçekliğinden) çıkarmıştır yani çevirmiştir.⁴⁰⁸

Denir ki: "sihir" hilekârlıktır, batılı hakikat çerçevesinde göstermektir⁴⁰⁹. Sıra dışı bir şeyin kötü ve çirkin bir nefisten ortaya çıkarılması, öğrenmeyi ve öğretmeyi kapsayan özel eğitim alarak ortaya çıkar.⁴¹⁰

4.2.1 Hz. Peygambere Sihir İftirası Atmanın Altında Yatan Sebepler

1. Başkanlığa, liderliğe ve ondan elde edilen menfaatlere karşı hırs.
2. Kibir, gurur ve ayrılığa düşmeleri. Allah'ü Teâlâ'nın "Bu uyarıya kulak verecekleri yerde kibir, gurura kapılmış ve ayrılığa düşmüşlerdir."⁴¹¹ âyet-i kerimesinde buna işaret edilmiştir. Hz Muhammed sav onlara peygamberlikle geldiğinde; kibir duygusu, onlarda gurur ve galip gelme hissi uyandırmış, yanlış olsa da, düşünce ve fikirlerinden vazgeçmemeye yöneltmiştir. Peygamberimiz sav kati' delillerle ve güvenilirliği, güzel ahlaklı olması ve onun sireti üzerine apaçık ayetlerle desteklenmiş olunca onlarda kibir ve gururlarından dolayı peygamberimize karşı haset uyandı. İşte bu kötü ahlakları onları düşmanlığa, iftira ve suçlamaya itti.

⁴⁰⁷ Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, c:XIV, s:36.

⁴⁰⁸ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, c:IV, s:348.

⁴⁰⁹ Feyyûmî, A., (2000), *El-Mişbâhu'l-Münîr Fî Ğaribi's-Şerhi'l-Kebîr Li'r-Râfi'î*, Darü'l-hadis, Kahire, c:I, s:267.

⁴¹⁰ Nekri, A., (2000). *Camiu'l-Ulum Fi Istilahati'l-Funun*, Darü'l-kütübü'l-ilmîyye, c:II, s:119.

⁴¹¹ Sad, 2 Ayet.

3. Haset, Sad suresinde söylediklerinden anlaşılır: “İlâhî uyarı içimizden ona mı indirildi şimdi!”⁴¹² Bu yüzden şerefli ve zikir kitabı olan Kur’an’ın peygamberimize sav indirilerek onların lider ve büyüklerinin arasından seçilmiş olduğunu inkâr ettiler. Bu inkâr da onların göğüslerini kaplayan büyük hasetten kaynaklı olarak onların dillerine yerleşti. ⁴¹³
4. Allah’ın onlara mühlet verme sünnetine kanıp Efendimizin uyardığı cezanın bir an önce gelmesi sünnetini unuttular ki küfürlerinde ısrar ettiler. Bunu Allah’ın şu ayetinde görebiliriz: “Hayır, azabımı henüz tatmadılar!”⁴¹⁴ Yani Allah’ın onlara mühlet vermesine kandılar. Eğer yalanlamaları ve şirklerinden dolayı Allah’ın azabını tatsalar Hz Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın söylediğinin hak olduğunu yakinen bilirler ve Resulün getirdiğine iman ve itaat etmekten başka bir şey yapmazlardı.⁴¹⁵
- İbn Âşûr dedi ki: onlara vaadedilen azap gelmediğinden dolayı onu yalan zannettiler bu yüzden alay etmeye ve çirkin sözler söylemeye başladılar. Eğer azabı tatsalardı ağızlarını taşla tıklarlardı.⁴¹⁶
5. Şeytan, onlara kalplerinde ve amellerinde batılı güzel gösterdi ve onlar hevalarını takip ettiler. Ayette de şöyledir: “Onlar bir mucize görürlerse hemen yüz çevirirler ve: Eskiden beri devam edegelen bir büyüdür, derler. Yalanladılar ve kendi heveslerine uydular. Hâlbuki her işin ulaşacağı yeri vardır.”⁴¹⁷
6. Nebi aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın getirdiklerinin hakkı ve batılı ayırması. Bu da onların birliğini bozdu, kişiyi akrabalarından, babayı çocuktan, kardeşi kardeşinden ayırdı. İşte bu yüzden bunu büyücünün büyüüne benzettiler ve bu şekilde düşündüler. 418

⁴¹² Sad, 8 Ayet.

⁴¹³ İbn Âşûr, et-**Tahrîr Ve Tenvîr**, c:XXIII, s:215.

⁴¹⁴ Sad, 8 Ayet.

⁴¹⁵ Er-Râzî, F., **Mefâtihu’l-Ğayb**, c:XXVI, s:369; Kurtubî, **El-Câmi’ Li-Ahkâmi’l-Kur’ân**, c:XV, s:100.

⁴¹⁶ İbn Âşûr, et-**Tahrîr Ve Tenvîr**, c:XXIII, s:215.

⁴¹⁷ Kamer, 2-3 Ayet.

⁴¹⁸ El-Endelüsî, İbn Atıyye, **El-Muharrerü’l-Vecîz Fî Tefsîri’l-Kitâbi’l-‘azîz**, c:III, s:103.

7. Onlar kökleşmiş inançlarına dayanarak peygamberimizi sihirle itham ettiler, çünkü onlara göre peygamber ancak meleklerden olabilir. Bu yüzden Efendimizin getirdiği her şeye sihir olarak bakıyorlardı. ⁴¹⁹
8. Sihir ithamı, Mekkeli kâfirlerin buna inandıklarından değildi; aksine o inatçıların bir hilesi, oradan oraya savrulan kişinin şüpheleri, kafaları karıştırmak, insanları yanıltmak ve propagandanın bir silahıydı. Allah'ın yolundan saptırmak için kandırma savaşıydı. Bu propagandanın delili ve sihir iftirasının hedefi siyerde geçen Velid b. Muğire ile ilgili rivayettir. Kureyş'ten bir grupla bir araya geldi –o onların en büyüğüdü- ve hac mevsimi yaklaşmıştı. Onlara: ey Kureyş halkı. Hac mevsimi geldi ve Arap kervanları gelecek. Sizin bu arkadaşınızı duydular. Bu yüzden bir görüşünüzü belirtin ki birbirinizle çelişmeyin ve birbirinizi yalanlamış olmayın dedi. Onlar da: o zaman sen söyle ey Ebu Abdişems. Bize bir görüş söyle de biz onu söyleyelim dediler. O da: siz söyleyin de ben dinleyeyim dedi. Onlar da: ona kâhin deriz dediler. O da: vallahi o kâhin değildir. Biz kâhini gördük. Ve söyledikleri kâhinin zırvaları ve saçmalıkları gibi değildir dedi. Onlar da: mecnun deriz dediler. O: mecnun da değildir. Mecnunun nasıl olduğunu biliriz. Onun ahlakı ve davranışı mecnun gibi değildir dedi. Onlar: şair deriz dediler. O: o şair değildir. Biz şiiri de biliyoruz. Şiirin ölçüsünü, veznini ve kafiyesini biliyoruz. Söylediği şiir de değildir dedi. Dediler ki: o zaman biz de büyücü deriz dediler. O da: büyücü değildir. Biz büyücülerin büyülerini de gördük. O büyücülerin düğümleri ve üfürüklerinden değildir dedi. Dediler ki: o zaman ne diyelim ey Ebu Abdişems dediler. O: vallahi onun sözleri güzel, yumuşak. Kaynağı boldur ve sözlerinin derinliği de vardır. Siz bunları diyemezsiniz, siz söylerseniz batıl olduğu bilinir. En iyisi ona büyücü deyin. Evladı babasından, insanı kardeşinden, eşinden ve aşiretinden ayıran sözler. Bunun üzerine anlaşarak ayrıldılar ve insanları yolda durdurup onlara bunu anlatıp peygamberimizden sakındırıyorlardı.

420

⁴¹⁹ Bursevî, **Rûhu'l-Beyân**, c:XVII, s:14.

⁴²⁰ İbn Hişâm, **Es-Sîretü'n-Nebeviyye**, c:I, s:198

Yukarıda bahsedilenler resulü suçlamanın onların Kuran'ın olağanüstü olduğunu, benzerini getirmekten aciz kaldıklarını, lafzı ve manasını çürütemeyeceklerini itiraf ettiklerinin delilidir.⁴²¹

Âlûsî: bu durum, Mekkeli kâfirlerin gördükleri, insan gücünü aşan bir şey olduğu; kaderi ve güçleri yaratan zattan inmiş olduğunu itiraf etmeleridir. Ancak bu söyledikleri inatçılıkta aşırıya gitmelerinden kaynaklıdır.⁴²²

4.2.2 Sihir İftirası Üzerine Gelen Ayetler

4.2.2.1 “İçlerinden bir kişiye, “insanları uyar ve iman edenlerin Allah katında değerli bir yeri bulunduğunu müjdele” diye vahiy göndermemiz insanlar için şaşılacak bir şey midir? Bir de inkâr edenler, “bu, kuşkusuz apaçık bir büyücü” demektedirler.”⁴²³

Bilindiği gibi nebi ve peygamberlere iftira atmak ve getirdiklerini çürütmek kâfirlerin ve müşriklerin adetleridir. Asırlar boyunca bu iftira ve çürütmelerin en önemlisi sihir iftirası olmuştur ki bu Kuran'da açıkça belirtilmiştir. Allah'ı Teâlâ şu ayette peygamberimize açıklamıştır: “İşte böyle; kendilerinden öncekilere de hiçbir peygamber gelmemiştir ki, “O bir sihirbaz veya bir mecnun” demiş olmasınlar.”⁴²⁴

Bu yüzden kâfirlerin peygamberimize sihir iftirası atmaları ona özel değil, ondan önceki peygamberlere de atılmıştır. Bunu Allah'ı Teâlâ peygamberine açıklayarak teselli etmiştir: bu kâfirlerin sana söyledikleri gibi önceki yalancılar da peygamberlerine söylemişlerdir.⁴²⁵ Hz Musa hakikat çağrısıyla geldiğinde Firavun ondan yüz çevirip ona düşmanlık besledi, sihir iftirası ve çeşitli iftiralar attı. Ayette şöyle geçer: “Firavun saltanatı sebebiyle ona karşı çıkmış ve “O, ya bir sihirbaz veya bir mecnundur” demişti.⁴²⁶ Peygamberimiz sav de diğer peygamberler gibi kâfir ve müşriklerin attıkları sihir iftiralarından bir pay almıştır. Bahsedeceğimiz ayet Mekkeli kâfirlerin peygamberimize söylediklerini aktarır:” **إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ مُّبِينٌ**” “şüphesiz

⁴²¹ İbn Âşûr, et-**Tahrîr Ve Tenvîr**, c:XI, s:86.

⁴²² Âlûsî, **Rûhu'l-Me'âni**, c:VI, s:62.

⁴²³ Yunus, 2 Ayet.

⁴²⁴ Zariyat, 52 Ayet.

⁴²⁵ İbn Kesîr, **Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm**, c:VII, s:435

⁴²⁶ Zariyat, 39 Ayet.

ki o apaçık sihirbazdır. “ “Apaçık sihirbazdır” demelerinin sebebi sırf hakikati reddetmek ve kabul etmemek içindir. Yoksa uyardığı ve müjdelediğinin sihir olduğundan değil. Uyarıcı ve müjdeleyen sihirbaz olduğu için de değil. Ancak bu (sihir iftirası) küfür, batıl, şer ve fesat ehlinin inkar, inat ve kibirlerinin sonucudur.⁴²⁷

Ayet inkar sorusuyla başlar. Ayetteki istifham hemzesi onların inkâr ettiklerini sorgulayan ve kınama ve azarlama ifade eden bir hemzedir ki onlar onu hayret edici bir şey olarak gördüler. Küçümseme ve alaylarında onu hedef aldılar ve onu ayıpladılar.⁴²⁸

Hiz. Muhammed aleyhi's-salâtu ve's-selâm risâlete geldiğinde kâfirlerin söylediklerine karşı ayet şöyle söyledi: “kafirler ona apaçık sihirbazdır dediler.” Yani: onlara rasûl olarak gelen peygamberimiz sav'e şaşırılmış olan kafirler: bu nübüvveti iddia eden kişi apaçık bir sihirbazdır dediler. Çünkü o nefislerin üzerindeki etkisiyle babayla oğul, kişiyle kardeşin arasını açabilir.⁴²⁹

Razi, bu iftiranın batıl olduğunu açıklayarak; bu sözü bilin ki -Mekkeli kafirlerin sözünü- son derece yanlış olduğu için ona bir cevap verilmemiştir. Niye son derece yanlış dedik? Çünkü peygamberimiz sav onlardandı. Onların arasında büyüdü ve onlardan ayrı kalmadı. Onlardan başkasının içine karışmadı. Ayrıca Mekke, alimlerin ve dâhilerin beldesi değildi ki “o sihri ve çok farklı ilimleri onlardan öğrendi de en son Kuran'ı getirdi” densin. Eğer böyle olsa bile rasûle sihir iftirası atmak ve Kuran'ın sihir olduğunu söylemek son derece yanlış olurdu. Bu yüzden ona cevap verilmedi.⁴³⁰

Ayet, kafirlerin şaşkınlıklarına, Nebi sav'e attıkları sihir iftiralarına bir cevap içerdi. Bu cevap onları küçümseyerek susturan bir cevaptı. Çünkü sihirbaz, göz yanıltması, yalan ve kandırma ile karışan alçak ve hakir bir gösteri olup fiil ve sözlerle sınırlı kalmaktadır. Özel bir fayda ve menfaati amaçlar. Halbuki onlara gelen adam, güzel

⁴²⁷ El-Cazairi, Ebu Bekir, *Eyserü't-Tefasir Likalimi'l-Aliyyil Kebir*, c:II, s:446.

⁴²⁸ Şevkânî, *Fethu'l-Ğadır*, c:II, s:480.

⁴²⁹ Tantâvî, *Tefsirü'l-Vasit Li'l-Kur'âni'l-Kerîm*, c:VII, s:18.

⁴³⁰ Er-Râzî, F., *Mefâtihu'l-Ğayb*, c:XVII, s:187.

ahlaka ve Allah’a davet eden, Allah’tan sakındıran uyarıcı ve müttakileri yüksek ve yüce bir yer ile müjdeleyici biridir.⁴³¹

4.2.2.2 “Şimdi bunlar da kendilerine aralarından bir uyarıcı gelmesine şaşıyorlar ve bu inkârcılar şöyle diyorlar: “Bu adam bir sihirbazdır, tam bir yalancıdır.”⁴³²

Batıl ehli, kişiyi Allah’ın yolundan çevirmek ve hakkın karşısında durmak için rasüle iftira atmaktan hiç sakınmaz. Bu ayet iki iftiradan birden bahsetti. Bunlar da Mekkeli kafirlerin rasüle söyledikleri: “o yalancı bir büyücüdür” iftirasıdır. Bu ayeti dikkatle okursak başında önceki ayette olduğu gibi kafirlerin şaşırmış hallerini tekrardan görürdük. Şaşırmaktan kasıt: beklenmedik bir durum karşısında gösterilen tepki ve gerçekleşmesi nadir olan bir şeye bağlı olarak afallamaktır.⁴³³

Onlar önceki ayette açıkladığımız gibi içlerinden bir rasülün gönderilmesine şaşırdılar: “İçlerinden bir kişiye vahiy göndermemiz insanlar için şaşılabilecek bir şey midir? Ve şu ayette de bahsedilir:” وَعَجَبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ “onlara gelen uyarıcıya şaşırdılar.” Bu şaşırma durumunu birden fazla tekrar ettiler. Çünkü nefislerine işlemişti. Bu da peygamberimize inanmamalarının temel sebebidir. Ayrıca kibirleri ve ayrılığa düşmeleri batıl iddialarına işarettir. Yani: Mekkeli kafirlerin şaşırdıkları şey, onlara kendi içlerinden bir peygamber gelmesi hatta onlardan mal ve liderlik açısından daha altta olmasıdır. Bu durumun gerçekleşme ihtimalini çok uzak gördüler ve onu şiddetle inkar ettiler. Bu inandıkları bir şey değildi bu yüzden şaşırdılar.⁴³⁴

Bunun anlamı kendi içlerinden bir peygamberin gönderilmesinin imkânsız olduğuna kesin inanmalarıdır. Dolayısıyla bunun gerçekleşmesini inkâr ettiler. Bu da peygamberimizin getirdiği Kuran’a ve hidayete inanmaktan yüz çevirmelerinin başka bir sebebidir. Ayette geçen “onlardan bir uyarıcı” yani sizden ve sizin içinizden olmasına, onu en iyi sizin tanımanıza rağmen ve bu uyarıcıyı en doğru sözlü, en

⁴³¹ Derveze, *Et-Tefsîrû'l-Ĥadîs*, c:III, s:444.

⁴³² Sad, 4 Ayet.

⁴³³ İbn Âşûr, *et-Tahrîr Ve Tenvîr*, c:XXXIII, s:208.

⁴³⁴ Efendi, E., *İrşâdü'l-‘aqli’s-Selîm İlâ Mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm*, c:VII, s:214.

gayretli, sizin temiz gördüğünüz ayrıca bütün eksik ve kusurlardan uzak olarak en iyi tanıyanın siz olduğunuzdan dolayı ahirette sizin aleyhinize delil olarak sunulacaktır.

Şaşkınlığı artıran şey “fe harfi” yerine “vav harfinin” kullanılmasıdır. Çünkü onların sihirle vasıflandırmaları şaşkınlık değildir. (وقال) Hakkı bildikleri halde onu gizlemeleri bilmediklerinden değil inkar ettiklerindendir ve gafil olduklarından değil inat ettiklerindendir. Ayette “kafirler” ibaresinin açıkça zikredilmesi kafirlerin iftira ve suçlamalarına bir cevap ve Allah’ın öfkesini gösteren bir işarettir. Ayette şöyledir: وَقَالَ الْكَافِرُونَ هَذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ. Halbuki Allah قال filinden sonra gelen “kafirler” lafzını gizleyebilirdi. وقالوا هذا ساحر كذاب gibi söyleyebilirdi. Bu da peygamber sav’e sihir iftirası atmalarının karşılığı olarak Allah’ın onları kafir olmakla vasıflandırması ve cevap vermesidir. Bu yüzden küfürle vasıflandırıldılar ki bu vasıf bütün hakaretleri kapsar. Çünkü küfür vasfı, bozuk düşünce ve davranışların toplamıdır.⁴³⁵

Şimdi gelelim kafirlerin söylediği ayetin هذا ساحر كذاب kısmına: Mekkeli kafirler delilsiz ve kanıtsız iki iftira attılar. Hatta bu iftira ve söylentiler kendi hayal ve düşünceleri değil şeytanın vesvesesidir. Şu da bir gerçektir ki eğer bir mümin bir kafir ya da haklı ve haksız iki kişi karşı karşıya gelse tartışma esnasında haklı veya mümin kendi delillerini getirseler şeytan hızla süslü sözleriyle kafire ve haksıza yardım elini uzatır. Sonra onları dalalette bırakmak için, hakkın gücü onlara galip gelip de onlar bu hakkın gücünü kabul etmemesi için kandırır. Yoksa şeytan askerlerinden birini kaybeder.⁴³⁶

4.2.3 Mekkeli Kâfirlerin İftirası ve Efendimizin Tezkiyesi

“Şiir” kelimesinin sözlük ve ıstılah anlamı:

Şiir kelimesi Arapça “ş-a-r” kökünden türemiştir. Şiir, vezin ve kafiyeye bağlı olarak sözün manzum şekilde söylenmesidir.⁴³⁷ Er-Rağıb: şiir asıl olarak derin bir ilmin

⁴³⁵ Bikâî, *Naẓmü’-d-Dürer Fî Tenâsübi’l-Âyât Ve’s-Süver*, c:XVI, s:328; İbn Âşûr, *et-Taḥrîr Ve Tenvîr*, c:XXIII, s:209.

⁴³⁶ Mutni, A. İ., (1992), *Semahatü’l-İslam*, Mektebetü Vehbe, s:20.

⁴³⁷ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, c:IV, s:409; Fîrûzâbâdî, *El-Ķâmûsü’l-Muḥîṭ*, c:I, s:416.

ismidir. Araplar: “ ليت شعري ” yani “keşke bilsem” dediler. Bu cümle vezinli ve kafiyeli bir sözün ismi oldu. Şair de şiir yazmada uzman kişiye denir. Dedi.⁴³⁸

4.2.4 Müşriklerin Peygamberi Şair Olmakla İtham Etmelerinin Sebepleri

Kâfirlerin şiir iftirası atmalarının arkasında Kuran’ın bahsettiği birden fazla sebep vardır:

1. Tevhîd ve iman hakikatine karşı kibirlenme: ayette şöyle geçer: “Ne zaman onlara, “Allah’tan başka tanrı yoktur” denilse küstahlık edip kibre kapılırlar. Cinlere kapılmış bir şairin sözüyle tanrılarımızı mı bırakacağız!” derler.⁴³⁹

2. İnat etme ve ayrılığa düşme isteklerinde ısrar etmeleri:

Ayette şöyledir: “أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُمْ بِهَذَا أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاعُونَ” “Bunu onlara akılları mı emrediyor yoksa onlar azmış bir topluluk mu?”⁴⁴⁰ Buradaki azgınlık, inat etme ve ayrılığa düşmekte haddi aşmalarıdır.⁴⁴¹

3. Ölümünden sonra yeniden dirilmeyi inkâr etmeleri:

Hakka suresinde kıyamet günü cennetlik ve cehennemliklerin durumunu açıklaması, ahirette azap ve yeniden dirilme inancını kesinleştirir. Allah Teâla: Kur’an elbette değerli bir elçinin sözüdür. O bir şair sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz! ⁴⁴² İbn Âşûr “ انه “de Kuran’a işaret eden bir zamir olduğunu açıkladı. Ondaki anlaşılacak haşır ve yeniden dirilmedir. Kuran’ı yalanlamalarının en büyük sebebi bu gerçeklerden bahsetmesidir.⁴⁴³ Onun delili şairin hayale daldıran ve gerçek olmayan anlamlarla dolu sözler söylemesidir. İşte Kuran’ı şiir saymalarının sebebi onların Kuran’ın kesinleştirdiği ölümden sonra yeniden dirilme gerçeğini inkâr etmeleridir.⁴⁴⁴

⁴³⁸ El-Müfredat, s:456.

⁴³⁹ Sâffât, 35-36 Ayet.

⁴⁴⁰ Tur, 32 Ayet.

⁴⁴¹ Râzî, Muhtârü’ş-Şihâh, s:191.

⁴⁴² Hakka, 40-41 Ayet.

⁴⁴³ İbn Âşûr, et-Tahrîr Ve Tenvîr, c:XXIX, s:141.

⁴⁴⁴ Bikâî, Nazmü’d-Dürer Fî Tenâsübi’l-Âyât Ve’s-Süver, c:XX, s:376.

4. Mekke müşriklerinin Kuran'ın yayılmasının önüne geçmek için hırs yapmaları:

Ahmak insanları kandırarak Mekke'de Muhammed sav'nin şair olduğunu ve getirdiğinin şiir oluşunu yaydılar.

Mekke müşrikleri belagat, dil, şiir ve bilgi ehli olmalarına rağmen şiir iftirasının altında yatan sebepler içinde delili olmayan iftiralar atmaları, utanmazlıklarının şaşkıncılığını açıkça gösterir. Çünkü şiire benzeyen bir yönü yoktur ve onların söyledikleri sadece iftira ve yalandır.⁴⁴⁵

4.2.5 Şiir İftirasının Ayetleri

4.2.5.1 “Hayır” dediler, “Bunlar karma karışık düşlerdir; hayır, onu kendisi uydurmuştur. O olsa olsa şairdir. Böyle değilse bize, öncekilere gönderilenin benzeri bir mûcize getirsin.”⁴⁴⁶

Bildiğimiz üzere Resûl aleyhi's-salâtü ve's-selâm kafirler tarafından iftira ve eziyetlere maruz kaldı. Kuran ayetleri bu iftira ve eziyetleri gösterir. Bu ayet ve önceki ayette geçtiği gibi farklı durumlardan bahseder. Müşrikler, Efendimizin insan olmasını yadırgamalarını ve getirdiğinin şiir olması hakkında şüphe ettiklerini gösterir. Ayette şöyle geçmiştir: “(...) O zalimler, "Bu da sizin gibi sadece bir insan değil midir? Şimdi siz göz göre göre büyüye mi kapılıyorsunuz?" diye gizlice fısıldaşmaktalar.⁴⁴⁷ Birden fazla iftira attılar. Onların Resule ve getirdiği şeylere olan sözleri ve iftiraları Efendimizin gerçeğiyle çelişmektedir. Bu onların çıkmazıdır. Hem insan olduğunu yadırgadılar hem onun büyücü olduğunu söylediler hem de yalancı dediler. Şimdi de onun şair olduğunu söylüyorlar!!⁴⁴⁸

Ayette “ بَل ” kelimesi her iftiradan önce geçmiştir. Bu kelime düzeltme için kullanılır. İki çeşidi vardır: bir yerde; ondan sonra gelenler ondan önce gelenlerle çatışır. Buradaki amaç, sonraki gelen hükmü düzeltip önceki gelenin hükmünü kaldırmaktır. İkinci çeşidi: birinci hükmü belirleyip “ بَل ” kelimesinden sonra gelen

⁴⁴⁵ İbn Âşûr, et-**Tahrîr Ve Tenvîr**, c:XXIII, s:57.

⁴⁴⁶ Enbiya, 5 Ayet.

⁴⁴⁷ Enbiya, 3 Ayet.

⁴⁴⁸ Şa'râvî, **Tefsirü Şa'Râvî**, c:XV, s:9484.

şeyi birinci hükme ekler. Ayet **أَضَعَتْ أَحْلَامَ بِلِ افْتَرِيَهُ** dediklerine dikkat çeker. Bunun üzerine peygamberin getirdiğinin bir yalan ve onun yalancı olduğunu eklerler. Çünkü Kuran’da şair kelimesi özünde yalancı olan kimse için kullanılır. Kuran’da “ بل “ lafzının geçtiği her yerde anlamı bu iki çeşitten dışarı çıkmaz.⁴⁴⁹

“ بل “ kelimesinin tekrarı onların kararsızlıklarını gösterir ve bu kararsızlık peygamberimizin getirdiği Kuran hakkında tereddütlerinin olmasındandır. Şaşkın ve sapıtanlar getirdiği delillerde hep kararsız kalır. Araplar: “batıl kekeler” Yani “emin olmayan kişi tereddütlüdür” derler.⁴⁵⁰

Araplar aynı zamanda: kim hakkı bırakırsa durumu bozular, çalkalanır, karışır ve dininde şüpheye düşer der.⁴⁵¹ Ayette şöyle geçer: **بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَهُمْ فِي أَمْرٍ مَّرِيحٍ** “ Ayrıca bunlar gerçeği, kendilerine geldiğinde hemen yalanladılar; tam bir tutarsızlık içindeler.⁴⁵²

“ بل “ kelimesinden sonra attıkları iftira gelir. Peygamberimizin getirdiğinin **أَضَعَتْ أَحْلَامَ** “karışık rüyalar”dan ibaret olduğunu söylediler.

Rüyalar üç çeşittir: Onlardan biri: Mücahit’in dediğine göre, uyurken gördüğü can sıkıntısı oluşturan rüyalar.⁴⁵³ İkincisi: gerçekliği belli olmayan karışık rüyalar.⁴⁵⁴ Üçüncüsü de: tabire açık olmayan rüyalar. Rüyaların iki tabiri vardır: Ebu Ubeyde’nin dediğine göre: tabire açık olmayan rüyalar⁴⁵⁵; İbn Kuteybe’nin dediğine göre de: yalancı olan rüyadır.⁴⁵⁶

Sonra **أَضَعَتْ أَحْلَامَ** “karışık rüyalar” iftirasını bırakıp başka bir iftira attılar. Dediler ki **بَلِ افْتَرِيَهُ** yani gerçeğe alakası olmadan kendi nefsinden uydurdu. Bunu da bırakıp **هُوَ شَاعِرٌ** “o bir şairdir” onun getirdiği şey, şiir ve dinleyen kişiye olmayan şeyleri

⁴⁴⁹ El-Müfredat, s:142.

⁴⁵⁰ İbn Âşûr, **et-Taḥrîr Ve Tenvîr**, c:XVII, s:16.

⁴⁵¹ Kevari, K., (2008). **Ġarîbü'l-Ġur’ân**, İbn Hazm, s:354.

⁴⁵² Kaf, 5 Ayet.

⁴⁵³ Mücâhid b. Cebr, **Tefsîru Mücâhid**, s:469.

⁴⁵⁴ El-Müfredat, s:509.

⁴⁵⁵ El-Basrî, M., (1960), **Mecâzü'l-Ġur’ân**, thk. Mehmet Fuat Sezgin, Mektebetü’l-hanici, Kahire, c:II, s:35.

⁴⁵⁶ Mâverdi, **En-Nüket Ve'l-uyûn**, c:III, s:437.

hayal ettirir dediler. Eski Araplar her şairin veya konuşmacının bir şeytandan ilham aldığına inanıyorlardı.⁴⁵⁷

Peygamberimizin getirdiğine şiir demeleri batıldır. Çünkü asıl sanatı söz, şiir ve nesir olan bir halk, bu gerçeği nasıl görmez ve nasıl Kuran'ın farklı üslubunu fark etmezler? “Şiir” onlarda vezinli ve kafiyeli sözdür. Kuran öyle midir? Bu iftira başkalarından gelseydi belki mantıklı olabilirdi. Ancak, bu iftiranın onlardan gelmesi -onlar şimdiki sanatların sergilendiği gibi onlar da edebiyatlarını sergilerlerdi- kabul edilemez.⁴⁵⁸

Şiir iftirası diğer iftiralara göre en basit ve batıl olduğu en açık olan iftira iken onlar bu iftiradan vazgeçmeyi bile düşünmediler. Kuran'ı ayıplamak için onu “أَضْعَاثُ أَحْلَامٍ” karışık rüyalar diye adlandırdılar. Peygamberimizi sav şiir söylemekle itham ettiler.⁴⁵⁹

Âlûsî bu çalkantı ve savrulmanın delilinin çürütülmüş olduğuna işaret etmiştir. Çünkü her seferinde iki batıl ve çürümüş iftiralar arasında kararsız kalmaktadır. Âlûsî'ye göre ayette ilk “ بل ” kelimesi iftiralar arasında geçiş sağlamak için kullanılmıştır. Burada da birinci iftiradan ikinciye geçmek için kullanılmıştır. Son iki iftiranın da ortadan kaldırıcı olduğu bellidir. Bu da onların yalanlarından ve sahteliklerinden tereddüde ve kararsızlığa düşmelerine sebep olmuştur.⁴⁶⁰

Delilin ve ispatın karşısında aciz olanın hali budur. Düştüğü darlıktan çıkmak için tutunacağı herhangi bir şey arar. Bu kadar iftira ve ithamdan sonra dediler ki: bize delil getirsin. Bu gizli şartın cevabı yani bizim dediğimiz gibi değilse “önceki gönderilenler gibi” bize delil getirsin. Diğer peygamberlere gönderilmiş ayetler (salavatullahi aleyhim) yani Salih'e as gönderilen deve ve Musa'nın as asası gibi; peygamberimizden sav de apaçık delil, kesin hüccet ve net ispat görmemiş gibi daha açık, net, kesin, güçlü ve çürütücü deliller istiyorlar.⁴⁶¹

⁴⁵⁷ Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, c:IX, s:10; Şa'râvî, *Tefsirü Şa'Râvî*, c:XV, s:9402.

⁴⁵⁸ Şa'râvî, *Tefsirü Şa'Râvî*, c:XV, s:9448.

⁴⁵⁹ Bikâî, *Nazmü'd-Dürer Fî Tenâsübi'l-Âyât Ve's-Süver*, c:XII, s:387.

⁴⁶⁰ Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, c:IX, s:10.

⁴⁶¹ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-'azîm*, c:V, s:333.

4.2.5.2 “Cinlere kapılmış bir şairin sözüyle tanrılarımızı mı bırakacağız!” derler.⁴⁶²

Bu ayet kâfirlerin Resûlullah’a sav attıkları iftiralarına değinen ayetlerden biridir. Özellikle şiir ve mecnunluk iftiralarıdır. Mekkeli kafirler peygamberimiz’e sav çirkin iftiralar attılar. “وَيَقُولُونَ” yani söylemeye devam ediyorlar. Bu da imandan ne kadar uzak olduklarını gösterir. Bu da “أَيْنَا لَتَارْكُوا إِلَهَيْنَا” sözlerindeki inkâr eden soru tarzından anlaşılır. Yani “tanrılarını tapmayı bırakmak” sözün aslını göstermek, onların yalanlarının onlardan kaynaklı olduğuna işaret eder. Onları gören herkes onların taptıklarını bırakıp peygamberimizin getirdiklerini kabul etmeleri gerektiğini düşünür ve onlar da bu gerçeği bilir.⁴⁶³

Onların “أَيْنَا لَتَارْكُوا إِلَهَيْنَا” sözünde Allah’ın birliğini inkar etme vardır. Onların “لِشَاعِرٍ” sözünde nübüvveti inkar etme vardır. “الشاعرِ الْمَجْنُونِ” diye isimlendirmeleri yani hayale dalan, sözlerinde karışıklık olan, sayıklayıp karıştıran kişi demektir. Çünkü şiir yazmak, farklı anlamları düzgün bir şekilde sıralamak ve güzel kalıplara koymak tam bir akıl gerektirir.⁴⁶⁴

Mekkeli kafirlerin peygamberimizi “شَاعِرٍ مَجْنُونٍ” diye adlandırmaları, delilerin konuştuğu gibi konuşması ve onun getirdiğinin öncekilerin masallarını kapsayan ve kendi uydurduğu batıl sözler olduğu anlamına gelir. Ona iftira atmakta ve hakaret etmekte ileriye gittiklerinde; Kuran’ı inkar ettiklerinde Allah en beliğ en fasih ve en açık şekilde onlara cevap vermiştir.⁴⁶⁵ “بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ” Aksine o, gerçeği getirdi, Allah’ın diğer elçilerini de doğruladı.⁴⁶⁶ Ayeti son derece net bir itirazdır. Onunla peygamberimizi temize çıkarmak ve onların söylediklerinden tezkiye etmek için gelen ayettir. “بَلْ” kelimesi “لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ” ifadesindeki iftirasını çürütmek içindir. Hak vasfını ispat ederek getirdiğinin hakikat olduğunu gösterir. Bu ayet

⁴⁶² Sâffât, 36 Ayet.

⁴⁶³ Bikâî, *Nazmü'd-Dürer Fî Tenâsübi'l-Âyât Ve's-Süver*, c:XVI, s:216.

⁴⁶⁴ Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, c:XII, s:82.

⁴⁶⁵ Ni'metullâh b. Mahmûd, *El-Fevâtihu'l-Îlâhiyye Ve'l-Mefâtihu'l-Ğaybiyye*, c:II, s:214.

⁴⁶⁶ Sâffât, 37 Ayet.

Kuran'ın hak kitap olduğunu gösterirken peygamberin şair ve mecnun olmadığına dair yeterli bir delil sunmuştur.⁴⁶⁷

4.2.5.3 “Demek onlar, “O bir şairdir; zamanın sillesini yiyeceği günü bekliyoruz” diyorlar öyle mi?⁴⁶⁸

Önceki ayette Mekkeli kâfirler Resûlullah sav 'ye yönelik iki iftira attıktan sonra bu ayette: “فَذَكِّرْ فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ” Sen öğüt vermeye devam et; rabbinin lütfu sayesinde sen asla ne bir kâhinsin ne de bir mecnun.⁴⁶⁹ Geçtiği gibi delilik ve kehanet iftirası attılar. Ondan sonra daha basit bir iftiraya sarıldılar. O da şairlik iftirasıdır. Ayet "أَمْ" ile başladı. Bu da Kuran'da bu şekilde gelirse beyan etmek, azarlamak ve bir konuşmadan diğer konuşmaya geçmek demektir. Dilbilimciler bunu “بَلْ” e benzetirler.⁴⁷⁰

Bazı âlimler "أَمْ" kelimesi soru edatı olduğuna ve önceki ayette iftiraları reddetmeye yönelik olduğuna işaret ettiler. Bir iftiradan başka bir iftiraya geçmek içindir. O da “بَلْ” harfi bir anlamdan başka bir anlama geçmekte daha kullanışlı olmasına rağmen kullanmaması, onun yerine "أَمْ" kelimesini kullanması bu kelimedeki soru anlamı olması sebebiyledir. Buradaki soru inkar etme amaçlı bir sorudur. “بل يقولون شاعر” “hayır, şair mi diyorlar” anlamına gelir.⁴⁷¹

Bu ayet bize Mekkeli kâfirlerin “Resûlullah'a sav yalanlama ve iftira atmak için ona, vezinli sözler söyleyen şair olduğunu söylerler. Bunu söylemek için çaba gerekir ki vezinli söz söylemek, söyleyen kişiyi lafzı ön planda tutmaya zorlar ve manayı ikinci plana atar. Dolayısıyla sözünün çoğu anlamsız olur. Allah'ı Teâlâ bunu soru olarak söyledi ki onların söylediğinin kesin olduğu bellidir. Çünkü bu durumda bunun gibi iftiraları akıllı kimsenin söylemeyeceğine dikkat çeker.⁴⁷²

⁴⁶⁷ İbn Âşûr, et-Tahrîr Ve Tenvîr, c:XXIII, s:108.

⁴⁶⁸ Tur, 30 Ayet.

⁴⁶⁹ Tur, 29 Ayet.

⁴⁷⁰ Kurtubî, El-Câmi' Li-Ahkâmi'l-Kur'an, c:XVII, s:71.

⁴⁷¹ İbn Âşûr, et-Tahrîr Ve Tenvîr, c:XXVII, s:60.

⁴⁷² Bikâî, Nazmü'd-Dürer Fî Tenâsübi'l-Âyât Ve's-Süver, c:XIX, s:22.

Onların “تَتَرَبَّصُّ بِهِ” sözünde “تَرَبَّصُّ” bir şeyi beklemek manasındadır. Örneğin, bir şeyin ortadan kalkması veya gerçekleşmesini beklemektir.⁴⁷³ Yani zamanın getirdiği olayları ve sıkıntıları belki onu öldürür de ondan ve onun getirdiklerinden kurtuluruz. “رَيْبَ الْمُنُونِ” sözünde “zamanın getirdiği olayları ve sıkıntıları” demektir. Onların istediği ondan önceki şairlerin ölüp gittiği gibi ölüp gitmesidir. “الْمُنُونِ” ölümün ve zamanın ismidir. “Kesme” anlamına gelir. Bu ikisi eceli kestiği için kullanılmıştır.⁴⁷⁴

4.2.5.3.1 Ayetin iniş sebebi

İbn Cerir ve İbn İshak, İbn Abbas’dan rivayetle şunu aktardılar; Kureyş’in Darü’n-Nedve’de Rasulullah için toplandığında birinin; kelepçeyle bir yere hapsedin sonra kendinden önceki Züheyr, Nabi ve A’şa gibi şairlerin öldüğü gibi ölene kadar bekleyin. Zaten o da onlardan biridir dedi. Hemen ardından Allah:” أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ ” “Demek onlar, “O bir şairdir; zamanın sillesini yiyeceği günü bekliyoruz” diyorlar öyle mi? Ayetini indirdi.⁴⁷⁵

Resûlullah’ı şiir iftirasından tezkiye eden ayetler

4.2.5.4 “O bir şair sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz!”⁴⁷⁶

Yukarıda Mekkeli kafirlerin peygamberimize attıkları şiir iftirası ile ilgili olan ayetlerden bahsettik. Kuran’ın bu iftiraya zımni ve belîğ bir şekilde cevap verdi. Şimdi ise bu iftirayı açık ve net bir şekilde çürüten ayetlerden bahsedeceğiz. Bu da ayette iftiradan önce olumsuzluk edatı ekleyerek çürüttü: “وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ” “O bir şair sözü değildir.” Bu şekilde onların söylediklerini çürüttü. İnsanların, yalan veya doğrudan söyledikleri vezinli şiirle başladı. Çünkü şiirde zorunlu olarak vezne ve kafiyeye bağlı kalınır ve Kuran bundan uzaktır. Bu yüzden Allah: “وَمَا هُوَ” dedi. Yani bu Kuran, ne gizli ne de görünen kısmında şiire benzer. Bu olumsuzluğu tekid etmek için: “بِقَوْلِ شَاعِرٍ” yani peygamberin vezinli ve kafiyeli söz getirmediğini söyler.

⁴⁷³ İsfahânî, *el-Müfredat*, s:338.

⁴⁷⁴ İbn Kesîr, *Tefsîrü’l-Kur’âni’l-‘azîm*, c:VII, s:436.

⁴⁷⁵ Taberî, M., (1987), *Târîhu’r-Rusûl Ve’l-Mülûk*, thk. Muhammed Ebu’l-Fadl İbrahim, 1. Baskı, Darü’l-kütübü’l-ilmiyye.

⁴⁷⁶ Hakka, 41 Ayet.

Burada onun söylediği şairlerin sözleri gibi değildir. Çünkü Kuran’da toplamda vezinli kısımların çok az olduğunu ve şairlerin buna razı olmayacağını kasteder.⁴⁷⁷

İmam Er-Razi: bu ayetin şiir iftirasını nefyettiğini açıkladı. Sanki Allah’u Teâlâ şöyle dedi: bu Kuran’ı Kerim bir şairin sözü değildir. Çünkü bu özellik şiirin çeşitlerine benzemez; siz sadece iman etmek istemiyorsunuz. Yani siz imanı istemiyorsunuz ve onu aramıyorsunuz. Bu yüzden tefekkür etmiyorsunuz. Eğer siz iman etmek isteseydiniz şair olduğuna dair iftiranızın yalan olduğunu fark ederdiniz. Çünkü Kuran şiirin genel yapısına uygun değildir.⁴⁷⁸

Allah peygamberini, düşmanlarının attığı şair ve kâhin iftiralarından tenzih ve tezkiye etti. Bu iftiraları söylemelerinin sebebi hakikati görme ve iman etmek istememeleridir. Eğer iman edip hakikati görseler kendilerinin faydasına ve zararına olan şeyleri bilirlerdi. Bunun için Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın haline bakmaları ve onun özelliklerini, ahlakını gözetlemeleri ile onun hakikaten Resûlullah olduğunu ve bu gerçeği güneş gibi gösteren şeyler görürlerdi. Getirdiğinin âlemlerin rabbinden geldiğini bilirlerdi. Bir insana veya şiire ait bir söz olduğunu yakıştırmazlardı. Aksine Kuran’ın onu söyleyenin azametini, özelliklerinin yüceliğini ve kullarına kusursuz bir şekilde öğreten Allah’ın sözü olduğunu görürlerdi.⁴⁷⁹

4.2.5.5 “Biz ona şiir öğretmedik; zaten ona yaraşmazdı da. Ona vahyedilen, ancak bir öğüt ve apaçık Kur’an’dır.”⁴⁸⁰

Allah’u Teâlâ, peygamberi Muhammed sav’in durumunu anlattı; onun şair olduğunu ve getirdiğinin şiir olduğunu söyleyen kafirlerin iftiralarını reddetti. Ayette geçtiği gibi “بَلْ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ” “O olsa olsa şairdir.”⁴⁸¹ Diyerek şiirle itham ettiler. Allah’tan bu şekilde cevap geldi: “وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشُّعْرَ” “biz ona şiir öğretmedik.” Bu yüzden Resûlullah sav şiir söylemezdi. Allah’ın peygamberini şiir öğretmekten ve inşa etmekten men’ etmesinde amaç, batıl ehlinin eliyle batıl şüphelerini desteklemek

⁴⁷⁷ Bikâî, *Nazmü’l-Dürer Fî Tenâsübi’l-Âyât Ve’s-Süver*, c:XX, s:377.

⁴⁷⁸ Er-Râzî, F., *Mefâtîhu’l-Ġayb*, c:XXX, s:634.

⁴⁷⁹ Sa’dî, A., (2000), *Teyşîrü’l-Kerîmî’r-Rahmân Fî Tefsîri Kelâmi’l-Mennân*, thk. Abdurrahman b. Meala, Müessesetü’r-risale, s:884.

⁴⁸⁰ Yasin, 69 Ayet.

⁴⁸¹ Enbiya, 5 Ayet.

için bir vesile olmaması içindir. Bu şüphelerle şiiri Kuran'dan güçlü sanmasınlar diye. Çünkü Kuran asıl olarak şiirden güçlüdür.⁴⁸²

Bu ayet yoluyla “وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشُّعْرَ” “biz ona şiir öğretmedik.” Sözüden sonra “إِنْ هُوَ إِلَّا” “Ona vahyedilen, ancak bir öğüt ve apaçık Kur'an'dır.” ayetini getirerek açıklamıştır. Yani biz ona şiir değil sadece zikir ve Kuran'ı öğrettik. “Öğretmek” burada “vahiy” manasındadır. Yani biz ona şiir vahyetmedik. Vahiy için öğreti kelimesini kullandı: “إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَىٰ” “O (size okuduğu), kendisine indirilmiş vahiyden başka bir şey değildir. Onu, çok güçlü, üstün niteliklerle donatılmış biri (Cebrâil) öğretti.”⁴⁸³ ayetindeki gibi. Bu Rasulullah sav'yi şiir iftirasından temizlemek ve tenzih etmek için apaçık bir cevaptır.⁴⁸⁴

“وَمَا يَنْبَغِي لَهُ” “zaten ona yaraşmazdı da.” Ayetinin manası onu şiirden yasaklamak için kullandı. Örneğin, “وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وُلْدًا” “Hâlbuki çocuk edinmek Rahman'ın şanına yakışmaz.” Yani Allah'ın cc peygamberine sav gönderdiği vahyin, peygamberinin hayalinden uydurduğu bir şiir olabilmesi hiçbir akıllının aklına gelmeyecek kadar imkânsız bir şeydir.⁴⁸⁵

Peygamberin şiir iftirasından arınmasını tekid eden başka bir yerde Katade bana şu hadis ulaştırıldı: “Hz Ayşe'ye: Allah Rasülü şiiri delil olarak kullanır mıydı? Diye sorulduğunda Hz Ayşe: Şiir Peygamberimizin en nefret ettiği sözdü, Kaysoğullarının bir şiirini kullanırdı onun başını sonu ile karıştırırdı. Onu bu şekilde:” وَيَأْتِيكَ مَنْ بِالْأَخْبَارِ (haberler beklediğin kişiden gelir). Bunun üzerine Hz Ebu Bekir ona: ey Resulüm öyle değil dedi; peygamberimiz sav vallahi ben şair değilim ve bana yakışmaz dedi.” dedi.⁴⁸⁶

Abdullah ibn Ömer'den rivayete göre o şöyle dedi: Allah Rasülü'nden şunu duydum:” bu üç şeyden birini yaparsam yaptığının doğru mu yanlış mı olduğunu

⁴⁸² el-Endelüsî, İbn Atıyye, *El-Muḥarrerü'l-Vecîz Fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-azîz*, s:436.

⁴⁸³ Necm, 4-5 Ayet.

⁴⁸⁴ İbn Âşûr, *et-Taḥrîr Ve Tenvîr*, c:XXIII, s:57.

⁴⁸⁵ Makrîzî, A., (1993), *Tecrîdü't-Tevhîdi'l-Müfid* nşr. Ahmed b. Muhammed Tâhûn, Kahire, s:21.

⁴⁸⁶ İbn Ebi Hatim, *Tefsîrü İbn Ebi Hatim*, c:X, s:3200.

sorgulamayanlardan olurum: zehir içmek, muska asmak ve kendimden şiir söylemek.”⁴⁸⁷

Rivayet edilir ki: Ebu Zer’in kardeşi olan Enis ra Mekke’ye geldiğinde onu arkadaşlarından biri karşıladı. Enis arkadaşına: ne yaptın diye sordu. O: Mekke’de senin dininden bir adam buldum. Kendini Allah’ın gönderdiğini iddia ediyor. Dedi. Enis: insanlar ne diyor diye sordu. Arkadaşı: şair, kahin ve sihirbaz diyorlar dedi. Enis bir şairdi. Enis kahinlerin söylediklerini duydum. Onun söyledikleri kahinlerin söylediklerine benzemez. Onun söylediğini şiirin çeşitleriyle karşılaştırdım. Benden sonra kimse onun şiir olduğunu söylemesin. Vallahi o doğru söylüyor, diğerleri yalancıdır dedi.⁴⁸⁸

4.3 Kur’ân-I Kerîm’in Hz. Peygamberi, Yalan ve Öğretilmişlikten Tezkiyesi

Bildiğimiz gibi kâfirler ve müşrikler Resûlullah’ın davetini durdurmak ve insanları ondan, imandan ve getirdiğine inanmaktan alıkoymak için fikri propagandalarını toptan kullandılar. Bu yüzden peygamberimize karşı şüphe ve iftiraları kullandılar. Burada –haşa- peygamberimize atılan yalan ve sahtekârlık iftiralarına değineceğiz. Kâfirler bu iftirayı efendimizden önceki peygamberlere de attılar. Musa as onlardan biridir. O kavmine gönderildiğinde: “Firavun, Hâmân ve Kârûn’a gönderdik; ama onlar, “O bir yalancı, bir sihirbaz!” dediler.”⁴⁸⁹ Aynı şekilde ayette geçtiği gibi Salih peygambere de aynı iftirayı attılar: “İlâhî mesaj içimizden ona mı gönderilmiş? Hayır o, yalancının, küstahın biri!”⁴⁹⁰ Öyleyse bu iftirayı peygamberimize atmalarına şaşırmayız. O peygamberlerin ve nebilerin sonucusudur.

Yalan, sahtekârlık, uydurma ve iftira; hepsi dilde ve sözlüklerde aynı anlama gelir. Uydurma kelimesinin anlamı sözlükte “ha-la-ka” kökünden türemiş yalanı yaratmak anlamına gelir. Sahtekârlık, olmayan bir şeyi yaratmak demektir. Uydurma, bir şeyi yalan olarak ortaya koymak anlamına gelir. İftira, yalan demektir. Yani “adam yalan söyledi olarak” kullanılır. İftira “firyê” kelimesinden gelmiştir. O da “yalan”

⁴⁸⁷ Es-Sicistânî, Ebû Dâvûd, **Es-Sünen**, h:3869, c:IV, s:6.

⁴⁸⁸ Müslim, **El-Câmi’ u’ş-Şahîh**, h:2473, c:IV, s:1919.

⁴⁸⁹ Mûmin, 24 Ayet.

⁴⁹⁰ Kamer, 25 Ayet.

demektir. Yalan, asıl olarak doğruluğun zıddı ve karşıtı olarak kullanılır. Özet olarak sözü doğru bir sözle bitmez.⁴⁹¹

Bu anlamlarla yalan, uydurma ve sahtekârlık gibi birden fazla iftira attılar. Aşağıda bu çalışma amacıyla ele alacağımız ayetlerde açıkça görünür.

4.3.1 İftira Atmalarının Sebepleri

4.3.1.1 Kibir

Bu sebep de ayette şöyle açıklanır: “Ve de ki: “Ne dersiniz, ya o Allah’tan inmiş de siz onu inkâr etmişseniz! Üstelik İsmailoğlularından bir tanık, onun bir benzerine şahit olup iman ettiği halde siz büyüklük tasladınız. Şu kesindir ki Allah, hak tanımayan topluluğu doğru yola iletmez.”⁴⁹² Kibir, küfürde ileriye giderek bu iftirayı dillendirmelerinin sebebidir. Peygambere gelenin doğru ve Allah’tan geldiğine kesin deliller olmasına rağmen onlar kibirlenip imandan, itaat etmekten yüz çevirdiler.⁴⁹³

4.3.1.2 Zalim olmaları

Bu sebep, Ahkaf suresinde: ayetin başında kesin delil olmasına rağmen imandan yüz çevirdiklerini anlattıktan sonra ayet şöyle devam eder “iman ettiği halde siz büyüklük tasladınız. Şu kesindir ki Allah hak tanımayan topluluğu doğru yola iletmez.”⁴⁹⁴ Âlûsî şöyle dedi: Allah’ın onları zulümle vasıflandırmasının sebebi hükmün nedenini göstermek içindir. Çünkü onların küfürlerinin sebebi zalim olmalarından kaynaklanan dalâletleridir.⁴⁹⁵

4.3.1.3 Kuran’ın Allah sözü olması

Bu durum; şairden, kâhinden, mecnundan, büyücüden ve insandan öğrenilen şeylerden farklıdır. Çünkü böyle kişilerin söylediklerinin Allah’tan geldiğini gösterdiklerini görmedik. Bu yüzden kafirler haşa peygamberimizin Kuran’ı

⁴⁹¹ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, c:I, s:704.

⁴⁹² Ahkaf, 10 Ayet.

⁴⁹³ Bikâî, *Naẓmü’l-Dürer Fî Tenâsübi’l-Âyât Ve’s-Süver*, c:VII, s:123.

⁴⁹⁴ Ahkaf, 10 Ayet.

⁴⁹⁵ Âlûsî, *Rûhu’l-Me‘ânî*, c:XIII, s:169.

kendinden, yalan ve uydurma yoluyla ortaya koyduğunu ve Allah'a nisbet ettiğini söylerler.⁴⁹⁶

4.3.1.4 Peygambere karşı propaganda

Bunun amacı insanları peygamberden, hak davadan uzaklaştırmak; Kuran'ın güçlü delillerini çürütmek; ahmakları, akılsızları kandırmak; peygamberimize ve hak davaya karşı düşmanca tavırlarını haklı çıkarmaktır.

4.3.1.5 Efendimiz sav'e Kuran'ın peyderpey gelmesi

Kâfirler: eğer o Allah katından olsaydı şairlerin ve edebiyatçıların adetlerine aykırı olarak tek bir seferde inerdi dediler. Çünkü şairler şiir divanını tek bir seferle çıkarmazlar. Kuran Allah katından olsaydı insanların adetinden farklı olarak tek bir seferle indirirdi. “İnkârcılar, “Kur'an ona bütünüyle bir defada indirilseydi ya!” diyorlar.”⁴⁹⁷ Kuran'ın peyderpey indirilmesinin çok büyük ve farklı faydaları vardır.⁴⁹⁸

Resûlullah'ı bu iftiradan tezkiye eden âyet-i kerîmeler

1) “Yoksa “Kur'an'ı kendisi uydurdu” mu diyorlar? De ki: “Eğer doğru söylüyorsanız Allah'tan başka çağırabildiğiniz herkesi yardıma çağırın da, siz de onun gibi uydurulmuş on sûre getirin!”⁴⁹⁹

Bu ayette Allah Kuran'ın mucizesinin büyüklüğünü ve kafirlerin ne kadar aciz olduklarını açıklıyor. Ayrıca Kureyş kafirlerine cevap veriyor ve onların haşa “Muhammed Kuran'ı uydurdu” sözlerinin ve iftiralarının bir hükmü olmadığını ortaya koyuyor. Bu iftira ayette “⁵⁰⁰” ile başlıyor ve şu ayete geçiş için atfediliyor: “Ona bir hazine indirilse veya onunla beraber bir melek gelse ya!”⁵⁰⁰ demelerinden dolayı canın sıkılarak sana vahyedilen âyetlerin bir kısmının tebliğini terk edecek

⁴⁹⁶ İbn Âşûr, et-**Tahrîr Ve Tenvîr**, c:XXIX, s:145.

⁴⁹⁷ Furkan, 32 Ayet.

⁴⁹⁸ Âlûsî, **Rûhu'l-Me'ânî**, c:X, s:17.

⁴⁹⁹ Hud, 13 Ayet.

⁵⁰⁰ Hud, 12 Ayet.

değilsin ya! Sen ancak bir uyarıcısın. Allah her şeye vekildir.” Burada “أَمْ” bir konuşmadan başka bir konuşmaya geçmek anlamına gelir. Burada kastedilen “geçmek” atılan iftiralara karşı bir azarlamadır. “أَمْ” kelimesinden sonra gizli olan soru hemzesi inkar ve azarlama amaçlıdır. Çünkü onlar söylediklerinden dolayı azarlanmayı hak ettiler. Anlam bu şekilde olur. “Yoksa dediler mi” “اَفْتَرِي” “yalan söyledi”, “يَقُولُونَ” "diyorlar" şimdiki zamana işaret eden azarlama, iftiralarının batıl olduğunu bildikleri halde iftiraya devam etmelerinin çirkinliğini gösterir. Bu iftirayı atmaları çirkinse onda ısrar etmeleri daha çirkindir. Ayette bu iftirayı bu şekilde göstermesi onu iptal etmek ve peygamberimizi “Kuran’ı uydurma” iftirasından temize çıkarmak için yeterlidir. İftira, kişinin yapmayacağından kesin emin olduğunda söylenen asılsız sözlerdir ve bilerek yalan atmaktır. Burada ayet “yoksa onlar kibirlenerek, inat ederek ve iftirada ileri giderek peygamberimiz, Kuran’ı aldatmak, yaymak için kendinden uydurdu, ortaya koydu ve onu vahiy olarak gösterdiğini mi söylüyorlar?” Bu iftira Kuran’da birden fazla yerde geçer.⁵⁰¹

Allah, onların iftiralarını iptal etmek, peygamberi bu iftiradan tenzih etmek ve onlara meydan okuyarak delilleri göstermek istedi. Allah bu delillerle kafirlere her çağda ve her zamanda meydan okumaktadır. Sanki peygamberine diyor ki: ey peygamberlerin en kamili, onlara de ki: ey kibirli ve inatçı kafirler, bu Kuran gibi sadece on sure getirin, en kısa surelere benzeyen ayetler olsun ve sizin iddia ettiğiniz gibi yalandan ve uydurulmuş ayetler getirin. Siz uydurma iftirasını peygambere attınız ancak gerçek şu ki şiir, belagat ve edebiyatla uğraşan bir halk olarak uydurma kabiliyetinin sahibi sizsiniz. Eğer uydurmaktan acizseniz şairlerinizden ve edebiyatçılarınızdan yardım isteyin hatta Allah dışında güvendiğiniz herkesten yardım isteyin ki bakalım attığınız iftiralar doğru muymuş?⁵⁰²

2) “Hayır” dediler, “Bunlar karma karışık düşlerdir; hayır, onu kendisi uydurmuştur.

O olsa olsa şairdir. Böyle değilse bize, öncekilere gönderilenin benzeri bir mûcize getirsin.”⁵⁰³

⁵⁰¹ Efendi, E., **İrşâdü'l-‘aqli's-Selîm İlâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm**, c:IV, s:191; İbn Âşûr, **et-Tahrîr Ve Tenvîr**, c:XII, s:19.

⁵⁰² Ni‘metullâh b. Mahmûd, **El-Fevâtihu'l-İlâhiyye Ve'l-Mefâtihu'l-Ġaybiyye**, c:I, s:349.

⁵⁰³ Enbiya, 5 Ayet.

Daha önceki bölümde bu ayetteki kâfirlerin iftiralarına değindik ve Kuran'ın bu iftiralara belîğ cevaplarını gösterdik.

- 3) “Bu Kur'an, onun uydurduğu, birilerinin de bu konuda kendisine yardım ettiği bir düzmecedен ibarettir” dediler; böylece onlar açık bir haksızlık ve iftirada bulunmuş oldular.⁵⁰⁴

Bu ayetteki gizli cevaplara “bir insandan öğrenme iftirası” bölümünde değineceğiz:

- 4) “Allah hakkında yalan mı uyduruyor, yoksa aklını mı yitirmiş bu?” Bilâkis! Asıl ahirete inanmayanlar azaptadırlar ve tam bir sapkınlık içindedirler.”⁵⁰⁵

Bu ayet, kâfirlerin insanları Allah yolundan çevirmek için; inkâr etme, şaşırma ve alay etme amaçlı peygamberimize, onun davasına karşı attıkları iftiraları ele almaktadır. Kâfirler, mantıklı deliller ve kanıtlarla tartışmaktan aciz oldukları için farklı iftira ve hakaretlere başvurdular.⁵⁰⁶

Ayet “أفتري” hemze ile başlar, bu da inkâr, şaşırma ve soru hemzesidir. Ayette şöyle geçer: “أفتري عَلَى اللَّهِ” buradaki “iftira” kelimesi yalanı ortaya koymak demektir. “الافتراء” ve “الكذب” arasındaki fark; “الافتراء” bir insanın kendinden yalan söylemesi, “الكذب” ise bir insanın başkasına taklit ederek yalan söylemesidir. Ayetteki şu ibare “أَمْ بِهِ جِنَّةٌ”, deli olduğu için kastı olmadan deliliğin etkisinden bilemediği şeyler söyler anlamına gelir. Delilik de insanın nefsi ile aklı arasında bir engel oluşturan bir hastalıktır. Kâfirlerin, “أَمْ بِهِ جِنَّةٌ” ibaresi kullanmalarının sebebi de iftiraları, “الافتراء” –haşa- peygamberin bilerek yalan söylemesi ve “الكذب” deliliğin sonucu olarak bilmeden yalan söylemesi olarak bu iki çeşitle sınırlamaktır.⁵⁰⁷

Zemahşerî; Allah Mekkeli kâfirlerin iftiralarına aynı ayette cevap verdiğiine işaret etti. Allah cc bu ayette Muhammed'in sav yalandan ve delilikten uzak olduğunu açıkladı. Çünkü Allah onu yalan ve delilikten tenzih etti. Bu iftiraları söyleyen kâfirler, hak yolundan saptıkları ve gaflete daldıkları için attıkları iftiralardan dolayı

⁵⁰⁴ Furkan, 4 Ayet.

⁵⁰⁵ Sebe, 8 Ayet.

⁵⁰⁶ Dimaşki, A., (1992), *Sıraun Mea'l-Melahide Hatta'l-Azm*, Darü'l-kalem, Şam, s:429.

⁵⁰⁷ Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, c:VII, s:263; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr Fî 'ilmi't-Tefsîr*, c:III, s:490.

kıyamet gününde cehennem azabını tadacaklar. Bu da akıllarını saran deliliğin ta kendisidir.⁵⁰⁸

Mekkeli kâfirlerin iftiralarında ileriye gittiklerinde -zaten başından peygamberimize ağır hakaret ve iftiralar attılar- Allah, peygamberini temize çıkarmayı ve onlara cevap vermeyi üstlendi. Peygamberimizin hiçbir sözünde ya da getirdiği Kuran'da zerre kadar yalan veya şüphe yoktur. Onun aklında ne delilik ne de karışıklık var. Hatta insanların en akıllısı, en ferasetlisi; yalan ve şüpheden de en uzak insandır. O bütün yalan yollarından heva ve hevesin şekillerinden korunmuştur.⁵⁰⁹

5) “Şimdi bunlar da kendilerine aralarından bir uyarıcı gelmesine şaşıyorlar ve bu inkârcılar şöyle diyorlar: “Bu adam bir sihirbazdır, tam bir yalancıdır.”⁵¹⁰

Önceki bölümlerde bu ayetteki kâfirlerin iftiralarına değindik. Bu ayet yoluyla sihir ve yalan iftiralarına göz attık. Ve Kuran'ın kâfirlerin saçma iftiralarına verdiği belîğ cevapları gösterdik. Peygamberi, bütün iftiraldan ve hakaretlerden tenzih ettik. Çünkü attıkları iftiraların asılsız olması kesindir ve bunun gibi davranışlar sadece kâfirlere yakışır.

6) “أَمْ يَقُولُونَ نَقَوْلَهُ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ” “Onu kendisi uydurmuştur” diyorlar öyle mi? Hayır hayır; inanmıyorlar.”⁵¹¹

Mekkeli kâfirler kibirlenip küstahlık ettiler ve inatçılıkta haddi aştılar. Peygambere o kadar farklı iftiralar attılar ki bu hakaret ve iftiraldan şaşkınlığa düştüler, şaşırdıkları için iftiraları soru şeklinde atmaya başladılar. Ayetteki “أَمْ” ondan sonra gelenler, önceki iftiralarından daha çirkin, cüretkâr ve inatçı olduğunu gösterir. “أَمْ” sözü, “Kuran'ı kendinden uydurup ortaya koydu ve yalandan söyledi” demektir. “التقول” kelimesi, asıl olarak “konuşurken yapmacık tavır almak demektir”

⁵⁰⁸ Zemahşerî, *El-Keşşâf*, c:III, s:569.

⁵⁰⁹ Ni‘metullâh b. Mahmûd, *El-Fevâtîhu'l-İlâhiyye Ve'l-Mefâtîhu'l-Ġaybiyye*, c:II, s:170.

⁵¹⁰ Sad, 4 Ayet.

⁵¹¹ Tur, 33 Ayet.

ancak çoğu zaman konuşanın yalancı olduğunu göstermek için kullanılır. Örneğin, “اقتال عليه” “yani ona yalan söyledi” manasındadır.⁵¹²

Allah’u Teâlâ Mekkeli kafirlerin iftirasını ve Resûlullah’ı itham ettikleri yalan dolan, uydurma, iftira gibi sözlerini açıkladıktan sonra “تَقْوَلَهُ” iftirasından daha çirkin bir başka iftiraya geçti. “بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ” yani bu çelişkili sözlerin ortaya çıkmasının sebebi kafirlerin Allah’a ve Rasulullah’ın getirdiklerine inanmamalarıdır. Cevap, onların delillerini çürütmeden önce yalanlarını ortaya koymak için “بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ” sözüyle başladı. Getireceği deliller “لَا يُؤْمِنُونَ” sözüne bağlı olarak ikinci bir delildir. “İman etmezler” anlamı peygamberimizi Kuran’ı uydurma iftirasından tezkiye ve tenzih eden deliller onlar için açıktır. Ancak bunu iddia edenler iman etmek istemiyorlar. Çünkü onlar gerçeğe bakmadan kibirlerini, inatlarını örtmek için bahane üretmeye ve iftira atmaya girişiyorlar.⁵¹³

Mekkeli kafirlerin Rasulullah’a iftira atmaları Rasulullah’ı tasdik ederek apaçık mucize olan Kuran’ı çürütmek içindir. Onların iddiaları, onun Allah adına konuşması ve kendinden uydurmalar yapmasıdır. Kuran, Rasulullah’ı arındırdı ve bu iddialarının butlanını ortaya koydu. Bu Kuran’ın bir benzerini getirmeleri için onlara şu ayetiyle meydan okudu: “فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ ط” “Eğer doğru sözlü iseler onun benzeri bir söz getirsinler.” Onlar Arapların başkanları ve en fasih konuşanlarıdır. Bütün şiir ve nesirle uğraşırlardı.⁵¹⁴

Bunun için Müseylemetü’l-Kezzab kibirle ve küstahlıkla kendinden Kuran’a benzer şeyler getirme konusundaki meydan okumayı, öyle bir şey yapamayacağını bilmesine rağmen, kabul etti. Öyle bir şey yaptığında Allah onun sözünü, duyulan ve konuşulan en kötü söz yaptı. Onun sözleri her zaman alay konusu oldu. Hatta onun sözü ne akıllıların ne delilerin sözüne benzedi. Onun yalancı olduğu herkes tarafından bilindi. Allah ona peygamberinin diliyle “yalancı” ismini verdi ve ondan sonra bu isimle tanındı. Başka isimle anılmadı.⁵¹⁵

⁵¹² Zemahşerî, *El-Keşşâf*, c:IV, s:14; Kurtubî, *El-Câmi’ Li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, c:XVII, s:73.

⁵¹³ İbn Âşûr, *et-Tahrîr Ve Tenvîr*, c:XXVII, s:65.

⁵¹⁴ Umri, N. Ş., (2001). *Edvaun Ale’s-Sikafeti’l-İslamiyye*, Müessesetü’r-risale, c:I, s:85.

⁵¹⁵ Hakemi, H., (1990), *Mearicül Kabul Bi Şerhi Süllemil Vusul İla İlmil Usul Fit Tevhîd*, Darü İbnü’l-Kayyim, c:III, s:1100.

4.3.2 Mekkeli Kâfirlerin, Peygambere Gelen Şeyleri bir İnsanın Öğrettiği İftirası ve ondan Tezkiye Edilmesi

Öğrenme kelimesinin sözlük anlamı:

“Mu-al-lem” kelimesi Arapça “a-li-me” fiilinden türemiştir. Yani bir şeyin gerçek halini tanımak ve idrak etmektir. “ilim” bilim ve farkındalıktır. “وَعَلَّمَهُ الْعِلْمَ فَتَعَلَّمَهُ” “o ilmi öğretti o da öğrendi” denir. Öğretmek ve öğrenmek, bilgiyi çokça tekrar ederek öğrencinin aklına kazınmasıdır.⁵¹⁶

4.3.2.1 İnsan tarafından öğretildiği iftirasına dair ayetler

4.3.2.1.1 “Hiç kuşkusuz, “Kesin olarak bunları ona bir insan öğretiyor” dediklerini biliyoruz. Oysa ona öğretiyor dedikleri kişinin dili yabancısıdır, bunun dili ise açık seçik Arapçadır.”⁵¹⁷

Böylece kafirler küfürlerinde ve sapmalarında peygambere ve getirdiği ilahi vahye karşı şek ve şüpheleri uyandırmaya devam ediyorlar. Bu da risalet ve nübüvveti inkar etmek içindir. Bunu yaparken akıldan önce mantığın kabul edemeyeceği temelsiz iddialara dayanıyorlar. Bu şüphe ve iftiraldan biri olan peygamberin Allah’tan değil bir insandan öğrendiği iftirasıdır. Bu ayet bu iftiraldan bahsediyor.

Ayette: “وَلَقَدْ نَعْلَمُ” “kuşkusuz biliyoruz” yani sürekli bir ilim demektir. Bu cümle kasem lamı tekidiyle başlar. “قَدْ” “kuşkusuz” müşriklerin bunu kendi aralarında konuştuklarına ve Müslümanlara söylemediklerine işaret ediyor. Çünkü bu apaçık batıl bir iddia ve Allah bunu Müslümanlara söylemiştir.

“أَنَّهُمْ يَقُولُونَ” yani tekrar ettikleri bir söz olduğunu ve hiç bırakmadıklarını söylüyor. Ayet onların söylediklerini aktarıyor: “إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ” “ona bir insan öğretiyor”. Bu da peygamberimize yeni bir iftiradır. Kuran bundan bahsetmekten geri durmadı.

⁵¹⁶ İsfahânî, *El-Müfredat*, s:580.

⁵¹⁷ Nahl, 103 Ayet.

Önceden kafirler büyü, mecnunluk, şiir ve ona benzer şüphe ve iftiralar attılar. Kuran peygamberimizi bunlardan arındırdı.⁵¹⁸

Burada ilahi vahyi inkar etmek ve insanları Allah yolundan çevirmek için yeni bir çeşit iftira attılar. Razi bu ayetten muradın Muhammed sav'nin nübüvvetini inkar edenlerin “Muhammed bu hikayeleri –yani önceki ümmetlerin hikayelerini- başka bir insandan öğrendiği için biliyor” demeleriyle yeni bir şüphe uyandırmak istediklerine işaret etti.⁵¹⁹

“bir insandan öğrendi” iftirasında 9 görüş vardır:

Bu kişinin bir erkek çocuk olduğu ve onun hakkında; yaşıyor, Tevrat okuyor ve rumdur ya da yabancı bir Hristiyan ve Bel'am denilen Mekke'de yaşayan bir çocuk olduğu ve yahut da peygamberimize yazma işlerinde yardım eden bir katip olduğu söylenir. Bu kişinin Selman-ı Farisi olduğu da söylenir. Bazıları demirci bir adam ve adı da “Hristiyan Yahnes” olduğunu söyler. Bazıları da Amir b. Hadrami'nin oğlu “Yesar” adlı yabancı bir Yahudi olduğunu söyler. Ya da “Aiş” adlı yabancı bir oğlan çocuk olduğu söylenir. Yahut da “Aynü't-Temr” halkından iki köle adamın olduğu söylenir. Birinin adı “Yesar” diğeri de “Cebr” onlar İncil okuyan Mekke'deki kılıç ustası oldukları söylenir.⁵²⁰

Kuran bu şüpheleri burada açıklayarak ortaya koydu. Kuran tartışmayı uzatmadan son sözünü tek bir cümleyle ortaya koydu. Bu cümle iftirayı iptal eder ve peygamberimizi temize çıkarır ve efendimizi bu zayıf iftiradan arındırır: “Oysa ona öğretiyor dedikleri kişinin dili yabancıdır, bunun dili ise açık seçik Arapçadır.” Kuran bu iki cümleyi iftiraları yeniden iptal etmek için kullandı. Efendimiz yabancı bir kişiden bu Kuran'ın belagatı, fesahatıyla kusursuz ve kapsayıcı anlamlarını öğrenerek onu nasıl getirmiş olabilir! Bunu zerre kadar akli olanlar söylemez.⁵²¹

⁵¹⁸ Bikâî, *Naẓmü'd-Dürer Fî Tenâsübi'l-Âyât Ve's-Süver*, c:XI, s:256.

⁵¹⁹ Er-Râzî, F., *Mefâtîhu'l-Ġayb*, c:XX, s:271.

⁵²⁰ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vili Âyi'l-Ġur'ân*, c:XVII, s:299; Zemahşeri, *El-Keşşâf*, c:II, s:635.

⁵²¹ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Ġur'âni'l-'azîm*, c:IV, s:603.

Tantavi şöyle dedi: Allah aşkına bana söyleyin! Yabancı bir kişi bu Kuran'ın ve ondaki sınırsız ilmin tadını nasıl alabilir? Bunun yanı sıra Kuran'ı söylemesi, üstüne üstlük bir de onu peygamberimize öğretmesi!!⁵²²

Bundan sonraki ayetler iftiraları yalanlamak için ve Efendimizin defalarca arındırılması için geldi. Allah azze ve celle:” ... إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ...”⁵²³ “Ancak Allah'ın âyetlerine inanmayanlar böyle bir yalanı uydurabilirler...”⁵²³ buyurdu. Bu ayette onların söylediklerinin doğru olmadığını onların yalancı olduğunu Rasulullah'a sav attıkları iftiraların yalandan ve uydurmadan ibaret olduğunu; çünkü onların ikna edici delillerinin olmadığını söyler.⁵²⁴

4.3.2.1.2 “Sonra ondan yüz çevirerek, “Bu, kendisine bazı şeyler öğretilmiş bir deli!” dedikleri halde”⁵²⁵

Duhan suresinde geçen bu ayet Mekkeli kafirlerin ve müşriklerin peygamberimize attıkları iftiraları açıkladı. Bu iftiraların ilki “muallem “ demeleriyle bir insandan öğrenmesi ve ikincisi ise “mecnun” diyerek delilik iftirasıdır.

Bu ayet Resulullah'ın bedduasından sonra yağmurun yağmaması sonucunda kafirlerin kuraklık yaşamalarını, rızıklarının daralmasını anlatan önceki ayetlere bağlıdır. Onların durumu çok kötü olunca; ettikleri tohumlar kuruyunca; hayvanları ölünce peygamberimize gittiler, Allah'a dua etmesini eğer duaları kabul olursa iman edeceklerini söylediler. Rasulullah kuraklığın bitmesi için dua etti ve Allah da kabul etti. Ancak sonuç neydi? Şirklerinde ve küfürlerinde ısrar edip kaldılar; sadece bu da değil: uzaklaşıp ondan yüz çevirdiler. Böylece Allah kafirlerin inatlarını gösterdi ve dedi ki: “أَلَيْ لَهُمُ الدُّكْرَىٰ” “onlar mı bundan ibret alıp akıllarını başlarına toplayacaklar!” Yani nasıl hatırlayıp ibret alacaklar ki onlara itaatı gerektiren bundan daha yüce deliller geldi. Bunlar da Rasullulah'ın gösterdiği karşı konulmaz mucizeler ve apaçık delillerdir. Buna rağmen yüz çevirip inanmadılar. Ayet onların bu durumunu “تَمَّ” ile başlayarak uzaklaştıklarını ifade eder. “تَوَلَّوْا عَنْهُ”. Yani ondan(peygamberden) ona inanmayı gerektiren yüce deliller görmelerine rağmen ona iftira atıp yüz çevirdiler.

⁵²² Tantâvî, *Tefsirü'l-Vasit Li'l-Kur'âni'l- Kerîm*, c:VIII, s:239.

⁵²³ Nahl, 105 Ayet.

⁵²⁴ Hâzin, *Lübâbü't-Te'vîl Fî Me'âni't-Tenzîl*, c:XII, s:161.

⁵²⁵ Duhan, 14 Ayet.

Sadece yüz çevirmekle yetinmeyip onun hakkında yalan söyleyip iki iftira attılar. Bu iki iftira birçok ayette ya tek olarak ya da ikisi birden geçti. Ama burada bu iki iftira aynı ayette aralarında atıf harfi veya ayırım olmadan “مُعَلَّمٌ مَّجْنُونٌ” şeklinde geldi.⁵²⁶ Bu iki iftiranın peş peşe gelmesini bazı alimler şöyle açıklar: Mekke’li kafirlerin Kuran’ın Muhammed’e gönderilmesinde iki görüşü vardı: bazıları, Muhammed bu sözleri bazı insanlardan öğrendiğini söylerken yani bir melekten değil bir insandan öğreniyor olduğunu kastederken; bazıları da mecnun olduğunu ve bu kelimeleri cinnet halindeyken cinden öğrendiğini söylediler.⁵²⁷

İbn Aşur şöyle dedi: kafirler efendimize bunları bir kere başkasından öğrenerek bir kere de delilikle itham ederek iftira attılar. Bu iki iftira arasında gidip geldiler ya da bir kısım bir iftira söylerken diğer kısım diğer iftirayı söylerdi. Aynı anda aynı şeyi söylemek doğru olamaz. Çünkü mecnun aynı anda hem deli hem öğrenmeye açık olamaz.⁵²⁸

4.3.2.1.3 “İnkâr edenler, “Bu Kur’an, onun uydurduğu, birilerinin de bu konuda kendisine yardım ettiği bir düzmecedен ibarettir” dediler; böylece onlar açık bir haksızlık ve iftirada bulunmuş oldular.”⁵²⁹

Bu ayette Rabbimiz kafirlerin Rasulullah’a ve getirdiklerine yönelik iftira ve ithamlarının saçmalıklarını açıklar. Allah kafirlerin cahilliğini, saçma düşüncelerini ve Kuran hakkındaki çirkin sözlerini haber verir. “إِنْ هَذَا إِلَّا إِفْكٌ” ayetindeki ism-i işaret olan “هَذَا” Kuran’ı kasteder. “إِفْكٌ افْتَرِيَهُ” “onu peygamber uydurdu” “افْتَرِيَهُ” kelimesindeki merfu zamir Rasulullah’a aittir. “الإفْكُ” bu yalanın en kötüsü ve en çirkinidir. “الإفتراء” haberleri uydurmak demektir. Yani kendinden çıkarmaktır ve bu bilerek yalan söylemek demektir.⁵³⁰

Kafirler iftira ve suçlamalarını artırıyorlardı ve Allah’tan değil bir insan tarafından bir yardımın olduğuna işaret ediyorlardı. Onların dillerinden ayet şöyle gelir: “وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ...” “...birilerinin de bu konuda kendisine yardım ettiği...” , ehl-i

⁵²⁶ Bursevî, *Rûhu’l-Beyân*, c:VIII, s:407.

⁵²⁷ Er-Râzî, F., *Mefâtîhu’l-Ġayb*, c:XXVII, s:657-658.

⁵²⁸ İbn Âşûr, et-*Tahrîr Ve Tenvîr*, c:XXV, s:292.

⁵²⁹ Sure, 4 Ayet.

⁵³⁰ İbn Kesîr, *Tefsîrü’l-Ġur’âni’l-‘azîm*, c:VI, s:93; Bikâî, *Naẓmü’d-Dürer Fî Tenâsübi’l-Âyât Ve’s-Süver*, c:XIII, s:338; İbn Âşûr, et-*Tahrîr Ve Tenvîr*, c:XVIII, s:323.

kitaptan bir grup demektir. Onlar peygambere önceki ümmetlerin haberlerini aktarıyorlar. Nadr şöyle dedi: Huveytib’in mevlası, Amir b. Hadrami’nin oğlu ve mevlası üçü de ehl-i kitaptandı. Mevlası Yahudi idi sonra Müslüman oldu.⁵³¹

Kafirler Rasulullah hakkında yalan söylemeye, ona batıl iftiralar atmaya cüret ettiler. Onlar efendimizin insanların en güvenilirini, en doğru sözlüsünü olduğunu en iyi bilenlerdi. O onların arasında doğdu, büyüdü ve yetişti. Onu kendi oğullarını tanıyıp tanıyorlardı.

Burada Rasulullah’ı bu iftira ve sahte düşüncelerden arındırmak için bu inkarcı kafirlere Kurani bir cevap gelir: “فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا” “böylece onlar açık bir haksızlık ve iftirada bulunmuş oldular.” Yani onlar batıl bir sözle iftira attılar ve onlar bunun batıl olduğunu biliyorlardı. Bu yalanın kendi iddiaları olduğunu farkındalar. Onların sözleri yersiz, apaçık bir küfür, zulüm ve rablerine attıkları yalan bir iftira oldu. Mucizevi olan Kuran’a insanlar tarafından yalan ve uydurulmuş bir söz dediler. Bu da zayıf insanların bahanesidir. Eğer onlar ikna edici bir cevap bulamazlarsa delil olmadan inkara ve dayanak olmadan onu yalanlamaya girişmiş olurlar. Madem söyledikleri doğru, o zaman niçin onun benzerini getiremediler ve -onların iddialarına göre- Muhammed’in sav başkasından yardım istediği gibi neden yardım istemediler? Onlar fesahat ve beyan ehli olmalarına rağmen Kuran’ın mucizeviliği, peygamberi arındırma ve batıl iftiralarına cevap vermek için tek başına yeterlidir.⁵³²

Zemahşerî: onların zulümleri, Arap birinin yabancı bir Rum’dan Arapların en fasihlerini aciz bırakan fasih bir arapça söz olan “Kuran’ı” almış gibi göstermeleridir. Onların sahtelikleri: onu masum olduğu şeylerle itham etmeleridir dedi.⁵³³

⁵³¹ El-Belhî, M., (2003), **Tefsîru Muḳâtil B. Süleymân**, thk. Abdullah Mahmûd Şehhâte, Darü ihyâü’t-türas, c:III, s:226.

⁵³² Efendi, E., **İrşâdü’l-‘aḳli’s-Selîm İlâ Mezâyâ’l-Kitâbi’l-Kerîm**, c:VI, s:202.

⁵³³ Zemahşerî, **El-Keşşâf**, c:III, s:263-264.

4.3.2.2 Hz. Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâmı bir insandan öğrendiği yönündeki iftiradan tezkiye ayetler

4.3.2.2.1 “Sen bundan önce ne bir kitap okuyabiliyor ne de onu kendi elinle yazabiliyordun; öyle olsaydı gerçeği çürütmeye çalışanlar kuşkuya düşerlerdi.”⁵³⁴

Bu ayet Resûlullah sav’i kafirlerin iftirasından ve getirdiği Kuran’ın Allah’tan olmadığı ve ehl-i kitaptan bir insandan yazma veya okuma yoluyla öğrendiğine dair ithamından arındırmak için geldi. Bu ayet onların iftiralarına cevap olarak geldi. Onların yalanlarını, şüphelerini ortadan kaldırmak ve bunun gibi şüphe kapılarını kapatmak için geldi. Bu da şu ayettedir: “وَمَا كُنْتُمْ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ” “Sen bundan önce ne bir kitap okuyabiliyor ne de onu kendi elinle yazabiliyordun”. Yani – ya Muhammed- sen bu Kuran’ı getirmeden önce bir ömür kavminle kaldın, ne kitap okuyabiliyordun ne yazabiliyordun ve bütün kavmin ve herkes senin ümmi olduğunu biliyordu. Böylece önceki kitaplarda onun vasfı ümmi idi ve kıyamet gününe kadar peygamberin ne bir satır ne de bir harf yazamayacağı hep bilinecektir. Ona gelen vahyi ve mektupları yazan katipleri vardı.⁵³⁵

Bu ayetin üslubunun kesin olumsuzluk olarak gelmesi; meydan okuma, kınama ve hatırlatma içindir. Sanki şöyle diyor: bu iddiacı ve iftiracılar peygamberin okuma ve yazması olmadığını ve ilahi kitapları okumaya ve yazmaya fırsatı olmadığını biliyorlardı. Bakarsak bu olumsuzluk insanların ve ehl-i kitabın aleni olarak bilebileceği şekilde duyurulmuştur. Burada Kuran’ın, iftiracıların iddialarının sahteliğine cevap vermekte güçlü olan bir yöntemini görürüz.⁵³⁶

Bu ayet Rasulullah’ın sav ümmi vasfına ve ona Allah’tan vahiy geldiğine en büyük delildir. Kuran-ı Kerim’de birçok yerde delil olarak gelmiştir. Nahhas ümmi vasfı nübüvvetin doğruluğuna delil olduğuna işaret ederek şöyle dedi: Allah bunu nübüvveti delil olarak getirdi. Çünkü ehl-i kitabın arasına gitmedi ve yazmayı

⁵³⁴ Ankebût, 48 Ayet.

⁵³⁵ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Şur'ânî'l-azîm*, c:VI, s:286.

⁵³⁶ Derveze, *Et-Tefsîrü'l-Ĥadîs*, c:V, s:487.

bilmiyor. Mekke’de ehl-i kitap yoktu ki eski ümmet ve nebilerin haberlerini getirsin. Bu şekilde bu konulardaki şek ve şüphe ortadan kalktı.⁵³⁷

Ümmi olmayı peygamberimizde bir kusur olarak göremeyiz. Hatta başkasında kusur olsa bile onda bir şereftir. Çünkü ümminin anlamı annesinden doğduğu gibi fitrat üzere demektir. O hiç kimseden bir şey öğrenmedi, kimse de ona bir şey öğretmedi. Aynı şekilde peygamberimiz yaratılanlardan değil yaratandan öğrendi. Bu şekilde ilminin mertebesi yaratılanlardan üstün oldu.⁵³⁸

Ayette: “إِذَا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ” “öyle olsaydı gerçeği çürütmeye çalışanlar kuşkuya düşerlerdi.” Buyuruldu. Razi burada ince bir ayrıntı olduğuna işaret etti. Eğer o okuma yazma bilseydi bile bu söz onun sözü olamazdı. Çünkü yeryüzündeki bütün katip ve okurların Kuran’ı getirmeye gücü yetmez. Eğer öyle olsaydı bu durum iftiracılara şek ve şüphe kapısı açabilir.⁵³⁹

İkinci olarak: “عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى” “Onu, çok güçlü, üstün niteliklerle donatılmış biri (Cebrâil) öğretti.”⁵⁴⁰

Necm suresinin başındaki bu ayet, kısa ve üç kelimededen oluşur; fakat içinde yüce anlamlar taşımaktadır.

Bu ayet peygamberimizi tezkiye etmek ve kafirlerin iddialarını kırmak, iftiralarını ortadan kaldırmak için gelmiştir. Onların iddiaları, getirdiği Kuran’ı ve içindeki ilim ve hükümleri bazı Yahudi ve Hristiyan alimlerinden almasıdır. Bu iftiraların doğruluğuna dair tarihte hiçbir delil yoktur. Allah azze ve celle peygamberin öğreticisinin, yeryüzünde yaşayan bir insan olmadığını ve gökyüzünden gelen ve ilahi hükümleri öğreten bir melek olduğunu göstermektedir. Bunun üzerine ayet: “عَلَّمَهُ” “ona öğretti” buyurdu. Öğretici Ruh-u-l emin olan Cibril as’dır. Öğrenen ise

⁵³⁷ Nehhâs, *İ’râbü’l-Kur’ân*, c:III, s:176.

⁵³⁸ Şa’râvî, *Tefsirü Şa’Râvî*, c:XVIII, s:11221.

⁵³⁹ Er-Râzî, F., *Mefâtihu’l-Ġayb*, c:XXV, s:64.

⁵⁴⁰ Necm, 5 Ayet.

emin olan Nebi Muhammed sav'dir.⁵⁴¹ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ”
 “Onu, senin kalbine uyarıcılardan olası diye Rûhulemîn indirmiştir.”⁵⁴²

İbn Aşur şöyle söyledi: “عَلَّمَهُ” kelimesindeki “he” harfi peygambere ve gizli olanın ise vahye ait olduğunu söyleyebiliriz. Bu müşriklerin “bir insandan öğrendi” diyerek attıkları iftirasını iptal ediyor.⁵⁴³

Bu ayet sadece peygambere öğretenin kim olduğunu göstermek için değil aynı zamanda onu tezkiye etmek, övmek ve yüceltmek için gelmiştir. Şüphesiz ki öğretenin övülmesi öğrenenin övülmesidir. “عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى” “Onu, çok güçlü, üstün niteliklerle donatılmış biri (Cebrâil) öğretti.” Eğer Cibril öğretti deseydi ve onun sıfatını söylemeseydi peygambere açıkça bir fazilet vermemiş olurdu.⁵⁴⁴ Şu ayet ona benzer: “تَنْزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ” “Rûhulemîn indirmiştir.”⁵⁴⁵ “مُطَاعٍ تَمَّ أَمِينٌ” (Elçi) orada saygın ve güvenilirdir.⁵⁴⁶ Allah onu güvenilirlikle vasıflandırdı. Aynı zamanda onu ayetteki gibi cömert yüce olarak vasıflandırdı: “إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ” “itibarlı bir elçinin sözüdür.”⁵⁴⁷ Bunun dışında gelen pek çok ayette de yüce vasıflarla vasıflandırılmıştır.

Eğer Rasulullah'ın sav bir öğreticisi ve ona Allah'ın ayetlerini taşıyıcısı varsa o Cibril as'dır. Onun ilmi yüce ilme, güçlü pratiğe, isabetli akla, ayetleri nakletmede çok güvenilirliğe, sağlam görüşe sahiptir. O da Cibril as'dır.⁵⁴⁸

⁵⁴¹ Abdullah b. Abbas, **Tefsîru İbn ‘abbâs**, s:446.

⁵⁴² Şuara, 193-194 Ayet.

⁵⁴³ İbn Aşûr, **et-Taḥrîr Ve Tenvîr**, c:XXVII, s:95.

⁵⁴⁴ Kastallânî, **El-Mevâhibü'l-Ledünniyye, Mektebetü't-Tevfikîyye**, c:II, s:564.

⁵⁴⁵ Şuara, 193 Ayet.

⁵⁴⁶ Tekvîr, 21 Ayet.

⁵⁴⁷ Tekvîr, 19 Ayet.

⁵⁴⁸ Ez-Zühaylî, V., **El-Vasîṭ** c:III, s:2525.

5. HZ. MUHAMMED'İN MÜSTEŞRİKLERİN SALDIRILARINDAN TEZKİYESİ

Bilindiği üzere hak ve batıl arasında savaş geçmiş zamanlardan beri sürüyor. Şimdi şekilde değişiklik olsa bile varlığını sürdürüyor. Bunların hepsi batılın bir elbise çıkarıp diğerini giymesi gibidir. İslam ve Müslümanlara karşı çatışmaların en önemlisi “müsteşrik” olarak adlandırılan Garplı “Batılı” kâfirler, ateistler, Yahudiler, Hristiyanlar ve laiklerle olan Müslümanların tartışmalarıdır. Gerçek şu ki İstişrak, ateistlerin, sömürgecilerin ve bütün İslam düşmanlarının gölgesi olmuştur. Bu şekilde bozuk, batıl itikatlara sahip olan ve çağdaş asırda komünizmi, ahlaki çöküntüyü ve ateist görüşleri savunanları gölgelerdi.⁵⁴⁹

Garip olan önceki bahiste bahsettiğimiz gibi Kuran bu iftiraların batıllığını ve geçersizliğini göstermesine rağmen 1440 sene önceki Mekke kâfirlerinin İslam'a ve Nebi sav'e karşı besledikleri şüphelerin, iftiraların, uydurmaların bugüne kadar gelebilmesidir. Bu zamanda da bu iftiralar farklı düşmanların dilleriyle yeniden tekrarlanıyor. Bu düşmanlar iftiraları bilimsel yöntem sıfatıyla –bilim onlardan uzak-gösterenler müsteşriklerdir. Allah şöyle buyurdu: “Güçleri yeterse sizi dininizden çevirinceye kadar durmadan sizinle savaşsınlar.”⁵⁵⁰

Bu eski ve yeni şüphelerin en önemlisi ve en barizi vahiy meselesiyle ilgili olan şüphelerdir. Onlar bütün fikirlerini, çabalarını ve şüphelerini ilahi vahyin Peygamberimize sav inmesi üzerine iftiralara yöneldiler. Ki bunu selim bir akıl inkâr edemez. Kuran-ı Kerim bunu ispatladı: “De ki: “Benimle sizin aranızda Allah şahittir. Bu Kur'an bana, hem sizi hem de ulaştığı herkesi onunla uyarmam için vahyedildi.”⁵⁵¹ Bu şüpheleri ve suçlamaları risaleti, nübüvveti ve Kuran'ı inkar etmek için yol edindiler.

⁵⁴⁹ Hüseyin, A., (1977). *El-İstişrâk Ve Cuhuduhu Ve Ahdafuhu Fi Muharabeti'l-İslam*, (Medine Üniversitesi, s:82.

⁵⁵⁰ Bakara, 217 Ayet.

⁵⁵¹ Enam, 19 Ayet.

İstişrak, Müslümanların asli kaynaklarına dair şüpheler uyandırmaya ve batıl iftiralar atmaya çabalayan en riskli ideolojilerden biridir.⁵⁵²

Müsteşriklerin peygamberimize karşı kışkırttıkları şüphe ve iftiraların çok farklı ve çeşitli olduğuna göre biz bu iftiraların bahsimize uygun, en önemlisini ele aldık. Öyle ki peygamberimizi tezkiye eden ayetleri ve Kuran ile anlam açısından alakalı olan iftiraları ele aldık. Bu yüzden bu bölümde bahsin konusuna uyararak müsteşriklerin peygambere attıkları en önemli iki iftira olan vahiy ile ilgili iftira ve ondan tezkiyesine değineceğiz. Birinci mesele: efendimizin bir beşerden eğitim alması; ikinci mesele: peygamberin getirdiklerinin bir yalan, uydurma ve sahtekârlıktan ibaret olduğu iftirasıdır. Bunun yanında İstişrakın tanımı, kaynağı, nedenleri ve en önemli hedeflerini söyleyeceğiz.

Müsteşriklerin iftiralarını ve onu ortaya atan müsteşriklerden bahsedeceğiz. Onların ithamlarına ilmi ve çürüten kesin cevaplar vereceğiz. Bunu da Allah tarafından tezkiye edilmiş peygamberimizi iftiralarından tezkiye etmek için hiç oturmada çalışan âlimlerimiz ve düşünürlerimiz sayesinde gerçekleştireceğiz.

5.1 Müsteşrik Kavramı, Doğuşu, Etmeleri ve Amaçları

Bu kelime, Arapça “is-teş-ra-ka” kökünden türemiştir. Şarkın ilmini ve dillerini öğrenme isteğidir. Avrupa bilim adamlarına denir. İstişrak, doğu yönünden yani güneşin doğduğu tarafından alınmış demektir.⁵⁵³

İstişrak kelimesinin tanımı, öneminden dolayı çok fazla düşünür ve âlim tarafından ele alınmıştır. Onların ortaya koydukları tanımlar anlamı net olmadığı için farklı olmuştur. Bu yüzden burada en önemli tanımlara ışık tutacağız.

Dr. Faruk: şarkın dilleri, kültürü, dinleri, halkları, medeniyetleri, tarihleri ve onunla ilgili her şeyi ele alan bilim dalıdır demiştir.⁵⁵⁴

⁵⁵² Diris, H., *El-Uyubu'l-Meheciyye Fi Kitabati'l-Musteşrik Şahatü'l-Muteallikati Bi's-Sğneti'n-Nebeviyye*, Mecemeu melik fahd, Medine, s:1.

⁵⁵³ Rıza, A., (1960). *Mucemu Metni'l-Lüğa -Mevsuatün Lüğaviyyetün Hadisetün-*, Darü mektebetü'l-hayat, Beyrut, c:III, s:310.

Bazıları da İstişrakı: çalışmaları ve araştırmaları Arapçayı ve İslam dinini odak noktasına alan bir ideolojidir. Bunun nedeni İslam ümmetini kapsamlı bir şekilde ele almak ve seçilmişliğini nefyetmek ve garbın İslam âleminin üzerine üstünlüğünü ve egemenliğini ispat etmek içindir.⁵⁵⁵

Şöyle bilindi: bu akım şarki İslam'ın; dinleri, medeniyetleri, edebiyatları, dilleri ve kültürleri kapsayan farklı araştırmalardan ibarettir. Bu akım garbın ve şarkın arasındaki çatışmayı ifade ederek İslami ilme dair batı zihniyetinin yapısına katkıda bulundu.⁵⁵⁶

Edward Said: çoğu zaman şark ile garbı kıyas etmek için kurulan düşünme tarzıdır diye tanımladı.⁵⁵⁷

Mahmut Zakzuk: genel olarak garbın şarki İslam'ın dilleri, edebiyatı, tarihi, inancı, hükümleri ve medeniyetleriyle ilgilenen araştırmalarıdır diye tarif etti.⁵⁵⁸

Rodinson; İstişrak kelimesinin Fransızca akademi sözlüğüne 1838 (M.)'de girdiğini ve doğu araştırmaları için özel bir sistem kurulduğunu söyledi.⁵⁵⁹

Bahsettiğimiz bu tanımlar yoluyla İstişrakın mahiyetine, sebeplerine, hedeflerine, yöntemlerine ve manasının ipuçlarına değinebiliriz. Doğu ile ilgili araştırmalar yapmak için bu alanda uzman kişilere ihtiyaç vardır. Bunlara “müsteşrik” ismi verilir. Öyleyse müsteşrikleri şu şekilde tanımlayabiliriz: şarkı anlamak amacıyla araştırma yapan kişidir. Bu alanda sağlam sonuçlara varabilmek için Dietrich'in⁵⁶⁰ tanımında olduğu gibi şark dillerini öğrenmek zorundadır. Edward Said şöyle tanımlıyor: özel yahut genel bir açıdan (antropolog, sosyolog tarihçi veya

⁵⁵⁴ Fevzi, F. Ö., (1998). **El-İstişrak Ve't-Tarihu'l-İslami**, nşr. Darü'l-ehliyye, Ürdün, s:30.

⁵⁵⁵ Sa'di, İ., (2013). **Dirasatün Fi Temeyyüzi'l-Ümmeti'l-İslamiyye Ve Mevkıfu'l-Musteşrikiine Minha**, Vizaratü'l-Evkaf, c:I, s:188.

⁵⁵⁶ En-Nedvetü'l-alemiyye li'ş-şebabi'l-müslim, (1989). **El-Mevsuatü'l-Müeyssera Li'l-Edyan Ve'l-Mezahibi'l-Muasıra**, Riyad, s:33.

⁵⁵⁷ Said, E., **El-İstişrak**, s:38.

⁵⁵⁸ Zakzuk, M., (1987). **el-İstişrak ve'l-halfiyetü'l-fikriyye li's-sirau'l-hadari**, Müessesetü'r-risale, Beyrut, s:87.

⁵⁵⁹ Smileovitch, A., (1980). **Felsefetü'l-İstişrak Ve Eserüha Fi'l-Edebi'l-Arabiyyi'l-Muasıra**, Darü'l-mearif, Mısır, s:24.

⁵⁶⁰ Smileovitch, A., **Felsefetü'l-İstişrak Ve Eserüha Fi'l-Edebi'l-Arabiyyi'l-Muasıra**, s:25.

dilbilimci⁵⁶¹) şarkı öğreten, yazıya döken yahut araştıran kimse şarkiyatçıdır ve yaptığı şey şarkiyatçılıktır.⁵⁶²

Oxford Sözlüğü müsteşrik kelimesini şöyle tanımladı: şark dillerinde ve edebiyatında ilerlemektir.⁵⁶³

Müsteşrik ismi, şark ilimleriyle tarihiyle medeniyetiyle toplumsal yapısıyla siyaseti ve iktisadıyla ilgilenme görevini üstlenen düşünürlere verilmiştir.⁵⁶⁴

5.1.1 İstişrakın Kaynağı, Hedefleri ve Sebepleri

İstişrakı ve müsteşrikleri tanımladıktan sonra hızlı bir şekilde ve kısaca istişrakın başlangıçta nasıl ortaya çıktığına, en önemli sebepleri ve hedeflerine değineceğiz.

Şarkiyatçılığın çalışma alanındaki araştırmalarına göre bu alandaki araştırmaları – Araplarla ve İslam’la ilgili- başlatan kişinin kim olduğu ve ne zaman başladığı tam olarak bilinmiyor. Ancak bazı Batılı rahiplerin Endülüs’ün altın çağında oraya gittikleri, okullarında ilim aldıkları; Kuran’ı ve Arapça kitaplarını kendi dillerine çevirdikleri Müslüman âlimlerden farklı ilimler aldıkları kesindir. Sonra bu akım giderek 19. Yüzyılın son çeyreğinde netleşmiştir. 1873’te Paris’te ilk müsteşrik konferansı gerçekleştirilmiştir. Şarkla dinleri ve medeniyetleriyle ilgili konferanslar arka arkaya düzenlenmeye başlanmış, bugüne kadar da devam etmiştir.⁵⁶⁵

İstişrakın sebeplerinin çok farklı olduğuna işaret edebiliriz: bunlar siyasi, iktisadi, ticari, ilmi, sömürgeci ve dini nedenlerdir. Dini nedenler en önemli ve en tehlikelisi sayılır. Çünkü garp ile şark arasındaki ilişki dini düşmanlığa dayanır. Ki garp, İslam’ı Hristiyanlığın yerine gelen bir din olarak ne şarkta ne de farklı yerlerde kabul etmiştir. Bunun nedeni şarklı Hristiyanları İslam’dan korumak, doğudaki Ortodoks Mezhebini etkileyip garbın Katolik kilisesine çekmektir.⁵⁶⁶ Müsteşriklerin çoğu

⁵⁶¹ Abdülhamid, A. M., *Mucemü'l-Lügati'l-Arabiyyeti'l-Muasıra*, c:III, s:1761.

⁵⁶² Said, E., *El-İstişrak*, s:38.

⁵⁶³ Juḥā, M., (1982). *ed-Dirasatü'l-arabiyye ve'l-islamiyye fi Auroba*, Beyrut, s:10.

⁵⁶⁴ Celined, M. S., *El-İstişrak Ve't-Tebşir*, Daru'l-Kubbe, s:10.

⁵⁶⁵ Es-Sibâi, M., *El-İstişrâk Ve'l-Müsteşriḳün Mâ Lehüm Ve Mâ 'aleyhim*, Darü'verak, Mektebetü'l-islami, s:17-19.

⁵⁶⁶ Aşur, S. A., (1999). *Buhusun Fi Tarihi'l-İslami Ve Hadaratihî*, Kahire, s:7.

İstişrak araştırmaları alanına bütün dikkatini vermeden önce ilmi hayatlarına teoloji araştırmaları ile başladılar.⁵⁶⁷

İstişrakın nedenlerini araştıran çoğu araştırmacı ve düşünür, onun önem açısından dini nedenlerin başında olduğuna karar vermişlerdir. Garp ve İslam arasındaki ilişki dini çatışmalara dayanır. Bu da 489-691(M.) yılları arasında gerçekleşen Haçlı Seferlerinde çok net ortaya çıkmıştır.⁵⁶⁸

Arapça ve İslam; bu iki konuyla son derece ilgilenen müsteşriklerin ilgisini kazandı. Müsteşrikler bu iki konuya diğer konulara nazaran büyük ilgi gösterdiler. Bu da büyük ilginin nedeninin dini olduğunu netleştirdi. John Tackley'in şöyle dediğini bahsetmemiz yeterlidir: onların kitaplarını –yani Kuran'ı Kerim'i- kullanmamız gerekir. Çünkü o İslam'a karşı kullanılabilir en güçlü silahtır. Onu kökünden sökebiliriz. Bu insanlara Kuran'da doğru olanın yeni olmadığını ve yeni olanın doğru olmadığını göstermemiz gerekiyor.⁵⁶⁹

Müsteşriklerin en önemli hedeflerine gelince, İslam davetini temsil eden Kuran'a ve nübüvvete karşı durmaktır. Hristiyan kilisesinin adamları ve Avrupalı sömürgeciler; Kuran'ın ve nübüvvetin devam etmesi, Müslümanlara bir güç kaynağı olduğunu onların çevirdikleri yıkıcı işlerini, çabalarını başarısızlığa mahkûm bırakacağını, sömürgeci hırslarını ve amaçlarını sona erdireceğini anladıklarında onların tüm çabalarını tek bir hedefe yönelttiler. O da: Müslümanları fikri ve ruhi açıdan yenmektir. Bunu da Müslümanın nefsindeki imandan kaynaklı engelleyici ruhu ve İslam'la gururlanma duygusunu bitirmek ve İslami karakteri Müslümanların beyinlerini yıkayarak gerçekleştirirler. Niyetlerini saklayıp masum ve nazik görünerek Müslümanlarla doğrudan iletişime geçmeden veya duygularını kışkırtmak gibi sinsi üsluplar tercih etmişlerdir.⁵⁷⁰

Ancak âlimler ve düşünürlerin çabalarıyla savunmalar yapıldı ve hala yapılıyor. Onların attıkları şüphe, iftira, kandırma ve hileye karşı savunmalar yaptılar. Allah'ın

⁵⁶⁷ Akil, N., (1982). *El-Müsteşrikine Ve Ba'zu Gazaya'd-Tarihi'l-Arabi'l-İslami*, Şam üniversitesi, Suriye, s:199.

⁵⁶⁸ En-Nemle, A., *El-Müsteşrikune Ve't-Tensır*, Mektebetü'tâ-tevbe, Riyad, s:13.

⁵⁶⁹ Murassafa, S., *El-Müsteşrikune Ve's-Sünne*, Müessesetü'r-reyyan, Beyrut, s:9.

⁵⁷⁰ Medeni, A., (1974). *El-Müsteşrikune Fi'l-Mizan, Camaitü'l-Medineti'l-Münevvera*, s:147.

nurunu ve İslam'ın meşalesini söndürmek için ellerinden geleni yapıyorlar. Bilsinler ki onların hileleri onların üzerine geri dönecektir. Çünkü Allah kitabında şöyle buyuruyor: “وَمَكْرُوا وَمَكَرَ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ □” (Yahudiler) tuzak kurdular, Allah da onların tuzaklarını bozdu. Evet, Allah en iyi tuzak bozucudur.”⁵⁷¹

5.2 Müsteşriklerin Hz. Muhammed'in bir İnsan Tarafından Öğretildiği İddiası ve Kur'ân-I Kerîm'in onu Bundan Tezkiyesi

Müsteşriklerin, iddia ettikleri gibi peygambere öğreten bir insani kaynağı tespit etmekte farklı fikir ve görüşler vardır. Onlardan en önemlilerini ele alacağız.

5.2.1 Birinci Görüş: Rahip Bahira'dan Öğrenme İftirası.⁵⁷²

Bu iftiranın özü peygamberin Rahip Bahira ile Şam yakınlarındaki Busra kentinde görüşmesidir. Bahira, muvahhit bir Hristiyan idi. İsa'nın Allah olduğunu ve Teslis inancını inkâr ediyordu. Bu yüzden müsteşrikler Hz. Muhammed'in onunla iletişime geçip tevhid akidesini ondan öğrendiğini sonra Bahira'nın peygamberimizle Mekke'ye taşınıp risalet geldikten sonra sahne arkasından ona yardım etmeye devam ettiğini iddia ediyorlar. Bahira'nın peygamberi, kâfırları putlara tapmaya davet etmek için kullandığını söylüyorlardı. Çünkü Allah'ın ona kendini gösterdiğine, İsmailoğullarına Hristiyanlık dinine yol gösterici olarak gönderdiğine inanıyordu. Bu şüpheler Emile Dermenghem ve Washington Irving'e ve diğerlerine nispet edilir.⁵⁷³

Rasulullah'ı sav bu batıl sözlerden tezkiye etmek ve onları iptal etmek için aşağıdaki delilleri zikredeceğiz:

⁵⁷¹ Ali İmran, 54 Ayet.

⁵⁷² El-Askalânî, A., (1995), *El-İşâbe Fî Temyîzi's-Şahâbe*, thk. Adil Ahmed Abdülmevcud, Darü'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut, c:I, s:475.

⁵⁷³ Hüda, A., *El-Edilletü Ala Sıdkî'n-Nübüvveti'l-Muhammediyye*, Darü'l-furkan, Amman, s:468.

1. Rahip Bahira ile peygamberin görüşmesi ile ilgili siyerde aktarılan sahih rivayetler hariç bahsettiklerinin hiçbir tarihi isnadı yoktur. Uydurdukları yalanlar vahye dair şek ve şüphe uyandırmak içindir.⁵⁷⁴
2. Peygamberin getirdiği Kuran, sünnet ve hükümlerden oluşan muazzam hazine, Bahira ile kısa görüşmesinden kaynaklı olamazdı. Ayrıca peygamberin yaşı küçüktü⁵⁷⁵ ve bunları anlamaya yaşı yetmezdi.⁵⁷⁶
3. O karşılaşmada peygamberimiz sav dinleyici değil sorulara maruz kalan taraftı. Rahip Bahira'nın bu görüşmenin sonunda bir tahmini vardı. Onun içeriği, o gencin bir peygamber olacağıdır.⁵⁷⁷
4. Eğer Rahip Bahira peygamberin öğrendiği kaynak ise -müsteşriklerin söylediği gibi ise- niçin nübüvveti kendisi iddia etmedi?⁵⁷⁸
5. Rahip Bahira Ebu Talip'e kardeşinin oğlunun büyük bir konuma geleceğini haber verdi. Bahira'nın nübüvvetle müjdelediği kişiye hoca olması akıl almazdır.⁵⁷⁹
6. Nübüvvet makamı hocanın makamından daha yüksektir. Bu yüzden peygamberimizin nübüvvetine inandığında ondan daha önemli ve üstün bir makamda olan kimseye öğretmeyi kabul etmesi mantıklı değil.
7. Rahip Bahira kıssası, aslında müsteşriklerin peygamberimizi yalanlamak için kullandıkları gibi aleyhine değil peygamberimizin nübüvvetinin hakikat olduğuna bir delildir.⁵⁸⁰

⁵⁷⁴ Hasan, M. E., (2004). **El-Müsteşrikune Ve'l-Kur'ân**, Darü'l-emel, s:244.

⁵⁷⁵ Furi, M., **Er- Rahiku'l-Mahtum**, s:49.

⁵⁷⁶ Hüda, A., **El-Edilletü Ala Sıdkı'n-Nübüvveti'l-Muhammediyye**, s:470.

⁵⁷⁷ Dıraz, A., (1989). **Medhal İle'l-Kur'ân-I Kerım**, Darü'l-marifetü'l-iskenderiyye, Mısır, s:134.

⁵⁷⁸ Ez-Zürkani, M., **Menahilü'l-İrfan Fi Ulumi'l-Kur'ân**, c:II, s:422.

⁵⁷⁹ Hüda, A., **El-Edilletü Ala Sıdkı'n-Nübüvveti'l-Muhammediyye**, s:471.

⁵⁸⁰ Gazi, İ., (1996). **Şubuhati Havle'l-Kur'an Ve Tefnidiha**, Mektebetü hilal, Beyrut, s:26.

5.2.2 İkinci Görüş: Varaka B. Nevfel'den Öğrendiği İddiası.⁵⁸¹

Bazı müsteşrikler bu batıl şüphely kullandılar. Onlardan W. Montgomery Watt, Haddad ve Dermenghem iftiralarını zayıf şüphelerle desteklediler. Bu iftira da: Varaka cahiliye döneminde Hristiyan olmuş, Tevrat ve İncil'i Arapçaya çeviriyordu. Peygamberin eşi Hz Hatice'nin amcaoğluydu. Peygamberimiz nübüvvetten önce 15 yıl yakınında yaşadı.⁵⁸²

Bu batıl şüpheye cevap vermeden önce peygamberimizin Varaka b. Nevfel ile görüşmesiyle ilgili sahih bir rivayeti aktarmamız lazım: Sahih-i Buhari Bid'u-lvahy babında şöyle rivayet etti: "Bundan sonra Hz. Hatice, Hz. Peygamber'i alıp amcasının oğlu Varaka b. Nevfel b. Esed b. Abdüluzza'ya götürdü. Bu zat, cahiliye zamanında Hristiyan olmuş bir kimse olup İbranice yazıyı bilir ve İncil'den de bazı şeyleri İbranice okur yazardı. O sırada Varaka gözleri sonradan görmez hale gelmiş bir ihtiyar idi. Hatice Varaka'ya: "Amcamın oğlu! Dinle bak, yeğenin neler söylüyor" dedi. Varaka: "Yeğenim, ne oldu, hayırdır?" diye sordu. Hz. Peygamber başından geçenleri anlattı. Bunun üzerine Varaka şöyle dedi: "Bu gördüğün, Allah'ın Hz. Musa'ya gönderdiği Nâmus'tur. Keşke senin davet zamanında genç olsaydım! Kavminin seni bu şehirden çıkaracakları zaman keşke hayatta olsam!" "Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Onlar beni buradan çıkaracaklar mı ki?" diye sordu. Varaka da: "Evet, senin getirdiğin bu dava ve mesaj ile gelen herkes, her peygamber, düşmanlığa uğramıştır. Şayet senin davet günlerine yetişirsem, sana elimden gelen yardımı yaparım." dedi. Çok geçmeden Varaka vefat etti ve o sıralarda bir süreliğine vahiy de kesildi.⁵⁸³

⁵⁸¹ El-Askalânî, İbn Hacer, **El-İşâbe Fî Temyîzi's-Şahâbe**, s:c:VI, s:472.

⁵⁸² Hüda, A., **El-Edilletü Ala Sıdkî'n-Nübüvveti'l-Muhammediyye**, s:471-472.

⁵⁸³ Buhârî, **El-Câmi' u's-Şahîh**, h:3, c:I, s:7.

Yukarıda bahsedilenlerden -müsteşriklerin iftiralarından-Rasulullah'ı sav aşağıdaki maddelerle tezkiye edilir:

1. Önceki ve başka rivayetlerden Varaka'nın Hristiyanlığının sadece kendisi için olduğunu biliyoruz. Çünkü insanları Hristiyanlığa davet ettiğine dair sahih bir rivayet yoktur.⁵⁸⁴
2. Varaka peygamberin hocası olsaydı Ğar-u Hira hadisesinden sonra direkt onun yanına giderdi. Sahih rivayetlerde geldiği gibi Hz Hatice'nin götürmesini beklemezdi.⁵⁸⁵
3. Rasulullah'ın sav Varaka ile görüştüğü rivayet, peygamberin Rabbinden getirdiklerinin doğruluğunu ispat eder. Bu Peygamberin nübüvvet delillerinin faziletlerindedir.
4. Varaka, peygamberi öğreten kaynak ise niye hoca değil tabi olma tutumunu takındı? Bu da mantığa aykırıdır.
5. Rivayete göre Varaka bu görüşmeden kısa bir süre sonra vefat etti. Eğer Varaka peygambere gelen hükümlerin ve ilimlerin kaynağıysa Varaka b. Nevfel'in ölümünden sonra peygamberin getirdiği ilimlerin kaynağı nedir?⁵⁸⁶
6. Kureyş Varaka'nın peygamber üzerinde herhangi bir etkisinin olduğunu bilseydi bunu kesinlikle dile getirirdi ki onların peygamberlik hakkında şüphe uyandırmak için kullanmadıkları bir yöntem bırakmadılar.⁵⁸⁷

5.2.3 Üçüncü Görüş: Peygamberin Selman-I Farisi'den Öğrendiği İftirası

Bazı müsteşriklerin iddialarına göre Selman-ı Farisi'nin Muhammed sav'e Kuran'ı yazmada ortak olduğunu söylediler. Selman-ı Farisi Fars'ta Zerdüştlüğe inanıyordu. Sonra Şam'a gitti ve orada Hristiyan oldu. Sonra Medine'de Rasulullah 'la karşılaştı

⁵⁸⁴ Hüda, A., *El-Edilletü Ala Sıdkî'n-Nübüvveti'l-Muhammediyye*, s:473.

⁵⁸⁵ Rızâ, R., (2005), *El-Vahyü'l-Muhammedî*, Darü'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut, , s:65.

⁵⁸⁶ Es-Sakar, M., *Tenzihî'l-Kur'ân-I Kerîm Min Deaviye'l-Mubtilin*, Rabîdatü'l-alemi'l-islami, s:76.

⁵⁸⁷ Hüda, A., *El-Edilletü Ala Sıdkî'n-Nübüvveti'l-Muhammediyye*, s:474.

ve İslam'a girdi. Bu batıl şüpheye sahip olanların en önde gelenleri Gardner ve Menezes'tir.

Bu şüpheyi ortadan kaldırmak ve Rasulullah' ı ondan arındırmak 2 şekilde olur:

İlki: Kuran'ın nüzulü daha çok Mekke döneminde olmuştur. Selman-ı Farisi ise peygamberimizle hicretten sonra Medine'de karşılaştı.

İkincisi: Allah şiir, nesir ve belağat ehli Araplara Kuran gibi bir kitap getirmeleri için meydan okurken onlar bunu başaramadılar. Selman-ı Farisi yabancı olduğu halde Kuran'ı nasıl yazabilirdi?⁵⁸⁸

Dördüncü Görüş: yaz ve kış ticaret yolculuğu yaparken Yahudiler ve Hristiyanlardan öğrenme şüphesi

Müsteşrik Gold Zihir ve diğerleri Muhammed sav'in, kavmi gibi Suriye ve Yemen'e giderken yaptığı seferler yoluyla Hristiyan halklardan, düşüncelerinden, ahlaklarından etkilenerek bir reform hareketi ortaya koymak için kendinde güç bulduğunu iddia ettiler.⁵⁸⁹

Bu çirkin şüpheyi ortadan kaldırmak ve peygamberi tezkiye etmek aşağıdakilerle olabilir:

1. Düşünür Huart, genç ve reformcu Muhammed, Suriye'de Hristiyanlığın uygulamasından etkilenmiş olduğu fikri ne kadar cazip olsa da ona dair tarihi ve sahih belgeler olmadığı için bunu söz konusu yapamayız demiştir.⁵⁹⁰
2. Siyerlerde Rasulullah'ın sav sadece 2 kere ticaret yolculuğuna çıktığı ve ikisinin de küçük yaşta ve risaletten uzun bir süre önce gerçekleştiği söylenir.⁵⁹¹

⁵⁸⁸ Halife, M., (1994). *el-İstişrak ve'l-kur'ân-ı kerîm*, Darü'l-itisam, Kahire, s:46.

⁵⁸⁹ Dıraz, A., *Medhal İle'l-Kur'ân-I Kerîm*, s:135-136.

⁵⁹⁰ Dıraz, A., *Medhal İle'l-Kur'ân-I Kerîm*, s:138-139.

⁵⁹¹ Halife, M., *El-İstişrak Ve'l-Kur'ân-I Kerîm*, s:43-44.

3. “Eski Hristiyanlık” kitabında Taylor şöyle söyler: Muhammed ve ashabının, Hristiyanlığa dair her yerde gördüğü şeyler ferdiyetçi, alçak, utandırıcı ve putperestçe hurafelerden, kendini beğenmiş kilise mezheplerinden ve bağımsız dini törenlerinden ibarettir.⁵⁹²
4. Nebi sav yolculuk yaptığında hidayeti gerektiren dalaletten, düzeltmeyi gerektiren sapmadan başka bir şey bulmadı. Çünkü Muhammed sav reform hareketini üzerine kurmak için kullanıma uygun dini ve ahlaki bir örnek bulamadı.⁵⁹³

5.2.4 Beşinci Görüş: Yahudilikten ve Hristiyanlıktan İslam’a Giren Kişilerden Öğrenme Şüphesi

Dermenghem ve Philip gibi bazı müsteşrikler, Muhammed sav’in İslam’a giren Yahudi ve Hristiyanlardan çok fazla ilim aldığını söyleyerek yaygara kopardılar. Mesela: Selman, Abdullah b. Selam, Maria el-Kıbtıyye ve diğerleri.

Bu iftiranın batıllığına şahitlik eden tarihi rivayetleri ele alarak bu iftira çürütülebilir ve Rasulullah sav ondan tezkiye edilebilir. Selman-ı Farisi’nin durumunu önceden bahsettik. Mısır Mukavkısı’nın peygamberimize hediye ettiği Maria r.a ise cariyeydi. Yani tabiri caizse bilgisi olmayan alelade bir kadındı. Ayrıca o hicretin 7. Senesinde hediye edildi. Yani Kuran’ın nüzulünün üçte ikisini teşkil eden Mekke döneminin ve Medine döneminin büyük bir kısmında yoktu.⁵⁹⁴

Abdullah b Selam’ın durumuna gelince; o Rasulullah sav ile hicretten sonra iletişime geçti. O peygamberimizin sav talebesiydi. O öğreten değil öğrenendi ve takip edilen değil takip edendi.⁵⁹⁵

Muhammed sav’in ilmini Abdullah b. Selam’dan aldığı iddiası batıldır. Çünkü Kuran’ın özü Abdullah b Selam ve efendimiz karşılaşmadan önce Mekke’de ilan edilmiştir.⁵⁹⁶

⁵⁹² Dıraz, A., **Medhal İle’l-Kur’ân-I Kerîm**, s:137.

⁵⁹³ Dıraz, A., **Medhal İle’l-Kur’ân-I Kerîm**, s:138-139.

⁵⁹⁴ Hüda, A., **El-Edilletü Ala Sıdkî’n-Nübüvveti’l-Muhammediyye**, s:477.

⁵⁹⁵ Hüda, A., **El-Edilletü Ala Sıdkî’n-Nübüvveti’l-Muhammediyye**, s:477.

Ehl-i kitabın İslam'a girmesi Hz Muhammed sav'nin nübüvvetinin ve ilahi vahiyle getirdiklerinin doğruluğuna delil olduğunu zikretmek gerekir. Eğer getirdiği şeyleri onlardan alsaydı etrafındakiler dağılır, onun nübüvvetini reddeder ve dinlerine geri dönerlerdi. İslam'da onların yüksek bir makama ulaşmaları mümkün olmazdı.⁵⁹⁷

5.3 Müsteşriklerin Hz. Muhammed'in Yalancı ve İftiracı Olduğu Yönündeki İddiaları ve Kur'ân-I Kerîm'in O'nu Bundan Tezkiyesi

Yahudiler, Hristiyanlar ve kinci müsteşriklerin attıkları iftiraların dizisine baktığımızda eskiden kâfirlerin ve müşriklerin peygamberimize attıkları iftiraların aynısı olduğunu görürüz. Kuran da o zamandan bu iftiraların batıllığını gösterip onu iptal etti ve peygamberimizi ondan tezkiye etti. Bugün de müsteşrikler yalanlarını ve iftiralarını yeniden kullanmak ve Kuran'ı ve peygamberimizin nübüvvetini inkâr etmek için eski iftiraları alıp yeni kılıf giydirecek ortaya atıyorlar. Bunu da peygamberimizin getirdiği ilahi vahye iftira atmakla gerçekleştirmeye çalışıyorlar.

Müsteşriklerin, eski olup yeniledikleri iftiralardan biri de (haşa) peygamberimizin getirdiğinin yalan, uydurma ve sahtekârlıktan ibaret olduğu; Kuran'ın da peygamberin kendi yazdığı iftirasıdır. Müsteşriklerin bu şüpheleri sunma yolları ayrıldı ve yalanları farklılaştı. Onları bu iki yöne ayırabiliriz:

Birinci yön: iftiracı "Bradeyh", -haşa- Muhammed sav'in yalancı ve sahtekar olduğunu ve getirdiği Kuran'ın kendi isteklerini elde edebilmek için uydurduğu bir takım hilelerden ibaret olduğunu iddia etti.⁵⁹⁸

Pat Robertson⁵⁹⁹ Fox News Kanalı'nda "Hanty And Koulms" programı aracılığıyla Rasulullah sav'e yaptığı bir saldırısında: (haşa) "Kuran'da Muhammed'in yazdıklarını okuman gerekir. Bana göre bu adamın (Hz Muhammed) getirdikleri büyük bir sahtekârlık ve uydurma olmaktan başka bir şey değildir. Bu Kuran'ın çoğu Yahudi ve Hristiyanlık naslarından oluşmaktadır. Ben diyorum ki bu Kuran

⁵⁹⁶ Dıraz, A., *Medhal İle'l-Kur'ân-I Kerîm*, s:163-164.

⁵⁹⁷ Hüda, A., *El-Edilletü Ala Sıdkî'n-Nübüvveti'l-Muhammediyye*, s:478.

⁵⁹⁸ Avvad, İ., (1997). *Mastarü'l-Kur'an*, Mektebetü Zehra eş-şark, Kahire, s:14.

⁵⁹⁹ Halife, M., *El-İstışrak Ve'l-Kur'ân-I Kerîm*, s:56.

Yahudiliğin inanç esaslarından çalınmıştır.”⁶⁰⁰(haşa). Müsteşrik Wells de: Muhammed Kuran’ı yazmıştır dedi.⁶⁰¹ Wellhausen : Kuran Muhammed tarafından yazılmıştır dedi.⁶⁰² Menezes ise: Kuran Muhammed’in yalan ve uydurmalarından başka bir şey değildir dedi (haşa).⁶⁰³

Bazı müsteşrikler de; bu iki dönemi Mekke ve Medine olarak ayırdılar. Onların iddialarına göre: Mekke’de doğruyu söylerken Medine’de yalan söyledi. Müsteşrik Washington Irving de bu iki dönem arasında ayırım yaptı. Peygamberimizi mutlak yalancı ve sahtekâr olmakla itham etti: Muhammed sav Mekke’de varlıktı –Hz Hatice’nin serveti vardı-. Kavminde soylu ve şerefliydi ki kavmi ona Muhammed’üs Sadıku’l-Emin diyorlardı. O zaman soru: bütün bunları kaybetmeyi neden göze aldı? Ve sahtekar bir peygamber olsaydı neden zulmün ve zorbalığın bütün çeşitlerine tahammül ediyordu? Öyleyse o Mekke’deyken doğru sözlüydü ancak Medine’de Müsteşrik Washington Irving’e göre değişti. Çünkü o Mekke’de koruyucu ararken Medine’de onun etrafında onu kutsayanlar vardı ve onun için savaşacak, canını feda edecek çok fazla takipçisi vardı. O zaman dünyevi hırsı öne çıktı ve Kuran’ı kendi isteklerini yerine getirmek için kullanmaya başladı. Ondan sonra çok fazla çelişkiye düşmüştür. Kısacası Müsteşrik Washington Irving’e göre o dürüstlüğünü ve samimiyetini kaybetti. Çünkü gerçekleştirdiği başarı, -haşa- vahyi kendi şehvet ve fırsatçılığını gerçekleştirmek için uyduracak kadar onu kör etti.⁶⁰⁴

İkinci yön: -haşa- Peygamberimiz kandırılmış ve vehimliydi. Bu yönü Anderson ve Emile Dermenghem, Gibb, Gold Zihher, Gustave Le Bon, W. Montgomery Watt, Charles Lodi benimsediler. Bu yönün sahipleri, Muhammed’in Kuran’dan getirdiklerini nefsi vahiy⁶⁰⁵ etkisiyle ortaya koyduğunu açıkladılar. Bu şüphenin özeti şöyledir: Kuran Resulün şahsi düşüncelerinden, fikriyatından, nefsi hayallerinden ve ruhi bunalımlarından kaynaklıdır.⁶⁰⁶ Nöldeke: Muhammed’in nübüvveti, dengesiz hayallerden, duygusal yanılgılarından kaynaklıdır. ... O da bu hislerinin tartışmasız

⁶⁰⁰ Hüseyini, H., (1999). **Er-Rasul Fi Uyunin Ğarbiyyetin Munsıgetin**, Darü’kitabi’l-arabi, Şam, s:19.

⁶⁰¹ Mutayri, A., (2009). **El-Edilletü’l-Celiyye Ala Sıdkı Hayri’l-Beriyye**, Mektebetü’l-melik fahd, Riyad, s:140.

⁶⁰² Hasan, M. E., **El-Müsteşrikune Ve’l-Kur’an**, s:8.

⁶⁰³ Halife, M., **El-İstişrak Ve’l-Kur’ân-I Kerîm**, s:38.

⁶⁰⁴ Avvad, İ., **Mastarü’l-Kur’liân**, s:15-16.

⁶⁰⁵ Avvad, İ., **Mastarü’l-Kur’liân**, s:148.

⁶⁰⁶ Abbas, F., **Kazaya Kuraniyye Fi’lmevsuati’l-Britaniyye**, (Darü’l-beşir, Amman), s:213.

Allah'tan geldiğine inanıyordu dedi.⁶⁰⁷ W. Montgomery Watt: “Mekke’de Muhammed” adlı kitabında: Muhammed vahyin dışarıdan bir melek vasıtasıyla geldiğini düşünmesi yanlıştır. Öyleyse Kuran nefsinin bir yönünden çıkmıştır. Bu kolektif bilinçdışı yönüdür.⁶⁰⁸ Müsteşriklerin attıkları bu iftira yeni bir iftira değildir. Çünkü Kuran, bu iftiradan kâfirlerin 14 asır önce peygamberimizin yüzüne söyledikleri iftiralarından birisi olarak bahsediyor. Ancak kâfirler “hayal”⁶⁰⁹ kelimesinin yerine “karmakarışık düşler” dediler. Ayette Allah şöyle buyurdu: “Hayır” dediler, “Bunlar karma karışık düşlerdir; hayır, onu kendisi uydurmuştur. O olsa olsa şairdir. Böyle değilse bize, öncekilere gönderilenin benzeri bir mucize getirsin.”⁶¹⁰

Muhammed Reşit Rıza, bu müsteşriklerin şüphelerini, vahyin dışarıdan değil peygamberin nefsinden gelen bir ilham olarak özetledi. Bu nefsinin yüce niyeti, temiz düşüncesidir. ... O temiz niyetinin genel olarak etkisi peygamberin aklına yansıtılıyor. Bu da bilinçdışı akılda ruhani durumlara ve rüyalara sebep oluyor. Bu şekilde Allah'tan gelen bir vahiy yoluyla yapması gerekenleri görüyor. Bu da ilahi vahyin türlerinden biridir.⁶¹¹ Enverü'l Cündi bu şüpheye işaret ederek şöyle dedi: bunların söylediği en riskli şey; Bu sözün yaratıcılığı, berraklığı ve peygamberin nefsinin saflığına bakarak; Kuran, yaşadığı ortamdan kaynaklı Muhammed'in nefsindeki bir izlenimdir. Veyahut Kuran ilahi bir vahiy değil bilinçdışı aklından bir sahnedir demeleridir.⁶¹²

5.3.1 Müsteşriklerin Nebi Sav'in Getirdiği Şeylere Dair Şüpheleri ve İftiralarından Tezkiyesi ve onlara Verilen Cevaplar

Bunda Kuran'ı Muhammed sav'in kendisi ve birinin uydurmadığı açıktır. Burada şek ve şüpheye yer yoktur. Ancak o lafzı ve manasıyla Allah katındandır. Şaşılacak olan şey bazı insanların –müsteşrikler ve diğerleri- Kuran'ı Muhammed sav'in kendinden

⁶⁰⁷ Mutayri, A., *El-Edilletü'l-Celiyye Ala Sıdkı Hayri'l-Beriyye*, s:141-142.

⁶⁰⁸ Halife, M., *El-İstişrak Ve'l-Kur'ân-I Kerîm*, s:78.

⁶⁰⁹ Halife, M., *El-İstişrak Ve'l-Kur'ân-I Kerîm*, s:41.

⁶¹⁰ Enbiya, 5 Ayet.

⁶¹¹ Rızâ, R., *El-Vahyü'l-Muhammedî*, s:59.

⁶¹² Hamdan, N., (1990). *Er-Rasul Fi Kitabi'l-Musteşrikin*, Rabıdatü'l-İslami'l-arabi, Mekke, s:11.

getirmediğine dair delil getirmeye ihtiyacının olmasıdır.⁶¹³ Fakat esefle biz gerçekleri sahte gösteren akıllarının seviyesine ineceğiz. Peygamberimizin getirdiği ilahi vahyi inkâr etmek için bulaştıkları iftiralarına ve şüphelerine karşılık Efendimizi bu zayıf iddialar ve sahte şüphelerden tezkiye etmek amacıyla onlara akli ve nakli deliller yoluyla cevap vereceğiz.

Resûlullah sav'ı müsteşriklerin iddialarından temizlemek için bu iki yön birbirine yakın olduğu için aynı cevaplarla cevaplayacağız:

1. Rasulullah sav'ı bu şüphe ve saçma sapan sözlerden arındıran en başta Kuran-ı Kerim'dir. Onlara 1400 yıl önce apaçık ve net ayetlerle cevap vermiştir. Bu önemsiz şeyler, Mekkeli kâfirlerin attığı iftiraların uzantısıdır.⁶¹⁴
2. Efendimizin kendini ortaya koyduğu bir şeyde onu başkasına aitmiş gibi göstermekle nasıl bir çıkarı olabilir? Kendine ait olduğunu söyleseydi bu iddia ile daha yüksek ve üstün bir makama ulaşırdı. Ondan başka insan da karşısına çıkmaz ve kendine ait olduğunu söylemezdi.⁶¹⁵
3. Eğer Kuran Nebi sav tarafından yazıldıysa Araplar onu inkar etmek için hırsla onun örneğini getirebilirdi. Çünkü onlar geçmişte ve bugünde dil, şiir ve belağat ehliydi.⁶¹⁶
4. Onlar: Kuran, Efendimizin fitri zekası ve basiret gözüyle -vahiy olmadan- hak ve batılı, ahlakla ilgili güzel ve çirkini, fiillerle ilgili hayır ve şerri ayırt edebileceğini düşünerek hataya düştüler. El Cevap: Kuran'da olan her şey akıl ve düşünce yoluyla istinbat edilir mi? Kuran'da olan her şey bilinç ve hisle idrak edilir mi? Asla. Çünkü Kuran'da zekaya ve istinbatın yeri olmayan sırf nakli pek çok meseleler vardır.⁶¹⁷

⁶¹³ Dirâz, M. A., (2005), **En-Nebeü'l-Azim Nazaratün Cedidetün Fi'l-Kur'ân-I Kerîm**, Ahmed Mustafa Fazile, Darü'l-kalem, s:50

⁶¹⁴ Önceki bölümlere bakınız.

⁶¹⁵ Dirâz, M. A., **En-Nebeü'l-Azim Nazaratün Cedidetün Fi'l-Kur'ân-I Kerîm**, s:51

⁶¹⁶ Mutayri, A., **El-Edilletü'l-Celiyye Ala Sıdkı Hayri'l-Beriyye**, s:145.

⁶¹⁷ Dirâz, M. A., **En-Nebeü'l-Azim Nazaratün Cedidetün Fi'l-Kur'ân-I Kerîm**, s:65.

5. Onun doğruluğuna ve güvenilirliğine, dostlarından önce onun çoğu düşmanı şahittir. Buhari'nin rivayetine göre Ebu Süfyan ve Herakl ile olan konuşmasında: Herakl Ebu Süfyan'a: siz, o bunları söylemeden önce onu yalanla itham ediyordunuz? Diye sordu. Ben de "hayır" dedim. Sonra Herakl: şunu biliyorum ki o insanlara yalan söylemeyi bırakıp Allah'a yalan söylemezdi dedi.⁶¹⁸
6. Nebi sav için Kuran-ı Kerim, her hâlükârda kolay erişilen bir şey değildi. Eğer ondan olsaydı nefsi onunla dolup taşardı ve istediği zaman da özellikle zor dönemlerinde dile getirebilirdi.⁶¹⁹
7. Allah Kuran'da birçok yerde peygamberi zelleden dolayı hafifçe uyardı. Allah şöyle buyurdu: “عَبَسَ وَتَوَلَّىٰ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَىٰ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّىٰ” “Yüzünü ekşitip başını çevirdi. Görme engelli o kişi geldi diye. Ama (ey Peygamber!) Sen nereden bileceksin, belki o kendini arındıracaktı.”⁶²⁰ Bu Kuran'ı Muhammed yazmış olsaydı kendini uyarması mantıklı olur muydu? Ya da en azından düşmanlarının önünde bunları söyler miydi?⁶²¹
8. Allah Kuran'da, ne peygamberin ne de onun zamanındaki birinin bilebileceği ilmi gerçeklerden bahsetti. Bu bilgiler sadece alim ve her şeyden haberdar olan Allah tarafından Kuran'da bahsedilmiştir. Bunu Fransız müsteşrik Dr. Moris Bükey meşhur kitabı “Tevrat İnciller, Kuran-ı Kerim ve Bilim” de bunu desteklemiştir.⁶²²
9. Kuran peygamberimizin vefatından sonra gerçekleşen (gelecekle ilgili) hadiselerden bahsetti. Eğer Latif ve her şeyden haber olan Allah peygamberine öğretmeseydi bunları nasıl bilebilirdi?⁶²³
10. Kuran'ın anlattığı iftiracıların tartışmalarını takip eden kişi: çoğu tartışmada Kuran'ı peygambere nispet etmekte ve Kuran'ın kaynaklandığı peygamberin nefsi durumunu tespit etmekte kararsız kaldıklarını görürdü. Bir şair mi, deli mi

⁶¹⁸ Buhârî, *El-Câmi'u's-Şaḥîh*, h:7, c:IV, s:45.

⁶¹⁹ El-Halef, S., *Dahdu Da've'l-Musteşrikine Enne'l-Kur'an Min Inde'n-Nebi*, s:158.

⁶²⁰ Abese: 1-3 Ayet.

⁶²¹ Dıraz, A., *Medhal İle'l-Kur'ân-I Kerîm*, s:168.

⁶²² El-Halef, S., *Dahdu Da've'l-Musteşrikine Enne'l-Kur'an Min Inde'n-Nebi*, s:168-169.

⁶²³ A.g.e., s:193.

yoksa getirdikleri karmakarışık düşlerin bir sonucu mu? Kurani ayetlerle yukarıda bu iftiraları çürüttük.⁶²⁴

11. 11-Kuran'ın bazı yerlerinde ayetlerin, peygamberin tabiatına uymaması, bazı mübah meselelerde şiddetle uyarılması ve yine ayetlerin peygamberimizin sevmediği ve istemediği şekilde gelmesidir. Bedir esirleri meselesinde olduğu gibi. Peygamberin bazı konularda görüşünün yanlış olduğunun Kuran'da bahsedilmesi.⁶²⁵
12. Kuran'ın, Nebi sav'in kitabı olmadığına dair delillerden biri: ayetlerin nüzul vakitleridir. Nebi sav ayetlerin nerede veya ne zaman ineceğini belirlemiyordu. Ona yataktayken, uyurken, arkadaşlarıyla, yaya iken veya deve üzerindeyken ayetler geliyordu.⁶²⁶
13. Vahyin ilk geldiği zaman Nebi sav'in tavrı onun dürüstlüğüne şüphe kabul etmez bir delildir. Çünkü peygamberimizin vahyin kaynağıyla ilgili şüpheleri vardı ve ondan çok korktu. Hira Mağarası'ndan gece vaktinde evine döndü ve "Örtün beni! Örtün beni!"⁶²⁷ dedi. Bu şek ve emin olma isteği peygamberin sav nübüvvetten önce vahyin gelmesini beklemediğine reddedilmez derecede güçlü bir delildir. Bunu İngiliz müsteşrik Alfred Guillaume –peygamberin sav nübüvvetine inanmadığı halde- bu durumu peygamberin sav doğruluğuna bir delil olarak kullandı. Çünkü peygamberin sav Hira Mağarası'nda gördüğünden emin olma isteği onun şüphesiz hak olduğuna delildir. Aynı şekilde müsteşrik Washington Irving peygamberimizin sav doğruluğu için aynı delili kullandı. Peygamber bu gördüklerine hemen teslim olmadı. Çünkü aklının gösterdiğinin hayal ya da vehim olabileceğini düşündü.⁶²⁸
14. Nasıl olur da okuma-yazma bilmeyen Rasulullah sav gibi ümmi bir adam, alimlerin getiremeyeceği miras, kısas, ibadet durumları ve insanların gücünü

⁶²⁴ Dirâz, M. A., **En-Nebeü'l-Azim Nazaratün Cedidetün Fi'l-Kur'ân-I Kerîm**, s:98.

⁶²⁵ Mutayri, A., **El-Edilletü'l-Celiyye Ala Sıdkı Hayri'l-Beriyye**, s:151.

⁶²⁶ El-Hakim, M. B., (1985). **El-Müsteşrikune Şubhatihim Havle'l-Kur'ân**, Müessesetü'l-alemi, Beyrut, s:54.

⁶²⁷ Müddesir suresinin baş taraflarının tefsirine bakınız.

⁶²⁸ Avvad, İ., **Mastarü'l-Kur'liân**, s:9-10.

aşan meselelerdeki hükümleri nefsinden getirir?629 Abdullah Dıraz bu şüpheleri inkar ederek şöyle dedi: ümmi bir peygamber hangi ilmi yöntemlerle bu kadar derin Kurani manaları nefsinden getirebilir?630

15. Yahudilerdeki ilim Kuran'daki gelen ilimlerle uyuşur. Bu da iki kitabın kaynağının bir yani Allah olduğunu gösterir.631

16. Kuran'ın "nefsi vahiy" olduğu sonucuna ulaşanların sabit tarihi belgelerden değil kendi uydurdukları iftiralar ve akıllarında kurdukları düşlerden ibarettir.632

Dr. Muhammed Rıza Dakik, Nöldeke'nin "Muhammed, Kuran'ı psikolojik bir hastalığın sonucunda ortaya koydu" iddiasına: "vahyin belirtilerinin sebebi peygamberin psikolojik rahatsızlığı olsaydı çevresindekilere bulaşmazdı. Ancak bu vahyin etkisi peygamberin ashabına ve devesine bile bulaştı. Başkalarına bulaşacak hiçbir psikolojik hastalık bulunmadı, bulanamayacak." diye cevap verdi.633

17. Peygamberin fazileti herkes için bellidir. Onun üstün zekâsını ölçmek için insanların en zekilerinden bile ona denk bir zekâ yoktur. Çünkü bazı insanlar tıpta veya farklı alanlarda alim olabilir, ancak hiç kimse akıyla nebi ve zekasıyla peygamber olamaz. Allah'ın peygamber olarak göndermediği kimse de peygamber mertebesine varamaz, çünkü nübüvvet ve vahiy çaba ve akılla elde edilebilecek bir şey değildir.634

18. Kuran, Muhammed'in sav telifinden olsaydı onun mutlu ve üzgün ruh halini de yansıtırı. Amcası ve karısı Hz Hatice vefat ettiklerinde peygamberimiz o kadar üzüldü ki vefat ettikleri yıla "hüzün yılı" ismini verdi. Buna rağmen Kuran'da

629 Abbas, F., **Kazaya Kuraniyye Fi'lmevsuati'l-Britaniyye**, s:216.

630 Dirâz, M. A., **En-Nebeü'l-Azim Nazaratün Cedidetün Fi'l-Kur'ân-I Kerîm**, s:65.

631 El-Halef, S., **Dahdu Da've'l-Musteşrikine Enne'l-Kur'an Min Inde'n-Nebi**, s:194.

632 Rızâ, R., **El-Vahyü'l-Muhammedî**, s:83.

633 Ed-Dakik, R. M., (2009). **El-Vahyu İla Muhammed Beyne'l-İnkâr Ve't-Tefsiri'n-Nefsi**, Vizaratü'l-evkaf Katar, s:48.

634 El-Cüleyned, M. S., **El-Vahyu Ve'l-İnsan**, s:108.

bununla ilgili bir şey yoktur. Eğer -iddia ettikleri gibi- Kuran peygamberin kendinden olsaydı üzüntü duyguları Kuran'da belli olurdu.⁶³⁵

19. Peygamberimizin sav yalana karşı nefreti, onların “peygamberin getirdiği yalan ve uydurma olduğu” iftiralarına apaçık bir delildir. Kuran'da yalanı kötüleyen birçok ayet vardır. Allah ayette şöyle buyuruyor: “إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ”⁶³⁶ “Hiç kuşku yok ki Allah, aşırılığa sapmış, yalancı kimseyi doğru yola ulaştırmaz.”⁶³⁶ Hadislerde ise yalandan sakındıran çok fazla rivayet vardır. Peygamber sav şöyle buyuruyor: “Yalancılık yoldan çıkmaya (fucûr) sürükler... Kişi yalancılığı meslek edinince Allah katında çok yalancı (kezzâb) diye yazılır.”⁶³⁷
20. Çektiği bütün zorluklara, eziyetlere, suikastlara, savaşlara ve insanların çoğu, peygamberin en yakınlarının bile ona karşı olmalarına rağmen, peygamberimiz duruşunda sabit, mutmain ve getirdiğinin doğruluğundan emin idi. Eğer yalancı ve sahtekâr olsaydı bu kadar çileye sabretmezdi ve yolun başından bu davayı bırakırdı.⁶³⁸
21. Peygamberin Kuran'a karşı tavrı, yüceltme ve kutsama ile doludur. Kuran'ın emirlerini değiştirip çevirmek değil aksine ona teslim olup mesajını insanlara tebliğ etmek için çabalandı. “إِن تَتَّبِعْ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ إِنِّي”⁶³⁹ “Onu kendiliğimden değiştirmeye hak ve yetkim yoktur, ben ancak bana vahyedilene uyuyorum. Eğer rabbime itaatsizlik edersem şüphesiz dehşetli bir günün azabından korkarım.”⁶³⁹ Eğer yalancı ve sahtekâr olsaydı, Kuran'ı kendi heva ve dünyevi çıkarlarını gerçekleştirmek ve kavminin isteklerini yerine getirmek için istediği gibi değiştirip çevirirdi.⁶⁴⁰
22. Kuran'ın üslubunun kutsi ve nebevi hadislerin üslubundan farklı olması. Çünkü her birinin üslubu, özellikleri ve amacı diğerlerinden farklıdır. Bu üçünün de

⁶³⁵ Hüda, A., *El-Edilletü Ala Sıdkî'n-Nübüvveti'l-Muhammediyye*, s:444.

⁶³⁶ Mümin, 28 Ayet.

⁶³⁷ Buhârî, *El-Câmi'u's-Şaḥîh*, h:6084, c:VIII, s:25.

⁶³⁸ Avvad, İ., *Mastarü'l-Kur'liân*, s:25.

⁶³⁹ Yunus, 15 Ayet.

⁶⁴⁰ Dıraz, A., *Medhal İle'l-Kur'ân-I Kerîm*, s:169.

mertebeleri ne kadar farklı olsa da üslubundaki yücelik, bir insanın kendinden getiremeyeceğine bir delildir.⁶⁴¹

23. Peygamberimizin Kuran'ı⁶⁴² duyunca etkilenmesi ve ağlaması, onun yazmadığına apaçık bir delildir. Allah'a nispet ettiği ayrıca kendi yazdığını ve uydurduğunu bildiği halde o sözü duyunca ağlayan bir yalancı gördünüz mü?⁶⁴³
24. Kuran'ın i'cazı onun insandan değil Allah'tan olduğuna bir delildir. Sadıku'r-Rafii' i'cazı şöyle tarif eder: üstün bir şey ortaya koyma çabasında olan insanın gücünü aşan ve onu aciz bırakan ve insanın dayanması güç ve yardıma ihtiyacı olduğu şeylerdir. İnsanın bu zayıflığı sonsuza kadar devam eder.⁶⁴⁴ Kuran, bütün i'caz türlerini kapsar onlardan, beyan i'cazı, ilmi i'caz ve hüküm i'cazıdır.⁶⁴⁵
25. Allah Rasülü sav, vahyin inmediği konularda ashabıyla istişare ederdi, vahyin indiği konularda ise sabit ve kararlı davranırdı. Yeryüzündeki hiçbir güç, vahyin olduğu meseleleri -basit olsa bile- değiştiremez.⁶⁴⁶
26. Bazı müsteşriklerin Peygamberimizi vahyin gerçeği ile ilgili iftiraldan tezkiye etmek için görüş bildirmeleri. Müsteşrik Chips: bazı bilim adamları Kuran'ın Muhammed sav'nin sözü olduğuna inanıyorlar. Bu da safdilce bir hatadır. Çünkü eski asırlarda yaşayan ümmi Muhammed, hikmetli insanları şaşırtacak sözler getiremezdi dedi. Dr. Laura Veccia: bu mucizelerle dolu kitap nasıl basit ve ümmi bir Arap olan Muhammed'in kitabı olabilir?⁶⁴⁷

Müsteşrik Bodley, "Muhammed'in Hayatı" adlı kitabında peygamberin yalan söyleme, uydurma ve önceki kitaplardan bilgi çaldığına dair iftirasını nefyetti.⁶⁴⁸

⁶⁴¹ Hasan, M. E., *El-Müsteşrikune Ve'l-Kur'an*, s:218-219.

⁶⁴² Buhârî, *El-Câmi'u's-Şâhîh*, h:5055, c:VI, s:197.

⁶⁴³ Avvad, İ., *Mastarü'l-Kur'liân*, s:86.

⁶⁴⁴ Rafii, M., (2005). *İcazu'l-Kur'an Ve'l-Beleğatü'n-Nebeviyye*, Darü'l-kitabi'l-Arabiyye, Beyrut, s:98.

⁶⁴⁵ Hasan, M. E., *El-Müsteşrikune Ve'l-Kur'an*, s:225.

⁶⁴⁶ Dıraz, A., *Medhal İle'l-Kur'ân-I Kerîm*, s:171.

⁶⁴⁷ Hasan, M. E., *El-Müsteşrikune Ve'l-Kur'an*, s:223-224.

⁶⁴⁸ Hasan, M. E., *El-Müsteşrikune Ve'l-Kur'an*, s:214.

27. Bazı ayetlerin Allah tarafından açıklanmadan önce peygamberin onu anlamaması. Bazı meseleler ilk olarak genel ve anlaşılmayan bir şekilde gelirdi. Ne peygamber ne de onun ashabı anlardı. Ta ki Allah, onlara açıklayana kadar... Örneğin: niyete göre hesap sorma konusu.⁶⁴⁹ Ayet şöyle nazil oldu: “وَأَنْ تَبْذُؤُوا مَا فِي” وَأَنْ تَبْذُؤُوا مَا فِي “ وَأَنْ تَبْذُؤُوا مَا فِي ” “أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوا بِهَا نَفْسَكُمْ بِهِنَّ اللَّهُ” “İçinizdekini açığa vursanız da gizleseniz de Allah sizi ondan hesaba çeker.”⁶⁵⁰ Kendisinin anlamadığı sözler nasıl nefsinden vahyedilmiş olabilir? Bu, söyleyen değil aktaran, emreden değil emredilen, kendinden değil başkasından olduğuna açık bir delil değil midir?⁶⁵¹
28. Poter: Muhammed sav cahil bir toplumda yetişen ümmi bir adam iken Kuran’ın aktardığı ve çağdaş bilimin hala araştırdığı evrenin mucizelerini nasıl bilebilirdi? Dolayısıyla getirdiği söz Allah’ın sözü olmalıdır.⁶⁵²
29. Vahyi telakki yöntemi ve keyfiyeti, vahyin peygamberin iradesinin dışından geldiğine delildir. Çünkü vahyin ilk döneminde Kuran indiğinde çok aceleci davranıp Kuran’ı unutmak korkusuyla ve onu ezberlemek için dilini ve dudaklarını kıpırdatıyordu. Bunun üzerine Allah Kuran’ı koruma garantisi vererek şu ayeti indirdi: “لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ” “Onu zihnine bir an önce kaydetmek için, okumada acele etme.”⁶⁵³ Bunlar, onun dürüstlüğüne ve Kuran’ın uydurma değil ona gelen vahiy olduğuna konuşan birer şahittir.⁶⁵⁴
30. Onun, vahyin bir anda gelmesi gibi bir ümidi kendi içinde besleyip büyüterek “beklenen Rasul” olma düşüncesi yoktu. Kimse de onun böyle bir beklenti ve ümidi olduğunu bilmedi ki böyle bir psikolojik hastalığı olsun. Sahih rivayetlerin aktardığı bu varsayımların yalan bir varsayım olduğuna dair Nebi sav’nin Hira mağarasındayken hissettiği korkusu ve gerginliği bunlara şahitlik eder.⁶⁵⁵
31. Peygamber sav’ın çevresindeki bozuk dini, toplumsal, ekonomik şartlardan etkilenmesi ve bu şartlar, getirdiği şeyleri ortaya koymaya onu hazırladığı

⁶⁴⁹ Müslim, **El-Câmi ‘u’ş-Şahîh**, h:125, s:c:I, s:115.

⁶⁵⁰ Bakara, 284 Ayet.

⁶⁵¹ Mutayri, A., **El-Edilletü’l-Celiyye Ala Sıdkı Hayri’l-Beriyye**, s:160.

⁶⁵² Mutayri, A., **El-Edilletü’l-Celiyye Ala Sıdkı Hayri’l-Beriyye**, s:164.

⁶⁵³ Kıyamet, 16 Ayet.

⁶⁵⁴ Mutayri, A., **El-Edilletü’l-Celiyye Ala Sıdkı Hayri’l-Beriyye**, s:165.

⁶⁵⁵ El-Hakim, M. B., **El-Müsteşrikune Şubuhatihim Havle’l-Kur’ân**, s:44.

iddiasının gerçekte hiçbir alakası yoktur. Çünkü bu toplumun yapısının bozuk olması Peygamberin bütün ayetleri, insanları aciz bırakan Kuran'ı Azim'i yazması için yeterli değildir.⁶⁵⁶

32. Herhangi bir insan peygamber olduğunu veya kendisine vahyedildiğini veya gayp âleminden yaratıklar gördüğünü iddia ederse; böyle şeyler iddia eden kişinin şahsiyetinde şu üç şeyin tespit edilmesi gerekir: ilk olarak: dürüst olması; ikinci olarak: vehimli olmayıp aklının yerinde olması; üçüncü olarak: vahyin yanında bazı belirtilerin olması. Bu belirtilerin yalan veya bir hastalık olma ihtimalinin de imkânsız olması gerekir. Peygamberimizin durumunu ve hayatını derince düşündüğümüzde bu şartların hepsinin ispat edildiğini görürüz. Bu da müsteşriklerin bütün iftira ve ithamlarından onu arındırır ve ona gelen şeyin Allah'tan geldiğini doğrular.⁶⁵⁷

⁶⁵⁶ Hüda, A., **El-Edilletü Ala Sıdkî'n-Nübüvveti'l-Muhammediyye**, s:506.

⁶⁵⁷ Avvad, İ., **Mastarü'l-Kur'liân**, s:179.

6. SONUÇ

Araştırmada ulaştığımız bazı sonuçları burada vererek bahsi sonlandıracağız:

1. Resûlullah aleyhi's-salâtü ve's-selâm, Allah'ü Teâlâ tarafından Kur'ân-ı Kerîm'de tezkiyesi edilmiştir.
2. Resûlullah aleyhi's-salâtü ve's-selâmın Kur'ân-ı Kerîm'de ahlaki özellikleri ispat edilmiştir.
3. Allah katında bütün Nebi ve Resullere verdiği üstün ve yüce mertebeye rağmen Resûlullah aleyhi's-salâtü ve's-selâmın en yüce makama ve en yüksek dereceye sahip olduğu Kur'ân-ı Kerîm ayetleri ile ispat edilmiştir.
4. Propaganda, batıl ehlinin hak ehline karşı her zaman kullandığı temel araçlardan biridir.
5. Hak ehlinin güçlü delil ve burhana sahip olması kaçınılmazdır. Çünkü güçlü deliller hak ehlinin hakka sarılması ve batıl ehlinin zayıf düşmesi ve temelsiz davalarının yerle bir edilmesi için yeterlidir.
6. Allah Kuran'ı ve peygamberinin siretini; peygamberin dürüstlüğüne, Allah'tan getirdiğinin doğruluğuna delillerin kaynağı kılmıştır.
7. Müsteşrikler tarafından peygamberin ve İslam'ın ismini karalamalarının amacı, Batılı halkın akılları, kilisenin ve din adamlarının prangalarından kurtulmalarından ve zihinleri, gerçekleri aramaya yönelmelerinden sonra İslam'ın hakikatini tanımalarını engellemeleridir.
8. Müşriklerin eskiden peygamberimize yönelttiği batıl iftiralar, müsteşriklerin yeni attıkları iftiralara benzer. Bu da bu iki grubun sebeplerinin ve amaçlarının bir olduğunu gösterir: “كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ” “Bunun gibi onlardan öncekiler de onların dediklerinin benzerini

demişlerdi. Kalpleri hep birbirine benziyor! Biz, gerçeği kabul edenlere âyetleri açıkladık.”⁶⁵⁸

9. Kur’ân-ı Kerîm’in incelenmesi, onun sır ve cevherlerinin ortaya çıkmasında büyük rol oynar.

6.1 Tavsiyeler

Kuran ve onun ilimleri hakkında araştırma yapanlar için vermek istediğim bazı tavsiyeler var. Onlar:

- Kuran’a bağlı ilmi araştırmalarda Kuran’ın sır ve cevherlerini ortaya çıkaran objektif tefsir araştırmalarına odaklanmanın önemi.
- Tefsir ilmi talebelerinin dil, nahiv, belagat ve diğer ilim araçları açısından ümmet için Allah’ın kitabını ayrıntılı ve kapsamlı bir şekilde açıklayabilecek kadar temelinin sağlam olması gerekir.
- İslam ümmeti ve Allah’a davet edenlerin, İslam’a yapılan iftira ve komplolara karşı Resûlullah aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmı örnek alarak zayıf ve korkak olmamaları gerekir.
- İslam düşmanlarına özellikle de müsteşriklere ve art niyetlilere karşı sağlam bir sur gibi durmak için İslam’ı ve peygamberi öne çıkaran konferanslar, ilmi araştırmalar ve tanıtım programları düzenlemeleri gerekir.
- Ümmet-i Muhammed’e tavsiyem; özellikle Batılı ve gayr-i Müslim ülkelerde yaşayanların, peygamberin ahlakını, tabiatını örnek almalarıdır. Çünkü onlar o ülkelerde İslam’ın ve peygamberin temsilcisidir. Peygamberin ahlakını benimseyerek dini ve peygamberi tanıtırlar.

Allah’ın selamı Nebimiz, Efendimiz ve Habibimiz Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın ve onun al ve bütün ashabının üzerine olsun.

⁶⁵⁸ Bakara, 118 Ayet.

KAYNAKLAR

- Abbas, F. H., (2016). et-Tefsir ve'l-müfessirun esasiyyatihi ve itticahatihi ve menahicihi fi'l-asri'l-hadis, *Darü'l-nefais*, Ürdün.
- Abbas, F., Kazaya kuraniyye fi'lmevsuati'l-britaniyye, *Darü'l-beşir*, Amman,
- Abdülhamid, A. M., (2008). Mucemü'l-lügati'l-arabiyyeti'l-muasıra, *Alemü'l-kütüb*.
- Ahmed, İ. H., (1989). Muhammed fi't-tevrat ve'l-incil ve'l-kur'ân, *Darü'l-menar*.
- Akil, N., (1982). el-Musteşrikine ve ba'zu gazaya'd-tarihi'l-arabi'l-islami, *Şam üniversitesi*, Suriye.
- AŞUR, S. A., (1998). Buhusun fi tarihi'l-islami ve hadaratihî, Kahire.
- Avvad, İ., (1997). Mastarü'l-kur'an, *Mektebetü Zehra eş-şark*, Kahire.
- Buhârî, M., (1989). el-Edebü'l-müfred, thk. Muhammed Fuâd Abdülbaki, *Darü'l-beşairi'l-islamiyye*, Beyrut.
- Buhârî, M., (2003), el-Câmi'u's-şahî, Sıtkı Cemil Attar, *Darü'l-fikr*, Beyrut, Lübnan.
- Bursevî, İ. H., M., Rûhu'l-Beyân, nşr. *Darü'l-fikr*, Beyrut.
- Cebel, M. H., (2010). el-Mu'cemu'l-iştikaki el-muaassal li elfazi'l-kur'ân, *Mektebetü'l-adab*, Kahire.
- Cevherî, İ., (1987), eş-Sıhâh tâcü'l-luğa ve's-şihâh'ul-arabiyye, Ahmed Abdülğafur Attar, nşr. *Darü'l-ilmi lilmelayin*, Beyrut, Baskı:4.
- Dânî, O., (2007), el-Farq beyne'd-dâd ve'z-zâ' fi kitâbillâhi 'azze ve celle ve fi'l-meşhûri mine'l-keîâm, thk. Hatim Salih ed-Damin, *Darü'l-beşair*, Dımaşk.
- Derzeze, M. İ., (1983), et-Tefsîrül-hadîs, *Darü'ihyaü kütübü'l-arabiyye*, Kahire.
- Derviş, M., (1995). i'râbü'l-kur'an ve beyânüh, *Darü'l-irşad*, Humus, Suriye.
- Dımaşki, A., (1992), Sıraun mea'l-melahide hatta'l-azm, *Darü'l-kalem*, Şam.
- Dıraz, A., (1984). Medhal ile'l-kur'ân-ı kerîm, *Darü'l-kalem*, Kuveyt.

- Dirâz, M. A., (2005). en-Nebeü'l-azim nazaratün cedidetün fi'l-Kur'ân-ı Kerîm, Ahmed Mustafa Fazile, *Darü'l-kalem*.
- Dozy, R. P. A., (1979), Tekmiletü'l-meacimi'l-arabiyye, not. Muhammed Selim Naimi, *Vizaratü's-sıkafe ve'l-islam*, Irak.
- Ebüssuûd Efendi, M., İrşâdü'l-'akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm, nşr. *Darü ihyaü türasi'l-arabi*, Beyrut.
- Ed-Dakik, R. M., (2009). el-Vahyu ila muhammed beyne'l-inkar ve't-tefsiri'n-nefsi, *Vizaratü'l-evkaf*, Katar.
- Ed-Dımaşkî, M. H., (Ziriklî), (2002), el-A'lâm, *Darü'l-ilm lilmelayin*.
- Ed-Dımaşkî, Ö., (1998), el-Lübâb fî 'ulûmi'l-Kitâb, thk. Şeyh Adil Ahmed Abdülmevcud & Şeyh Ali Muhammed Mauz, nşr. *Darü'l-kütübü'l-ilmiiyye*, Beyrut, Lübnani 1. Baskı.
- Ed-Dîneverî, A., (1978), Ğarîbü'l-Ḳur'ân, thk. Ahmed Sakar, nşr. *Darü'l-kütübü'l-ilmiiyye*, Beyrut.
- Ed-Diris, H., el-Uyubu'l-meheciyye fi kitabati'l-musteşrik şahatü'l-muteallikati bi's-sğneti'n-nebeviyye, *Mecemeu melik fahd*, Medine.
- El Hemedânî, A., (1998), Mu'cemü meḳâyîsi'l-luğa, 395/1494-1415, Şhabeddin Ebu Amr tahkiki, m1418 ikinci baskı-1415/1494, ilk baskı 395 (m), *Darü'l Fikr*.
- El-Âlûsî, Ş. M., (1994). Rûḥu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Ḳur'âni'l-'azîm ve's-seb'î'l-meşânî, thk. thk. Ali Abdülbari Atiyye, nşr. *Darü'l-Kütübü'l-İlmiiyye*, Baskı:1.
- El-Askalânî, A., (1995), el-İşâbe fî temyîzi's-şahâbe, thk. Adil Ahmed Abdülmevcud, *Darü'l-kütübü'l-ilmiiyye*, Beyrut.
- El-Askerî, E-H., (1991). el-Furûḳu'l-luğaviyye, thk. Beytullah Beyat, *Müessesetü'n-neşri'l-islami*.
- El-Bağdâdî, A., (1995), Lübâbü't-te'vîl fî me'âni't-tenzîl, tsh. Muhammed Ali Şahin, nşr. *Darü'l-kütübü'l-ilmiiyye*, Beyrut, 1. Baskı.
- El-Bağdâdî, A., (1997). Ḥizânetü'l-edeb, thk. Abdüsselam Muhammed Harun. *Mektebtü'l-hanici*, Kahire.
- El-Bağdâdî, A., (2000), Şifatü's-şafve, thk. Ahmed b. Ali, *Darü'l-hadis*, Kahire,.

- El-Bağdâdî, A., (2001), *Zâdü'l-mesîr fî 'ilmi't-tefsîr*, thk. Abdürrezzak el-Mehdi, nşr. *Darü'l-kütübü'l-arabi*, Beyrut, 1. Baskı.
- El-Bağdâdî, İ., (Zeccâc), (1988), *Me'âni'l-Çur'ân ve i'râbüh*, thk. Abdülcelîl Abduh Şelebî, nşr. *Alemü'l-kütüb*, Beyrut, Baskı:1.
- El-Basrî, M., (1902). *Mecâzü'l-Çur'ân*, thk. Mehmet Fuat Sezgin, *Mektebetü'l-hanici*, Kahire.
- El-Basrî, M., (1987), *Cemheretü'l-luğa*, thk. Remzi Münir, *Darü'l-ilm lilmelayin*.
- El-Bedr, A., (2000). *Min ahlakı'r-rasul*, *Darü İbn Huzeyme*.
- El-Begavî, M. E-H., (1997). *Me'âlimü't-tenzîl*, thk. Muhammed Abdullah en-Nemr / Osman Cuma Damira / Süleyman Müslim el-Hurşi, nşr. *Daru tayyibe*, Baskı:4.
- El-Belhî, M., (2003). *Tefsîru Muqâtil b. Süleymân*, thk. Abdullah Mahmûd Şehhâte, *Darü ihyâü't-türas*.
- El-Bentenî, M., (Nevevî), (1996). *Merâhu Lebîd li-keşfi ma'ne'l-Çur'âni'l-mecîd*, nşr. Muhammed Emin es-Sanavi, *Darü'kütübü'l-ilmiiye*, Beyrut.
- El-Beyhakî, A., (1989). *Şu'abü'l-îmân*, thk. Muhammed es-Said Besyuni, *Darü'l-kütübü'l-ilmiiye*, Beyrut.
- El-Beyhakî, A., (Beyhakî), (1994). *es-Sünenü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdülkadir Ata, *Darü'l-kütübü'l-ilmiiye*, Beyrut, Baskı:1.
- El-Bikâî, B. İ., *Nażmü'd-dürer fî tenâsübi'l-âyât ve's-süver*, *Darü'l-kütübü'l-islami*, Kahire.
- El-Cazairi, (Ebu Bekir), (2003). *Eyserü't-tefasir likalimi'l-aliyyil kebir*, Medine.
- El-Cebbar, S., (2014). *el-Camius'-sahih li's-sünen ve'l-mesaniid*.
- El-Celined, M. S., *el-İstişrak ve't-tebşir*, *Daru'l-Kubbe*.
- El-Cüleyned, M. S., *el-Vahyu ve'l-insan*, *Darulkubbe*, Kahire.
- El-Endelüsî, A., (İbn Atıyye), (2002), *el-Muharrerü'l-vecîz fî tefsîri'l-kitâbi'l-'azîz*, thk. Abdüsselam Abdüşşafi Muhammed. Nşr. *Darü'l-kütübü'l-ilmiiye*, Beyrut, 1. Baskı.

- El-Endelüsî, Z. L. M., (2004). (İbnü'l-Hatîb), el-İhâta fi ahbâri (târîhi) Ğirnâta, *Darü'l-kütübü'l-ilmîyye*, Beyrut.
- El-Ensârî, H., (1994), Dîvân nşr. Abdurrahman el-Berkükî, *Darü'kütübü'l-ilmîyye*, Beyrut.
- El-Esmeri, H., (2012). en-Nazariyyatü'l-ilmîyyetü'l-hadise, *Merkezü'd-dirase ve'l-buhus*, Cidde.
- El-Fârûkî, M. A. H., (Tehânevî), (1996). Keşşâfü ıstılâhâtî'l-fünûn ve'l-ulûm, thk. Dr. Ali Dahruc, *Mektebü Lübnan Naşirun*, Beyrut.
- El-Ferâhîdî, H., Kitâbü'l-'Ayn, thk. Dr. Mehdi el-Mahzumi & Dr. İbrahim el-Samirai, nşr. *Daru Meketebütü'l-Hilal*.
- El-Hadrami, M., (1999), Hadaikul Envar ve Metaliul Esrar, thk. Muhammed Ğassan Nasuh, *Darü'l-minhac*, Cidde.
- El-Hakemi, H., (1990), Mearicül Kabul bi Şerhi Süllemil Vusul ila İlmil Usul fit Tevhîd, *Darü İbnü'l-Kayyim*.
- El-Hakim, M. B., (1985). el-Müsteşrikune şubuhatihim havle'l-kur'ân, *Müessesetü'l-alemi*, Beyrut.
- El-Halef, S., Dahdu da've'l-musteşrikine enne'l-Kur'an min inde'n-nebi, Ğaras.
- El-Hanbelî, M., El-Matlaw alâ ebvâb-il-maknar, thk. Muhammed Beşir, *el-Mektebü'l-islami*.
- El-Hemedânî, A., (1983), Hilyetü'l-fukahâ', thk. Dr. Abdullah et-Türki, *eş-Şirketü'l-muttehude*, Beyrut.
- El-İrbilî, A., (1900), Vefeyâtü'l-a'yân, thk. İhsan Abbas, *Darü Sadır*, Beyrut.
- El-İsfahânî, A., (1986), Delâ'ilü'n-nübüvve, thk. Dr. Muhammed Revvas, *Darü'n-nefais*, Beyrut.
- El-İsfahânî, A., (1998), Ahlâku'n-nebî ve âdâbüh, thk. Salih b. Muhammed el-Vinyan, *Darü'l-müslim*.
- El-İsfahânî, R. H., (1999). Câmi'u't-tefsîr, thk. Dr. Muhammed Abdülaziz Besyuni, nşr. *Tanta Üniversitesi Edebiyat Fakültesi*, Baskı:1.

- El-Kannevcî, S. H. H. M. S. B. H., (1992). Fethü'l-beyân fi maķāşidi'l-Ķur'ân, basım, takdım ve thk: Hadımülilm Abdullah b. İbrahim el-Ensari, nşr. *El-Mektebetü'l-asriyye*, Sayda – Beyrut.
- El-Kastallânî, Ş. A., el-Mevâhibü'l-ledünniyye, *Mektebetü't-tevfikiyye*, Kahire-Mısır.
- El-Kaysî, İ., (1976), el-Bidâye ve'n-nihâye, thk. Mustafa Abdülvahid, *Darü'l-marife*, Beyrut.
- El-Kaysî, İ., (1992), Tefsîrü'l-Ķur'âni'l-'azîm, thk. Sami b. Muhammed, *Daru Tibe*.
- El-Kefevî, E., (1995), el-Külliyât mu'cem fi'l-mustalihat ve'l-furugi'l-lüğaviyye, thk. Adnan Derviş, nşr. *Müessesetü'r-risale*, Beyrut.
- El-Kevari, K., (2008). Ğarîbü'l-Ķur'ân, İbn Hazm.
- El-Kurtubî, A., (İbn Battâl), (2003), Şerĥu'l-Câmi'i's-şahîh, thk. Yasir b. İbrahim, *Mektebetü'r-rüşd*, Suud-Riyad.
- El-Kurtubî, M. Ş., (1964). el-Câmi' li-aĥkâmi'l-Ķur'ân, thk. Ahmed el-Berduni & İbrahim Atfiş, nşr. *Darü'l-kütübü'l-mısriyye*, Kahire, Baskı:2.
- El-Kuşeyrî, M., el-Câmi'u's-şahîh, thk. Muhammed Fuat Abdülbaki, nşr. *Darü ihyâü't-türasi'l-arabiyye*, Beyrut.
- El-Kuşeyrî, Z. A., Letâ'ifü'l-işârât, thk. İbrahim el-Besyuni, el-Hey'etü'l-amme, Mısır.
- El-Mahzûmî , M., (1989). Tefsîru Mücâhid, thk. Muhammed Abdüsselam, *Darü'l-fikri'l-islamiyyi'l-hadise*, Mısır.
- El-Makrîzî, T. A., (1993). Tecrîdü't-tevhîdi'l-müfid nşr. Ahmed b. Muhammed Tâhûn, Kahire.
- El-Makrîzî, T. A., (1999). İmtâ'u'l-esmâ' bimâ li'r-resûl mine'l-ebnâ'i (enbâ'i) ve'l-aĥvâl ve'l-ĥafede ve'l-metâ', thk. Muhammed Abdülhamid, *Darü'l-kütübü'l-ilmiiyye*, Beyrut.
- El-Mâlekî, A., (Süheylî), (1991). er-Ravzü'l-ünûf fi şerĥi's-Sîreti'n-nebeviyye, Daru ihyâu't-turas, Beyrut.
- El-Mâverdî, A., en-Nüket ve'l-'uyûn, thk. Es-Seyyid İbn Abdülmaksut b. Abdürrahim, nşr. *Darü'l-kütübü'l-ilmiiyye*, Beyrut – Lübnan.

- El-Meâfirî, M., (2003), Aḥkâmü'l-Ḳur'ân, thk. Muhammed Abdülkadir Ata, *Darü'l-kütübü'l-ilmiyye*, Beyrut.
- El-Mervezî, İ., (1991), Müsned, thk. Abdulğafur Beluşi, *Mektebetü'l-iman*, Medine.
- El-Mısrî, A., (1955), es-Sîretü'n-nebeviyye, thk. Mustafa Saka, *Mektebetü el-halebi ve evladihi*, Mısır.
- El-Murassafa, S., (2009). El-Camiu's-sahih lisirati'n-nebeviyye, *Mektebetü ibn kesir*, Kuveyt.
- El-Murassafa, S., el-Müsteşrikune ve's-sünne, *Müessesetü'r-reyyan*, Beyrut.
- El-Mutayri, A., (2008). el-Edilletü'l-celiyye ala sıdki hayri'l-beriyye, *Mektebetü'l-melik fahd*, Riyad.
- El-Mutni, A. İ., (1992), Semahatü'l-islam, *Mektebetü Vehbe*.
- El-Mutlak, İ., (1997). et-Tedric fi da'veti'n-nebi, *Vizaratü'ş-şunuuni'l-islamiyye*.
- El-Mürsî, A., (1996), el-Muḥaşşaş, thk. Halil İbrahim Ceffal, nşr. *Daru ihyau't-turasi'l-arabi*, Beyrut.
- El-Mürsî, A., (2000), el-Muḥkem ve'l-muḥîṭü'l-a'zam, thk. Abdülhamit Hindavi, nşr. *Darü'l-kütübü'l-ilmiyye*, Beyrut, 1. Baskı.
- El-Nekri, K. A., (2000). Camiu'l-ulum fi istılahati'l-funun, *Darü'l-kütübü'l-ilmiyye*.
- El-Şaribi, S. K. İ. H., (1991). Fî Zılâli'l-Ḳur'ân, nşr. *Daru'ş-şuruk*, Beyrut – Kahire, Baskı:17.
- El-Uleymî, A., (2009), Fethu'r-raḥmân fi tefsîri'l-Ḳur'ân, thk. Nureddin Talip, *Darü'l-nevadir*.
- El-Umri, N. Ş., (2001). Edvaun ale's-sikafeti'l-islamiyye, *Müessesetü'r-risale*.
- El-Yemeni, M., (2012), Teysîrü'l-beyân lî ahkami'l-Ḳur'ân, Abdülmunim eHıraş, *Darü'n-nevadir*, Suriye..
- El-Yemenî, M., (Şevkânî), (1993). Fethu'l-ḳadîr, nşr. Daru İbn Kesir , *Darü'l-kalemü't-tayyib*, Dımaşk – Beyrut, Baskı:1.

- En-Nahcuvânî, Nî. N., (1999). el-Fevâtîhu'l-ilâhiyye ve'l-mefâtîhu'l-ğaybiyye el-mûdîhatü li'l-kelimi'l-Ḳur'âniyye ve'l-ḥikemi'l-furḳâniyye, nşr. *Darü Rûkabi*, Mısır, Baskı:1.
- En-Nahvi, A., (Nehhâs), (1989). Me'âni'l-Ḳur'ân, thk. Muhammed Ali Sabuni, *Ümmülkura üniversitesi*.
- En-Nemle, A., el-Müsteşrikune ve't-tensır –Dirasetü'l-alakati beyne'z-zahirateyni-mea nemazi mine'l-'müsteşrikine mensurin, *Mektebetü'tâ-tevbe*, Riyad.
- En-Nisâbûrî, A., (Sa'Lebî), (2015). el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsîri'l-Ḳur'ân, tahrir: Dr. Salah Osman, Dr. Hasan el-ğazali, Prof. Dr. Zeyd Mehariş, Prof. Dr. Emin Paşa, thk. Heyet, *Darü't-tefsir*, Cidde –Suud, Baskı:1.
- En-Nisâbûrî, A., (Vâhidî), (1992). Esbabü nuzulü'l-kur'ân, thk. İsam el-Hamidan, *Darü'l-islam, Demmam*.
- En-Nisâbûrî, A., (Vâhidî), (1994). el-Basîf fi tefsîri'l-Ḳur'âni'l-mecîd, thk. Şeyh Adil Ahmed Abdülmevcud & Şeyh Ali Muhammed Muaavad & Dr. Ahmed Muhammed Sire & Dr. Ahmed Abdülğani el-Cemel & Dr. Abdurrahman Uveys, tkdm. Prof. Dr. Abdülhay el-Fermavi, nşr. *Darü'l-kütübü'l-ilmiyye*, Beyrut – Lübnan, Baskı:1.
- En-Nisâbûrî, N. H., (1995). Ğarâ'ibü'l-Ḳur'ân ve regâ'ibü'l-furḳân, thk. Şeyh Zekeriya Umeyrat, nşr. *Darü'l-kütübü'l-ilmiyye*, Beyrut, Baskı:1.
- Er-Rafîi, M., (2005). İcazu'l-kur'an ve'l-beleğatü'n-nebeviyye, *Darü'l-kitabi'l-Arabiyye*, Beyrut.
- Er-Râzî, A., Tefsîrü'l-Ḳur'âni'l-'azîm, thk. Esad Muhammed Tayyib.
- Er-Râzî, F., (2000.), Mefâtîhu'l-ğayb, nşr. *Darü ihyâü türasi'l-arabi*, Beyrut, 3. Baskı.
- Er-Râzî, Z. M., (2000). Muḥtârü's-Şihâh, *Darü'l-hadis*, Kahire.
- Er-Rekbi, M., (1988), en Nazmül müstazeb fi tefsiri garibi elfazil Mühezzeb, thk. Dr. Mustafâ Abdulhafız, Mekke.
- Er-Rüveyfî, M., (1994), Lisânü'l-'Arab, *Darü'l Mearif*, 3. Baskı, Beyrut.
- Es-Sââtî, A., el-Fethü'r-rabbânî li-tertîbi Müsnedi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî, *Daru ihyâü türasi'l-arabi*.

- Es-Sakar, M., Tenzihî'l-Kur'ân-ı Kerîm min deaviye'l-mubtlin, *Rabıdatü'l-alemi'l-islami*.
- Es-Seâlibî, A., (1997). el-Cevâhirü'l-ħisân fî tefsîri'l-Ķur'ân, thk. Muhammed Ali Muavvid, *Daru ihyaü türasi'l-arabi*, Beyrut.
- Es-Sebt, H., (2016). el-Kavaid ve'l-usul ve tatbikatü't-tedebbür, *Darü'l-hadara*.
- Es-Sebtî, I., (1987). eş-Şifa bi'ta'rifi hukuki'l-mustafa, *Darü'l-feyha*, Amman.
- Es-Sibâî, M., (1964). el-İstişrâĶ ve'l-müsteşriĶün mâ lehüm ve mâ 'aleyhim, *Darü'verak – Mektebetü'l-islami*.
- Eş-Şâfî, C. A., (Süyûtî), (1967). el-Ĥaşâ' işü'l-kübrâ nşr. M. Halîl Herrâs, Kahire .
- Eş-Şâfî, C. A., (Süyûtî), ed-Dürü'l-mensûr fî't-tefsîr bi'l-me'sûr, *Darü'l-fıkr*, Beyrut.
- Eş-Şâfî, M. Ş. M. M., (2003). el-Matla' ala elfazi'l-mukni', thk. Mahmur Arnavut, *Mektebetü's-süvadi*.
- Eş-Şâfî, Ş. M., (Şâmî), (1993). Sübülü'l-ħudâ ve'r-reşâd fî sîreti ĥayri'l-'ibâd, thk. Ahmed Adil, *Darü'l-kütübü'l-İslmiyye*, Beyrut.
- Eş-Şâzelî, A., (1999), el-Baħrû'l-medîd fî tefsîri'l-Ķur'âni'l-mecîd, thk. Ahmed Abdullah el-Kurşi Raslan, nşr. *Dr. Hasan Abbas Zeki*, Kahire.
- Eş-Şeybânî, A. A., (2001). el-Müsned, thk. Şuayb el-Arnaût – Adil Mürşid, kntrl. Dr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki, nşr. *Müessesetü'r-risale*, Baskı:1.
- Eş-Şeybânî, M., (1979), en-Nihâye fî ġarîbi'l-ħadîş ve'l-eşer, thk. Tahir Ahmet Zavi, Mahmut Muhammed Tanahi, *Mektebetü'l-İlmiyye*, Beyrut.
- Eş-Şirbînî, İ., Reddü şubuhati havle ısmeti'n-nebi fî dav'i-sünne, nşr. Abdurrahman eş-Şamî.
- Eş-Şuurab, M. H., (Şurrab), (2007). Şerhu şevahidi'ş-şiiiriyye, *Müessesetür'r-risale*, Beyrut.
- Eş-Şühud, A., el-İcazu'l-lüġavi ve'l-beyani fi'l-kur'ân-ı Kerîm.
- Et-Taberânî, M. S., el-Mu'cemü'l-kebir, thk. Hamdi b. Abdülmecid, *Mektebetü İbn Teyimiyye*, Kahire.

- Et-Taberânî, M., (1987). Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, 1. Baskı, *Darü'l-kütübü'l-ilmîyye*.
- Et-Taberî, M., (2001). Câmi'ü'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Ḳur'ân, thk. Dr. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki, nşr. *Daru'l-hicr*, Baskı:1.
- Et-Tâlekânî, S. İ., el-Muḥîṭ fi'l-luğa, thk. Muhammed Osman, *Darü'l-kütübü'l-ilmîyye*, Beyrut.
- Et-Temîmî, A., (2000). (Sa'Dî), Teysîrü'l-kerîmi'r-raḥmân fi tefsîri kelâmi'l-mennân, thk. Abdurrahman b. Meala, *Müessesetü'r-risale*, 2000.
- Et-Tîbî, Ş. H., (1997), el-Kâşif 'an ḥaḳâ'iki's-sünen, thk. Abdülhamid Hindavi, *Mektebetü Nezzar Mustafa*, Riyad.
- Et-Tîbî, Ş. H., (2013). Fütûhu'l-ğayb fi (ve)'l-keşf 'an ḳinâ'i'r-reyb, thk. İyad Muhammed.
- Et-Tirmizî, M., Nevâdirü'l-uşûl fi ma'rifeti aḥbâri'r-Resûl, thk. Abdurrahman Umeyra, *Darü'l-ceyl*, Beyrut.
- Et-Tirmizî, M., Süneni't-Tirmizî, Muhammed Nasıruddin Albani, *Mektebetü'l-mearif*, Riyad.
- Et-Tunusi, A., (BESÎLÎ), et-Tekyidi'l-kebir fi tefsiri kitabi'l-İlahi'l-mecid, Camiatü'l-imam Muhammed el-İslamiyye, *Usuluddin Fakültesi*, Riyad.
- Et-Tüsterî, S., (2008). Tefsîrü'l-Ḳur'âni'l-'azîm, thk. Muhammed Basıl, *Darü'l-kütübü'l-ilmîyye*, Beyrut.
- Ezherî, M., (2001), Tehzîbü'l-luğa, thk. Muhammed Avvad Murîb, nşr. *Darü'ihyaü't-türasi'l-arabi*, Beyrut, 1. Baskı.
- Ez-Zebîdî, M., Tâcü'l-'arûs min cevâhiri'l-Ḳâmûs, thk. Heyet, nşr. *Darü'l-hidaye*.
- Ez-Zemahşerî, M., (1987). el-Keşşâf 'an ḥaḳâ'iki gâvâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-eḳâvîl fi vücûhi't-te'vîl, nşr. *Darü'l-kütübü'l-arabi*, Beyrut, Baskı:3.
- Ez-Zemahşerî, M., (1998). Esâsü'l-belâğa, thk. Muhammed Basıl, *Darü'l-kütübü'l-ilmîyye*, Beyrut.
- Ez-Zühaylî, V., (1998). Tefsîrü'l-münir, nşr. *Darü'l-fikr*, Suriye – Şam.
- Ez-Zühaylî, V., (2002). el-Vasîṭ, *Darü'l-fikr*, Dımaşk.

- Ferrâ, Y., Me'âni'l-Ḳur'ân, thk. Ahmed Yusuf en-Necati / Muhammed Ali en-Neccar / Abdülfettah İsmail el-Şelebi, nşr. *Darü'l-mısriyye*, Mısır, 1. Baskı, ts.
- Fevzi, F. Ö., (1998). el-istişrak ve't-tarihu'l-islami, *Darü'l-ehliyye*, Ürdün.
- Feyyûmî, A., (2000), el-Mişbâhu'l-münîr fi ğarîbi's-şerhi'l-kebîr li'r-Râfi'î, *Darü'l-hadis*, Kahire.
- Fîrûzâbâdî, M., (2005), el-Ḳâmûsü'l-muḥîṭ ve'l-ḳabesü'l-vasîṭ el-câmi' limâ zehebe min luġati'l-'Arab şemâṭîṭ, thk. Müessesetü'r-risale, nşr. *Müessesetü'r-risale littabaa ve'n-neşri ve't-tevzi*, Beyrut, Lübnan, 8. Baskı.
- Fîrûzâbâdî, M., Beşâ'iru zevi't-temyîz fi leṭâ'ifi'l-kitâbi'l-'azîz, thk. Muhammed Ali Neccar, *İhyau'türasi'l-arabi*, Kahire.
- Furi, S., er-Rahiku'l-Mahtum, *Darü'l-hilal*, Beyrut.
- Gazi, İ., (1996). Şubuhati havle'l-kur'an ve tefnidiha, *Mektebetü hilal*, Beyrut.
- Halife, M., (1994). el-İstişrak ve'l-kur'âni'l-azim, *Darü'l-itisam*, Kahire.
- Hamdan, N., (1990). er-Rasul fi kitabi'l-musteşrikin, *Rabûdatü'l-islami'l-arabi*, Mekke.
- Harâitî, M., (1986), Mekârimü'l-aḥlâḳ ve me'âlîhâ, thk. Ahmed İsfahânî, *Darü'l-fikr*, Şam, Suriye.
- Hasan, M. E., (2004). el-Müsteşrikune ve'l-kur'an, *Darü'l-emel*.
- Hererî, M., (2001). Hadaiku'r-ruh ve'r-reyhan bir revabş ulumi'l-Kur'ân, nşr. Dr. Haşim Muhammed Ali b. Hüseyin Mehdi, nşr. *Daru tuku'n-necat*, Beyrut, Lübnan, 1. Baskı.
- Husrî, İ., (1997) Temîm el-Ensârî el-Fihri el-Husrî (ö. 413/1022), Zehrü'l-âdâb ve şemerü'l-elbâb, thk. Dr. Yusuf Ali, *Darü'l-kütübü'l-ilmiyye*, Beyrut.
- Hüda, A., el-edilletü ala sıdkî'n-nübüvveti'l-muhammediyye, *Darü'l-furkan*, Amman.
- Hüseyini, H., (1999). er-Rasul fi uyunin ğarbiyyetin munsıġetin, *Darü'kitabi'l-arabi*, Şam.
- Hüsneyn, A., (1977). el-İstişrâḳ ve cuhuduhu ve ahdafuhu fi muharabeti'l-islam, *Medine Üniversitesi*.

- İbn Âşûr, M., (1984), Tahîrû'l-ma'ne's-sedîd ve tenvîrû'l-'aqli'l-cedîd min tefsîri'l-kitâbi'l-mecîd, nşr. *Daru't-tunusiyye*, Tunus.
- İbrahim, M. Y., (2013). Fıkhu'n-nevazil lil'ekaliyyati'l-müslime "Te'sil ve Tatbik", Ezher üniversitesi, Şeriat ve Kanun Fakültesi Doktora tezi, *Darü'l-yesr*, Kahire-Mısır.
- İmam Şâfiî , (1952). Ahkâmü'l-Şur'ân, (nşr. Ebû Üsâme İzzet el-Attâr), Kahire.
- Juhâ, M., (1982). ed-Dirasatü'l-arabiyye ve'l-islamiyye fi Auroba, Beyrut.
- Keşmîrî, M. E. Ş. H., (2005). Feyzü'l-bârî 'alâ Şahîhi'l-Buĥârî, *Darü'l-kütübü'l-ilmiyye*, Beyrut.
- Kuveyt, (1984). Vizaratü'l-evkaf ve's-şuuni'd-diniyye, *el-Mevsuatü'l-fikhiyye*.
- Medeni, A., (1974). el-Müsteşrikune fi'l-mizan, *Camaitü'l-medineti'l-münevvera*, 1394.
- Mustafa, İ., (1960). V.Dğr., *el-Mu'cemü'l-vasîf*, Kahira.
- Müslim, M., (2005). Mebahisun fi't-tefsiri'l-mevzui, *Darü'l-kalem*.
- Mütevellî, M., (Şa'Râvî), (1977). Tefsirü Şa'râvî, Metabiu ahbari'l-yevm.
- Rıza, A., (1960). Mucemu metni'l-lüġa (mevsuatün lüġaviyyetün hadisetün), *Darü mektebetü'l-hayat*, Beyrut.
- Rızâ, R. M. Ş. B., (1990). Tefsîrû'l-Şur'âni'l-ĥakîm, nşr. *el-Heyetü'l-mısriyyetü'l-ammeti likitab*.
- Rızâ, R., (2005). Vaĥyü'l-Muĥammedî, *Darü'l-kütübü'l-ilmiyye*, Beyrut,.
- Sa'dî, İ., (2013). Dirasatün fi temeyyüzi'l-ümmeti'l-islamiyye ve mevkıfu'l-musteşrikiine minha, *vizaratü'l-evkaf*.
- Sabuni, M. A., (1997). Safvetü't Tefasir, *Darü's-sabuni*, Kahire.
- Smileovitch, A., (1980). Felsefetü'l-istişrak ve eserüha fi'l-edebi'l-arabiyyi'l-muasıra, *Darü'l-mearif*, Mısır.
- Tantavi, A., (1989). Ta'rifun Amun bi'dini'l-islami, *Darü'l-menar*, Cidde-Suud.

Tantâvî, M. S., Tefsirü'l-vasit li'l-Kur'âni'l- Kerîm, nşr. *Daru'n-nahza*, Mısır, Kahire, Baskı:1.

Zakzuk, M., (1987). el-İstişrak ve'l-halfiyetü'l-fikriyye li's-sirau'l-hadari, *Müessesetü'r-risale*, Beyrut.

Zehre, M., (1974). Zehretü't-tefâsîr, nşr. *Darü'l-fikri'l-arabi*.

Zeydan, A., (2001). Usulü'd-da've, *Müessesetü'r-risale*.

Zürkânî, M. A., (1985). Menâhilü'l-'irfân fî 'ulûmi'l-Ḳur'ân, *Matbaatü İsa el-Halebi*.